

B. A. S. C.

Periodice

179

DIMITRE ONCIUL

n. 26 OCTOMVRIE 1856 — † 20 MARTIE 1923

Zilele noastre de acum se scurg sub semnul tragic al deslănțuirii forțelor primitive. În milenii de ani trudnici omul izbutise să-și precizeze rostul cosmic acordând gândirii locul întâiu în acțiunile sale față de sine însuși și față de semenii săi. Devenise istoric fiindcă își dăduse seama de valoarea lui umană. Înțelegea prin aceasta să respecte față de oricine anumite legi fundamentale, create în mod natural, cu privire la conducerea de sine a individului sau a colectivității, legi care îi erau scumpe lui însuși. Astăzi toate acestea par să fie zdruncinate în temeliiile lor, punându-se în loc altele, rezultate din exercitarea dreptului forței. Judecând istoricește, nu credem în catastrofe și nici în salturi pe care natura lucrurilor nu le îngăduie. Trecutul, prin toate mărturiile sale, ne face atenți că, dacă tolerează temporar unele zvâcniri care ies din ritmul istoric, nu înțelege să le perpetueze.

Nu credem în întoarcerea trecutului, nici cu toate podoabele sale, dar, mai ales, nici cu toate asperitățile lui. Credem însă că oricând și oriunde rămâne valabil un adevăr și un drept, care rezultă din adâncurile nemărginite ale trecutului frământat al popoarelor și al gândirii lor istorice. Deaceia, când vor veni iar valurile la matca lor naturală, suntem convinși că determinările istorice își vor avea iar locul de cinste la masa discuției înțelepților, care nu s'au îndoit de valoarea perpetuă a dreptului istoric.

Pentru această biruință a dreptului și a adevărului, elemente umane istorice prin excelență, toate națiunile și-au pregătit terenul, ori îl pregătesc, fie prin fapta lor însăși când împrejurările istorice le-au îngăduit a o produce, fie prin existența lor în devenire când, datorită anumitor vitregii, nu și-au putut arăta încă tot ceea ce sunt în stare să facă. Oricum, atât națiunile formate cât și cele în devenire, găscă în prezentarea lor istorică temeiul îndreptățirii propriei existențe actuale.

Datorită împrejurărilor în care am existat și noi, ne aflăm astăzi în situația de stat în devenire. Deci rostul nostru istoric urmează să fie

înfățișat tuturor așa cum a fost, ca o chezășie a ceea ce vom putea fi. Fără o temeinică cercetare a trecutului și fără o nesdruncinată înfățișare istorică a lui, nu putem nădăjdui să fim luați în considerare de nimeni, nici chiar de aceia care pot și știu să judece istoric. Durerile prin care trecem sunt o dovadă că intenționat se uită toate aceste drepturi reale și potențiale. Pentru a nu ne trezi singuri atunci când cei puternici și biruitori, care în chip firesc dictează încă în mod primordial, vor întinde hărțile spre a parcurge la repezeală noile hotare ale statelor naționale, hotare care trebuie să fie acolo numai unde au fost înfipte de veacurile existenței noastre zbuciumate, e bine să ne gândim din vreme la datoria ce avem. A gândi împotriva națiunii și a încerca crearea unor alte fundamente de natură materialistă, este un non-sens. Toate încercările de acest fel rămân aistorice.

În vederea aceluia moment, când vor tăcea armele, ne rămâne să împlinim o singură datorie: apărarea dreptății noastre lămurită în cronicile veacurilor, cristalizată în hrisoavele domnești și pecetluită în vieața și în traiul nostru pe acest pământ. E lucru greu și cu migală de făcut. Dar nu suntem la începutul descifrării noastre istorice. Sunt veacuri de când se tot acumulează, din toate părțile, munca istoricilor onești pentru a aduce tot mai multă lumină asupra ființării noastre istorice. Adesea însă chiar această muncă săvârșită a rămas pierdută prin fo răslețe ori în cărți rare. Lipsa de circulație, oricare e valoarea lor reală, le reduce la inexistență. A le scoate din nou la lumină, a le da iar cunoașterii, este cea dintâi obligație. A le adăuga, a le întări, rămâne cea de a doua datorie. A le valorifica contopindu-le cu însuși sufletul nostru, e nevoia de căpetenie și cea din urmă a generației prezente, generație de acțiune. Numai astfel se poate continua lucrul normal. Altfel, de repetate ori, vedem că se irosește munca reluând dela cap aceea ce fusese odată înfăptuit. Și repetarea nu e gândire. Numai creația e istorică.

Aceasta pare să fie soarta și a uneia dintre cele mai covârșitoare opere, în aparență uitată de mult, fără justificare. E vorba de opera istorică a Bucovineanului Dimitre Onciul, cel mai temeinic deștelinător al vălului care acoperea partea cea mai veche a trecutului nostru. Acum, când trupul sângerat al patriei suferă cumplite lovituri, e momentul să ne întoarcem către noi înșine, către ce este al nostru, *către ai noștri*, singura rezistență morală viabilă. Răspândită pe nenumărate pagini, în diverse reviste ori publicații de mult dispărute din fața ochiului, care trebuie să culegă totul, să judece și să înțeleagă totul, opera lui

Ștefan Odobleja

*Director General al Arhivelor Statului
1 Apr. 1900 -- † 20 Mart. 1923*

Pictură de Paul Pop. Molda

Col. Arhivelor Statului

Dimitre Onciul pare să fie dată uitării, cu toate că s'au împlinit numai șaptesprezece ani dela moartea autorului. Imbold de cercetări noi nu vedem. Asperitatea terenului pe care se lucrează înlătură stăruința necesară reluării migăloasei trude.

În vremurile de azi, o întoarcere spre trecutul acesta de înfăptuire istorică, socotim că este necesară. Dacă luăm în băgare de seamă și împrejurările în care a luat naștere, atât de tragic repetate azi, ne dăm seama cât de mult se ridică valoarea acestei opere, peste orice vitregie a momentului. Să ne întoarcem dar o clipă către trecut și către cei care au știut să ni-l prezinte pe înțeles.

Bucovineanul Dimitre Onciul s'a născut în satul Straja din județul Rădăuți la 26 Oct./7 Nov. 1856. Era întâiul născut al preotului cu același nume, feciorul cojocarului Ion Onciul. Școala primară a făcut-o la Cernăuți, unde o sfârșește la 19/31 Iulie 1867. Tot acolo a urmat liceul terminându-l la 24 Martie 1876. Trei ani a fost student la Cernăuți (1876—1879) și alți doi ani la Viena (1879—1881). În 1881—1882 își susținuse tezele de capacitate, orarul săvârșindu-l în Aprilie-Iunie 1884. Prin aceasta a devenit profesor secundar. În 1888 și-a luat și dreptul să fie profesor de limba română.

La 20 Iulie 1883 și-a luat subiectul tezei de doctorat, pe care l-a susținut la 27 Iunie 1884. Deacum înainte intră în făgașul metodicelor și neîntrecutelor lui cercetări istorice. Prin 1889—1890 face cercetări și studii în străinătate, Dresda și Berlin, cum și în orașele Imperiului, Viena și Praga. Drumul la Viena este repetat și la 1894, pentru amănunțite cercetări de arhive. Toate acestea le face pe când trăia în țară românească sub stăpânire străină.

Ucenicia istorică a făcut-o cu profesori de seamă, onești iscoditori ai adevărurilor istorice. Intre aceștia amintim la Cernăuți pe Loserth și Zieglauer, la Viena pe Ottokar Lorenz, Th. von Sickel și Max Büdinger. Subiectul tezei de doctorat i-a fost dat de Loserth și Zieglauer, cu titlul *Über die Anfänge des rumänischen Staatswesens*, care arată ce preocupări avea Onciul încă dela început. În forma definitivă această lucrare căpătase o întindere impunătoare, din care vor lua naștere aproape toate operele lui de seamă de mai târziu. E de notat că subiectul fusese inspirat de un curs asemănător ținut mai nainte la Cernăuți de Loserth, preocupat el însuși de originile Statului român.

Toți acești ani de învățătură au fost ani lungi și grei de studii și de luptă cu boala de care suferea. Din această cauză deseori își întrepruie și cursurile. Moștenise o fire plăpândă dela părinți. Cu toate acestea

nimic nu l-a împiedecat să lucreze cu hărnicie și în societățile studențești ale Românilor, *Arboroasa, Junimea și România Jună*. La Viena în 1880, a fost între întâii studenți români care au cântat incomparabilul *P2-al nostru steag*, imn compus de Andrei Bârseanu și pus pe note de Ciprian Porumbescu, colegii lui de studii. Dimitre Onciu l își dădea seama că nu poate fi nimeni cu adevărat istoric dacă nu este pătruns de simțul adânc al necesității cunoașterii și pătrunderii întregului adevăr cuprins în viața neamului său. Numai cine cunoaște și este pătruns de valoarea morală a trecutului național poate judeca limpede momentele istorice ale oricui.

După terminarea examenelor de abilitare Dimitre Onciu l a fost profesor la liceul din Cernăuți, fără plată (1885—1886) și cu plată (1886—1887). Apoi la Școala Normală (1887—31 Ianuarie 1897), unde a căpătat și definitivatul (28 Aug. 1888). În Mai 1895 a fost membru într'o comisie de definitivare a învățătorilor. Inspectorul Carl Tumlirz făcând ingerințe la definitivarea unei învățătoare, Auguste Seider, Onciu l intră în conflict cu el. Rezultatul a fost venirea la București și înscrierea la concursul pentru ocuparea catedrei de istoria Românilor dela Facultatea de litere. Astfel a putut să illustreze această catedră încă din 1896.

La 1 Aprilie 1900 i s'a dat și direcțiunea generală a Arhivelor Statului, unde venea după B. P. Hașdeu. În 1905 a fost ales membru al Academiei Române. Ales decan al Facultății de litere din București în 1919, a păstrat această demnitate până la sfârșit. A murit la datorie în 20 Martie 1923 st. n. Inhumarea a avut loc în satul natal, să fie strajă neclintită a drepturilor istorice pentru care luptase toată vieța. De acolo de unde este, știe că orice nesocotire a acestora, de ori unde ar veni, nu poate dăinui.

Opera istorică a lui Dimitre Onciu l nu este voluminoasă. Are însă caracterul permanenței. Această calitate ne dă dreptul să nu o mai prezentăm. Se impune integral prin ea însăși, părându-ne rău că manuscritele cu ineditele ne rămân încă necunoscute. Se cere însă reeditată pentrucă atât prin felul în care își pune problemele cât și prin rezolvarea lor, bazată pe o critică excesivă a izvoarelor, rămâne temelia istoriei noastre vechi. În aceste rânduri îmi fac o datorie de conștiință față de fostul conducător al Arhivelor Statului, unde se află temeiul însuși al istoriei noastre, cerând cu toată puterea să se repună în circulație această operă. În fața Bucovinei sfâșiate să ridicăm pe soclul bine meritat opera Bucovineanului Dimitre Onciu l.

O NĂVĂLIRE NECUNOSCUȚĂ A BANDELOR TURCEȘTI ÎN ȚĂRILE ROMĂNE LA 1769

— DUPĂ DOCUMENTE TURCEȘTI DIN ARHIVELE STATULUI —

I.

Datorez inițiativei și îndemmurilor D-lui Aurelian Sacerdoțeanu, Directorul General al Arhivelor Statului, prilejul acestei lucrări. Propunerea D-sale, de a întocmi catalogul documentelor turcești care, adăpostite în pachete, au rămas necercetate până acum, cu toate încercările neizbutite făcute în decursul unui secol întreg, ne-a dat ocaziunea să constatăm că în așa zisul fond turcesc al Arhivelor Statului din București se ascunde un bogat material istoric inedit de cea mai mare importanță. Scoaterea lui la iveală poate servi la lămurirea multor evenimente din secolele trecute.

Intr'adevăr, chiar din primul contact cu aceste documente, ne-a fost ușor să ne dăm seama de existența unui impunător număr de firme impărătești, ordine viziriale, sentințe judecătorești, etc., cari dau o nouă lumină asupra raporturilor între Principatele Române și Inalta Poartă, atât în ce privește relațiunile politice cari au existat în tot timpul suzeranității otomane, cât și cele privitoare la întreaga viață socială și economică a țărilor române. Trebuie să spunem din primul moment că aceste documente limpezesec mai multe perioade nelămurite ale istoriei Românilor. Nu rareori aduc la lumină unele lucruri rămase necunoscute până în momentul de față.

Astfel cu prilejul catalogării acestor documente, ne-am găsit în fața unei adevărate revelațiuni când, cercetând o serie de acte privitoare la raporturile Țării Românești cu Poarta din secolul al XVIII-lea, am întâlnit referințe despre unele evenimente asupra cărora cronicarii con-temporani nu spun nimic și prin urmare necunoscute istoricilor români.

În primul rând mă gândesc la această năvălire a bandelor turcești din anul 1769, care formează subiectul lucrării de față.

Punând la îndemâna literaturii istorice române o serie de documente privitoare la această incursiune necunoscută a unor formațiuni ienice-rești, în Țara Românească, cu adnotările cuvenite, credem că aducem o modestă contribuție la lumina trecutului românesc.

II.

Incursiunile din 1769 nu sunt întâmplări izolate în istoria țărilor române. Nu constituie o încercare oarecare a unei anumite bande, într'un anumit moment, pentru a invade și jefui o țară vecină, ci fac parte dintr'o întreagă stare de lucruri, care caracterizează acea perioadă plină de încercări a istoriei române. Căzute sub diferite juguri, țările române erau supuse neconținut invaziilor și stricăciunilor de tot felul.

Pomenita epocă este un moment însemnat în ceea ce privește relațiunile țărilor române cu Imperiul otoman. Căzând în toiul perioadei zise fanariotă, cele două principate (*memlechetlein*) care atârnau de voința Sultanilor în ce privește legăturile lor cu țările străine, erau nevoite să implore ajutorul statului suzeran, spre a-și păzi hotarele de orice invaziune, fie chiar și numai a unor bande neînsemnate. Aceste bande erau formate uneori cu încuviințarea ascunsă a celor din Înalta Poartă. În unele cazuri erau alcătuite chiar în județele turcești de pe malul Dunării, de elemente militare, adică de ieniceri.

Cei cari cunosc de aproape istoria Imperiului otoman, știu că una din cauzele cari au dărâmat marele edificiu, erau turburările provocate neconținut de regimintele ienicerești, acele formațiuni militare pe care se baza odată puterea dinastiei lui Osman.

Dacă împărțim istoria Imperiului otoman în perioade ¹⁾, în prima perioadă (1299—1402) cade întemeierea statului și prima sa expansiune până la dizolvarea temporară a statului prin invadarea lui Timurlenk. A doua perioadă (1403—1566) este aceea a restaurației statului și dezvoltarea sa rapidă, prin cucerirea câtorva țări și prin subjugarea mai multor națiuni în cele trei continente. În a treia perioadă (1566—1703) Imperiul otoman păstrează cuceririle sale, cedând în sfârșit Austriacilor Ungaria prin pacea dela Carloviț din anul 1699. În perioada a patra (1703—1839) începe declinul Imperiului otoman care pierde succesiv, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, litoralul Mării Negre

1. J. H. Kramers, în *L'Encyclopédie de l'Islam*, vol. IV, p. 1010.

(1774), Bucovina (1775), Crimeea (1784—1792), Insulele Ionice (1797), Georgia (1799), Basarabia (1812), Grecia (1829), o parte din Armenia (1829), Algeria (1830) și Samos (1832). A cincea perioadă (1839—1922) este considerată ca un secol de renaștere intelectuală și administrativă sub influența ideilor apusene, când, în acelaș timp, imperiul mai cedează însemnate bucăți teritoriale : Egiptul (1841), Muntenegru (1851), Principatele Române (1856—1878), Serbia (1856), Bulgaria (1878), Tesalia și o parte din Epir (1881), Tunis (1881), Rumelia orientală (1885), Creta (1896), Bosnia și Herțegovina (1908), Tripolitana și Cirenaica (1912), Albania (1913), Insulele Mării Egeene (1913), Mesopotamia, Palestina, Libanul, Siria, Hiğazul, Yemènul, etc. O nouă perioadă începe din 1922, când, din dărămăturile marelui imperiu otoman de altă dată, naște un nou stat, acel al Turciei naționaliste.

Dacă imperiul otoman a înregistrat succese vertiginoase în decursul celor trei secole ale perioadelor sale de dezvoltare și de mărire (1403—1703), le datorează mai întâi puterii sale militare și în mod deosebit formațiunilor ieniceresti.

Corpul de ieniceri, creat în sec. XIV de Turci, a adus într'adevăr o strălucită contribuție la victoriile câștigate de Sultani. Până la înființarea acestui corp puterea militară a Turcilor otomani consta în diferite formațiuni de cavalerie numite *achingi*, susținute de niște trupe de pedestri sub denumirea de *piyade* (în limba persană) și *yaya* (în l. turcă).

Scopul inițiatorului noului corp, Cara-Halil Cenderli, era crearea unor adevărate regimente de infanterie, într'o epocă în care Europa Evului Mediu era încă în regimul bandelor armate. Pentru întărirea cadrelor ieniceresti Sultanii și sfetnicii lor au mai recrutat elemente tinere din sânul popoarelor creștine subjugate prin rapturi oficiale (*devşirmè*). Puterea militară a Sultanilor astfel organizată și întărită, a constituit o forță neluvină, care a ținut hotarele imperiului dela Dunăre până la Eufrat, dela Gezair până la Oceanul Indian. Tot acest corp de ieniceri, degenerat în decursul secolelor, a ajutat și el la slăbirea marelui imperiu de odinioară.

Această degenerare a corpului ieniceresc se datorește mai întâi indisciplinei care s'a creat și s'a înrădăcinat în sânul său.

Admiterea elementelor străine, — afară de novicii recrutării din rangul de *agemi-oglanı*, — a făcut să piardă încetul cu încetul corpul de ieniceri valoarea sa de altă dată, începând dela Sultanul Murad III, care în anul 1582, a constrâns *oğacul*, în ciuda regulamentelor sale, să primească în sânul lui acrobații și luptătorii, cari distraseră poporul la serbările circumcisiunii prințului împărătesc. De atunci indivizi de

tot felul, spre a profita de privilegiile corpului, s'au introdus în sânul său, grație diferitelor protecțiuni, ba chiar cu bani. Autorizația dată în 1153 (1740) ienicerilor de a trafica titlurile soldelor lor (*ulufè*) pe care toată lumea le putea cumpăra și vinde, a izbutit să ruineze forțele militare ale ienicerilor.

Sedițiunile fură frecvente, sub pretextul de a reclama cadoul (*bahşiş*) pe care Sultanul îl împărțea trupelor cu prilejul suirii sale pe tron, începând dela tentativa ivită și reprimată în mod sever a ienicerilor din anul 855 (1451) sub Sultan Mehmed al II-lea.

Începând cu asasinatul Sultanului Osman al II-lea în 1031 (1622), ienicerii au jucat și un rol politic, terorizând pe suverani, făcând și doborând pe marii viziri și de mai multe ori servind ca unelte în mâna elementelor rămase în umbră. Singura excepție fu domnia lui Murad al IV-lea, 1032—1049 (1623—1640), când s'a restabilit disciplina în sânul corpului de ieniceri ¹⁾.

Această indisciplină s'a arătat nu numai în centrul imperiului, ci și în regiunile de hotar, unde corpul (*oğac*) era reprezentat prin regimentele sale (*ortâ*), puse sub ordinele unui șef local (*ieniceri-agasî*). Ienicerii din regiunile de hotar erau într'adevăr mai îndrăzneți și obraznici, de cât cei din capitala imperiului.

Această obrăznicie era mai pronunțată la formațiunile zise ale *serdengheçdi*-ilor. Alcătuite din elementele cele mai cutezătoare, în timp de războiu se avântau în atacurile cele mai periculoase, în fruntea armatelor turcești iar în timp de pace, tot atât de îndrăznețe, se constituiau în bande și invadau țările vecine, jefuind și omorând raialele, pustiind și nimiciind tot ce întâlneau pe drumul lor.

Bântuirea din 1769, care formează obiectul cercetării de față, este una din încercările îndrăznețe ale acestor formațiuni.

III.

„Portița” prin care se strecurau bandele turcești în Țara Românească era de obicei Giurgiul. Situat pe malul stâng al Dunării și în imediată vecinătate cu ținuturile muntene, acest orașel, stăpânit atunci de Turci, era punctul cel mai potrivit spre a trece în țările române.

Insemnătatea acestui orașel de pe malul Dunării a fost înțeleasă mai întâi de Mircea Vodă cel Mare. Chiar el s'a străduit să construiască

1. Cl. Huart, în *L'Encyclopédie de l'Islam*, II, p. 609.

o nouă cetate în ostrovul Giurgiului. Data zidirii poate fi, dacă nu la începutul domniei, când voevodul se ocupa cu întărirea hotarelor la Dunărea de jos, prin 1387, sau după 1391, când a trecut Dunărea să prade ținuturile ocupate de Turci; în orice caz înainte de 1403, când, în 16 Septembrie, dă primul document din „orașul nostru Giurgiu”¹⁾.

Războiul cu Turcii, întrerupt după catastrofa lui Baiazid (1402) prins la Angora de Timurlenk, reîncepe sub Mehmed I în 1413 și se termină prin expediția acestuia din 1416²⁾. Chiar în acest an sultanul Mehmed II, supărat pe Mircea Basarab pentru ajutorul dat fratelui său Murad ca să pună mâna pe tronul tatălui său Baiazid Yıldırım (Fulgerul), năvăli în Țara-Românească, pustii o parte dintr’însa și ocupă cetatea Giurgiul, o întări din nou și puse acolo garnizoană turcească. De atunci Giurgiul rămase în stăpânirea Turciei până la 1820, cu mici întreruperi, sub numele de Raiaua-Giurgiului³⁾.

Sub stăpânirea turcească cetatea cu teritoriul dimprejur — „Giurgiu cu dependențele sale” — este numărată între cetățile de graniță ale Sultanului, în tratatele de pace încheiate cu regii Ungariei la 1479, 1519, etc.⁴⁾. *Raiaua* este delimitată printr’o comisiune mixtă la 1546: hotarul despre țară a fost însă deseori încălcat de coloniștii turci și restabilit în mai multe rânduri, prin firmane împăratești, după intervenția voevozilor țării, la 1574, 1669, 1765, 1774 etc.⁵⁾.

În decursul celor patru secole ale stăpânirii turcești orașelul a fost nu numai o garnizoană militară, de unde porneau armatele împăratești pentru diferitele expedițiuni ale lor, ci și câmpul mai multor războaie și ciocniri între armatele inamice.

Tot de acolo a pornit și năvălirea de care ne ocupăm în rândurile acestea.

IV.

Prima serie din documentele publicate mai la vale (Nr. I—VII) ne înfățișează o parte a secolului al XVIII-lea, când țările române gemeau sub jugul otoman.

1. N. A. Constantinescu, *Cetatea Giurgiu*, An. Ac. Rom., XXXVIII, 1915—1916, p. 16. V. literatura la Marta Andronescu, *Reperoriul documentar Țării Românești*, București 1937, p. 33—34 (Nr. 73).

2. N. Iorga, *Chilia și Cetatea Albă*, p. 68.

3. *Marele Dicționar Geografic al României*, III, p. 545.

4. Hurmuzaki, II, partea I, p. 20, *Tratatul de pace încheiat între regele Ungariei Vladislav II și Sultanul Baiazid*.

5. N. A. Constantinescu, *op. cit.*, p. 18; N. Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes*, II, p. 3, 199 și firmanele No. 152 și 167 din Arh. Statului.

Năvălirea din 1769 cunoscută prin documentele ce înfățișem, n'a fost unica invazie a bandelor turcești din acest secol. Alte izvoare istorice stau mărturie pentru înșirarea lor.

Descriind situația jalnică a țărilor române din această epocă, un cronicar contemporan spune :

„In anul 1725 în Domnia lui Nicolae Vodă Mavrocordat și în împărăția lui Sultan Ahmed III, Turcii au luat în stăpânirea lor Hotinul cu tot locul său, au făcut cetate unde au pus și un garnizon de pază foarte mare, orânduind și pași și subași. Aceasta a fost cea mai mare și cea mai primejdioasă din toate reuțățile cu care Turcii au însărcinat pe acest principat căci nu numai boerimea și partea bisericească, și alții au fost cu totul lipsiți de stăpânirea celor mai alese a lor moșii ce se aflau întru acest ținut, ci încă prin trecerea cea neconținută a pașilor și a oștilor cari mai totdeauna trecu prin țară, urodul este călcat și cheltuețele peste măsură ; deosebit că Ienicerii garnizonului acestei cetăți împrăștiindu-se prin țară, făceau mii de reuțăți și jăcuiau ținuturile de prin prejur necăjind pe săracii locuitori cu feluri de chipuri precum s'a întâmplat în vremea principului Constantin Moruzi Voevod (1777—1782" ¹⁾

Un manifest în versuri, atribuit lui Ienăchiță Văcărescu de unii ²⁾ și lui Naum Râmniceanul ³⁾ de alții, tipărit în 1769 sub titlul *Trâmbiță Românească*, descrie starea de lucruri cari au precedat războiul rusoturc. După apostrofa, care ține până la versul 12, autorul acestui manifest ne dă, în primul rând, o înduioșătoare zugrăvire, plină de mult adevăr, a stării de ticăloșie în care zăcea țărâניה română în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, adică : obidită și împovărată cu tot felul de biruri, podvezi, gloabe și năpăstuiuri din partea oricărui dregător, dela ispravnic și zapciu până la cei mai mici slujbași (13—84). În versurile următoare (85—128), autorul caută să lămurească pe înțeleșul tuturor, de unde izvorăște acest rău, și printr'un proverb plastic, cum că „peștele din cap să împute", arată că tot răul vine de sus, dela stăpânirea turcească, căci Turcii, ca niște vicleni și hoți, despoaie țara de tot avutul, ca să-și ridice pândalnicul haraciu, iar Domnia țerii nu face

1. Adaos la lucrarea „Tractaturile prin care s'a închinat țara de către Bogdan IV Domn al Moldovei, împărățind Sultan Baiazet II" a lui Nicolae Costin, în *Letopiscitele*, 1874, III, p. 461.

2. Al. T. Dumitrescu, *Trâmbiță Românească*, în *An. Ac. Rom., Sect. Lit., s. II, t. XXXVII*, p. 21—46.

3. Const. Erbiceanu, *Poesiile Protosinghelului Naum Râmnicianu asupra zaverei scrise în 1821, București, 1890*.

altceva decât ca un burete mare, ațătată de sete, să-i soarbă pe toți, pentru ca îndată să fie stors de Turci. Dela versul 129—150, se arată nevinovăția Domniei pentru necurmarea acestui rău, căci ea suferă când se despoaie țara, dar urmează de nevoie poruncile ce-i vin dela hoți. Dela versul 151—162, urmează îndemnul la năvală contra Turcilor pentru mântuirea țării: ori bălaurul să piară, ori toți să moară. Dela vers 163—192, autorul reamintește timpurile de mărire de mai nainte de epoca Fanarioșilor, când țara avea Craiu Român de neam, care oblăduia ca un tată și la războaie mergea în frunte cu ajutorul sfintei cruci. Dela vers 193—314 poetul aduce drept pildă de vitejie românească trei episoade răsboinice și anume: luptele susținute împotriva Turcilor de Mircea cel Bătrân, Laiot Basarab (acesta luat în loc de Vlad Țepeș) și Mihaiu Viteazul¹). După această reamintire a timpurilor de vitejii autorul încearcă să ridice conștiința națională a poporului la ideea cronicarilor despre latinitatea Românilor (vers. 315—324). Urmează strofele (vers. 325—330) în care se face aluzie la luptele vecinilor creștini.

În versurile 331—342 autorul îndeamnă pe toți compatrioții săi, cei ce sunt într'o lege și au aceeaș biserică, să se roage, ca aceste stăpâniri vecine, Nemții și Muscalii, să dea ajutor, spre a se goni din țară stăpânirea cea amară a Turcilor. În versurile 342—360, poetul arată cum au îngenunchiat Turcii țara, neînvinsă prin arme, dar doborâtă prin viclesuguri. Dela vers 361—369, poetul crede că a sosit momentul desrobirii și îndeamnă pe toți să se ridice, „puind crucea înainte” și făcând un jurământ de credință și unire, care urmează dela vers. 370—396. După jurământ se arată în ce chip să înceapă înarmarea (vers. 397—408). Poemul sfârșește cu asigurarea poetului că după alungarea Turcilor, Românii vor putea trăi fericiți (vers. 409—414).

Un alt cronicar contimporan²) ne povestește:

„Intr'acea vreme eră această țară cuprinsă de Turci, că luase moșii boerești și mănăstirești care era lor voia, și dă arendă cât vreă ei pe ele, mai nimic, și silea pe oamenii satelor de le lucră, adecă clăcuia, și făcea negustorie în silnicie, plătia cât vreă ei, ori vite, ori miere, și unt și altele, și-și luase mueri rumance, și făcea copii cu ele, și făcea silnicie copiilor și fetelor, și pe unii din oameni îi făcea scaunași la trebile lor, și acei scaunași ce eră slugi turcești, făcea mare nevoie oamenilor, făcându-se mai rei decât Turcii banii cu dobânzi asuprite, de întreceă

1. Al. T. Dumitrescu, *loc. cit.*

2. Dionisie Eclesiarcul, *Chronograful Țării Românești dela 1764 până la 1815*, în „Tesauru de Monumente Istorice”, II, 1864, p. 163—164.

până la un an sau doi dobânda pe capete. Mare nevoie eră pe această țară și nimeni nu gândiă că va mai scăpă de această împresurare mare a Turcilor ; dar slujbașii domnești și boerești, ce trăgeă ! vai de maica lor, că de-i găsiă prin satele lor, frângeă cebucile de ei iar pe preoți și pe călugări întru nimic nu-i socotia, avându-i de batjocuri, și uneori la tăia barbele, și le mâncă ce avea la casele lor tot neplătind nimic”.

V.

Seria a doua a documentelor publicate de noi (No. VIII—XI), înfățișează pe larg una din aceste învazii turcești, întâmplată în toiul luptei crâncene dintre Imperiul otoman și Rusia, desfășurată în general în regiunile locuite de Români.

Înainte de a începe un războiu de mult timp pregătit contra Turcilor, spune d. N. Iorga, Rușii căutau să se încredințeze de ce sprijin ar putea să găsească în țările românești marile planuri de unire ortodoxă și de restabilire pe ruinele puterii otomane a unei Impărății creștine de caracter bizantin, dar de limbă slavonă și avându-și punctul de plecare și de sprijin în Moscova vechilor Țari și în depărtata creațiune nordică a lui Petru-cel-Mare ¹⁾,

Din acest punct de vedere este semnificativ manifestul împărătesei Ecaterina II către locuitorii ortodocși ai Turciei, promițându-le a-i elibera și a-i scuti și provocându-i să arunce jugul otoman. Acest manifest, care este cunoscut ²⁾, după textul său italian ³⁾, spune :

„Noi Cattarina II Imperatrice, Autocratrice di tutte le Russie,
„Facciamo noto a tutti li Popoli della Nazio ne Illirica di Confessione ortodossa, ch'esistono sotto la Turchesca soggezione miseramente, quanto glorioasa la condizione degli Antichi di essi Popoli nella Religione in cui essi continuano ed essere ora sotto il giogo dell' Ottomana Porta, altrettanto l'inumana Turchesca crudeltà, e disprezzo verso il Cristianesimo della Legge Maomettana sugnace. procura a far precipitare nel pelago dell'empietà, e corpo, ed anima li viventi Cristiani della Moldavia, Vallacchia, Bulgaria, Bosnia, Erzegovina, Macedonia, e li rimanenti del loro Dominio”...

Intr'adevăr în 1762 Caterina a II-a se suie pe tronul Rusiei, și un an după aceea moare regele August al Poloniei, două împrejurări din cele

1. N. Iorga, *Istoria Românilor*, VII, p. 259.

2. Hurmuzaki, VII, p. 63.

3. „Storia della Guerra presente tra la Russia e la Porta Otomana”, Venezia, 1770, Tom. V., cap. VIII, p. 90—95.

mai însemnate pentru istoria Europei... În **anarhia** totală în care cade Polonia, Caterina reușește ușor a face ca prin bani și armatele sale, să se aleagă de rege fostul ei favorit Stanislaus Poniatowsky, în 1764. ...Cu toate strigătele de alarmă ale confederațiilor patrioți Turcia rămâne nepăsătoare, cu atât mai mult cu cât Rușii nu cruțau de loc banii pentru a face Poarta să închidă ochii asupra încălcărilor lor. Văzând Polonii că fără bani nu pot dobândi nimica dela dregătorii turci, trimit și ei juvaerurile femeilor lor la sultanele din harem, opunând astfel corupția corupției și căutând măcar prin acest mijloc extrem să izbutească în cererile lor. Astfel partida războinică începe a spori în divan... Odată trecând mai mulți Poloni în orașelul moldovenesc Bălți, o trupă de Cazaci Zaporajani însoțiți de oaste rusească se iau după dânșii, atacă și dărâmă cu totul orașelul pomenit, care era locuit mai în totul de Turci. Când această veste ajunge în Constantinopole, ea produce cea mai mare turburare. Ienicerii cer numai decât să fie duși împotriva Rușilor. La toate acestea adăugându-se și luarea Cracoviei cu asalt de către Ruși, în ziua de 18 August, partida păcii este cu totul înlăturată, marele vizir Muhsinzade răsturnat și înlocuit cu Hamza Pașa care declară Rusiei războiu (Octombrie 1768) ¹⁾

În aceasta privință cronicarul contimporan notează ²⁾ :

„Cu înlesnire deci ațîțiară și aprinseră focul războiului, și înarmară pe preînalta Poartă asupra Rușilor. Fu scos din Vezaret înțeleptul vizir Muhsun Oglu, că nu vreă să dea suflare acestei ațățări, fără cuvânt. Se făcu Hamza Pașa vezir care aridică solul Rusiei la Edicule. La 1768 Septembrie se făcu han Crimului războinicul Kirimu-Gherei. Peste puțin în urmă se făcu vezir Emin Mehmed Pașa iailicciul care a eșit cu sangacul șerif din Țarigrad. Se făcu domn Țării Românești Grigore Ghica în locul cumnatului său Alexandru Ghica, și domn Țării Moldovenești Constantin Mavrocordat în locul lui Grigore Calimache. Se făcu tergiman Nicolache Suțu. Și purcese ordina la anul 1769 Martie la Isaccea”.

* * *

Este de mirare că niciunul din cronicarii timpului nu pomeneste despre năvălirea care formează obiectul documentelor pomenite.

Naum Râmniceanu în cronică sa ³⁾, care enumeră evenimentele dela 1768—1810, n'are decât următoarele date despre anii în chestie :

1. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor*, IX, p. 118.

2. Ianache Văcărescu, *Istorie a preaputernicilor împărași otomani*, în „Tezaurul de Monumente Istorice”, II, p. 279.

3. Cf. Constantin Erbiceanu, *Cronici ereci*, 1888, VI, p. 259.

1768. Pe timpul împărăției Sultanului Mustafa, fiul lui Ahmed și a lui Amza Pașa Vizir, a deschis Poarta rășboiu cu Rusia ; după Amza Pașa a fost Vizir Mehmed Pașa Nișangis, care a fost și decapitat în timpul rășboiului cu Rușii. După Mehmed Pașa a fost Moldavangis. După aceia Halil Pașa și după el Silictar Mehmed Pașa Danangiu.

1768. Grigore Ghica Voevodul, din dragoman s'a făcut Domnitor Valahiei, în timpul acestuia s'a deschis rășboiul între Rusia și Poartă.

1769. Noembrie 6. Au intrat Stupaizii ¹⁾ în București cu Polcovicul Ilie I.ăpușneanu și au ridicat pe Domnitorul Grigore Voevod, iar boerii au fugit în Brașov.

Spătarul Ioan Canta, tot contimporan, spune despre domnia a patra a lui Constantin Mavrocordat Vodă (1769) : „Impăratul turcesc a pornit pe Vizir cu toată puterea asupra Impărăției Moscului. ...Toată puterea turcească și tătărească se suise în capul țării, la Cetatea Hotinului, și țara se bejinise în munți, și pe la codri, și chipuri de pricinuire puneau păgânii asupra țării ca să o robească” ²⁾.

Abia găsim câteva note vagi într'un raport cu data de 2 Ianuarie 1769 a lui Girolamo Ascanio Giustinian trimes dela Pera către Dogele Veneției : ³⁾

„Cominciano omai a vedersi i crudeli effetti della permissione data dalla Porta alle sue Truppe di traltare ; Moldavi i Valachi come ribelli inimici del Gran Signore. Le poche milizie che sano restate al Campo di Babadachi, e quelle ancora, che cominciano a concorrervi, colgono tutte le occasioni che la vicinanza al Danubio concede loro di entrare nei villaggi di quelle provincie, piu prossime al Fiume e vi commettono ogni genere di eccessi”.

Răscoala din Septembrie 1769, despre care izvoarele timpului ne aduc unele amănunte, n'are legătură cu invaziunea din primele luni ale anului. Aceasta răscoală, după cum se vede clar din relatările contimporanilor, a luat naștere din îndemnările Rusiei.

Încă înainte de a se isca rășboiul între Rusia și Turcia, Rusia prevăzând această posibilitate reînnoiește uneltirile sale în Moldova și Valachia pentru a trezi simpatiile lor către dânsa... Ea trimite în mai multe rânduri emisari, sub masca de neguțători, care căutau să ațâțe la răscoală pe locuitorii principalelor, și mai ales la fugă în Rusia, pentru

1. Probabil se înțeleg Cazacii, armata rusească.

2. *Lelopisețele*, 1874, III, p. 193.

3. Hurmuzaki, IX, partea II, p. 74.

a arăta astfel Europei cât de nesuferită eră dominarea turcească și cât de iubită acea moscovită ¹⁾

Unul din aceștia maiorul Carazin, vine în Muntenia pe la 1768 și trecând pe la mănăstirea Argeșului se face a se îmbolnăvi, și după ce stă mai multe zile acolo și se împreținește cu egumenul Damaschin i se destăinuște „ cum că Rusia va să deschiză oaste cu Turcia pentru izbăvirea neamului creștinesc celui de sub jugul turcesc ”.

Împărăteasa printr'un rescript cu data de 23 Ianuarie 1769, adresat către generalul său Grigore Romianțov aprobă acțiunea lui Nazarie Carazin, pe care îl și înalță la gradul de locotenent-colonel, având în vedere importanța faptului și pericolele la cari el s'ar expune ²⁾.

Caterina trimite și mai multe scrisori către căpeteniile boierilor din Muntenia și Moldova ; între altele, în una din 9 Ianuarie 1769 către Pârvu Cantacuzino Banul de Craiova însoțită de portretul ei, se spune că „scăparea patriei voastre și tuturor vecinilor și creștinilor din cea hulită turcească supunere, cu adevărat este o întreprindere prea foloșitoare pentru toată creștinătatea și mai cu deosebire pentru acel slavonesc norod ”.

În cronică lui biv. Vel. Stol. Dumitrache, editată după copia lui Necolai Piteșteanul din 1782, în paginile 370—373 se amintește „de patimile ticăloasei patrii noastre, țera Românescă ” ³⁾, când sunt descrise pe larg evenimentele din toamna anului 1769 :

«Intr'acest an 1769 domnia Măria sa al treilea Grigorie Ghica Vodă... Iată pe la începutul lui Octombrie se ivi despre Focșani un Ilie Iăpușneanu cu vre-o 50, 60 de oameni, între cari erau și 5—6 cazaci, iar ceilalți moldoveni amestecați, trimis de un podpolcovnic Nazarie Carazin, ce mai nainte la 1767 și la 1768 a fost iscodit aicea în țară.

„...Noembrie, 5 zile, Vineri, fiind cam despre ziuă, în București ne pomenim cu un ramăt de stupai ! amestecat cu *vai*, și un *chiloman* împărtășit cu *aman* ; ci Turcii prea puțini perind ceilalți s'a dus la Giurgiu. După ce se luminează de ziuă, ce se vezi ? acea adunătură, mulți însărcinați, chip de armați, cu strumurări de boi, cu lănci de pe la oi (aidați noi, lipsiți voi), împreunați cu talharii de arnăuți, și cu altă multă străinătate, cu Bucureșteni amestecați, prădară tot norodul, prin hanuri și

1. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor*, IX, p. 119.

2. Corespondența politică a Împărătesei Ecaterina a II-a, part. I, 1768—1769, în *Sbornicul Societății Istorice imperiale ruse din St. Petersburg*, Tom. 87 (1893), p. 326.

3. V. A. Urechia, *Istoria evenimentelor din Orient, cu referințe la Principatele Moldova și Valahia, din anii 1769—1774*, în *An. Ac. Rom. Sect. Ist. s. II, t. X*, p. 351 și urm.

mahalale și la urmă mai toată țara, întinzându-se și peste Olt la 3 județe : Vâlcea, Gorj și Mehedinți, părțile despre munte ; și era supt 3 povățuitori, din care 2 era parte bisericească = Egumenul Argeșanu Kir Damaskin, Vieroșanul Sofronie, care i-au și călăuzit din Focșani, și până aicea în București, iar cel de al treilea Constantin Fălcoian, fu și peste Olt, până la o vreme căpetenie peste câtevași steaguri ce-și adunase : ciobani, văcari, purcari și de tot felul de hoji. Ci în sărita lui dela sud Ialomiței, trecându pe la mănăstirea **Margineni**, mai întâiu prădă pe frate său Dumitrache Sulger. Prinseră și pe Domnu dimineață în hanul lui Șerban Vodă, iar seara îl duseră în hanul lui Sftul Gheorghie, și de acolo la 7 ale lui Noemvrie îl porniră cu ctpaiul Măriei Sale cătră Graf Romanțov marișalul în țara ceșască, cum și de acolo îl au trămis la Petruburg.

„Nu ne ajungea groaza ce purtam, ca nu cumvași Turcii întorcându-se să ne coprinză în București, ci și stupai ne înfricoșa, că ori-cine de loc se va clăti, de viața se va lipsi, iar a patra zi o frică de Turci se sfeti, și ei tâlhari, cei mai mulți rezemără p' în tufele Colentina. Boerii și norodul văzându-și primejdia, își năpustiră avuturile și patria strecurându-se cu mare frică care cum putea și rezemără unii în țara ungurească, iar alții se sprijimiră prin munte, despre toate părțile cu mare frică.

„Trei din Boeri, Mihaiu Cantacuzino biv vel vist, Nicolae Brâncoveanu vel Logofet și Ienache Văcărescu vel Ban, după ce-și porniră familiile plecară la Focșani să se plioforisească de este vre un temei de oaste, ca să se poate apăra țara : și de graba să întoarseră plin de întristare, ci vistireul Văcărescu după drum apucă plaiul pe la Văleni, și trecu după familieși în Brașov, iar cealalți doi boeri, luând din București pe prea Sfințitul Metropolitul Taniz Kir Grigorie să călătoriră în luna lui Decembrie cu năzuința către feldmareșal și deacolo la Petruburg.

„Sosi în București un maior cu 350 egheri vînători pedestri cu 2 tunuri, eșindu-e unii din boerii ce mai ramăsese întru întimpinare la Colentina, și cu acest alai Părvul Cantacuzino vel Spătar puse la pętuși împărătescul dar, un galben mare, în care era chipul împărătriiși, și se sfeti că i s'a fost trimis prin cel mai sus numit podpolcovnic Nazarie Carazin încă dela 1 Ghenarie.

„Veni din Focșani și însuși Nazarie Carazin cu vre-o 500 cazaci, poposindu-se la mănăstirea Văcărești, și aducându-și Stupai, se pogoră a cerca cu prada cașările, sau cum zic Turcii ciflicurile ce era pe hotar despre hasul Giurgiuului.

„Turcii Giurgiuveni împreunași cu Rusciucii și altă gloată după la celelalte serhaturi, adunată sub povețuitor Celebi-aga Aianul

Rusciucului veni asupra-le la mănăstirea Comana, și după o năvală ce au făcut răpuind prin sabie câteva din Stupai, ceilalți de pripă la trecerea Călniștii de greutate li s'a rupt ghița și îndăstui s'au înecat ; iar din câți au scăpat unii au rezemat prin munte, iar alții mai ales tâlharii arnăuți, părăsind armele s'au apucat mulți iarăși de plăcintărie și pacegerie. Polcovnicul Nazarie cu câți a putut încăpea în mănăstire îi făcură Turcii muhaserea și cu tunurile în zid îi îngrozea, el dar cu pârlej scrise dumnealui spătarului și cu jale și cam cu înfricoșare. Se îndemnă Dumnealui spătarul și plecă cu majorul egherilor, mai aducându și câteva din Stupai, spre mântuința lui Nazarie, iar în 15 ale lui Decembrie, dela mănăstirea Comanii, dincoace de Călnisce, se pomeniră înconjurați de Turci și îndată ce se atăță războiul, iată Volintirii și arnăuții ce era puși să păzească spatele pedestrimii, după un foc fugiră ; ci Turcii luând îndrăzneală mai ales având copacii meterez. Acolo s'au repus și spatarul și majorul cu toți egherii, luându-se robi numai 3 împreună cu acele două tunuri.

„Intr'aceeași zi seara sosi în București măria sa Alexandru Zametin, ghegeneral maior, cu 1300 granatiri, ci Turcii îndată ce au înțeles, părăsiră Comana, și scăpând Nazarie veni în București și se apucă a strânge de pretutindeni avutul Turcilor cum și datorii lor, și zeciui prada stupailor. Așa, plin de avuție în luna Februarie, se duce din țară, și nu s'a mai văzut.»

Un alt contimporan spune¹⁾ :

„Iar ochiul lui Dumnezei văzând suspiniurile și patimile lor, s'a milostivit asupra norodului său cel ce crede întru numele lui. Și dând putere oștilor muscălești și biruința, au intrat în țară cu mare războiu. Și venind în București noaptea fără de veste Stupai, (aprinzând cu foc câteva case la marginea orașului pentru spaima Turcilor), cărora le erau căpetenie un polcovnic Ilie, și un Nazarie bragadir, și arhimandritul Argeșianu, și cu egumenul Vieroșianu, cari acești egumeni au lăsat mănăstirile lor, și s'au dus la Muscali, și aceștia erau povatia Muscalilor aici în țara, pe cari îi aveau Muscalii la mare cinste, dându-le împărăteasa și cavalerii, cruci cu pietre scumpe și cu aur ferocate”.

„Deci întrând cum am zis noaptea în oraș cu mare zgomot și strigare și cu oarecare sunet. Iar oastea turcească prinzând de veste s'au spăimântat, socotind că este mare putere de oaste muscălească, și au fugit afară din oraș la Văcărești, și acolo așteptau să vadă ce va să fie, iar polcovnicul Ilie și cu Nazarie au siezut în scaunul domnesc și pe Grigore

1. Dionisie Eclesiarul, *loc. cit.*

Vodă l'au luat în chip de rob, cu iconomie despre Turci, și îndată l-au trimis la ordiea cea mare a Muscalilor, care veniau în urmă să intre în București; aceasta au voit și Vodă să scape de Turci la Muscali, iar stupaii într'acea noapte au început a jefui casele oamenilor. A doua zi dimineață văzând Turcii că sunt Turci mulți, iar stupaii sunt niște găinari cu arme chiloame, lănci, giumege și cu câte o pușcă ruginită, și la altul fără oțiele, la altul câte un pistol cu un picior de porc la brâu, s'au gătit să intre în oraș să tae stupaii și să-i gonească. Dar a sosit și un maior, cu un polc de oaste ce-i numiau Verzișiori, și lovindu-se cu Turcii n'a rămas nici unul viu, că i-au biruit Turcii și i-au tăiat pe toți fiind Turci mulți; în urmă au sosit osti muscălești putere, și au gonit pe Turci peste Dunăre, și le-au stricat toate ceflicurile, și au stăpânit aceasta țară șapte ani, iar pe Vodă care l-au fost luat ca pe un rob l-au trimis la Moscova; dar înștiințându-se împăratul turcesc de luarea lui Vodă din Scaun, au trimis ferman și caftan de domnie lui Manuil Roset a fi domn, fiind-că se află într'acea vreme caimacam în Craiova, și umblând cu Turcii în răsboie, întâmplându-se în Râmnic și sosind un maior polcovnic cu vreo patru cinci sute Muscali, și cu o sumă de stupai, și cu patru tunuri, au îndreptat tunurile și peste Olt în oraș și dându-le foc, Manuil Vodă s'au spăimântat, și s'a apucat de sănătosa numai cu fes în cap, și cum a putut a fugit peste munți în țara ungurească...

„... (Impărăteasă) a scris feltmasiarilor să facă pace cu Turcii și ce va putea să ia dela Turci, să ia, iar să nu mai meargă înnainte, că Suedia va să ia Petreburgu, și să pornească ostile asupra vrăjmașului. Deci feltmasiarii după porunca împărătesei au dat în bună Turcilor să facă pace. Turcii au fost bucuroși și le au părut bine, și ajungându-se la sfat feltmasiarilor cu vezirul au încheiat pace, însă cu câștigul Muscalilor, că a rămas Crimeea adecă țara tătărească jumătate supt stăpânirea Muscalilor. ...Și împărăția Giurgiului o-au slobodit din robia ce a fost dând fete mari pe ales, și copii în tot an câte... împăratului turcesc la Țarigrad, și haraci ce-i dă, și de alte greutăți i-au isbăvit. Iar Țara-Românească și Moldova o-au lăsat iar întru stăpânirea Turcilor”.

Turcii când auziră despre hăinirea Românilor către Ruși, printr'un *jetva* al Mufti-ului, dădură mai întâi Moldova, după aceia și Valahia în prada și răzbunarea armatelor lor, „ordonând tuturor Musulmanilor din Rumelia a se înarma spre a stârpi pe cei necredincioși, dându-se persoanele și averile lor pradă lăcomiei soldaților ¹⁾”.

1. De Saint-Priest, către d. de Choiseul, cu data de 18 Decembrie 1769, în Hurmuzaki, *Supl.*, I, p. 797.

Această aserțiune este și la Finache Kogălniceanu ¹⁾ :

„Atuncea a pus împăratul de a dat fetvale Muftiul ca să între oastea în Moldova, să taie, se robească, să facă ce le va fi voie, ca doară se va îndemna oastea se meargă cu mare dragoste”.

* *

Ultimul document din această serie (Nr. XI) înfățișează o sentință emanată dela judecătorul turc al Giurgiului.

Se știe că intervenirea în judecăți nu numai prin firmanuri dela Divanul din Constantinopole, dar până și dela cadii de prin cetățile turcești dela Dunăre, a constituit o mare daună pentru justiția țării Munteneste și a Moldovei.

În conдика lui Ipsilante (fila 324) este trecut un firman din 1769 care dovedește inmixtiunile cadiilor din Giurgiu în afacerile judiciare ale Țării Românești ²⁾.

Chiar în privința administrațiunei Donnitorul cerea adesea intervenția cadiilor, observă V. A. Urechia, și amintește existența mai multor acte emanate dela cadiul din Giurgiu ³⁾.

Documentele publicate de noi aduc o serie nouă de dovezi în această privință. Ele dovedesc nu numai înmixtiunile judecătorilor turci din ținuturile limitrofe în afacerile judiciare ale Țării Românești cu sentințele lor, dar și obiceiul lor de a pofti și a judeca diferite procese chiar în capitala țării, cum este cazul sentinței date de cadi-ul Giurgiului după o ședință „sacră” ținută la București.

VI.

Urmează o altă serie de documente (XII—XIV) care datează dintr'o perioadă când, războiul ruso-turc sfârșit, se credea că se va deschide o altă eră pentru țările române, în primul rând în ce privește securitatea lor.

Într'adevăr prin articolul 16 din tratatul dela Cuciuc - Cainargi ⁴⁾, încheiat la 21 Iulie 1774, era prevăzută și proteguirea „raialelor” în acest mod :

a) De a păzi în vecinică readucere aminte de orice faptă, a oarecărui locuitor al acestor Principate, de orice treaptă, sau stare, nume și

1. În *Letopsefele*, 1874, III, p. 204.

2. V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, II, p. 139.

3. V. A. Urechia, *loc. cit.*

4. V. A. Urechia, *op. cit.* p. 24.

neam va fi, fără de deosebire, lăsând toate clevetirile, ce se vor fi făcut împotriva acelora, în vecinică uitare, măcar și de se va fi clevetit : că a întrebuițat mijloace împotrivoitoare chiar spre supărarea pricinilor Inaltei Porți, și ca să se păzească această întocmire întocmai după capul cel d'întăiu, să-i și întemeieze în treptele și boeriile ce vor fi avut înaintea războiului ;

c) Să întoarcă la mânăstiri și la toți ceilalți stăpâni toate locurile și averile pe cari din vechime le aveau sub stăpânirea lor, cari se vor fi luat de Turci, împotriva dreptății, ce sunt spre părțile Brăilei, Bendurului, Hotinului și altele, ce până și în ziua de astăzi se numește raia.

Promulgat imediat după tratatul dela Cuciuc-Cainargi, firmanul lui Sultan Hamid I, — pe care îl traducem în întregime, deoarece textul publicat de Urechia prezintă unele lipsuri ¹⁾, — consfințea obligațiunile luate de Inalta Poarta, privitoare la liniștea țărilor române, sub forma, desigur, de o înaltă oblăduire emanată dela Sultan.

După acest firman s'a mai promulgat, la 4 Noembrie 1774 (st. v.) un *hatt-î-șerif*, tipărit și în limba țării în anul 1774 ²⁾, având ca titlu :

„Hatișeriî al prea puternicului împărat Sultan Hamid care s'a dat prin rugăciunea obștei ce s'a trimis cu deputații Dumnealui Paharnicul Stan Jianul și Dumnealui Medernicerul Dumitrache, prin recomandăția prea înălțatul Feld Mareșal, Petru Romanșov : către prea slăvitul prag al împărăției, îndată după încheerea păcei între împărăția rusească și între Poarta otomanească. Acea după întâiu domnie a Măriei Sale Alexandru Voerod Ipsilante”.

Acest hatt-î-șerif, adresat către „Iauda celor mai aleși Domni din neamul Mesiei, cel de acum Domn al țării Românești, Alexandre, bune să-ți fie sfârșiturile”, spune că „scsind această dată la picioarele împărătescului nostru Scaun cele două Mahzaruri, carele despre partea Mitropolitului, Episcopilor, Arhimandriților, egumenilor și a tuturor boerilor și a boerenașilor și a căpitanilor, și acelorași locuitori ai Valahiei”, s'a dispus : că „...De vreme ce pământurile Valahiei și Moldovei sunt *chelerile* înaltei noastre împărății, și fiindcă foarte trebuincioasă mângâierea, ocrotirea, diafendesis și însăslăsuirea ale numitelor țări, și repaosul și odihna a locuitorilor raiale, deosebit că dela o vreme încoace, numitele țări se pustiau și se prăpădiau și raialele se supărau și se împrăstiau, din pricina celor grabnice și dese și peste obicei schimbări de Domn, și acum în vremea războiului, fiind că s'a călcat țara și s'a prăpădit...

1. V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, II, p. 14 - 16.

2. Bianu-Hodoș, *Bibliografia*, II, p. 206.

„...Măcar că s'a dat multe mari porunci ca să se depărteze și să se gonească din Valahia unii din locuitorii din cetățile dela hotar, și de prin județele ce sunt în preajma Dunării, cari, împotriva celui de demult dat Nizam, fără de voie intrând în Valahia și făcând pricini între dinșii se omorau unul pe altul, apoi cerând Dietă sau preț de sânge, și cu aflări de pâri mincinoase, cereau lucruri, bani și vătămau pe săracu raia a Valahiei, și pentru ca să se surpe și să se strice după Nizamul cel mai înainte dat, cășlatele ce zidise și locurile ce cuprinsese, în lăuntru Valahiei, măcar că s'a dat porunci ca să fie oprîți a să învărteji acest fel de făcători de rele, și netrebnici oameni, căci este armat cum că poate vor gândi acești becisnici că să mai între odată în Valahia : De vreme ce este scris la cele mai denainte date împărătești porunci, care cuprindea ca să nu mai între nimenea în Valahia dupre la hotarele din prejur, afară din unii orânduți și numărați neguțători, cari și aceștia să ia tescherea de voie dela zaleiții lor, care arătând-o la Domn, și la vechiul său, iarăși să ia tescherea de voie sau dela Domn sau dela vechilul său și la județele ce vor merge să nu dobândească sălășluiri și cuprinsuri, să nu samene, să nu secere, nici să supere pe raiale, nici să dea selim acceasă, adică bani arvunitori. Aceste toate mai zise pricini cum că se vor păzi nestrămutat, este la toți cunoscut și știut”.

Domniile de după pacea de la Cuciuc Cainargi au început astfel supt cele mai bune auspicii. Se aștepta mult după făgăduelile făcute de Turci în hattîșeriful care confirma privilegiile țărilor, se punea o mare încredere pe acțiunea ocrotitoare a Puterii care căpătase formal dreptul de protecție asupra creștinilor din imperiul Otoman, se nădăjduia o mare îmbielșugare în urma deschiderii mai largi a granițelor pentru negustorii streini ¹⁾.

Lucrurile nu s'au petrecut tocmai așa în ce privește securitatea hotarelor.

VII

O ultimă serie de documente (No. XV—XXII) dovedește într'adevăr că nu s'a schimbat nimic în ce privește liniștea „săracelor raiale”. Este adevărat că unele din privilegiile consacrate prin Hatt-î-Șeriful dela 4 Noembrie 1774, — ca Domnii să nu mai fie maziliți fără vinovăție, ca țara să fie scutită pe doi ani de bir și să nu plătească pe urmă decât haraciul, trimițându-l odată la doi ani, ca toate ajutoarele în provizii, lemne, etc., date Turcilor să fie scoase din suma tributului, ca Turcii

1. N. Iorga, *Istoria Literaturii Românești*, III, p. 18.

să nu locuiască supt niciun pretext în Principate, cum încercaseră a face în prima jumătate a veacului al XVIII-lea, — au fost observate „mai mult sau mai puțin”, uneori foarte puțin, dar n’au încetat de loc năvălirile răufăcătorilor în pământul românesc ¹⁾.

Această stare de lucruri nu era numai în Țara Românească, ci și în principatul Moldovei.

Constantin Moruzi, care venise în Moldova (în 1777) ca om de încredere al Porței, urmează a înnegri pe reposatul Domn (Grigore Ghica) în ochii ei, raportându-i pe fiecă zi noi descoperiri asupra trădătoarei sale purtări, spune Xenopol. Turcii făcând iarăși mari pregătiri de războiu cutreerău Moldova, prădând și jefuind după obiceiul lor, încât tratatul dela Cainargi părusese a fi uitat cu totul de către acei ce-l subscriseră numai cu trei ani mai înainte ²⁾. Insuși Moruzi, omul Porții, se plânge la sultan contra fără-de-legilor comise de Turci asupra locuitorilor Moldovei, care ar sili pe o mulțime să părăsească țara ³⁾. Trupele turcești încărcate cu prada din țările române și cu deosebire din Moldova, pe care o tratau mai rău decât pe o țară cucerită, dezertau mereu din armata otomană, ne mai având nevoie de un războiu nici chiar norocos după mănoasele răpiri făcute în țările române ⁴⁾.

La anul 1783 și la 1784 cele mai multe din satele de pe Prut și de prin prejur au fost prădate și stricate și puține lucruri ce strânseseră oamenii pe la casele lor au fost luate și arse de Turci, mulțime din oameni uciși, femei și fete batjocurite, copii și bărbați morți de frică, fugind în mijlocul iernei prin codrii de mânia și turbăciunea tiranilor ⁵⁾.

Documentele pe care le publicăm, în această din urmă serie, sunt în număr de șapte și datează toate din Decembrie 1774, fiind rapoarte trimise către Înalta Poartă de judecătorii turci ai orașelor Rusciuc, Șiștov, Nicopole, Lom, Rahova, Vidin și Cladova, — rapoarte scrise parcă cu aceiași mână, după un șablon recomandat.

VIII

În glosarul pe care îl publicăm la sfârșit, am crezut necesar să dăm toate explicațiunile lămuritoare atât în ce privește cuvintele turcești

1. N. Iorga, *Istoria Românilor*, ed. a X-a, 1937, p. 303.

2. Xenopol, *Istoria Românilor*, IX, p. 183.

3. Raportul lui De Priest către Afacerile Străine cu data de 17 Sept. 1778, în Hurmuzaki, *Supl.* I, p. 969.

4. Idem, *loc. cit.*, p. 970.

5. Adausul la Nicolae Costin, în *Letopisețele*, 1874, III, p. 461.

întrebuințate în textele documentelor, cât și în studiul de față. Aceasta pentru simplul motiv că despre multe din ele există la noi o noțiune cam vagă, uneori și greșită, iar altele și-au schimbat în vocabularul românesc cu totul înțelesul lor inițial. Astfel încât toate cuvintele date în cursiv atât în text, cât și la anexe, își au explicația lor în glosar.

Tot astfel transcrierea cuvintelor turcești am făcut-o după pronunțarea lor din limba literară turcească, cu toate că multe din ele sunt consacrate în limba română în alte forme, — de obicei denaturate. Această alterare a lor o datorim în primul rând faptului că multe cuvinte s'au introdus în limba română scrisă după ce au fost întrebuințate mai întâi în graiul vulgar și bine înțeles pierzând de multe ori aspectul lor inițial. Apoi scriitorii sau funcționarii greci cari le-au transcris prima dată, n'au putut să redea toate sunetele alfabetului arab, deoarece corespondentul multor sunete lipsea în limba greacă, și prin urmare erau nevoiți să le dea după transcrierea grecească. În sfârșit sunt cuvinte care au venit în limba română prin mijlocirea altor limbi, unde ele erau deja denaturate.

În transcrierea sunetelor turcești am adoptat următoarele reguli :

č pentru sunetul *c* din „cert” (*čauş*)
c pentru sunetul *c* din „cap” (*cul*)
ch pentru sunetul *ch* din „chip” (*chilar*)
Kh și uneori *h* pentru sunetul *ch* din cuvântul german „Buch” (*Khan ; hatt*).

ş pentru sunetul *ş* din „aşa” (*Şaban*)
 ğ pentru sunetul *g* din „ger” (*Hi ğret*)
g și *gh* pentru sunetul *g* din „gara” (*segban ; derghiah*)
g pentru sunetul *gama* grecesc (*guruş*)
 î și uneri *â* pentru sunetul *î* din „în” (*chîr ; Paşalâc*)

ö pentru sunetul *ö=oeu* (*Ömer*)
 ü pentru sunetul *ü* german sau *u* francez (*Hüseîn*)

î pentru sunetul *i* accentuat de la sfârșitul cuvintelor (*Ali*)
 â pentru sunetul *a* accentuat dela sfârșitul cuvintelor (*Paşâ*)
 ê pentru sunetul *e* accentuat dela sfârșitul cuvintelor (*zadê*)

În ce privește echivalarea datelor Hiğretului în cele din era creștină, am întrebuințat tabelele lui Hans Lietzmann ¹⁾

1. *Zeitrechnung der römischen Kaiserzeit...* Berlin-Leipzig 1934. (Sammlung Göschchen, Nr. 1085).

Această nouă încercare a noastră, de a lămuri unele faze ale istoriei române prin cercetarea izvoarelor armenesti și turcești, credem că adaugă încă o modestă contribuție la studiile istorice.

Bibliografie

La alcătuirea glosarului au fost consultate, între altele, următoarele lucrări :

Academia Română. *Dicționarul Limbii Române.*

Bianchi T.X. et Kieffer J. D. *Dictionnaire turc-français.* I-II. Paris 1850.

Candrea Aurel și Adamescu Gheorghe, *Dicționarul Enciclopedic Ilustrat,* București, 1931.

Cantemir Dimitrie, *Istoria Imperiului otoman,* Trad. Dr. Jos. Hodosiu, București, 1876.

Gevad Ali, *Memalik-i-osmanienin tarih ve ğugrafiè lugali* (Dicționarul istoric și geografic al țărilor otomane), I-IV, Stambul, 1314—1316 (1896—1898).

Gevad Ahmed, *Tarih-i-ascheri-i-osmani* (Istoria militară otomană), Stambul, 1299 (1881).

Guer M., *Moeurs et usages des Turcs,* I—II. Paris, 1746—1747.

Hammer J., de), *Histoire de l'Empire ottoman,* Trad. franc. Paris, 1835—1844.

Houtsma M. Th., etc., *Encyclopédie de l'Islam,* Paris, 1908—1927.

Ingigian, Păr. Hugas, *Geografia celor patru părți ale lumii,* Partea I (Europa), vol. V și VI (Turcia Europeană), Veneția. 1804.

Mallouf N., *Dictionnaire turc-français,* I—II, Paris, 1863—7.

Megnard (A. C. Barbier de), *Dictionnaire turc-français,* Paris. I—II. 1881—1886.

Ohsson (M. de Mouradja d'), *Tableau général de l'empire ottoman,* I—VII. Paris. 1788—1824.

Sermed Muhtar Alus, *Dictionnaire turc-français,* 1935.

Siruni H. Dj., *Domniii Români la Curtea Împărătească* (în manuscris).

Siruni H. Dj., *Denumiri turcești în limba română* (în pregătire).

Șăineanu L., *Influența orientală asupra limbii și culturii române,* București, 1900.

Șemseddin Sami, *Camus-ül-Ilam,* I—VI, Stambul, 1889—1898.

Șemseddin Sami, *Camus-î-turchi,* 1317 (1899), Stambul.

Vefic Ahmed, *Lehğè-i-osmani,* Stambul, 1306 (1888).

A N E X E

I.

1759 Dec. 8 (1173 Rebi-ül-Aher 17), Hâ şova.

Scrisoarea lui Ahmed, judecătorul Hârşovei, către Ali Agâ, comandantul oraşului, prin care îl înştiinţează despre peromulgarea unui decret împărălesc, care interzice intrarea în ara Românească a soldaţilor turci şi construirea pe pământul românesc de case şi adăposturi pentru iarnă.

Către glorie printre egali (*fahr-ül-acran*) onorabilul comandant (serdar) al Hârşovei, Ali Agâ !

După ce se prezintă multe salutări, vi se face cunoscut că prilejul acestei scrisori este : Ţara Valahiei nu numai că era dela început o ţară liberă în toate privinţele (*öteden beru min cüllil-viğuh serbest*), dar, fiind şi considerată ca grânarul (*chilar*) capitalei otomane (*Asitanè-i-aliè*), populaţia sa fu păzită de toate felurile de opresiuni şi violenţe, şi protejată şi asigurată sub umbra împărătească. Dar [acum] locuitorii de pe malul Dunării şi hordele militare dela hotar, se răspândesc în ţara Valahă, năvălind ţara şi ocupând prin forţă pământul, şi totodată construiesc acolo case şi depozite de iarnă (*câşlac*), pricinuind împrăştierea raialelor Valahe. Acest fapt fiind adus printr'o petiţie colectivă (*mahzar*) la cunoştinţa [înalţului guvern], prin intervenţia Înălţimei Sale *Şeikh-ül-islam*, s'a numit inspectori (*mübaşir*) şi s'au trimis din capitala împărătească, conform Înaltului Ordin. Ajuns la faţa locului, au inspectat localităţile aflate dela Cladova (*Fethüislam*) până la Brăila (*Ibrail*). Au smuls din mâna uzurpatorilor pământurile, păşunile, câmpurile, şi le-au înapoiat proprietarilor lor, dărâmand casele şi adăposturile de iarnă construite şi scoţând din ţara stupii şi animalele. Au expulzat totodată pe răufăcători şi pe bandiţi. În faţa şedinţei sacre (*meğlis-i-şeri*) moşi şi au încheiat contracte pentru orânduirea şi construirea moşiilor, odăilor şi adăposturilor de iarnă. Starea faptelor fiind adusă la cunoştinţa guvernului central, un decret împărălesc şi o indicaţiune emanată dela Înălţimea Sa *Şeikh-ül-islam*, dispun ca să fie dărâmate odăile şi adăposturile de iarnă, ca să fie izgonite animalele din ţară şi împiedicaţi răufăcătorii şi bandiţii de a intra în pomenita ţară. Să vă conformaţi deci înalţelor porunci, ferindu-vă de toate acţiunile cari sunt în contradicere cu ordinele împărăteşti. Să vă comportaţi după înalţul ordin şi [după] această scrisoare. Salutări.

S'a scris în ziua de 17 a lunii Rebi-ül-aher din anul una mie, una sută, şapte zeci şi trei.

Judecătorul (Cadî) Hârşovei

Ahmed

II.

1763 Aug. 1 -10 (1177 sfârșitul lui Muharrem), Rusciuc.

Adresa lui Mustafa Salim, judecătorul orașului Rusciuc, către Înalta Poartă, pomenind prevederile decretului împărătesc din 1173, care dispune izgonirea răufăcătorilor din țara valahă și descriind isprava unor bandiți, rugând să se ia măsurile necesare.

Aceasta este umila mea adresă către guvernul cel puternic :

Grigorie, mitropolitul țării Valahe aflătoare în apropierea Giurgiului (*Yergüghi*), episcopii Râmnicului și Buzăului și boierii Constantin Ban, și Dimitrașcu vornic, și Pârful vornic, și Mihail logofăt, și Toma logofăt, și Dimitrache Spătar, și Badea vistier și Constantin Sterian vistier, și Constantin Catargi clucer, și Ștefanache stolnic, și Radul comis, și alți raiale și supuși, etc., au venit în fața ședinței sacre, și au declarat următoarele :

De pe malul Dunării bande de alayioți (de fel din Alayiè) și de arnăuți trec în Valahia, umblă haimana, se omoară unii pe alții, astupresc și ofensează pe săracele raiale, intentează procese de sânge (*diyet-i-cassamè*), de calomnie și de falș, și nu observă regulile din noua organizație (*Nizam-î-gedid*) promulgată printr'un decret (*Hatt-î-șerif*) din 1173.

Având în vedere că în zilele din urmă a mai sosit o înaltă poruncă prin care se dispune distrugerea recoltelor, locuințelor și depozitelor de iarnă (*câșlac*), cultivate, păstrate și clădite [de acest fel de bandiți], izgonirea din țară a proprietarilor lor cu stupii și animalele lor, dărâ-marea cu desăvârșire a clădirilor construite și expulzarea proprietarilor lor cu stupii, animalele și mobilele posedate de ei, împiedicarea lor de a lua în arendă moșii ;

Că, construcțiunile dărâmate fiind clădite de raiale și de muncitori săraci, trebuie să fie readuse în situația lor inițială ; dar în cazul când, după nimicirea rămășițelor, proprietarii acestor terenuri expropriate intentează, spre a nu rupe relațiile lor cu această țară, procese de șicane, și asupresc raialele sărace pretinzând rămășițele nimicite, nu trebuie să fie ascultate procesele intentate de acești izgoniți din țară, oricine vor fi, pentru clădirile dărâmate și terenurile expropriate ;

[Tot astfel] să nu fie supărate raialele sărace ale acestei țări cu asemenea procese de șicane ; să nu fie permis [acestor bandiți] să mai calce pe pământul Valah ; dar în cazul apropierii schimbării de j decători, când acești bandiți expulzați din țară încearcă din nou călomniile lor și pretextând că au case, depozite de iarnă, stupi, animale și alte obiecte în pomenita țară, intentează procese de șicane, să nu fie ascultate acțiunile lor, împiedicându-se astfel și opersiunile și excesele lor.

Totuși de curând sosind la București, numiții Sarî Mehmed, și Suleiman și fratele său, și Ali, și Abdullah Sașar, și Hasan, și Căvrác (!) Mustafă, și renegatul Mustafă, și Ibn-i-Mahmud, și Aligic, și Yusuf, toți de fel din Alayiè și instalați în orașul (*mahruse*) Brăila, dar actual-

mente locuind în satul Văleni din Valahia, și Ahmed și Husein și alții din Craiova, [toți aceștia] s'au prezentat [la ședința sacră] de față fiind chiatibul divanului Valah și alți musulmani aflători în ședință, și s'au plâns că „căpitanul Luden(!), locuitor în Valahia, împreună cu Ahmed, *ĉuhadarul* lui Mollă efend, însărcinat prin înalta poruncă cu ordinea țării Valahe, au venit și au jefuit în satul Văleni din Valahia grăul nostru în cantitate de 100 de *kile* și au dat foc casei noastre”.

I s'a arătat porunca împărătească care ne ordonă ca să nu dăm curs acțiunilor de acest fel; ei însă nu s'au convins și n'au consimțit, replicând că „ei înșiși pot încasa [paguba lor] dela raiale cu ceva mai mult încă”.

Așa stând [lucrurile] este necesar ca să fie ordonate : împiedicarea acestor răufăcători cum prevede înaltul decret; numirea unuia mai vrednic printre caușii pedestri din *oğacul* ienicerilor dela incinta palatului (*derghiah-i-ali*); aducerea în fața justiției a acestor bandiți; instalarea raialelor păgubite în dreptul lor; pedepsirea suspomeniților răufăcători, prin ofițerul *turnagi* din Rusciuc și după prevederile legii.

Prin urmare este necesar ca locuitorii din Giurgiu și Rusciuc să fie înștiințați că izgonirea din pomenita țară a acestor bandiți va pricinui securitatea și liniștea săracelor raiale, și deci un act de milă pentru situația lor de răvășiți.

Se prezintă tot ce precede la treptele Înălțimei Voastre, de care depind toate ordinele și poruncile în această privință.

S'a scris astăzi, la sfârșitul (*evahir*) lunei Muharrem din anul una mie, o sută, șapte zeci și șapte.

*Servul rugător al marelui guvern otoman
judecătorul (Cadî) orașului Rusciuc
Mustafa Salim*

Doc. turc. Nr. 139. V. reprod. la p. 28.

III.

1763 Aug. 15 (1177 Sefer 5), Giurgiu.

Adresa lui Mustafa, judecătorul Giurgiului, către Inalta Poartă prin care face cunoscut isprăvile numitului Ahmed, subașilul din Dunărița, contra unor locuitori din satul Vișoara, cerând deferirea lui în fața guvernatorului (muhafâz) din Vidin.

Aceasta este umila mea adresă către guvernul cel puternic :

Locuitorii satului Vișoara al țării Valahe aflătoare în apropierea Giurgiului, împreună cu căpitanul lor și cu alții au declarat, în fața ședinței sacre, următoarele :

În timpul când noi eram ocupați cu strângerea dijmei (*așar*) în apropierea satului Vișoara din năuntrul Valahiei, banditul Ahmed, *subași-ul* Dunăriței, depinzând de județul Șiștov, a adunat în jurul său pe următorii supuși (*zemmi*) dela Dunărița : parcălabul Ghinea, . . . Stan, parcălabul Toma, . . . Stan, . . . Dobrea, Alexandru, . . .

Gheorghe, [apoi] ne a invadat, a prins pe numitul căpitan, l'a lovit la cap în 3—4 locuri, ne-a adus în județul Șiștov, și după ce ne-a închis 3—4 ceasuri ne-a zis : „Renunțați la pământul numit moșie pe care îl posedați ; altfel am să vă asuprașc și am să vă bat mereu”. Iar noi am renunțat la dijmă.

Lucrul înregistrându-se astfel, Molla Ismail și Musa . . . , locuitori din Nicopole, de mila lor pentru starea noastră, au prins pe pomeniții bandiți.

Aducând la cu oștința Înălțimei Voastre tot ce precede, rugăm ca să fie decretat printr'o înaltă poruncă deferirea lor înaintea vezirului înțelept (*Asaf nazîr*) guvernatorul (*muhařáz*) din Vidin.

Totuși depinde de Înălțimea Voastră toate poruncile și ordinele în această privință.

S'a scris în ziua de 5 Sefer al anului una mie, una sută, șapte zeci și șapte.

*Servul rugător al marelui guvern otoman
Judecătorul Giurgiului
Mustafa*

Este conform cu original.

Seid Osman, *chiatibul Divanului Voevodului Valah.*

Doc. turc. Nr. 166.

IV.

1763 Aug. 30—8 Sept. (1177 sfârșitul lui Sefer).

Copie legalizată de Mustafa, judecătorul Giurgiului, după Firmanul Sultanului Mustafa III, adresat guvernatorului din Vidin, judecătorilor de pe malul Dunării și Domnului Constantin Vodă Racoviță, prin care se ordonă trecerea în mod liber în Tara Românească a acelor care erau împărăștiați în județele de pe malul Dunării în timpul foștilor Voevozi și acum doresc să se înapoieze la căminele lor.

Onorașilor viziri, sfetnicilor glorioși, ordonatorilor lumii, diriguitorilor de afaceri obștești printr'o minte pătrunzătoare, aducătorilor în bun sfârșit de lucruri importante ale omenirii printr'o judecată dreaptă, susținătorilor ai fundațiilor de prosperitate și de înflorire, consolidatorilor ai coloanelor de fericire și de magnificență, celor încărcăți de toate binefacerile Celui de Sus,

Vizirului guvernator (*muhařáz*) al orașului Vidin care depinde de districtul (*sanğac*) Nicopole, *cadî*-ilor și *naib*-ilor de pe malul Dunării, gloriei de calități și de ordine, mine de virtuți și de cuvinte, — ca să fie sporită virtutea lor, — și pildă printre fruntașii națiunii lui Mesie, Voevodului actual din Valahia, *Mihail zadè Constantin Vodă*, — ca sfârșitul zilelor lui să fie terminat cu bine. La sfârșitul acestei auguste porunci să fie cunoscut că :

Pomenitul voevod ne înștiințează că unele raiale, foști locuitori bine-așezați ai Valahiei și împărăștiați în județele de pe malul Dunării

în timpul foștilor voievozi, dorind acum din propria lor cerere și voință să se înapoieze iarăși în țara Valahă, sunt împiedicate de ofițerii (*zabit*) rezidențelor lor actuale să treacă (în Valahia); că [aceștia] prin oameni speciali bat pe cei deja trecuți și îi dau îndărăt, pricinuind astfel certuri și neliniște în sânul raialelor și turburând prosperitatea țării. Inștiințându-ne tot ce precede, [voevodul] ne roagă să promulgăm un decret special ordonând ca de acum înainte să nu fie împiedicat nimeni din acele raiale cari, împrăștiate în diferite părți, doresc acum să se întoarcă în țara Valahă și ca să nu fie tolerați acei cari trimițând oameni înnăuntru Valahiei încearcă a-i înapoia cu sila, și dau loc la lupte, asupriri și opresiuni.

Cercetând dispozițiunile inscripțiunilor păstrate la Divanul meu împărătesc, s'a constatat după cele înregistrate că într'adevăr în anul 1156 (1743), dând curs rugămintelor Voevodului Mihail [Racoviță], s'a promulgat un decret împărătesc că voevozii valahi sunt îndreptățiți de a readuce și a reinstala în țara Valahă pe toți țiganii și raiale împrăștiate, indiferent unde și în care sat, *câșlac* și moșii îi gădesc.

Fiind înalta mea voință ca să fie urmate dispozițiunile în Itului decret de odinioară, cum ni s'a și cerut, acum voi, cari sunteți vizirul pomenit și mollalele menționate, să luați măsurile necesare ca de acum înainte să nu fie împiedicat nimeni dintre raiale cari doresc să se înapoieze în Valahia; ca acei deja trecuți în această țară să nu fie readuși cu sila de ofițerii localităților unde locuiau acum prin oamenii speciali trimiși înnăuntru Valahiei [după dânsii]; ca să fie împiedicați cei cari crează dificultăți și certuri în această privință; ca să fie păzită de tulburări ordinea țării pomenite, ca să nu fie asuprite și oprimate raialele de nimeni.

Toate acestea fiind prevăzute prin înalta mea voință, să faceți tot necesarul ca ele să fie executate conform, să nu dați nimănuia voie pentru a le călca, să vă feriți de tot ce este contrariu acestei voințe a mea.

La primirea augustului meu firman să vă confirmați exact cum este prevăzut, poruncii mele împărătești, la care lumea trebuie să se supună, să asculte și să urmeze, ferindu-vă cu desăvârșire de tot ce este contrariu.

Să știți cum este scris și să dați încredere cifrei noastre împărătești.

S'a scris către sfârșitul lunei Sefer din anul una mie, una sută, șapte zeci și șapte.

Se constată exactitatea :

Judecătorul Giurgiului

Mustafa

V.

1763 Sept. 24 (1177 Rebi-ül evve! 16), Hârșova.

Adresa lui Salih, judecătorul orașului Hârșova către Înalta Poartă, prin care face cunoscut înștiințarea solemnă adresată notabililor și locuitorilor din localitate, despre înaltul ordin prin care se interzice trecerea răufăcătorilor în țara valahă.

Aceasta este umila mea adresă către guvernul cel puternic :

Țara Valahă dedemult (*ötedenberi*) fiind o țară liberă, iar raialele și locuitorii ei fiind stăpâni asupra averilor și pământurilor lor într'o securitate și liniște deplină, până acum nu era permis nimănui să treacă prin hotarele Valahiei și ale Moldovei și să facă excese ; totuși mai joritatea raialelor care locuiesc în Valahia (*sic*), sprijinite de notabili (*aian*-asupritori și de niște bandiți, în timpul semănatului și culturilor, escortați) fiind de niște oameni, seamănă și cultivă fără nici o frică la orice moșie și pământ din Valahia, seceră ierburile și le transportă în părțile locuite de ei, pricinuind astfel disperarea proprietarilor de moșie și de pământ din cauza locurilor și ierburilor lor.

[Luând în seamă toate acestea] s'au promulgat în diferte rânduri înalte porunci cari dispuneau împiedicarea de acum înainte a acestor excese, păzirea, conform ordinii constituite, a raialelor, asigurarea securității și a liniștei lor.

Domnul actual al Țării Românești, — ca sfârșitul zilelor lui să fie terminat cu bine, — făcându-să parvie la tribunalul Hârșovei două copii (*suret*) după pomenitele înalte ordine, după ce, conform înaltei voințe, s'a înre istrat în registrul special, notabili (*aian*) provinciei, ofițerii (*zabit*) și poporul județului (*cazâ*) fiind chemați la ședința sacră (*meğlis-i-șeri*), s'au citit în fața tuturor, făcându-se astfel cunoscut conținutul înaltelor porunci. După ce s'a îndeplinit și ceremonialul de ascultare și de supunere (*semen vè taaten merasimî*), ni s'a răspuns că nu este nimeni din județul (*cazâ*) și orașul (*casabâ*) nostru care să facă acum amestec și violări raialelor pomenite țări sau moșiilor și pășunelor lor. S'a angajat apoi fiecare să nu se mai găsească de acum înainte într'o situațiune oprită prin înalta poruncă.

Aducem tot ce precede la treptele Înălțimei Voastre, de care depind toate ordinele și poruncile în această privință.

S'a scris în ziua de 16 a lunii Rebi-ul-evvel din anul una mie, una sută, șapte zeci și șapte.

*Servul rugător al marelui stat otoman
cadî-ul orașului Hârșova*

Elhağ Salih

VI.

1763 Sept. 25 (1177 Rebi-ül-evvel 17), Giurgiu

Adresa lui Yusuf, judecătorul oraşului Giurgiu, către Inalta Poartă, prin care confirmă primirea înaltului ordin despre interzicerea trecerii în țara Valahă spre a semăna și a cultiva, și despre comunicarea solemnă a acestui ordin în fața notabililor și populației din localitate.

Aceasta este umila mea adresă către guvernul cel puternic :

Unii din locuitorii bine-situați ai țării Valahe, cari în timpul Vechilor Voevozi, erau împrăștiati în județele (*cazâ*) depe malul Dunării, doresc acum, din propria lor cerere și voința, să se transfere și să se înapoieze iarăși în țara Valahă. Dar ofițerii (*zabit*) din părțile locuite de ei împiedică transferul lor, și pe unii îi bat și îi lovesc prin oameni desemnați pentru aceasta. Acest lucru dând loc certurilor, printr'o poruncă împărătească (*emr-i-şerif-i-alışan*) adresată Vezirului demn de elogi, guvernatorul (*muhafâz*) din Vidin și judecătorilor (*cadî* și *naib*) depe malul Dunării, s'a dispus să nu se facă de acum înai te greutăți la transferarea acestor raiale.

Printr'o altă poruncă adresată Voevodului actual al acestei țări și transmisă în copie tribunalului (*mahchemê*) din Rusciuc se dispune că : țara valahă fiind [o țară] liberă de demult și raialele ei fiind stăpâne asupra averilor și pământurilor lor într'o securitate și liniște deplină, dar majoritatea raialelor locuitori în apropierea Valahiei, sprijinite de notabili (*aian*) asupritori și de niște bandiți (*eşchiâ*), în timpul semănatului și al culturilor, escortați fiind de niște oameni desemnați de aceștia susținători ai lor, seamănă și cultivă fără nici o frică pe orice moșie și câmp din pământurile valahe, [se dispune ca] să fie împiedicați și izgoniți de acum înainte toți acei cari bazându-se pe asupritori și bandiți doresc să vie din afară și să facă cultură pe pământul valah.

[Aceasta poruncă] după ce, conform înaltului ordin, s'a înregistrat în registrul special și s'a citit în fața notabililor din provincie (*vilayet*) și tuturor locuitorilor din țara (*memleket*), și după ce s'a îndeplinit ceremonialul de ascultare și de supunere (*semen ve taaten merasimi*), toți notabili și popor, au declarat că dintre raialele valahe, locuind în județul Giurgiu, nimeni nu e dus să facă semănat și cultură pe pământul valah ; nici nu există în județul nostru vreun notabil asupritor sau bandit care împiedică pe raiale doritori de a pleca.

Se comunică toate ce preced la treptele Înălțimei Voastre, de care depind toate ordinele și poruncile în această privință.

S'a scris astăzi, în ziua de 17 a lunei Rebi-ül-evvel din anul una mie, una sută, șapte zeci și șapte.

*Servul rugător al marelui stat otoman
judecătorul (mollâ) din oraşului (medinê) Giurgiu*

Yusuf

VII

1763 Sept. 26 (1177 Rebi-ül-evvel 18), Rusciuc.

Adresa lui Mustafà Salim, judecătorul orașului Rusciuc, către Înalta Poartă prin care o înștiințează despre solemnitatea citirii înaltului ordin cu privire la interzicerea trecerii pe pământul valah cu scopul de a semăna și a cultiva.

Aceasta este umila mea adresă către guvernul cel puternic :

Unii din locuitorii bine-situați ai țării Valahe cari în timpul vechilor Voevozi erau împrăștiati în județele (*cazà*) depe malul Dunării, doresc acum, din propria lor cerere și voință, să se transfere și să se înapoieze iarăși în țara valahă. Dar ofițerii (*zabit*) din părțile locuite de ei împiedică transferul lor, și pe unii îi bat și îi lovesc prin oameni desemnați pentru aceasta. Acest lucru dând loc certurilor, printr'o poruncă împărătească (*emr-î-șeriş-i-alışan*) adresată Vezirului demn de elogii guvernatorului (*muhafâz*) din Vidin și judecătorilor (*cadî și naib*) depe malul Dunării, s'a dispus de acum înainte să nu se pună piedici pentru transferarea acestor raiale.

Printr'o altă poruncă adresată voevodului de astăzi al acestei țări și transmisă în copie tribunalului (*mahchemè*) din Giurgiu se dispune că : țara valahă fiind liberă de demult și raialele ei fiind stăpâne asupra averilor și pământurilor lor într'o securitate și liniște deplină, dar majoritatea raialelor locuite în apropierea Valahiei, sprijiniți de notabili (*aian*) asupritori și de niște bandiți, în timpul semănatului și culturilor, escortați fiind de niște oameni desemnați de acești susținătorii ai lor, seamănă și cultivă fără nici o frică pe orice moșie și câmp din pământurile valahe, [se dispune ca] să fie împiedicați și izgoiți de acum înainte toți acei cari, bazâ du-se pe asupritori și bandiți, doresc să vie din afară și să facă cultură pe pământul Valah.

[Aceasta poruncă] după ce, conform înaltului ordin, s'a înregistrat în registrul special și s'a citit în fața notabililor din provincie (*vilayet*) și tuturor locuitorilor din țara (*memlechet*) și după ce s'a în deplinit ceremonialul de ascultare și de supunere (*semen vè taaten merasimi*), toți, notabili și popor, au declarat că dintre raialele Valahe, locuind acum în orașul (*medinè*) și județul (*cazà*) Rusciuc, nimeni nu e dus să facă semănătură și cultură pe pământul valah și nu există în județul nostru niciun notabil asupritor sau bandit care împiedică pe raialele doritoare de plecare.

Se comunică toate cele ce precede la treptele Înălțimei Voastre, de care depind toate ordinele și poruncile în această privință.

S'a scris astăzi, în ziua de 18 a lunei Rebi-ül-evvel din anul una mie, una sută, șaptezeci și șapte.

*Servul rugător al marelui stat otoman
judecătorul (cadî) orașului Rusciuc*

Mustafà Salim

VIII.

1769 Mai 9 (1183 Muharrem 3), București

Lista întocmită la București în prezența lui Ali Agă, silahșorul Sultanului, și a lui Hasan Aga vechilul lui cücüc-cauș delegat de Oğac, și a altor musulmani, conținând omorurile, devastările și jafurile, săvârșite în mahalale Popești, Colțea, Măcelarilor, Popa Negru, Săpunarilor, Sfta Caterina, Olarilor, Broșteni, Dobroteasă, Oșetarilor și Popa Rusu ale capitalei Munteniei, în timpul unei năvăliri a bandelor turcești.

Scopul scrierii acestor cifre și a acestui raport este următorul :

Companii (*bairac*) de serdenheçdi unindu-se în localitățile Giurgiu și Rusciuc din apropierea țării Valahe, și nebăgând de seamă ordinele înalte, au năvălit asupra pomenitei țări, apoi adunându-se în orașul București au făcut mârșavii, devastări și jafuri.

Dăm mai jos lista jafurilor, alcătuită după cercetările și informațiunile lui Ali Agă, *silahșorul* Majestății Sale și însărcinat cu ordinea acestei țări, ale lui Hasan Agă, loçtiitorul (*vechil*) lui Cücüc-*cauș*, pus la dispoziția lui ca delegat al *Oğacului*, și altor musulmani (*sichat-î-mu-vehiddin*), aflători aci ca comercianți sau oaspeți.

S'a scris astăzi, în ziua de 3 a luni Muharrem din anul una mie, una sută, opt zeci și trei.

I. Lista celor omoriți și loviți în mahalaua Popese [=Popești] :

Simu	omorât cu glonț
Nato	„
Barbul	„
Iuvan[=Ioan]	„
Stano	lovit și rănit cu glonț
Radul	„
Nagul(=Neagul)	„
Constantiu	organul genital tăiat cu sabia
Nicolae	rănit cu iatagan.

Numele proprietarilor acelor case ale căror averi și mobile au fost jefuite acolo :

casa	lui Anghel
„	lui Nagul[=Neagul]
„	lui Dimo
Casa	lui Folore [=Flore]
„	lui Constantin
„	lui Coste [=Costea]
„	lui Vasile

Suma luată dela perceptorii acelei mahalale :

452 piaștri

Suma luată dela comerciantul Dimo :
267 piaștri

Suma luată dela blănarul Dobre[a] :
1 piastru 25 parale

II. Lista celor omoriți și loviți in mahalalele Colee [=Colțea] și Casapilor [=Măcelarilor] :

Draghici	omorit cu glonț
Ligor [=Grigore]	„
Ursache	lovit și omorît cu sabie
Vasilașco	organul genital tăiat și rănit cu iatagan.
Ianace	lovit și rănit cu cuțit
Stancul	lovit și rănit cu iatagan

Numele proprietarilor acelor case cari au fost jefuite în zisele mahalale :

casa	boierului Nicolae
„	lui Manitid
„	lui Dimitru
„	lui Joi [=Zoe]
„	lui Ștefan
„	lui Ilinca
„	lui Ioancea
„	lui Tunca
„	lui Vasile
„	lui Gerah
„	lui Șerban
„	Călărașului...
„	lui Radul
„	lui Binder
„	lui Nolca
„	lui Bade
„	lui Constantin
„	lui

Lista sumelor jefuite și numele jefuiților din zisele mahalale :

dela	Vladu	85	piaștri	20	parale
„	Ligor [=Grigore]	15	„	„	„
dela	Vladu	85	piaștri	20	parale
„	Ligor [=Grigore]	15	„	10	„
„	Parlat	17	„	5	„
„	Iorghi [=Gheorghe]	8	„	5	„
„	Joi [=Zoe]	58	„	—	„
„	Marin	12	„	20	„
„	Paraschiv	5	„	4	„

dela	perceptorul Vasile	66	plăști	—	parale
„	Tudor	18	„	15	„
„	femeia Ilenca	3	„	5	„
„	„	2	„	15	„
„	Radul	17	„	12	„

III. Cei omorîți și loviți în mahalalele Cara-Papaz (Popa Negru) și Sapunگیوں (Săpunarilor) :

Anastase	omorît	cu	glonț
Trandafir	„	cu	iatagan
Dimitrache	„	cu	glonț
Oprea	„	cu	iatagan
Vasile	organul genital	tăiat	cu sabie
Dima	lovit și rănit	cu	sabie

Numele proprietarilor [ai caselor] jefuite în pomenitele mahalale :

cașa	preotului	Dimitru
„	lui	Radul
„	lui	Ilie
„	lui	Iuvan [=Ioan]
„	lui	Ianache
„	lui	Matias
„	lui	Christe
„	lui	Niculcea
„	lui	Bade [=Bădea]
„	lui	Dimo
„	femeiei	Maria
„	„	Herica
„	„	Iuanicea [=Ionița]

Numele celor jefuiți cu sume [în suszisele mahalale]

dela	Constantin	5	plăști	—
„	Vasile	3	„	10 parale
„	Radul	70	„	—
„	Iuvan [Ioan]	13	„	30 „
„	Gherghe [Gheorghe]	30	„	—
„	Drăghici	16	„	10 „
„	Tudor	13	„	30 „
„	Islavul [=Slavul]	4	„	20 „
„	Coste [=Costea]	8	„	20 „
„	Iuvan [=Ioan]	2	„	10 „

IV. Cei omorîți și răniți în mahalaua Aia-Caterina (S-ta Caterina)

Portarul Ștefan	omorît	cu	glonț
Stulza [=Sturza]	„		
Iuvan [=Ioan]	„		
Ianache	lovit și rănit	cu	iatagan
Trei femei	omorîte	prin	strângulare
Stoica	lovit și rănit	cu	glonț

Proprietarii caselor jefuite în această mahala :

casa	lui Stulza [=Sturza]
„	lui Oprea
„	lui Udrea
„	lui Drăghici
„	lui Badgadlu [Bogdanlu ?] Ianache

Sumele furate în această mahala și numele celor jefuiți :

dela	Ștefan	34	pieștri
„	Iuvan [=Ioan]	5	„
„	preotul perceptor Ioan	93	pieștri
„	negustorul Gheorghe	250	pieștri
„	Marin	1	pieștru 30 parale

V. Numele raialelor omoriți în mahalaua Cömleegiler [=Olarilor] :

Rize [=Rizea]	omorit cu glonț
Dimitrache	„
Dobrea	„

Proprietarii caselor jefuite în această mahala :

casa	lui Stano
„	croitorului Stan
„	preotului Iordache
„	lui Gheorghe
„	lui Prăja
„	lui Chiriazzi
„	lui Arghir
„	lui
„	lui Nicolae

Suma luată de 2 raiale întâlniți în această mahala :

10 pieștri și 20 parale
dela măcelarul Paraschiv 37 pieștri și 20 parale

VI. Numele raialelor omoriți și loviți în mahalaua Broșteni :

Segbanul Radul	omorit cu glonț
Călărășul Radul	„
Albul	„
Stifo [=Stefu]	„
Nașol [=Neacșul]	„
Christu	„
Gavril	lovit și rănit cu cuțit
Iftimie	„ cu iatagan
Tudor	tăiat mâna și rănit cu iatagan

Proprietarii caselor jefuite în această mahala :

Casa	lui Radul
„	lui Iuvan [=Ioan]
„	lui Albul
„	croitorului Albul
„	lui Drăgan
„	lui Ilinca
„	lui Gheorghe
„	lui
„	lui Il'e

Sumele furate dela raialele întâlnite în această mahala și numele celor jefuiți :

dela	Iuvan [=Ioan]	6	piaștri
„	Radu	17	„
„	Albul	24	„ 20 parale
„	Radu	40	„ — „
„	Vătaful Radu	29	„ 30 „
„	Preotul Andrei	197	„ din prețul zaharelor
„	Anghel	7	„ 20 „
„	Stoica	15	„ —
„	preotul Marin	30	„ din sumele de garanție
„	femeia Ilenca	20	„

VII. Numele raialelor omorîți și răniți în mahalaua Dobroteasa :

Stan	omorît cu glonț
Iuvan [=Ioan]	„
Stoian	„
Crăciun	lovit și omorît cu iatagan
Albul	lovit și rănit cu glonț
Stavroi [=Stavru]	tăiat mâna cu sabia și rănit
Nicolae	lovit și rănit cu glonț
Constantin	lovit și rănit cu sabia

Proprietarii caselor jefuite în această mahala :

Casa	lui Vladul
„	lui Iuvan [=Ioan]
„	lui Gheorghe
„	lui Oancea
„	lui Vasile
„	lui Dragomir
„	lui Dimitru

Numele celor jefuiți cu sume [în această mahala] :

dela	2 perceptori	314	piaștri	20	parale
„	negustorul Calpagi	63	„	—	—
„	soția sa	25	„	—	—
„	Stavru	133	„	10	parale
„	negustorul de zahire Christu	563	piaștri		

VIII. Numele celor omoriți și răniți în mahalaua Ocetari [=Oțetarilor] :

Stoian	omorît cu glonț
Vasile	lovit și omorît cu iatagan
Stancu	„ „
Dimitru	omorît cu glonț
Stulza [=Sturza]	lovit și rănit cu glonț
Pascu	„ „
Dimo	lovit și rănit cu iatagan

Numele acelorale ale căror case au fost țeșuite în această mahala :

Casa	lui Nicolae
„	lui Niculcea
„	lui Stan
„	lui Nicolae
„	lui Raico
„	lui Marco
„	lui Dinul
„	lui Dimitru
„	lui Constantin
„	lui Lecu [=Alec]

Sumele furate dela raiale întâlniți în această mahala și numele acestor raiale :

dela	negustori cumpărători de boi	520	pieștri	—
„	Stoian	50	pieștri	—
„	Nicu	37	„	20 parale
„	Pence	17	„	—
„	Constantin	73	„	—
„	alt Constantin	7	„	10 „
„	femeia Tebca	3	„	20 „
„	Constantin	2	„	—
„	I anca	12	„	—

IX. Numele raialelor omoriți și răniți în mahalaua Poparus (=Popa Rusu) :

Christu	omorît și nimicit cu glonț
Nedelcu	„ „
Vasile	„ „
Femeia Pence	lovit și nimicit cu glonț
Panaiot	„ „
Florea	„ „
Stan	omorît cu iatagan
Coman	lovit și rănit cu iatagan
Stan	lovit și rănit cu topor
Constantin	lovit și rănit cu iatagan
Femeia Stana	omorită împreună cu fiul său când fugeau

Proprietarii caselor Țefuite în această mahala :

Casa	lui Radul
„	lui Constantin
„	Armeanului Ago)
„	lui Manole
Biserica armenescă	
Casa	preotului Ioan
„	lui Constantin
„	lui
„	lui Gheorghe
„	lui Nedelcu
„	lui Sterian

Sumele Țefuite și numele celor Țefuiți :

dela	2 căpitani	75	piaștri	20	parale	din banii statului
„	măcelarul Stoian	301	piaștri	—		
„	Ivancea	10	„	20	parale	
„	Stan	3	„	20	„	
„	Armeanul Artin	17	„	—		

Pentru exactitatea celor de mai sus
Judecătorul Giurguiului
Elias

Doc. turc. Nr. 127.

IX.

1769 Mai 15 (1183 Muharrem 9), București

Raport încheiat în fața lui Esseid Elias, judecătorul orașului Giurgiu, și în prezența Domnului, metropolitului, episcopilor, boierilor și a altora, de fața fiind și Ali Agâ silahșorul Sultanului, Hasan Agâ, delegatul oğacului, și mai mulți martori turci care semnează, relatând cele întâmplate cu prilejul năvălirii bandelor turcești în capitala Munteniei și în alte orașe ale țării : Buzău, Râmnic și Focșani precum și în satele de pe drum.

Găsindu-ne în târgul (*casabâ*) București din Țara Valahă însărcinat fiind prin înalt ordin cu audierea altor pricini, s'a ținut, în prezența mitropolitului acestei țări, a episcopilor, boierilor și altor raiale, etc., și a musulmanilor, o ședință sacră (*meğlis-i-șeri-i-Ahmedi*) și de față fiind model printre notabili Ali Agâ silahșorul Majestății Sale, însărcinat cu protegurea raialelor și a locuitorilor acestei țări de asupriri și de persecuțiuni, Hasan Agâ, *vechilul* lui *cüçüic-çauș*, delegat din partea *Oğacului*, și pildâ printre notabilii ai nației lui Mesie (*cudvet-ül-umerâ-i-ül-millet-ül-Mesihî*) Scarlat-zadè Grigore sluga voastră Voevodul țării, fiecare a raportat în modul următor :

Adunându-se în orașele Giurgiu și Rusciuc din apropierea Valahiei și nebăgând de seamă repetatele înalte ordine cari împiedicau intrarea lor în această țară, căpeteniile formațiunilor zise *serdengheçdi*, s'au unit între ele, și cu scopul de a lăsa calea cea dreaptă și a face răutăți și furturi, au decis intrarea [acolo] în număr mai mare decât până acum. Prin urmare după ce au mai provocat formațiunile altor orașe și le-au introdus și pe ele, au trecut și ele în ța a noastră, introducând câte 3—5 formațiuni pe zi, ajutându-se unele pe altele pentru a jefui țara, cum fuseș înțeles între ele.

[Năvălitorii] au parcurs drumul de 12 ore dela Giurgiu până la București în 8 zile, unui îndreptându-se spre Turtucaia (*Tutracan*). Au lăsat șoseaua, și au omorât unde au găsit pe locuitorii din satele și orașele de pe drum, cari, de groaza lor, erau adăpostiți în alte sate și orașe considerate ca mai în siguranță. Au făcut violări, au jefuit mobile și mărfuri, au ars casele, au acaparat căruțele încărcate cu cereale aparținând statului (*miri*) și au nimicit încărcăturile lor. Astfel au ajuns la București, și călcând înalte ordine și poruncile veziriale care împiedicau strângerea în mod gratuit și cu sila a mâncărilor și a hranelor pentru animale. Au întârziat câte 6—7 zile la București, cutreerând piețele și străzile înarmați cu arme de războiu, și au omorât pe cine au întâlnit, fie musulman, fie creștin, jefuind și averile și mobilele lor; au spart magazinele ai căror proprietari le închiseseră spre a le feri de jaf și din cauza fricii pentru viața lor, au jefuit mărfurile ce conțineau ele, au violat onoarea copiilor și a fecioarelor, au dat afară din menzilele lor pe cei cari veniseră la târgul București spre a-i procura zaharelele cerute pentru nevoile lor; s'au împotrivit la orice cerere pentru evacuarea lor; au mai rămas încă câteva zile așteptând sosirea altor formațiuni pe care le-au îndemnat la devastări, pricinuind astfel nimicirea și a altor raiale și copii; afară de aceasta ei au invadat conacul suspomenitului căuș, l-au torturat, iar pe *odabași*-ul l'au bătut și lovit cu iatagan cu premeditație, astfel încât suntem convinși cu toți despre scopul lor periculo. După ce au încărcat în căruțe cereale îndestulătoare pentru 5—6 zile de drum, tot au amănat pentru a doua zi plecarea lor, căutând pretexte pentru a mai sta încă 3—5 zile. În sfârșit în ajunul Bairamului (*arefê*) s'au adunat la poarta locuinței voevodului nostru, numită Curtea, și spre a provoca turburări, pe unul din arnăuții Curții l-au lovit cu un glonț de pușcă, iar acest arnăuț, înainte de a-și da sfârșitul, l'a lovit pe asasinul său, astfel încât amândoi au murit imediat. Acest fapt considerându-l ca un prilej, bandiții au atacat suszisa poartă, iar voevodul nostru care vedea toate acestea fapte infame ale bandiților, a închis porțile palatului, pe cei patru capii ai companiei, — cari veniți din altă parte îndemneau pe bandiții la jafuri, — i-au invitat la Curtea sa, spre a-i ruga să pună sfârșit acestor isprăvi. Aceștia au promis să plece chiar a doua zi. Dar în noaptea *Bairamului* au rechemat înapoi bandele lor, și năvălind în piețe și străzi, au invadat locuințele și prăvăliile sărmanelor raiale, au spart ușile și au jefuit bani și mărfuri, omorînd și lovind pe cei întâlniți în calea lor. Apoi bănuind greșeli în împărțirea lucrurilor furate, [bandiții] s'au atacat și s'au omorât unii pe alții.

Toate aceste întâmplări fiind văzute și auzite de buni musulmani (*sichat-i-muvehiddin*), aceștia pentru iubirea lui Dumnezeu le-au mărturisit în fața ședinței sacre. Totodată s'a pus la dispoziția noastră o petiție colectivă (*mahzar*) și un caet sigilat, unde erau indicate toate omorurile și stricăciunile săvârșite în târgul (*casabâ*) București.

După plecarea din pomenitul târg s'au mai plimbat încă 30—40 de zile în această țară, au învadat și percheziționat târgurile și satele unde erau fugiți și adăpostiți săracele raiale spre a se salva, au furat lucrurile găsite, au omorît pe proprietarii lor, dai la împărțirea lucrurilor jefuite ivindu-se o ceartă între ei, s'au bătut și s'au omorît unii pe alții. Nemulțumindu-se cu răutățile multiple săvârșite în județele acestei țări, formațiunile (*bairac*) pomenite, pretextând că se vor duce la expedițiunea împărătească (*sefer*), au lăsat drumul cel drept, au intrat în târgul București, și au săvârșit furturile și mârșăviile indicate în lista pomenită. Apoi au plecat și răspândindu-se în județele, comunele și satele acestei țări, au străbătut pas cu pas târgurile și satele, luând gratis hrană și băuturi. Dar la despărțirea lor au mai luat prin forță bani mulți, lucruri și cai, dărâmand casele și luând în robie fecioare și copii. Fiecare din formațiunile (*bairac*) pomenite au luat câte 7—8 căruțe din Buzău, Râmnic, Focșani și din alte localități unde se încărca zaharea, și le-au adus împreună până la orașul (*mahruse*) Bender (Tighina). Au sec estrat nu numai căruțele și boii, ci și pe proprietarii lor; unii s'au întors goi în țara lor fără căruță și fără boi. Au mai nimicit grâul și orzul făcând parte din cerealele comandate pentru expedițiunea împărătească (*sefer*) și adunate în portul Oltenița. Au distrus o mare cantitate de zaharea ce au întâlnit-o pe drum. Ajunși astfel în orașele Focșani, Râmnic și Buzău, au jefuit tot ce au găsit ca marfă și mobilă și au dat foc caselor și prăvăliilor. S'au ars astfel în întregime stocul de 275.000 de kile de Stambul al grâului, orzului și făinei. În sfârșit nedreptățile și opresiunile săvârșite de ele depășesc orice limită și sunt în afară de tot ce se poate închipui cu imaginația.

Tot ce precede s'a constatat și s'a transcris după mărturiile oamenilor desinteresați.

Fiind întrebate și persoanele adunate în ședință, — inspectorii (*mubașir*) susmenționați și ceilalți buni musulmani, comercianți sau oaspeți, atât cei localnici cât și cei trecători, — s'a dovedit că :

Int'r'adevăr capii și soldații pomenitelor formațiuni, călcând înalțul ordin, au trecut în suszisa țară, și fără nici un motiv au stat în târgul București câte 7, câte 8 zile, și după ce au luat și încărcat în căruțe cerealele necesare pentru un drum de 6—7 zile, cu scopul de a strânge avere, au provocat bătăie, au atacat poarta Curții, omorând pe un arnăut; intențiunile lor rele fiind evidente, vovodul susmenționat a închis porțile Curții; suszișii bandiți au trecut prin piețe și străzi echipați cu arme de războiu și au îndrăznit să săvârșescă atâtea răutăți și jafuri; agalele susmenționate, prin mijlocirea inspectorilor (*mubașir*) citați mai sus, au fost chemați la Curte și au promis de a părăsi orașul chiar în a doua zi disdedimineață. Și totuși în noaptea aceleiași zile au autorizat pe soldații lor să năvălească în străzi și piețe; astfel ei au dărâmat și au

spart toate prăvăliile și locuințele întâlnite, lovindu-i pe mai mulți; au nimicit femei și copii, violând și onoarea lor, în timpul împărțirii mărfurilor furate s'au ivit conflict și măcel între ei. Răutățile săvârșite de ei este imposibil de a le însera pe această hârtie.

Plecând dela numitul târg, au perindat 30—40 de zile în hotarele acestei țări. Săracele raiale au părăsit căminul lor de groază, și au căutat adăpost în satele și târgurile ce le credeau mai sigure. [Bandiții] au cercetat locurile lor, le-au invadat și au jefuit mobilele, dând apoi foc caselor. Au omorît pe raiale, violând fecioarele și copiii. Apoi la împărțirea lucrurilor furate, sub bănuiala ca nu n'a făcut o împărțire dreaptă, s'au certat iarăși și s'au omorît unii pe alții. Și par'că nu erau de ajuns toate răutățile săvârșite de ei, sub pretextul de a participa în mod benevol la expedițiunea împărătească (*sefer*), au părăsit drumul cel drept, și au intrat iarăși în târgul București, unde au făcut jafurile și răutățile arătate în lista pomenită.

Apoi au plecat și despărțindu-se unii de alții au invadat în județele, comunele și satele suszisei țări. Au cutreerat pas cu pas și au luat în mod gratuit hrană și băuturi din târgurile și satele întâlnite. La plecarea lor, au luat cu sila dela fiecare mari sume de bani, și o cantitate de mărfuri și cai. Au dărâmat casele, și au capturat fecioarele și copiii. Apoi fiecare din aceste formațiuni (*bairac*) au luat câte 7—8 căruțe din Buzău, Râmnic, Focșani și din alte localități unde se încarcă cereale, și le au dus cu ei până la Tighina. Afară de căruțe și de boi, au mai reținut și pe proprietarii lor, iar unii s'au întors goi în țara lor, fără căruțe și boi. Au nimicit în portul Oltenița grâul și orzul cumpărat pentru expedițiunea împărătească și adunat în acest port. Dar în parcursul drumului au luat toate căruțele de cereale ce le-au întâlnit, și au nimicit grâul, orzul și făina. Sosind în pomenitele târguri Focșani, Râmnic și Buzău au jefuit mobilele locuitorilor, și au dat foc la locuințe. Au ars complet 275.000 kile de Stambul grâu, făină și orz, aflate în aceste târguri.

Cu privire la cazurile indicate în caetul conținând lista omorurilor și jafurilor din târgul București, ne am convins de toate acestea după cercetări amănunțite. Astfel s'au dovedit pentru noi, după mărturiile depuse, răutățile și devastările fără margini și fără precedente, săvârșite în județele și satele acestei țări.

Martorii au mai declarat că în caz de nevoie sunt gata să mai aducă mărturii în sensul celor indicate.

Drept care s'a întomcit raportul de față.

Astăzi, 9 din luna Muharrem din anul una mie, una sută, opt zeci și trei.

Marto ii cari constată exactitatea acestui conținut :

Silahşorul Majestății Sale însărcinat cu ordinea Valahiei, „susținătorul notabililor” Ali Aga

Vechilul lui Cüçüç-çauş însărcinat cu ordinea Valahiei, „glorie printre egali” Hasan Aga

Chiatibul Valahiei, „susținătorul oamenilor de scris și de cifre” Ebubechir efendi.

Chiatibul Valahiei, „glorie printre notabili” **Mehmed efendi**

Chiatibul Valahiei, „glorie printre notabili” **Husein efendi**

Chiatibul Valahiei, **Mollale Hasan**

Dependentul lui Silahşor Aga, **Abdurrahman Aga.**

Dependentul lui Silahşor Aga, **Cüçüie Suleiman Aga.**

Dependentul lui Silahşor Aga, **Uzun Mustafa Aga.**

Dependentul lui Silahşor Aga, **Cüçüie Mustafa Aga.**

Dependentul lui Silahşor Aga, **Ahmed Aga din Cesarea.**

Dependentul lui Silahşor Aga, **Böiüie Ahmed Aga.**

Dependentul lui Silahşor Aga, **Hasan Aga, georgeanul.**

Dependentul lui Silahşor Aga, **Hagi Salih Aga.**

Dependentul lui Silahşor Aga, **Mehmed Aga.**

Dependentul lui Silahşor Aga, **Böiüie Mehmed Aga.**

Chiatibul lui Silahşor Aga, **Osman efendi.**

Hazinedarul lui Silahşor Aga, **Suleiman Aga.**

Baş-çuhadarul lui Silahşor Aga, **Hagi Husein Aga.**

Dependentul lui Silahşor Aga, **Musa Aga.**

Dependentul lui Husein Aga, **Ibrahim çauş.**

Dependentul lui Husein Aga, **Abdullah çauş.**

Şeful beşliilor din judeţul Bucureşti, **Mustafa Aga.**

Ser-tuşencġian, **Husein Aga.**

Chîr-zabiti, **Ali Aga.**

Şeful beşliilor din judeţul Saac, **Musa Aga.**

Şeful beşliilor din judeţul Buzău, **Ömer Aga.**

Şeful beşliilor din judeţul Slam, **Ahmed Aga.**

Şeful beşliilor din judeţul Târgovişte, **Abdulcherim Aga.**

Mütefericâ, **Mehmed Aga.**

Autenticat de : *judecătorul Giurgiului*, **Elias.**

Doc. Turc. Nr. 133 v. reprodu. planşa I.

X.

1769 Mai 16 (1183 *Muharrem 10*), Bucureşti.

Adresa lui Esseid Elias, judecătorul oraşului Giurgiu, către Înalta Poartă prin care îi trimite raportul oficial întocmit în faţa sa în ziua precedentă, despre năvălirea bandelor turceşti.

Aceasta este umila mea adresă către guvernul cel puternic :

[Urmează raportul din documentul precedent aproape în întregime. Numai în corpul raportului este adăugat numele lui *Ibrahim çauş*, *Abdullah çauş* şi *Osman Efendi* în rândul celor de faţă. Adresa sfârşeşte cu frazele ceremoniale obişnuite] :

Se prezintă tot ce precede la treptele Înălţimei Voastre, de care depind toate ordinele şi poruncile în această privinţă.

S'a scris astăzi, în ziua de 10 ale lunei *Muharrem* din anul una mie, una sută, opt zeci şi trei.

Servul rugător al marelui stat otoman
Mollale oraşului Giurgiu,
Esseid Elias

Doc. turc. Nr. 140.

XI.

1769 Mai 25 (1183 Muharrem 19), București

Sentiința lui Elias, judecătorul Giurgiului prin care se consacreză renunțarea la orice fel de pretențiuni a Turcului Seid Khalil-ibn-i-Veli, care intentase proces împotriva mai multor creștini, pretinzând pagube imaginare din timpul turburărilor ivite în târgul București.

Găsindu-né în târgul București din Țara Valahă, fiind însărcinat prin înalt ordin cu audierea altor pricini, s'a prezentat la ședința sacră ținută în prezența noastră, numitul Seid Khalil-ibn-i-Veli de fel din *Islimié* și locuind acum în pomenitul târg ca musafir, și în fața lui Iorghii [Gheorghe] fiul lui Petru, a lui Tebie fiul lui Constantin, a lui Stan fiul lui Marin și a altor raiale din locuitorii acestui oraș ale căror nume se însemnează, a mărturisit complet și a declarat :

În timpul când formațiunile din Giurgiu și Rusciuc adunate în târgul București contra înaltei porunci împărătești promulgate anterior au îndrăznit să săvârșească acte rele și acțiuni mârșave, și asupra și opresiuni împotriva săracelor raiale, am fost martor ocular cum pomeniții bandiți comiteau aceste răutăți și stricăciuni. Când fugeau și eu temându-mi sufletul, s'a rupt și s'a lovit în mod accidental piciorul meu stâng, și fără ca cineva să fi avut vreun amestec și pretextând c'am pierdut din banii mei 40 piaștri, 5 galbeni (*zer mahbub*) și trei chitanțe (*temessuc*) în sumă de 120 piaștri (*gurus*), — pretext ce era o pură minciună și calomnie, — intentasem proces raialelor pomenite cerând restituirea lor. Declar acum că nu s'a pierdut nimic din lucrurile menționate și că există toate în posesiunea mea.

Prin urmare procesul pe care am avut îndrăzneala să-l deschid fiind contra [adevărului] și intențiunea mea nefiind altceva decât de a smulge bani, [declar că] n'am de acum înainte nici un [proces și litigiu, și nici dușmănie împotriva acestor raiale.

Atât în privința acestui caz cât [și] pentru alte chestiuni renunț la orice proces și pretențiuni, la toate jurămintele și dușmănia, și declar c'am dat în toate privințele, fie raialelor menționate fie altora, descărcare deplină și integrală.

Dacă de acum înainte se va ivi vreun proces sau litigiu din partea mea atât pentru chestiuni de datorii cât și pentru alte lucruri, fie personal fie prin procură, să nu fie audiate sau luate în considerare de judecătorii venerabili.

A mărturisit și a cerut iertare în modul arătat de buna sa voie.

Drept care s'a redactat actul de față.

S'a scris astăzi în ziua de 19 a lunii Muharrem din anul una mie, o sută, opt zeci și trei.

Gelil efendi, secretarul tribunalului (*chiatib-i-mahchemé*)

Hasan Aga, șeful pușcașilor (*tufencgian*)

Ahmed, aprodul șef (*ser muhzir*)

Mehmed Aga, șeful călăreților (*mütefericâ*)

Mehmed, șeful pescarilor (*ser balâcği*)
Husein, șeful sentinelor (*ser nöbetçi*)
Abdullah, șeful
Ahmed, șeful băcanilor (*ser bacal*)
Elhağ Ömer, laz [de neam]
 Două semnături nedescifrabile]

Doc. turc. Nr. 117.

XII.

1774 Oct. 7—16 (1188 începutul lui Șaban).

Firmanul Sultanului Abdülhamid I adresat Caimacamului Valahiei despre încheierea păcii între Turcia și Rusia, despre numirea lui Alexandru Ipsilante ca Domn al Valahiei, și despre necesitatea protejării raialelor până la sosirea Domnului.

Aceluia din boierii Valahi, — glorie printre notabilii nației lui Mesie —, numit de curând caimacam de Voevod în această țară, — ca credința sa să fie înmulțită, — să fie cunoscut la primirea acestei cifre împărătești :

Răceala și litigiul care erau create între statul împărătesc cel vecinic și statul rus fiind schimbate în pace și sinceritate, și transformate în prietenie și împăcăciune, am binevoit să dăruiesc voevodatul din Valahia de sub glorioasele favoruri ale mele împărătești și bunătățile mele imperiale cele mai abundente, fostului dragoman al Divanului, care a servit imperiul meu cu credință și corectitudine și a arătat întregul său devotament și loialitatea sa, lui Alexandru Vodă, pildă printre notabilii națiunii lui Mesie și susținător ai celor mari ai nației lui Isus, — ca sfârșitul zilelor lui să fie terminat cu bine.

Până la pornirea sa dela reședința mea împărătească, curtea de justiție, și sosirea sa în locul guvernării sale, s'a crezut necesar numirea unor dintre boierii cei mai credincioși și cei mai demni ca caimacami de voevod, spre a fi trimiși înaintea lui. Deci, Voi, cari sunteți acești boieri, ați fost chemați la îndeplinirea acestei funcțiuni, despre care am binevoit să promulg înalta cuviință.

Apropiindu-se termenul fixat pentru evacuarea de către Ruși a țării Valahe și pentru înapoierea ei imperiului meu, porniți-vă un ceas mai înainte, de locul unde vă gășiți acum, spre București, și în momnetul evacuării țării de către Ruși, să faceți tot ce este necesar pentru a păstra ordinea și a mângăia raialele valahi, adunându-i din locurile unde se găsec în vechile lor cămine. Să cercetați și să rezolvați treburile lor cu o echitate desăvârșită. Să puneți toată truda voastră pentru a da curs corespondenței numitului Voevod, și tutuilor lucrurilor care vă sunt confeite. Pentru cele indicate mai sus s'a promulgat înaltul nostru decret și s'a trimis prin . . .¹⁾.

1. Loc alb în original. În cancelaria otomană în mod obișnuit nu se indica nu mele persoanei alese.

Fiind cunoscute Majestății Mele toate neajunsurile și durerile pe care le-au suferit săracii raiale din țara valahă cu prilejul turburărilor și luptelor, este dorința mea împărătească ca să trăiesc sub augusta umbră de dreptate a Majestății Mele într'o liniște desăvârșită, securitate și pace. Fiind una din dorințele mele auguste că să fie arătate tuturor semnele de compătimire și de pietate, și să fie răspândite asupra tuturor grațiile și favorurile mele, imediat după ce sosiți la București, până la venirea voevodului titular, să faceți ca acești săraci raiale să găsească liniște și oblauduire. Să-i aduceți în vechile lor cămine, și să faceți tot ce este necesar pentru ordinea țării și pentru rezolvarea treburilor acestor raiale, îndeplinind astfel toate chestiunile și afacerile puse în sarcina Voastră, într'o bună orânduială, și ferindu-vă de tot ce nu se încadrează în înalte dorinți, despre care s'a dat cuvenitul meu înalt decret.

La primirea acestuia să vă comportați exact cum este prevăzut, poruncei mele împărătești, la care lumea trebuie să se supună, să asculte și să urmeze.

Să știți cum este scris și să dați crezare cifrei noastre împărătești.

S'a scris spre sfârșitul lui Șaban din anul una mie, una sută, opt zeci și opt.

Doc. turc. Nr. 152. V. reprod. planșa II.

XIII.

1774 Nov. 5—14 (1188 începutul lui Ramazan).

Firmanul Sultanului Abdülhamid I adresat tuturor vizirilor de pe malul Dunării dela Vidin până la Brăila, cadî-ilor și naibilor, ofițerilor de ieniceri, notabililor, și Domnului Alexandru Vodă Ipsilanti, prin care ordonă protegurea populației Țării Românești și Moldovei, împiedicând pe răufăcătorii din afară de a intra în aceste țări spre a asupri pe localnici.

Onoraților viziri, sfetnicilor glorioși, orânduitorilor lumii, diriguitorilor de afaceri obștești printr'o minte pătrunzătoare, aducătorilor în bun sfârșit de lucruri importante ale omenirii printr'o judecată dreaptă, susținătorilor ai fundațiilor de prosperitate și de înflorire, consolidatorilor ai coloanelor de ferice și de magnificență, celor încărcăți de toate binefacerile Celui de Sus.

Tuturor vizirilor glorioși aflători pe malul Dunării dela Vidin până la Brăila ; cadî-ilor și naib-ilor glorii de calități și de ordine, mine de virtuți și de cuvinte, — ca să fie sporită virtutea lor ; ofițerilor de ieniceri, glorii printre iluștri și vestiți, — ca să fie sporită gloria lor ; notabililor, voevozilor și oamenilor de treabă, glorii printre semeni și egali, — ca să fie sporită considerația lor ; și pildă printre fruntașii ai națiunii lui Mesie, Voevodul din Valahia, Alexandru Vodă, — ca sfârșitul zilei lui să fie terminat cu bine ; la sfârșitul acestei auguste porunci să fie cunoscut că :

Afară de faptul că este o exigență o obligațiunei noastre auguste de dreptate a păzi de opresiune și de violențe pe raialele săraci din Va-

lahia, — țara considerată ca grânar (*chilar*) al Pragului nostru de fericire, — și a aduce și reinstala în căminele lor și a feri de spaima lor pe acei din locuitorii și din raialele acestei țări, cari din cauza expedițiunii (*sefer*) și a prelungirii războiului căzuseră victime devastărilor și fuseseră nevoiți de a fugi risipiți, s'a mai convenit, cu prilejul încheerii păcii vecinice între statul otoman și cel rusesc, la înapoierea țărilor Valahe și Moldave la imperiul meu glorios, a restitui din partea statului rus imperiului otoman toate cetățile (*calè*), orașele (*șehir*), târgurile (*casabà*) și satele (*caricè*) din țările Valahe și Moldave cu averile ce cuprindeau, a amnistia fără excepție în mod complet și întreg pe toți din aceste două țări, fără a lua în seamă gradele și situațiunile lor, a uita pentru totdeauna delictele de toate felurile și toate acțiunile împotriva statului împărătesc (otoman), a înapoia fiecăruia gradele, averile și situațiunile lor de altădată, și a restitui toate imobilele ce posedau înainte de războiu, — cum este prevăzut și arătat în tratatul încheiat.

Atât [pentru] executarea prevederilor tratatului cât [și] obligațiunea noastră împărătească de a portegui pe raialele țărilor Valahe și Moldave de opresiuni și de violențe, am ordonat printr'un decret adresat tuturor vezirilor, *cadî*-ilor, *naib*-ilor, notabililor și ofițerilor aflători pe malul Dunării, a împiedica intrarea tuturor, militari sau nemilitari, din hotarele și județele depe malul Dunării, și a pedespi prin ofițerii lor pe toți acei care se împotrivesc și insistă.

Totuși a parvenit la auzul nostru împărătesc că, în zilele din urmă, unii, cu scopul de a strânge bani sau din ură, trecând în țara valahă fac opresiuni și necazuri boerilor și raialelor sub pretextul că cutare persoană a făcut în timpul de războiu cutare lucru, și astfel provocă groază în inimele populațiunii din Valahia, călcând condițiunile păcii prin acțiunile lor urâte.

Fiind una din voințele mele împărătești de a împiedica pe aceștia, și a nu îngădui nimănuia, oricine ar fi, de a trece din hotarele și județele de pe malul Dunării pe solul Valah, a se conforma clauzelor păcii și a nu aduce vreo atingere vieței normale a raialelor Valahiei ;

Voi, cari sunteți vezirii, sfetnicii, judecătorii (*mevlanà*), ofițerii de ieniceri, notabilii, voevozii, oamenii de treabă, pomeniți mai sus, trebuie să știți că sunt amnistiate în mod desăvârșit toate acțiunile făptuite de raialele Valahiei și Moldovei în timp de războiu.

Prin urmare trebuie să luați măsuri că agalele, *alemdarii*, oamenii de trupă sau vreo persoană din populațiunile depe malul Dunării să nu poată intra, să nu se facă neajunsuri boierilor și raialelor pretextând acțiunile din trecut ; iar acei cari calcă prevederile înaltului firman și clauzele păcii trebuie să fie prinși imediat, închiși și pedepsiți prin ofițerii lor ; trebuie ca voi toți să faceți necesarul pentru îndeplinirea acestui firman, înregistrându-l în registrele tribunalelor, conformându-vă întocmai, și ferindu-vă dela orice acțiuni care îl contrazic. Înaltul meu firman, dispunând tot ce preced, vi s'a trimis prin¹⁾

1. Loc alb în original.

Prin urmare, dacă acești indivizi călcând dispozițiunile păcii și împrind boierilor și raialelor delictate trecute, mai întră pe solul valah, asupresc poporul și raialele, pricinuesc groază raialelor cari vin spre a fi reînstalate, și turbură ordinea țării, aceștia trebuie să fie împiedicați și pe acei cari mai stăruie, pedepsiți-i, cum este dorința mea împărătească în modul cel mai hotărât.

Dacă cineva dintre voi arată vreo neglijență, și la auzul meu împărătesc dacă vine vreo știre despre întrarea pe solul românească a unuia de pe țărurile Dunării, nu se va lua în considerație nici o iertare, și veți fi pedepsiți în modul cel mai aspru.

Acest lucru trebuie să fie cunoscut, iar conținutul firmanului meu de față transcris în registrele tribunalelor, originalul trimițându-se în mâna actualului Voevod al Valahiei. Este datoria voastră ca toți acei cari îndrăznesc a călca dispozițiunile acestui firman să fie pedepsiți prin ofițerii lor, și voi să vă osteniți pentru îndeplinirea înaltei mele voințe, să nu ignorați și să vă feriți de orice neglijență.

Iar tu, care ești susnumitul voevod al Valahiei, să știi că toate actele săvârșite în timpul războiului de boierii și raialele țării valahe sunt iertate cu desăvârșire de Majestatea Mea, că asupra tuturor se răspândește aripele mângâierii și oblăduirii mele împărătești, și că toți trăiesc sub umbra dreptății mele auguste în perfectă liniște și securitate. Și dela tine aștept ca să servești în mod credincios pentru ridicarea țării, și pentru liniștea poporului și raialelor.

Împărtășește conținutul acestui firman boierilor și raialelor țării, chiamă pe risipiți la căminele lor vechi, fă cunoscut tuturor că vor fi păziți sub umbra împărăției mele și înconjurați cu afecțiuni și favoruri, și după înregistrarea acestei înalte porunci a mea la localitățile și județele de pe malul Dunării, originalul să-l păstrezi în mână ta, făcându-mi cunoscut pe acei cari calcă cele ordonate.

La primirea augustului meu firman să te conformezi exact cum este prevăzut, poruncei mele împărătești la care lumea trebuie să se supună, să asculte și să urmeze, ferindu-te cu desăvârșire de tot ce este contrariu.

Să știi cum este scris și dă crezare cifrei noastre împărătești.

S'a scris la începutul lunei Ramazan din anul una mie, una sută, opt zeci și opt.

Doc. turc. Nr. 167. v. reprod. planșa III.

XIV.

[Fără dată; ca. 1774 Nov. 15—30].

Ordinul Marelui Vizir Mehmed Izzet către toți vizirii de pe malul Dunării începând dela Vidin și până la Brăila, prin care se anunță promulgarea decretului împărătesc care împiedică trecerea răufăcătorilor în Țara Românească și Moldova.

Tuturor fraților viziri de pe malul Dunării începând dela Vidin până la Brăila.

Mari Viziri!

După ce vi se trimite expresiunea sentimentelor noastre de sinceră prietenie și afecțiunea noastră profundă :

Cu prilejul încheierii condițiunilor de pace între statul otoman și cel rus, s'a prevăzut, în tratatul schimbat, înapoierea către populațiunile din Valahia și Moldova a averilor ce posedau anterior; totodată și dorința Majestății Sale Sultanului fiind a creia o stare de liniște, a extermina groaza și a protegii de persecuții pe raialele Valahiei, cari căzuseră victime devastărilor, săvârșite din cauza prelungirii expedițiunilor militare (*sefer*) în această țară, considerată ca grănarul (*chilar*) capitalei otomane (*Asitanê-i-Şaadet*), în zilele din urmă, s'a trimis [poruncă] Vizirilor de pe malul Dunării, ca să fie împiedicată trecerea în Moldova și în Valahia, din provinciile limitrofe dela Malul Dunării, a tuturor atât militailor cât celor nemilitari, și să fie pedepsiți acei cari mai persistă în încăpăținarea lor.

Totuși a parvenit la auzul Majestății Sale că în aceste zile unii, cu scopul de a strânge bani sau spre a comite acte de ură, trecând în țară Valahă provoacă, cum este arătat în înaltul decret, groază în inimile populațiunei Valahe, și faptuesc acte urite călcând astfel condițiunile păcii.

Deci, dorința Majestății Sale fiind ca să fie împiedicați toți acei cari împotriva clauzelor de pace, asupresc pe boieri și raiale imputându-le delicta vechi, pricinuesc spaima raialelor și turbură ordinea țării, și să fie pedepsiți acei din ei care mai persistă în încăpăținarea lor.

Să vă fie cunoscut că vor fi pedepsiți și acei care arată neglijență și indulgență în această privință, cum prevede Inalta Poruncă.

După ce veți înregistra în registrele tribunalelor respective, originalul ei să ajungă în mâna Voevodului actual al Valahiei, Alexandru Vodă. Feriți-vă de tot ce este contrariu voinței împărătești, și să vă trudiți pentru îndeplinirea înaltei dorinți. Scrisoarea de față, întocmită după înaltul firman pomenit, s'a trimis prin. . . .

La sosirea acesteia, să vă comportați după înaltul ordin cu strictă atențiune.

[*Marele Vizir*]
Mehmed Izzet

Doc. turc. Nr. 141. V. reprod. planșa IV.

XV.

1774 Dec. 7 (1188 Şevval 3), Rusciuc.

Raportul lui Ebubechir, judecătorul orașului Rusciuc, către Inalta Poartă, prin care arată că s'a primit decretul împărătesc privitor la interzicerea trecerei în Țara Românească a răufăcătorilor și că s'a citit conținutul lui în prezența tuturor.

Aceasta este umila mea adresă către guvernul cel puternic :

Una din cerințele împărătești fiind ca săracele raiale din țara Valahă, considerată ca un grănar (*chilar*) al capitalei otomane (*Asitanê-i-devlet-așianê*) să fie protejate și păzite de presiuni și violențe, și dorința Majestății Sale fiind ca cei îndepărtați să fie instalați în vechile lor cămine, ca groaza lor să fie risipită, liniștea lor asigurată și situația lor potolită,

s'a promulgat un înalt decret (*ferman-î-gelil-ül-unvan*) care dispunea împiedicarea intrării în țara valahă a oricărui individ, atât militarilor cât și celor nemilitari din târgurile (*casabâ*) și satele (*cariè*) depe malul Dunării, și prinderea și pedepsirea prin ofițerii lor (*zabit*) a acelor cari [mai] îndrăznesc a asupra pe boerii împutându-le delictе vechi.

Acest decret fiind primit și la tribunalul (*mahchemè*) Rusciuc, după ce s'a înregistrat, s'a citit în prezența tuturor notabililor (*aian*), ofițerilor și poporului din ținut (*diar*) invitați la ședința sacră (*meğlis-i-șeri*), conținutul înaltului act fiind astfel comunicat tuturor.

Toți au îndeplinit apoi ceremonialul de ascultare și de supunere (*semen vè taaten*) și s'a primit răspunsul [cuvenit]; astfel încât de acum înaintea nu se va da voie nimănuia de a intra în țările Valahe și Moldave, și nimeni nu va putea pune piciorul [pe pământul acestor țări], cum s'a poruncit în mod insistent tuturor.

Se prezintă tot ce precede la treptele Înălțimei Voastre, de care depind toate ordinele și poruncile în această privință.

S'a scris în ziua de 3 a luni Șerval din anul una mie, una sută, opt zeci și opt.

*Servul rugător al marelui imperiu otoman
judecătorul [molla] orașului [medinè] Rusciuc
Elhağ Ebubechir*

Doc. turc. Nr. 137.

XVI.

1774 Dec. 13 (1188 Șerval 9), Șiștov.

Raportul lui Esseid Ebubechir, judecătorul orașului Șiștov, către Inalta Poartă, prin care arată că s'a primit decretul împărătesc privitor la interzicerea trecerii în Țara Românească a răufăcătorilor și că s'a citit conținutul lui în prezența tuturor.

Aceasta este umila mea adresă către guvernul cel puternic :
[Urmează conținutul documentului precedent].

*Servul rugător al marelui imperiu otoman
judecătorul [cadî] orașului Șiștov*

Esseid Ebubechir

Doc. turc. Nr. 171.

XVII.

1774 Dec. 14 (1188 Șerval 10), Nicopole.

Raportul lui Esseid Mustafa, judecătorul orașului Nicopole (Nighebolî) către Inalta Poartă, prin care arată că s'a primit decretul împărătesc privitor la interzicerea trecerii în Țara Românească a răufăcătorilor și că s'a citit conținutul lui în prezența tuturor.

Aceasta este umila mea adresă către guvernul cel puternic :
[Urmează conținutul documentelor precedente]

*Servul rugător al marelui imperiu otoman
judecătorul (molla) orașului Nicopole*

Esseid Mustafa

Doc. turc. Nr. 149.

XVIII.

1774 Dec. 22 (II88 Şevval 18), Lom.

Raportul lui Hasan, judecătorul oraşului Lom, către Inalta Poartă, prin care arată că s'a primit decretul împărătesc privitor la interzicerea trecerii în Țara Românească și în Moldova a răufăcătorilor și că s'a citit conținutul în prezența tuturor.

Aceasta este umila mea adresă către guvernul cel puternic :

[Urmează conținutul documentelor precedente, cu aceasta deosebire că în documentul de față este pomenită și Tara Moldavă].

Servul rugător al marelui imperiu otoman
judecătorul (cadî) oraşului Lom
Hasan

Doc. turc. Nr. 157.

XIX.

1774 Dec. 15—24 (II88 mijlocul lunei Şevval), Rahova.

Raportul lui Ahmed, judecătorul (cadî) Rahovei către Inalta Poartă, prin care arată că s'a primit decretul împărătesc și scrisoarea vizirială privitoare la interzicerea trecerii răufăcătorilor în Țara Românească și în Moldova, și că s'a citit conținutul lor în prezența tuturor.

Aceaste este umila mea adresă către guvernul cel puternic.

[Urmează conținutul documentelor precedente, numai că în acel de față se pomeneste și de primirea unei scrisori viziriale].

Servul rugător al marelui imperiu otoman
judecătorul (cadî) oraşului (medinè) Rahova
Cadizadè Ahmed

Doc. turc. Nr. 144.

XX.

1774 Dec. 21 (II88 Şevval 17), Vidin.

Raportul lui Ömer, judecătorul oraşului Vidin către Inalta Poartă prin care se arată că s'a primit înaltul decret și ordinul vizirial despre împiedicarea trecerii în Moldova și Țara Românească, din ținuturile de pe malul Dunării, și se înștiințează citirea în prezența tuturor a instrucțiunilor primite.

Aceasta este umila mea adresă către guvernul cel puternic :

Cu prilejul încheerii condițiunilor de pace între statul otoman și cel rus, s'a prevăzut, în tratatul schimbat, înapoierea către populațiunile din Valahia (*Eflac*) și Moldova (*Bugdan*) a averilorce posedau mai înainte; totodată și dorința Majestății Sale Sultanului fiind a creia o stare de liniște, a extermina groaza și a protegui de persecuții pe raialele

Valahiei, cari căzuseră victime devastărilor, săvârșite din cauza prelungirii expedițiilor militare (*sefer*) în această țară, considerată ca grănarul capitalei otomane, s'a trimis acum câțva timp, porunci împărătești tuturor vizirilor de pe malul Dunării, ca să fie împiedicată trecerea în Moldova și în Țara Românească din provinciile limitrofe de pe Malul Dunării a tuturoara, atât militarilor cât celor nemilitari, și să fie pedepsiți acei cari persistă în încăpăținarea lor. S'a primit acest ordin împărătesc împreună cu o scrisoare a marelui vizir adresată Înălțimei Sale Mehmed Pașa guvernatorul (*muhafâz*) Vidinului și acestui umil (=mie) și conținând instrucțiuni privitoare la împiedicarea și prinderea acelora cari, contrariu condițiilor de pace și voința [înaltă], imputând boierilor și raialelor delictes vechi, asupresc pe locuitori și raiale, și pricinuesc groază printre raialele cari vin pentru reinstalare.

Actele pomenite, după sosirea lor în orașul Vidin, s'au citit de față fiind toți marii duhovnici (*ulemâ*), oamenii credincioși (*sulehâ*), ienicerul din incinta palatului împărătesc (*derghiah-î-ali ienicerisi*), șeful munițiilor (*gebegi*), căruțașul (*arabagi*), agalele și ofițerii din localitate; după ce s'a îndeplinit ceremonia de ascultare și supunere (*semen vè taaten merasimî*), s'a înscris în registrul special și s'a sfătuit ca toți să se trudească pentru îndeplinirea dispozițiilor voinței împărătești. Se aduce tot ce precede la cunoștința Înălțimei Voastre de care depind toate ordinele și poruncile în această privință.

S'a scris astăzi în ziua de 17 a lunei Sevval din anul una mie, una sută, optzeci și opt.

*Servul rugător al marelui imperiu otoman
judecătorul (cadî) orașului (mahrusê) Vidin
Ömer*

Doc. turc. Nr. 151.

XXI.

1774 Dec. 23 (1188 Șevval 19), Cladova.

Raportul lui Elhağ Mehmed, judecătorul orașului Cladova și al Insulei cea Mare [Ada-Calê] către Inalta Poartă, prin care se arată că s'a primit înaltul decret și ordinul vizirial privitor la împiedicarea trecerii în Moldova și în Țara Românească din ținuturile de pe malul Dunării, și se înștiințează citirea în prezența tuturoara a instrucțiunilor din poruncile primite.

Aceasta este umila mea adresă către guvernul cel puternic :

[Urmează conținutul documentului precedent, numai că enumerând pe cei de față la citirea firmanului împărătesc și a ordinului vizirial, mai adăogă și prezența agalelor, chehaialelor, soldaților de trupă, voevozilor și oamenilor de treabă].

*Servul rugător al marelui imperiu otoman
judecătorul (cadî) din Cladova (Fethulislam)
și al Insulei mari (Adâ-î-chebir).*

Elhağ Mehmed

Doc. turc. Nr. 161.

GLOSAR.

achinği : „fiu-pierdut” ; „cercetaș” ; „golan” (batteur d'estrade). La începutul cuceririlor otomane, *achinği*-i, lansați înaintea trupelor de invazie, terorizau Europa orientală prin mișcările lor rapide; nu primeau nici feud (fief), nici soldă, trăind numai din prada luată de la inamic.

Ada-i-chebir : „Insula cea mare” ; denumire dată insulei Adă-calè.

aian : „ochii” ; notabilii unui oraș. Cuvântul s'a rezervat apoi membrilor Senatului otoman.

agemî-oglan : novice ; a patra divizie a corpului de ieniceri, compusă din 34 regimente (*ortâ*), considerată ca rezerva corpului. Nu păresea niciodată capitala chiar în timp de războiu. Recruții făceau acolo ucenicia lor militară înainte de a fi admiși în corp și repartizați în alte divizii ; Recruții proveniți din sclavi căpтураți în războaie sau cei proveniți prin ridicarea forțată asupra populațiunilor ne-musulmane, făceau un stagiu de 7 ani în cazarme speciale, fiind primiți apoi în rândurile ienicerilor, sau atașați la diverse servicii fie ca grădinari sau gardieni în palatul împărătesc, fie în diferite meserii, în care caz luau denumire de *ġicma* (ieșit).

ăidi-adhâ : Zilele de sărbători ale Marelui Bairam, celui al Jertfelor (*Curban Bairamî*), care începe în ziua de 10 a lunii *Zilhiğgè* (v. *Bairam*).

ainî : textul unui act, originalul, pe când copia unui text se numește *suret*. Câteodată cuvântul *ainî* înseamnă : „copiat exact după original”.

Alayiè : orașul de reșidență al județului cu acest nume în sangacul Tekyè în Vilayetul Conià, 140 km. departe de portul Antalia de pe țărmul Mediteraneei. Înălțat pe un cap stâncos, prelungit în mare, *Alayiè* este construit pe locul unei vechi cetăți, — clădită de vestitul corsar Trifun, — care își ascundea prădăciunile sale într'o grotă existentă și azi. După omorîrea corsarului de către Antiochus fiul lui Demetrius, cetatea lui a fost dărâmată de Pompei, până ce Alayeddin, Sultanul Seleucid, a cucerit localitatea și a clădit un nou oraș dându-i numele său.

alemdar (= *bairacdar*) : ținător de steag ; astfel erau numiți și capii formațiunilor militărești.

Alexandru-Vodă : Domnul pomenit în documentele XII, XIII și XIV, este Alexandru-Vodă Ipsilanti, în prima sa domnie în Muntenia (1774—1782), imediat după încheierea păcii de la Căucuc-Cainargî.

arefe : ajunul unui sărbători ; ziua care precede Bairamul cel Mare și cade în 9 *Zilhiğgè*, — zi consacrată ceremoniilor de pe munții Arafat, în împrejurimile Mecii.

Asaf-nazir : adjectiv dat vizirilor. Insemna „drept”, adică dotat de o judecată asemănătoare celei a lui Asaf, — numele unui pretins vizir al lui Solomon, renumit prin inteligența și dreptatea sa.

urabagi : „căruțaș”. În textele noastre este sigur vorba de cei care fac parte din armată.

Asitanè-i-Saadet : „pragul fericirii”, una din denumirile capitalei imperiului otoman. (v. *Stambul*).

Asitanè-i-aliè : „pragul sublim” = capitala imperiului. (v. *Stambul*).

Aşar : „a zecea parte” ; :lijmă.

Bab-î-Ali : „Inaltă Poartă”, -- expresiune dată spre a indica guvernul otoman, pe când prin cuvântul *Bab-î-Hümaiin* („Poarta Augustă”) se înţelegea palatul împărătesc. Inaltei Porţi i se mai zicea şi *Paşâ-capuşu* (Poarta lui Paşa).

bairac : steag ; o formaţiune militară, alcătuită de obicei din voluntari.

bairac-agalari : capii *bairac*-urilor.

Bairam : Cele două sărbători ale musulmanilor : *Ramazan Bairamî*, sărbătoarea care urmează marele post al Ramazanului şi durează 3 zile, numită şi *Cüçüc Bairam* („Bairamul cel Mic”), — şi cel al Jertfelor (*Curban Bairamî*), care vine după 70 de zile dela Micul Bairam, la 10 Zilhiggè.

Bender (Tighina) : era unul din cele 35 judeţe (*cazâ*) ale districtului (*liya* sau *sanğac*) Ozu sau Oăcov, acest district făcând parte de ţinutul (*eyalet*) cu acest nume.

Biserica armenească : în anul pomenit era tot în locul catedralei de astăzi. Armenii din Bucureşti au clădit primul lor locaş de rugăciune, „Bărăţie”, chiar în locul biseiceii cu acest nume de astăzi, între anii 1581—1629. După ce s’au despărţit de Armenii catolici, au construit în anul 1638 o biserică provizorie de lemn sub numele de *Surp Hâreşdagabed* (Sf. Arhanghel), iar în 1695 s’a pus temeliea unei biserici de zid, în vestita „Uliţă Armească”, chiar la bariera de atunci a oraşului, zis şi *Podul Armenilor*, în vecinătatea mahalalelor Olari, Popa Hieria şi Caimata. Arsă imediat după evenimentele din 1769, s’a reclădit în 1781, tot cu hramul Sf. Arhanghel. Biserica de astăzi e zidită între anii 1911—1915.

beşlii : corp de cavalerie turcească, mai apoi compus şi din creştini, supuşi ai ţării sau streini. Făceau slujba de jandarmi în lăuntru ţării şi la hotar şi de cursieri domneşti, în timpul suzeranităţii turceşti asupra Principatelor române, mai cu seamă în epoca fanariotă. Comandantul lor se chema *Bas-Beşli-Aga*. Numărul lor a variat între 300—2000 pentru fiecare principat.

bismillah : „în numele lui Dumnezeu” ; cuvinte pe cari musulmani le pronunţau când începeau un lucru, când trăgeau cu arcul sau puşca, când începeau să mănânce, când invitau pe cineva să intre, când strângeau un animal, etc. Expresiunea literară a cuvântului era : *bismillahir-rahmaner-rahim* (în numele lui Dumnezeu milostiv şi iertător) ; formula care se scria la începutul cărţilor, scrisorilor, etc., şi care cu timpul s’a prescurtat, luând forma unui mic semn pus în fruntea actelor (*invocatio symbolica*).

buiuruldü sau *buirultü* : „s’a ordonat”, rezoluţia pe care o pune Marele Vizir pe ordonanţe, scrisă cu o caligrafia specială numită *divan-yazısı* şi purtând sigiliul cel mare. Această denumire mai era rezervată ordinelor deschise emanate de la guvernatori şi alţi demnitari şi date în mâna solicitanţilor.

buirultü : v. *buiuruldü*.

Bugdan : „Țara lui Bogdan” ; denumirea dată de Turci Țării Moldovei. Câteodată cuvântul era însoțit de adjectivul *cara* (negru), — *Cara Bugdan*.

calè : oraș sau loc întărit ; cetate ; fortăreață. (*Adà Calè*=fortăreață insulară). Să nu se confunde cu *culè* care înseamnă „turn” (*Yedi-Culè*=cele 7 turnuri).

cadî : judecătorul orașului de residență al județelor, jurisdicția orașelor mai mari fiind rezervată *mollalelor*.

câșlac : loc amenajat ca adăpost de iarnă ; în forma de *câșlă* cuvântul a rămas în limba turcească indicând „garnizoana militară”.

cazâ sau *cadîlîc* : județ ; împărțirea administrativă pusă sub jurisdicția unui *cadî*.

cariè : sat.

casabâ : târg, oraș.

cauși : erau un fel de subofițeri, aleși dintre cei mai vechi ieniceri. La războiu erau întrebuințați pentru aducerea ordinelor comandantului adresate șefilor oștirii, iar în timp de pace pentru ducerea ordinelor guvernului la garnizoanele din provincii. Ei urmau mereu curtea ; distribuți în brigăzi, ei serveau lângă Suveran și Marele Vizir. Ei precedau în mesul lor, spre a-i deschide trecerea. Mergeau în capul alaiurilor la solemnități publice. Șeful lor se chema *bașcauș* și comanda la 5-a *ortâ* (regiment) a ienicilor.

caimacam : locțiitor ; titlu dat, în vechea administrație otomană, guvernatorului din Capitală ca un fel de locțiitor al Marelui Vezir ; titlul mai era dat locțiitorilor Domnilor români.

chil-i-Istambolî : chilă ; o măsură de grâu care cântărea dela 18 până la 24 ocale la Stambul. Astfel chila grâului de calitate medie de proveniență din Marea Neagră zis și leh-bugdaii (grâul polon) cântărea 21—22 ocale, aceea a grâului zis arnăut care venea de obicei din Crimeea, cântărea 23—24 ocale. Chila de făină cântărea 20 ocale și aceea a orezului, 10 ocale și un sfert.

chiatib-i-Divan : secretar al Divanului ; unicul funcționar turc care participa în Divanele românești spre a citi corespondența sosită dela Înalta Poartă și a redacta adresele turcești.

chilar : grânar.

chîr zabîlî : gardian câmpenesc.

Constantin-Vodă : Domnul pomenit în documentul IV, și poreclit „Mihalzadè Constantin Voivoda”, este Constantin-Vodă Racoviță, fiul lui Mihail-Vodă, în a doua sa domnie în Tara Românească (1763 Martie — 1764 Februarie 8 st. n.)

cûcûc-çauș-vechilî : locțiitorul micului çauș.

çuhadar : „purtător de çuca” ; lacheu.

cul : copiii ienicilor căsătoriți cu femei indigene în regiunile barbarești ; descendenții lor se chemau *cul-oglu* (fii de sclavi).

deușirmè : „raptul copiilor creștini pentru recrutarea lor în miliția ienicerească și pentru introducerea lor în serviciul palatelor împărătești”. Nu este stabilită originea acestui obicei. După unii ar fi

fost consacrat chiar în timpul Sultanului Orhan (1326—1360). În orice caz raptul oficial al copiilor creștini exista sub Murad II (1421—1451). La început această recrutare curioasă era executată de cinci în cinci ani; în secolul XVI-lea ea a fost ordonată mai frecvent, în fiecare 4 sau 3 ani, câteodată chiar anual; în secolul XVII-lea intervalele au devenit iarăși lungi, până când a dispărut instituția. Această ridicare era executată în general în țările din Turcia Europeană locuite de populațiuni creștine, — Grecia, Macedonia, Albania, Serbia, Bosnia și Herzegovina, Bulgaria, — iar în Asia Mică într'o scară mai mică. Locuitorii din Stambul și din alte câteva localități (Chio, Rhodos, etc.) erau scutiți. Erau luați copii creștini de 10—15 ani, de obicei unul din 5 copii; cei însurați erau scutiți. Erau aduși la Stambul, spre a fi repartizați la destinațiile lor definitive (în grădinile împărătești, în serviciul marelui Vizir și al altor demnitari, în cazarme, la meserii, și după o educațiune specială chiar în corpul pajilor palatului împărătesc).

derghiah-i-ali ienicerisi : ienicer aparținând corpului din a treia incintă dela Palatul Impărătesc.

diet : „preț de sânge”; dusegubină, sumă care se cerea după legea musulmană dela ucigaș, ca preț de viață pentru cei omorâți, și ca despăgubire membrului invalid pentru cei răniți.

diet-i-cassamè : după legea musulmană în cazul când nu se găsește asasinul unui musulman, prețul de sânge al victimei se împarte între 50 de locuitori din aceeași localitate.

Dunaricea (Dunarița) : „Dicționarul Geografic” (vol. III, p. 297) indică două localități cu acest nume : a) gîrla în județul Vlașca, ce iese din Dunăre din sus de satul Gostinul, înconjură acest sat și se varsă iarăși în Dunăre, la un kilometru mai jos de acest sat. b) Vale în județul Ilfov, care pune în comunicație balta Greaca cu fluviul Dunărea.

Aluziunea textului aparține de sigur celei d'întăiu.

dövlet : are mai multe înțelesuri, — imepfiu, stat, guvern. Intrebuițat cu adjectivul *osmaniè*, înseamnă imperiul otoman (*Dövlet-i-osmaniè*), dar însoțit cu adjectivul *aliè* (mare) corespunde de obicei cu guvernul otoman sau Inalta Poartă (*Dövlet-i-aliè*).

Eflac : denumirea dată de Turci Țării Românești, după cum *Bugdan* era dată Moldovei. Locuitorii amândurora principatele erau numiți de Turci *Ulah*. Principatele, împreună, erau numite *Memlechetein* (Două Principate).

Et-meidan : „piața cărnii”, piața în care se distribuia carne ienicerilor. Să nu se confunde cu *At-meidan* : „piața de cai”, hipodrom.

eyalet : cea mai mare împărțire administrativă a imperiului otoman pusă sub jurisdicția unui *vali*. Din momentul când printr'o nouă organizație administrativă denumirea s'a schimbat în *vilayet*, cuvântul *eyalet* a fost rezervat spre a indica departamentele țărilor străine, și țărilor sub suzeranitatea otomană, cum și cele din Moldova și Muntenia.

eșchià : hoț; tâlhar; în sens mai larg : mizerabil, răufăcător.

evail : primele 10 zile ale unei luni.

evakhir : ultimele 10 zile ale unei luni.

evasit : a două decada dintr'o lună.

ferman : v. *iradè*. În limbile străine cuvântul a trecut sub forma de *firman*.

fetvâ : răspunsul juridic emanat dela *müfti*, care înlocuiește legea când aceasta tace sau în cazul când pare îndoielnică. Acest răspuns se aplică și pentru cazuri de analogie.

Feth-ül-Islam (Cladova) : era unul din cele două județe (*cazâ*) ale districtului (*sanğac*) Plevna. Județul celălalt era Vidin.

gebegi : soldat aparținând corpului cu acest nume, care sub comanda lui *Gebegi-başı*, se îngrija de arsenanele imperiului și de munițiile armatei.

ğülüs accessi : „ban de investitură” ; cadou cu prilejul suirii pe tron a Sultanilor. Se dădea de obicei fiecăruia din *Oğac* câte 25 piaștri dacă această suire era întâmplată prin detronarea vechiului monarh, ca un fel de răsplată pentru *oğac*, iar câte 10 piaștri în cazul când urcarea noului suveran se întâmplă în condițiuni normale.

guruş : piastru ; de proveniență străină, această monetă fu bătută prima dată de Turci sub Suleiman II (1687—1691). Erau cunoscute sub acest nume mai multe monede : *arslanlı guruş* (piastru cu leu=moneda olandeză), *cara-guruş* (piastru negru=rial), *câzâl-guruş* (piastru roșu=moneda de aur ; fiorin). Apoi *guruş*-ul s'a consacrat ca unitate monetară în operațiunile financiare, divizată în 40 parale și în 120 așpri (*accè*).

În timpul evenimentelor descrise în lucrarea de față, adică pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, *guruş*-ul valora 3 franci francezi, dar după tratatul dela Cainargi din 1774, când Turcia a fost nevoită să plătească despăgubiri de războiu Rușilor, valoarea sa s'a alterat, scăzând mai întâi la 2 franci, apoi la 1.60 fr. (în 1803), până ce în 1838 a ajuns la 0,23 fr.

Hârşova : unul din cele 35 județe (*cazâ*) ale districtului (*liva* sau *sanğac*) Ozu sau Oăcav, acest district făcând parte de ținutul (*eyalet*) cu acest nume.

Hîgret : Fuga lui Mohamet, dela care se datează era Musulmanilor, zisă și data Hîgretului, care începe cu anul 622 al erei creștine. Diferență de 621 ani s'a micșorat în decursul secolelor, anul erei Hîgretului fiind mai mic decât al celei creștine cu 9—11 zile, astfel încât anul nostru actual, 1940, corespunde cu data de 1360 a Hîgretului, cu o diferență numai de 580 de ani.

Lunile anului musulman sunt următoarele :

I. *Muharrem*. II. *Sefer*. III. *Rebi-ül-evvel*. IV. *Rebi-ül-aher*. V. *Gemaz-ül-evvel*. VI. *Gemaz-ül-aher*. VII. *Regeb*. VIII. *Şaban*. IX. *Ramazan*. X. *Şevval*. XI. *Zilcadè*. XII. *Zilhîgè*.

Ieniceri : „trupa nouă”, numele unei organizații militare create de Turci în sec. XIV, sub domnia Sultanului Orhan (1326—1360), succesorul întemeietorului dinastiei Osman (1300—1326). În cele dintâi 4 secole ale existenței lor, ienicerii au constituit factorul cel mai puternic al victoriilor obținute de Sultani, și imperiul otoman datorează vitejiei lor toate cuceririle sale în cele 3 continente. Degenerați în decursul

secolelor tot ei erau una din cauzele principale care au adus distrugerea marelui imperiu.

Nenorocitele războaie împotriva Rușilor în a doua jumătate a secolului XVIII-lea, convinseră pe dirigenții imperiului că trebuie cu orice preț să înlocuiască instituția degenerată a ienicerilor prin alte formațiuni militare disciplinate. Într'adevăr Sultanul Selim III (1789—1807), susținut de deciziunile unui mare consiliu, a decis alcătuirea unei armate regulate în ferma zisă *Levend-Ciftlic* (între Ortachiöi și Arnavutchiöi) sub numele de *nizam-î-gedid* (organizația nouă). Această încercare de reforme, impopulară și combătută de ieniceri, cari nu vroiau să se supună exercițiilor militare, a pricinuit revolta lui Cabacgi și asasinarea suveranului reformat. A rămas zădarnică și încercarea lui Bairacdar Mustafa de a organiza o miliție regulată sub numele de *segban*. — încercare care n'a durat decât până la sfârșitul său tragic în 1223 (1808). O altă reformă militară, închipuită de Sultanul Mahmud al II-lea (1808—1839), sub numele de *eşchengi*, întâmpinând iarăși rezistența ienicerilor, suveranul a fost nevoit să sfârșească o dată pentru totdeauna cu această pacoste a ienicerilor.

Într'adevăr anunțarea începutului exercițiilor regulate provocă o sedțiune a ienicerilor în ziua de 9 Zilcadé 1241 (16 Iunie 1826) pe piața *Et-meidan* (piața de carne), centrul cazarmelor. Sultanul, după ce a consultat pe *ulamalele*, a chemat populațiunea musulmană din capitală, victimă și ea a nenumăratelor răutăți ale ienicerilor, să vină și să combată pe ienicerii răsculați, sub drapelul profetului.

Artileriștii și trupele marinei într'o coloană, bombardierii și minierii în alta, înaintând spre *Et-meidan*, au distrus mai întâi cu lovituri de tun marea poartă baricadată, apoi au dat foc căzărnilor, și au prins pe cei răsculați. După aceea o mare adunare, a cărei deciziune a fost sancționată printr'un firman, a pronunțat suprimarea complectă a corpului de ieniceri.

Printr'o scrisoare cu data de 21 Zilcadé 1241 (28 Iunie 1826) Melmed Ahmed pașa, guvernatorul Silistrei, înștiințează și pe Grigore Ghica Vodă, Domnul Munteniei, despre evenimentele petrecute în capitala imperiului, arătând că și „Oğacul și numele ienicerilor au fost suprimate cu desăvârșire” (cf. *Documente turcești* la Arhivele Statului, București, Nr. 967.)

Ibrail (Brăila) : era unul din cele 35 județe (*cazà*) ale districtului (*liva* sau *sanğac*) Ozu sau Oăciov, acest district făcând parte de ținutul (*eyalet*) cu același nume.

Irade : voință împărătească. Poruncile emanate dela Sultan erau de mai multe categorii : a) *hatt-î-şerif* („scrisul glorios”) sau *hatt-î-hü-maiun* („scrisul împărătesc”; proclamație, rescript); b) *ferman* (ordonanță, ordin, decret); c) *irade* („voință”; decizie împărătească); *berat* (scrisoare patentă), etc.

Toate aceste voințe împărătești (*hatt-î-şerif*, *firman*, *irade*, *berat*, etc.) sunt exprimate în general prin cuvântul *irade*, la care se adaugă de obicei adjectivul *seniè* (august) spre a se deosebi de la *irade-i-aliè* (înalta poruncă) rezervat ordinilor veziriale. *Hatt-î-hümaiun*, mai numit

și *hatt-î-șerif*, se scria în principiu cu mâna Suveranului, și era dus cu o mare pompă la Inalta Poartă, spre a fi citit în mod solemn și public, — cum erau *Hatt-î-șerif*ul din Gülhanè, cel numit al Reformelor (*Islahat*), etc. *Fermanul* se dădea tot în scris, în numele sultanului, având în locul de frunte *tugraua* (cifră) împărătesc; erau mai multe feluri de firmane; *imtiâz-fermani* (decret pentru privilegii), *rütbè-fermani* (decret pentru decorație), în aceste cazuri numindu-se și *berat*.

Islimiè (Selimno=Sliven): era unul din cele 35 județe (*cazà*) ale districtului (*sanğac*) Ozu.

Istambul: v. *Stambul*.

Khutimet-i-avahibihu-bil-Khair: „ca sfârșitul zilelor lui să fie terminat cu bine”. Parte din titlul adresat domnilor români și altor suverani și prinți creștini. Fraza, în mintea musulmanului, înseamnă: Ca cel puțin la sfârșitul vieții sale să devie musulman.

livà: v. *sanğac*.

Lom: un județ pe malul râului cu acest nume care depindea de districtul Vidin. (Mai există un sat, numit Lom, în districtul Rusciuc, între râurile Lomul Alb și Lomul Negru).

mahchemè: tribunal.

mahchemè-i-șeriè: v. *meğlis-i-șeri*.

mahrusè: titlu dat capitalei și altor orașe mari. Inseamnă: orașul bine păzit.

mahzar: petiție semnată de toți cei prezenți.

Mare Vizir: v. *Sadrizam*.

Marele Vizir Tevcâi Hamza Hamid Pașa: era mare vizir între anii 1176—1177 (1762—1763).

Marele Vizir Izzet Mehmed Pașa; a fost mai multe ori mare vizir: 1881—1889 (1774—1775), 1195—1196 (1780—1781) și 1209—1213 (1794—1798).

medinè: oraș.

meğlis-i-șeri: tribunal religios, întrunit sub președinția *cadî*-ului sau *naib*-ului; judeca după dispozițiunile legii musulmane, chiar pricinile raialelor creștine.

memlechelein: v. *Eflac*.

mevlà (plural: *mevlanà*): judecătorul unui mare oraș, fiind mai înalt în grad decât un *cadî* sau un *naib*.

Mihail zadè Constantin: v. *Constantin-Vodă*.

mollà: v. *mevlà*.

monlà: v. *mevlà*.

mübașir: delegat sau mesager al guvernului, însărcinat cu o misiune specială sau o delegație în provincii.

muhafâz: „păstrător”; guvernatorul unei localități fortificate.

muhzir: aprod.

müfti: șeful religiei musulmane; este însărcinat de a da *fetvâ* sau deciziune asupra tuturor chestiunilor de drept care rezultă din Coran atât guvernului cât și particularilor care îl consultă în această privință.

muvehiddin: cel care profesează unitatea lui Dumnezeu; cel care

nu vede în multiplicitatea lucrurilor create decât esența unică a lui Dumnezeu și care conduce toate aceste unități (Bianchi, II, 1054.)

mütefericâ : regiment ieniceresc, întrebuintat în unitățile de cavalerie ; câteodată cei din această formațiune erau trimiși în delegație spre a executa ordinele împărătești.

naib : substitutul unui judecător, subdelegatul unei *mollale* sau al unui *cadî*. Prin *naib* se mai înțelegeau toți acei duhovnici cari erau desemnați ca vicari într'o funcțiune spirituală sau judiciară, cum prin *vechil* se înțelegea un vicar temporal, civil sau politic.

nefer : simplu soldat ; individ.

Nicopole : era unul din cele șapte districte (*sanğac* sau *livâ*) ale ținutului (*eyalet*) Ozu ; pus sub guvernarea unui pașă cu 2 tuiuri, de el depindeau 15 județe, printre care Nicopole, Târnava, Rahova, Șistov, Rusciuc, Razgrad, Yergöghi (Giurgiu), Islahie, Șumla etc. ; în fiecare din aceste județe rizida câte un *cadî* și subași.

Nizamîgedid : „ordinea nouă”, — denumirea dată noului sistem militar stabilit în Turcia de Selim II, având ca scop să formeze trupe instruite și disciplinate după modelul european spre a le substitui celor indisciplinabile ale ienicerilor. Aplicarea acestui sistem, întreruptă un timp, s'a reluat sub Mahmud II.

nöbetgi : sentinelă. (*nöbet* : schimb de gardă, de santinelă). Așa se chema și muzica pe care o executau fanfarele la palat, în orele fixe.

Oğac : cămin ; corpul ienicerilor, compus din mai multe regimente (*ortâ*), aceștia din urmă la rândul lor fiind împărțite în *gemaat*, *bölcuc* și *segban*. Cele 40 din aceste regimente erau la Constantinopole, iar alte 36 erau repartizate în garnizoanele diferitelor provincii și anume în : Bosnia, Isornic, Belgrad, Vidin, Sofia, Silistra, Brăila, Ozu, Caffa, Cütahia, Smirna, Trebizonda, Van, Erzerum, Musul, Diarbechir, Bagdad, Basra, Alep, Damasc, Egipt, Tripoli, Tunis, Gezair. Numărul total al efectivelor din aceste regimente a variat după secole, crescând mereu și din 12.000 de ieniceri câți erau în 982 (1574), au ajuns la 140.000 sub Sultanul Mahmut II.

Afară de oğacul propriu zis al ienicerilor mai erau Oğacul *Bostangîilor* (corpul „grădinarilor”, care se îngrija nu numai de grădinile împărătești, ci și de paza capitalei și a orașelor mari, având 6000 de inși numai la Istambul), Oğacul *Topğî*-ilor (corpul artileriștilor, enumerând 10—12.000 de inși) și Oğacul *Gebegi*-ilor (corpul soldaților din arsenal cu un efectiv de 6000 de persoane).

Ozu : era unul din cele 7 ținuturi (*eyalet*) ale Turciei europene, pus sub guvernarea unui pașă cu 3 tuiuri. Celelalte șase ținuturi erau pašalicurile din Sofia, Bosnia, Morea, Creta, Insulele și Voevodatele Valahiei și Moldovei. Districtele (*sanğac*) ținutului Ozu, în număr de 7, erau : Ozu sau Oăcov, Nicopole, Plevna, Cirmen, Cărc-Chilisè, Vizè și Calipoli. De districtul Ozu depindeau 35 de județe (*Caza* sau *cadîlic*) printre cari Silistra, Constanța, Varna, Babadag, Carà-Hârmen, Balci, Isaccea, Pravadia, Mangalia, Mesevria, Măcin, Tulcea, Hârșova, Brăila, Ismail, Islimiè, Bender, Chilie, Cetatea-Albă, Câl-Burun, etc.

pașă : prima demnitate în imperiul otoman. Pașii erau de 3 ranguri : Pașii cu un tui, cei cu 2 tuiuri, și cei cu 3 tuiuri, după funcțiunea pe care o deținea demnitarul în administrația imperiului otoman.

În administrația secolului trecut, rangul de *pașă* fu rezervat atât civililor cât și militarilor. Printre demnitarii civili aveau rang de *pașă* vezirul, beilerbeii din Rumelia, mir-i-mirani și mir-ul-umera-ii. La militari se numeau *pașă mareașalii* (*müşir*), generalii de divizie (*feric*) și generalii de brigadă (*mir-i-livâ*).

piadè : infanterie.

raiâ : forma corectă a cuvântului este *reaiâ*, pluralul lui *raiet* care în limba arabă înseamnă „turmă”. În stilul oficial al Turcilor și în limba uzuală cuvântul era aplicat supușilor nemusulmani ai Imperiului, cari plăteau birul pe cap (capitație). În textele oficiale cuvântul este de obicei însoțit de *fucarâ* (săraci) : *reaiâ ve fucarâ* (raiale și sărcai) sau *reaiâ-î-fucarâ* (săracele raiale).

Rahova : era unul din cele 15 județe (*cazâ*) ale districtului (*sanğac*) Nicopole, pus sub jurisdicția unui *cadî* și unui *subașî*.

Rusciuc : era unul din cele 15 județe ale districtului Nicopole.

Sadrazam : primul sfetnic al tronului otoman, numit și *vezir*, deși sub acest nume se înțelegeau și alții din marii demnitari ai Imperiului (v. cuvântul *Vizir*). Străinii îl numesc „Grand-Vizir” (Mare Vizir).

Cuvântul *Sadrazam* înseamnă „cel mai mare care ocupă un loc de seamă”, iar titlul de *sadr*, întrebuițat singur și însemnând „loc de frunte” era dat și celor trei mari demnitari ai imperiului imediat după Marele Vizir, — *Rumeli-cazascheri* (judecătorul armatelor împărătești din Europa), *Anadolu-cazascheri* (judecătorul armatelor din Asia) și *Istanbul-efendisi* (judecătorul Capitalei imperiului).

Marele Vizir s'a mai chemat : tot simplu *pașă*, *sahib-i-devlet* (stăpân de măreție), sau *Lala pașă* (îngrijitor de copii, deoarece Marele Vizir era considerat ca îngrijitorul copiilor Suveranului), *sadr-î-ali* (piept înalt), *vechil-i-mullac* (locotenent desăvârșit), *sahib-i-möhür* (stăpânul sigiliului).

sanğac sau *livâ* : district : o împărțire administrativă în imperiul otoman, mai mare decât o *cazâ* (județ) și mai mic decât un *vilayet* (provincie). Cuvântul *sanğac* sau *livâ* înseamnă steag. Guvernatorul unui *sanğac* se chema *mütesarîf*.

sefer : expedițiunea militară ; războiu.

segban : în limba vulgară : *seimen* ; cuvânt care în limba persană înseamnă „păzitor de câine” ; una din marile unități ienicești ; era denumit astfel, deoarece era însărcinat cu dresarea câinilor de vânat ai împăratului. *Segbanii* erau organizați în 33 de regimente (*ortâ*), unul rezervat pentru vânatul împărătesc, și celelalte pentru păzitul capitalei. În Muntenia era un corp militar sub acest nume, alcătuit de lefegii străini. Înființat de Matei Basarab el era comandat de un polcovnic.

Şeik-ul-islam : pontiful musulmanilor ; el era supraveghetorul tuturor tribunalelor religioase, seminariilor musulmane și slujitorilor legei mohametane, și în aceste călități ale sale înlocuia pe Sultan, fiind

considerat ca unul din marii demnitari ai imperiului, și în ceremoniale venind imediat după Marele Vizir.

„*semen vè taaten*” *merasimî* : ceremonialul care era îndeplinit după citirea unei înalte porunci, și care însemna că cei de față promis să dea ascultare celor ordonate. Fraza înseamnă „auzit și ascultat”.

serdar : șef, comandant militar ; mai era titlul marelui Vizir când comanda armata în timp de războiu, și în acest caz titlul era urmat de adjectivul *ecrem* (*serdar-î-ecrem* = comandant suprem). Alții din demnitarii imperiului când comandau armata erau numiți *serascher* (generalisim). Cuvântul *serdar* a trecut și în limba română spre a arăta pe comandantul călărimii din ținuturile basarabene, în rang imediat după hatman.

serdengheçdi : „care a renunțat la capul său”, „disperat”. Era o companie de milițieni recrutați de obicei dintre ieniceri. Mergeau în capul armatei la atacurile cele mai periculoase. Erau plătiți în mod generos : pe când un ienicer de rând primea 3 piaștri pe zi, ei primeau o supraplată de 10 lei, — alocațiune care era continuată și după războiu, pe viață, după ce treceau în rândul veteranilor (*oturac*). În războaie erau întrebuințați la cucerirea cetăților întărite.

Această miliție a serdengheçdiilor nu era permanentă, ci se recrutau și se disolvau după placul Sultanului. Astfel, cu prilejul expedițiilor, Sultanul ordona recrutarea lor într'un număr definit, cu câte o soldă de 10 aspri pe zi, iar aceia dintre Ieniceri, la care zelul pentru religie era mai mare decât iubirea pentru viață, răspundeau la chemare. Datoria lor era să dea asalt zidurilor unei cetăți inamice, fără se le fie jertat a se plânge de vre-un pericol sau dificultate și într'adevăr asaltele lor erau foarte vehemente ; ei se aruncau în foc nu ca oamenii ci ca niște animale sălbatice. Pentru aceea, când mergeau în vreo expedițiune, puțini se întorceau sănătoși acasă. Dar cine scăpa cu viață, acela mergea în triumf la *odaia* respectivă, fără a fi obligat de a mai participa la alte expedițiuni.

Pe lângă aceste formațiuni de sperați pedestrii, mai era una de cavalerie, tot alcătuită de voluntari (*gönüllü*), și cunoscută sub numele de nebuni sau furioși (*delî*). De asemenea aceștia nu erau sub o disciplină militară, ci mergeau orbește, și năvăleau asupra inamicului din toate părțile. Pe urmă însă s'au organizat și ei ; dar chiar prin aceasta și-au pierdut valoarea antică, și i-a rămas numai numele.

serhadd : „capul barierei”. Pronunțarea vulgară : *serhat*, cum a trecut și în limba română, spre a arăta ținuturile de peste hotar.

sichat : prieteni credincioși, pe care se poate conta, în special prieteni intimi printre tovarășii lui Mahomet (Bianchi, I, p. 575) ; „autorități”, tovarășii profetului, acei cari au adunat vorbele lui și au conservat tradițiunile ; părinții cultului musulman (Megnard, I, p. 513).

silahşor : corpul grăjdarilor pus sub ordinele marelui grăjdar sau *mirahor*. În limba vulgară : *salahor*.

Stambul : în textele turcești sunt întrebuințate mai multe expresiuni sau cuvinte, spre a arăta capitala țării, cum sunt : *Istanbul* (Stambul), *Der-Aliè* (Poarta Sublimă), *Der-Saadet* (Poarta Fericirii), *Asitanè*

(Pragul), *Asitanè-i-Aliè* (Pragul Sublim), *Asitanè-i-Saadet* (Pragul Fericii), *Asitan-î-al-Osman* (Pragul Dinastiei lui Osman), *Dar-ül-Khilafet* (Poarta Califatului), *Paitaht-î-Dövlet-i-Osmanie* (Capitala statului otoman), *Constantiniè* (Constantinople), acest din urmă fiind întrebuințat exclusiv pe monede.

subași: ofițer aparținând uneia din cele trei categorii de ofițeri (*muhzir başî*, *asasbaşî* și *subași*) însărcinați cu afacerile judiciare ale capitalei. La origine erau ordonatorii distribuirii apei, și în această calitate ei mai păstrau ordinea în districtele respective, căpătând începutul cu încetul funcțiunile unui primar și ale unui agent de poliție. De aici prezența lor în diferitele orașe ale provinciei. (Cuvântul *subași* este scris de obicei cu litera „*sad*” la început, și în aceasta ortografie însemnează „capul apei”; dar unii îl scriu cu litera „*sin*”, atribuindu-i sensul de „capul părții”, adică șeful districtului).

suret: copie după un act.

sulehâ: oameni drepecți, dotați cu virtuți.

Sultan: titlu rezervat împăratului otoman. Afară de acest titlu oficial, suveranii Turciei purtau felurite titluri, prenume și adjective, cari ele singure constituiesc o întreagă literatură de onomastică. Printre cele mai obișnuite titluri ale Sultanilor, notăm: *Padișah* (împărat); *Hacan* (monarh, titlu întrebuințat altă dată de principii din Turan și Turchestan); *Şah* (rege); *Şahinşah* (regele regilor); *Khan* (monarh); *Hünchiar* (prescurtat din cuvântul *Hudavendighiar* = suveran); iar titlul de *Halişâ* (Calif) sultanul îl purta ca succesor și locotenent al profetului.

Sultanul Mustafa III: pomenit în documentul IV, a domnit între 1171—20 zilcadè 1187 (1757—21 Ianuarie 1774). Sub domnia sa au fost cucerite: Sacâz-adasi (Chio), Lipova, Cenad, Sebeş, Lugos.

Sultanul Abdül Hamid I: pomenit în documentele XII și XIII, a domnit dela 20 zilcade 1187 (1774 Ianuarie 21) până în anul 1203 (1789). Sub el au fost cucerite Morea, Istindil (insula Tine dela Arhipelag). Insula Čuca, Aia Maura, Suda, Ispina Longa, și mai multe localități în Iran și Caucaz (Tebriz, Khoi, Salmas, Erevan, Nahicevan, Şirvan, Şamakh, Ghengè Tiflis, etc.).

şehir: oraş.

Siştov: era unul din cele 15 județe (cazâ) ale districtului (*sangac*) Nicopole; era guvernat de un *cadî* și un *subași*.

şer: legea musulmană (*şeriat-î-islamie*) bazată pe poruncile (*evamir*) și interdicțiile (*nevahi*) dumnezeiești, versetele (*aiet-î-cherime*) Coranului, tradițiunile islamice (*hadis*) și reuniunile populare (*iğma-î-ünmet*).

temessüc: bilet prin care se recunoaște o datorie; act autentic; titlul de proprietate a unui imobilier; chitanță.

tüfencgi: „purtător de pușcă”, „pușcaș”; lefegiu care servea în garda domnească de infanterie; fiindcă *delii* formau garda cavaleriească a Domnului, mai cu seamă în epoca fanariotă. Șeful lor se chema *tüfencgi başî* (în limba română consacrat sub forma de *tufeciu*).

turnaġi : unul din regimentele ieniceresti care îngrijiau berzele Sultanului.

lurnagi-bași: șeful turnaġi-i-lor care comanda a 63-a orta a Ienicerilor.

Tutracan (Turtucaia): târg între Șiștov și Rusciuc.

ulufë : soldurile și salariile funcționarilor, în special celor în serviciile militare. Înțelesul inițial al cuvântului era : mâncarea de animal ; dealtfel lefurile erau plătite altădată ca costul hranei destinată animalelor.

ulefelî sau *ulefeġi* : soldat mercenar care primea leafă și tain (în românește : *lefeġiu*).

ülemâ : sensul comun al cuvântului este „învățat”, „literat”, „om de lege” ; mai arată și pe membrii clerului musulman în general, în toate gradele lui : *șeik-ül-islam* (pontiful islamului), *muftî* (dătător de sentințe religioase), *cazascher* (judecătorul cel mare al armatei), *Is-tambol eșendisî* (judecătorul capitalei), *mevlâ* sau *mollâ* (înalt judecător), *cadî* (judecător), *naib* (locțiitorul cadî-ului), și capii diferitelor secte (*derviș*, *bectași*, *mevlevî*, etc.).

Văleni : nu putem precizăm de care din diferitele localități cu acest nume e vorba, deoarece în Țara Românească afară de Vălenii-de-Munte (jud. Prahova), erau Vălenii : în județele Mușcel (în plasa Argeș și în plaiul Dâmbovița), Olt (în plasa Șerbănești), Vâlcea (în plasele Mijlocul și Păușești-Otăsău).

valî : înalt demnitar care guvernează un *vilayet*, deobiceiu fiind în gradul de *pașâ*.

vechil : substitutul sau vicarul unui funcționar civil sau politic.

vilayet : împărțirea administrativă cea mai mare a imperiului otoman, înglobând mai multe districte (*livâ* sau *sanġac*), pus sub jurisdicția unui *valî*. V. și cuvântul *eyalet*.

Vidin : era unul din cele 2 județe (*cazâ*) ale districtului (*sanġac*) Plevna.

Viișoara : După *Dicționarul Geografic*, cu numele de Viișoara sunt cunoscute mai multe comune rurale în Muntenia, în județele Olt (plasa Siul de sus), Romanați (plasa Ocolul) și Teleorman (plasa Căl-mățuiul-Marginea).

Vizir (mai corect : *vezir*) : demnitarul cei mai înalți ai curții otomane imediat după Mare Vizir (*sadrizam*). Altădată erau în număr de 4 și se numeau *cubbë veziri* (vezirii din boltă) din cauza bolții care acoperea sala unde se ținea marele divan. Apoi acest post a fost suprimat sub domnia Sultanului Ahmed III (1705—1730) și de atunci denumirea a fost păstrată ca un rang ierarhic.

Voivodâ : titlu care era dat Domnilor români. În actele oficiale, turcești Domnii români mai erau numiți *bei*, *voivoda-bei* și *mir*, având ca prenume : *Hașmellû* (plin de magnificență), *fețanellû* (plin de inteligență), *zechiavellû* (plin de înțelepciune), *rütbellû* (plin de demnitate), etc.

yayâ : Infanterie.

Yergöghî sau *Yergöi* (Giurgiu) : unul din cele 15 județe (*cazâ*) ale districtului (*sanġac*) Nicopole. (După Hammer : *Yerkökî* = rădăcina de pământ = sfecla).

zabit : ofițer.

zemmi : tributar ; supus trăind sub protecția guvernului otoman, ; poreclă dată tuturor creștinilor, Evreilor și păgânilor de sub dominația otomană, supuși impozitului pe cap (capitație).

După dreptul canonic al Islamului când o țară ne-musulmană era cucerită de Musulmani, se garanta populației care nu îmbrățișea legea musulmană și nu era supusă robiei, viața, libertatea și proprietatea, aceasta din urmă cu anumite restricțiuni. Aceste populațiuni erau în urmă chemate *ehl-el-zimmâ* (oameni cu contract sau cu obligațiuni), sau pur și simplu *zemmi*.

zer-mahbub : „aur favorit” ; numele unei monede de aur de 240 *accele*, bătută prima dată în 1137 (1725) sub Ahmed III. În timpul evenimentelor pomenite era în circulație aceia bătută în 1171 (1757) de Sultan Mustafa, într'un *aiar* de 21.24 (906.57%) și cântărind 12 carate și 2 grăunți, cu o valoare de 360 *accele* ; în anul 1187(1774) sub Sultanul Abdül Hamid I s'a bătut din nou păstrând același *aiar*, cântărind însă 13 carate și valorând 420 *accele*.

H. Dj. Siruni

POPULAȚIA MAGHIARĂ DIN TRANSILVANIA

S'a spus cu drept cuvânt, că istoria este memoria generațiilor. Ori, memoria aceasta cuprinde o sumedenie de lucruri bune și rele, vesele și triste, dătătoare de energie și vieță nouă, învățături folositoare, îndreptări sigure pentru cei ce rătăcesc drumul drept, calmante pentru spiritele înfierbântate fără temeiu, experiență vastă verificată, atât de necesară și indispensabilă, conducătorilor de popoare, cărora le servește de călăuză luminoasă în haosul din ce în ce mai întins și adânc, care încearcă să ne învălue din toate părțile.

În vremuri de agitații și tulburări nesocotite, istoricul e dator să lămurească lumea, punând la dispoziția oamenilor cu răspundere, fapte precise, pe deplin verificate, din cari țîșnește adevărul întreg și necontestat de nici o minte sănătoasă și nedominată de patimă sau alte interese condamnabile.

Conduc exclusiv de aceste superioare considerații scriu paginile ce urmează despre populația maghiară din Transilvania, pentru care, conducătorii Ungariei, rezimați pe date intenționat falsificate, au făcut de 22 de ani atâta zarvă și turburare în Europa.

Un recensământ obiectiv. Vom căuta să arătăm întâiu care este numărul acestei populații și cum este ea răspândită în Transilvania, provincie sub care înțelegem tot teritoriul fost sub stăpânire ungurească până în anul 1918.

Pentru a stabili numărul trebuie să recurgem la recensământul cel mai obiectiv și mai științific din câte s'au făcut în această provincie, spre a afla adevărul deplin nefalsificat. Acesta este singur recensământul general din Decembrie 1930, făcut pe temeiul celor mai moderne criterii, stabilite de convenția dela Geneva (Decembrie 1928).

Niciodată aici nu se făcuse un recensământ așa de obiectiv, corepunzător cu situația reală și garanția indiscutabilă ce ne-o oferă recurtarea recensorilor, luați dintre intelectualii satelor și orașelor, fără deo-

sebire de neam, religie sau limbă maternă a cetățenilor. Merită în această privință o specială relevare spusese directorului recensământului d. dr. S. Manuilă :¹⁾

„După executarea recensământului, s'a întreprins o anchetă pentru stabilirea naționalității recensorilor în provinciile noi ale României. Cu această ocaziune s'a constatat că din totalul de 29.399 recensori, 68,8% au fost Români și 31, 2% au fost minoritari. În 10 județe, din 37, majoritatea absolută a recensorilor a fost minoritară. În județele cu populație minoritară compactă, proporția recensorilor minoritari a ajuns până la 80%. Astfel că, cei peste 10.000 de recensori minoritari din întreaga țară, au avut posibilitatea să-și dea seama direct dacă recensământul s'a făcut sub toate raporturile, în mod obiectiv și fără amestecul autorităților publice”. Iată care este pentru Transilvania, în 4 județe cu masa mai importantă de populație minoritară, proporția recensorilor minoritari față de români. Județul Ciuc 67,8%, Odorheiu 79,6%, Trei-Scaune 70% și Timiș 50,1% recensori minoritari. Evident că proporția s'a păstrat și în celelalte județe cu populație minoritară mai redusă. Astfel nu mai poate fi nici o bănuială în ce privește obiectivitatea acestui recensământ, care acum fiind publicat, e la dispoziția publicului pentru controlul riguros al datelor utilizate de noi în cercetarea de față.

Populația Transilvaniei. Totalul populației e repartizat astfel pe ținuturi :

Transilvania	3.217.988
Crișana Maramureș	1.390.417
Banat	939.958
Total :	5.548.363 locuitori,

din care Ungurii sunt numai 880.566, deci mai puțin de 1/6 din totalul populației. Și iată acum și cifrele de amănunte, cari nu pot fi infirmate de nimeni și prin nici o altă dovadă vrednică de crezământ :

Maghiarii sunt respirați pe ținuturi în modul următor, nefiind nicăiri în massă compactă :

Transilvania	461.932 (c. 14%)
Crișana-Maramureș	320.795 (23,1%)
Banat	97.839 (10,4%)
In total	880.566

1. În broșura *Populația actuală a României. Cifrele preliminare ale recensământului din 29 Decembrie 1930*, București, 1931, p. 21—22.

În afară de aceștia mai sunt răspândiți în celelalte provincii 72.231 Maghiari. N'am socotit între Maghiari cei 472.710 Secui, din cele 4 județe transilvane, fiindcă ei nu s'au considerat niciodată Unguri, și chiar știința istorică și etnografică maghiară i-a judecat totdeauna ca o națiune aparte de Unguri, cum au fost de altfel în tot trecutul lor până la 1848¹⁾. Asupra acestor Secui vom reveni mai departe cu alte dovezi istorice și etnografice.

Deci Maghiarii au o proporție redusă față de Români și celelalte minorități, care poate fi exprimată pe ținuturi așa :

În Transilvania sunt ceva peste 1 7 parte.

În Crișana-Maramureș sunt mai puțin ca 1 4 parte.

În Banat sunt ceva peste 1 10 parte.

Numărul populației băștinașă, al Românilor, e acesta :

In Transilvania	1.853.719 (57,6%)
In Crișana-Maramureș	844.078 (60,7%)
In Banat	<u>511.083 (54,4%)</u>
Total	3.207.880

Numărul Germanilor, minoritatea cea mai mare după Unguri și Secui, se cuprinde în aceste cifre :

In Transilvania	253.426 (7,9%)
In Crișana-Maramureș	67.259 (4,8%)
In Banat	<u>223.167 (23,7%)</u>
Total	543.852

Să ne coborîm și la date de amănunte pe județe, în urma cărora ni se prezintă acest tablou al *Maghiarilor* :

I. Transilvania :

1. Alba	24.028 (11,3%)	7. Sălaj	107.662 (31,4%)
2. Brașov	44.761 (26,6%)	8. Sibiu	9.085 (4,7%)
3. Cluj	100.759 (30,1%)	9. Someș	33.870 (15,4%)
4. Făgăraș	4.768 (5,5%)	10. Târnava-Mare	17.419 (11,8%)
5. Hunedoara	37.584 (11,3%)	11. Târnava-Mică	35.306 (23,6%)
6. Năsăud	7.476 (5,2%)	12. Turda	<u>39.214 (21,4%)</u>
		Total	461.932

1. Vezi Meteș, *Le problème des Sicules en Roumanie*, București 1939.

II. Crișana-Maramureș :

1. Arad	82.488 (19,5%)
2. Bihor	152.942 (30 %)
3. Maramureș	11.174 (6,9%)
4. Satu-Mare	<u>74,191 (25,2%)</u>
Total	320.795

III. Banat :

1. Caraș	5.032 (2,5%)
2. Severin	15.838 (6,6%)
3. Timiș-Torontal	<u>76.969 (15,4%)</u>
Total	97.839

Deci Maghiarii în cele 19 județe unde sunt, variază între 2,5% și 31,40%, ne atingând nici într'un județ, nici măcar 1/3 din populație.

Problema populației orășenești. Maghiarii afirmă și răspândesc prin presă și diferite studii în străinătate, ca „adevăr istoric”, că orașele din „Transilvania”, — cari de fapt conduc și domină satele, — sunt cu populație majoritară maghiară. Dăm imediat răspunsul recensământului, neuitând să scoatem în evidență afirmația din prefața vol. II p. XII, că „în Transilvania Evreii de religie mozaică s'au declarat de neam maghiar și acest fenomen s'a petrecut pe o scară întinsă și în publicațiunile noastre datele apar conform declarațiilor făcute”. În felul acesta a crescut, prin Evreii, numărul Maghiarilor, căci apartinența etnică a fost stabilită așa : „se va înscrie neamul de care cineva se simte legat prin tradiție și sentimente”. Astfel pe numeroși Evreii „tradiția și sentimentele”, practicate la faimoasele recensământe din vechea Ungarie, i-au făcut să se declare maghiari, înmulțind numărul acestora peste realitate și la recensământul din 1930.

Iată icoana adevărată a populației maghiare din orașele celor trei ținuturi distincte :

I. Transilvania**a) jud. Alba**

1. Alba Iulia	2.034 (16,6%)
2. Abrud	531 (21,5%)
3. Aiud	4.788 (50,5%)
4. Sebeș	322 (3,5%)

b) județul Brașov

5. Brașov 23.269(39,3%)

c) județul Cluj

6. Cluj 47.689 (47,3%)
7. Huedin 2.883 (53,4%)

d) județul Făgăraș

8. Făgăraș 2.094 (26,7%)

e) județul Hunedoara

9. Deva 3.702 (35,3%)

10. Hațeg 511 (15,1%)

11. Hunedoara 1.414 (30,7%)

12. Orăștie 1.055 (14,4%)

13. Petroșani 5.861 (38%)

f) județul Năsăud

14. Bistrița 1.363 (9,6%)

15. Năsăud 98 (2,8%)

g) județul Sălaj

16. Zălau 5.614 (67,3%)

17. Carei 5.634 (35,1%)

18. Șimleul Silv. 3.434 (46,1%)

h) județul Sibiu

19. Sibiu 6.521 (13,2%)

j) județul Someș

20. Dej 5.234 (34,6%)

21. Gherla 1.937 (29,3%)

l) județul Târnava Mare

12. Mediaș 5.974 (25,6%)

23. Sighișoara 5.236 (22,2%)

m) județul Târnava-Mică

24. Dicioșanmărtin 3.522 (53,6%)

25. Blaj 721 (15,6%)

26. Dumbrăveni 1.445 (35,5%)

n) județul Turda

27. Turda 9.943 (49,7%)

Total 149.400

II. Crișana—Maramureș*a) județul Arad*

28. Arad 29.978 (38,8%)

b) județul Bihor

29. Oradea 42.630 (51,6%)

30. Beiuș 1.121 (26,1%)

31. Salonta 12.267 (80,2%)

c) județul Maramureș

32. Sighet 5.424 (19,9%)

d) județul Satu-Mare

33. Satu Mare 21.916 (42,6%)

34. Baia Mare 4.927 (35,4%)

36. Baia Sprie 2.296 (55,6%)

Total 120.559 (43,6%)

III. Banat*a) județul Caraș*

36. Oravița 459 (4,8%)

37. Reșița 2.127 (10,7%)

b) județul Severin

38. Lugoj 5.397 (22,9%)

39. Caransebeș 536 (6,2%)

40. Orșova 880 (10,8%)

c) județul Timiș-Torontal

41. Timișoara 27.652 (30,2%)

42. Lipova 949 (15,8%)

Total 38.000 (22,7%)

În aceste 42 orașe, — susținute și întărite cele mai multe în mod artificial de autoritățile maghiare de ieri, — numai în 7 sunt peste jumătate Maghiari (Aiud, Huedin, Zălau, Diciosânmartin, Oradea, Salonta și Baia-Sprie), înconjurată și acestea toate de populație în majoritate mare românească.

Totalul populației urbane din aceste trei ținuturi e următorul :

I. Transilvania	519,675
II. Crișana-Maramureș	276.254
III. Banat	167.489
Total	<u>963.418</u>

din cari Români 336.776, iar *Maghiari sunt numai 307.959, deci mai puțin ca 1/3 parte*. Astfel la cea dintâi ciocnire cu realitatea cifrelor exacte se spulberă în neant afirmația interesată și falsă a Maghiarilor, că în orașele acestor ținuturi ei au majoritatea locuitorilor.

E îndeobște cunoscut, că aporape toate orașele din Ungaria au fost întemeiate de elemente germane ¹⁾, cari cu timpul au fost desnaționalizate sau au dispărut; numai în Transilvania, în câteva orașe, se mai păstrează într'un număr mai considerabil. Maghiarii, în cursul veacurilor au fost tot minoritari în orașe, abia în veacul al XVIII și mai ales în al XIX, numărul lor crește, prin politica necruțătoare de mijloace a maghiarizării, care caută să contopească în masa maghiară Evreii și alte neamuri mai puțin rezistente.

În trecut Românii nu au fost admiși în orașe. Românii nu erau inferiori ca inteligență și muncă Maghiarilor pentru a deveni orașeni prin comerț ori industrie, ori funcționari. Ei au fost neconținut împiedecați de autorități de a pătrunde în orașe, luând față de ei cele mai neomenoase măsuri. Ajung aceste trei exemple, căci sistemul era general în toată Transilvania.

Consiliul orașului Turda, în 1711—12, decide : „Aflăm că Valahii se înmulțesc foarte tare între noi spre dauna noastră. Orașele și satele vechi și frumoase locuite înainte de Unguri și Sași, într'atâta sunt pustiite de locuitori, prin înmulțirea Valahilor, că acum nici de veste nu le mai putem auzi. Pentru motivul amintit mai sus, hotărîm în comun, ca fiecare gospodar sau văduvă din oraș este îndatorat a alunga, în curs de opt zile, din casele și pământurile lor pe toți Valahii sub pedeapsă de 5 fl.” ²⁾

1. Vezi pe larg Kaindl Fr. R., *Geschichte der Deutschen in den Karpathenländern*, II, Gotha, 1907, p. 1—350.

2. Orbán B., *Torda város és környéke*, Budapesta, 1889, p. 271.

Asemenea măsuri iau și Ungurii din Târgu-Mureș (în 1759) : „Nici un locuitor din neamul valah nu poate cumpăra vre-un teren cu drept de proprietate pe teritoriul orașului ; să nu se dea Valahilor nici un loc, fie de arat, fie de fânaș din hotarul orașului. Nimeni dintre cetățeni să nu-i protejeze ori să-i primească la lucru și cu atât mai vârtos să nu le dea loc, ca să se așeze pe el, ci să-i denunțe primarului”¹⁾.

Românii în Cluj vreau să-și zidească o biserică în 1790, consiliul orașului „protestează sărbătorește în contra edificării acestui „oratoriu” și declară că nu va permite niciodată ca pe hotarul orașului să se edifice biserică românească”²⁾.

Concepția aceasta de intoleranță neomenoasă nu și-au schimbat-o Maghiarii, nici după o sută de ani, căci în 1904, tot în Cluj, au cerut Românii, ca orașul să le dea un intravilan pentru noua episcopie proiectată, însă primăria orașului răspunde în acești termeni : „Clujul este oraș unguresc și biserica valahă iredentistă și anti-patriotică nu-i vrednică de favorul cerut, ci va veghea, ca nici-un Valah să nu se mai poată așeza în acest centru unguresc”.

Populația românească în trecutul îndepărtat în orașe. Din aceste exemple se pot vedea cauzele, care au împiedecat elementul românesc de a pătrunde și a cuceri teren mai întins în orașele transilvane. Cu toată ura și piedecile puse de autoritățile maghiare, Românii au reușit încă din veacul al XVIII să majoreze numărul Maghiarilor în unele orașe din Transilvania.

Iată câteva exemple³⁾ :

În Arad, la 1720, erau 177 Români și numai 35 Maghiari.

În Deva, la 1727, sunt 113 Români și Unguri numai 56.

În Hațeg, la 1713, sunt 53 Români și 27 Unguri.

În Hunedoara, la 1713, sunt 37 Români 35 Unguri.

În Brașov, în 1713, erau 738 Români și Unguri 631.

În Sibiu, la 1698, găsim 11 Români și numai 5 Unguri.

În Sighișoara, la 1723, sunt 55 Români și numai 16 Unguri.

În Mediaș, la 1723, sunt 95 Români și Unguri numai 23.

În Timișoara, la 1851, sunt 3807 Români și numai 2347 Unguri⁴⁾.

1. Kolozsvári-Ovári, *Corpus statutorum municipalium Transylvaniae*, I, București 1885, p. 156—157.

2. Cf. Iakab Elek, *Kolozsvár története Oklevéltár*, III, Budapesta, 1888, nr. 309.

3. Culese din cartea lui Acsady Ignat, *Magyarország népeisége a pragmatika sanctio korában*, Budapesta, 1896.

4. Cf. Knezy I., *Istoricul cetății Timișoara*, Timișoara, 1921, p. 58.

Mijloacele de a înlătura aşezarea Românilor în oraşe erau infinite. Cele mai drastice se aplicau faţă de toţi, necruţând nici prieteni şi persoane cu înalte situaţii avute. Dăm şi aici dovezi edificatoare :

Domnul Moldovei Gheorghe Ştefan îşi pierde tronul şi pentru prietenia prea strânsă cu principele Transilvaniei Gheorghe Rákoczy al II-lea, în ţara căruia se refugiază. Ajuns la Baia Mare, vrea să-şi cumpere sau să-şi închirieze o casă pentru adăpostul familiei sale. Consiliul oraşului cu delicateţa obişnuită a rasei, ca „*străinii să nu-şi poată pune piciorul în oraş, sub nici-o împrejurare*”, hotărăşte, în August 1658, că nu admite cumpărarea casei, iar închirierea numai cu condiţia, ca proprietarul să nu îndrăznească să se adreseze consiliului în caz de litigiu ori alte neplăceri cauzate prin închirierea casei, ci să sufere cecece cu voia şi-a câştigat”. Domnul a fost silit în urma acestui decis, să plece mai departe, ca şi doamna lui Constantin Basarab, Domnul Ţării Româneşti — şi el prieten şi aliat al lui Gh. Rákoczy — care s'a împărtaşit din belşug de mizeriile cauzate de primăria oraşului Baia Mare¹⁾.

Cât e de neîntemeiată pretenţia Ungurilor la oraşe, o dovedeşte faptul că aşezarea lor mai numeroasă în diferitele oraşe, amintite e cu totul nouă, cum se vede şi din cartea cunoscutului sociolog maghiar Jászi Oszkár²⁾, care spune, că numărul Ungurilor în oraşe a crescut numai între anii 1880 şi 1900 cu 85%, iar a nemaghiarilor abia cu 11% li s'au permis.

Situaţia etnografică a graniţei de Vest. Să cercetăm mai departe situaţia etnografică dela graniţa de Vest a ţării, din cele patru judeţe cuprinse în ţinutul numit „Crişana-Maramureş”. Notăm numai neamurile mai importante :

Judeţe	Totalul populaţiei									
		Români	Unguri	Germani	Ruşi	Ruteni	Sârbi	Slovaci	Evrei	
		61 %	19,5 %	12,3 %					2,8 %	2,1 %
Arad	423.649	238.239	82.488	32.202	438	826	1.069	11.790	9.048	
		61,6 %	30 %	0,4 %					2,2 %	4,3 %
Bihar	510.318	314.109	152.942	2.288	496	493	131	11.162	21.982	
	—	57,7 %	6,9 %	2 %					20,9 %	
Maramureş	161.575	93.207	11.174	3.239	73	19.230	10	73	33.828	
		60,5 %	25,2 %	3,2 %		11,9 %			8,1 %	
Satu-Mare	294.875	178.523	74.191	9.530	1.149	3.020	61	555	23.967	
		60,7 %	23,1 %	4,8 %	0,2 %	1,7 %	0,2 %	1,7 %	6,4 %	
Total	1390.417	8.44.078	320.795	67.259	2.156	23.569	2.171	23.580	88.825	
Restul alte neamuri.										

1. Vezi Palmer K. *Nagybánya és környéke*, Baia-Marc, 1894, p. 44; şi Szilágyi Alex, *Erdély és az északkeleti háboru*, II, Budapesta, 1891, p. 56r).

2. *A nemzeti államok kialakulása és a nemzeti kérdés*, Budapest 1912.

Deci în nici unul din aceste 4 județe de graniță Ungurii nu întru-nesc mai mult de 30%, fiind Românii pretutindeni în majoritate covârșitoare pe județe.

Analiza etnografică a plășilor din graniță. Din aceste 4 județe analizăm datele etnografice pe plășile, care ating granița Ungariei. Incepem dela râul Mureș și mergem până în Maramureș.

În județul Arad avem patru plăși de graniță : 1. *Pecica* cu 12 sate și totalul de 47.735 locuitori din care sunt : 18.441 (38,6%) Români, 14.952 (31,3%) Unguri, 2.717 (5,7%) Germani, 9.015 (18,9%) Slovaci, restul alte neamuri. 2. *Aradul nou* cu 22 sate și total 47.407 locuitori din care 15.603 (32,9%) Români ; 7.205 (15,2%) Unguri, 23.981 (50,6%) Germani, restul alții. 3. *Sfânta Ana* cu 12 sate și total 33.339 locuitori din care sunt : 16.553 (49,6%) Români, 4.521 (13,6%) Unguri ; 11.147 (33,4%) germani, restul alții. 4. *Chișineu-Criș* cu 19 sate și total 46.802 locuitori din care 28.594 (61,1%) Români, 14.562 (31,1%) Unguri, 1.519 (3,2) Germani, restul alții.

În Plasa *Pecica* Ungurii au numai în 4 sate majoritate : 1. *Iratoșul* din totalul de 2.238 locuitori, Românii sunt numai 598, iar Unguri 1.611. 2. *Peregul mic* cu total de 1.633 loc. Români 38, Unguri 1.581. 3. *Rovine* (*Pecica ungiurească*) cu total de 6.976 loc. Români 237, Unguri 6.144. 4. *Sederhat* cu total 575 loc. Români 108, Unguri 449.

În plasa *Aradul nou* sunt numai trei sate, unde Ungurii au majoritate : 1. *Dorobanți* (*Iratoșul mic*) cu total 2.452 loc. Români 68, Unguri 2.324. 2. *Sânleani* cu total 1.401 loc. Români 105, Unguri 719, Germani 571. 3. *Sfântul Paul* cu total 1.001. Români 84, Unguri 90.

În plasa *Sf. Ana* ungurii au majoritate în 3 sate : 1. *Olari* (*Varșandul nou*) cu total 2.043 loc., Români 888., Unguri 1.095. *Zimanducz* cu total 969 loc. Români 7, Unguri 923. *Zimandul nou* cu total 1.154 loc., Români 64, Unguri 1.007.

În plasa *Chișineu-Criș* reproducem datele pentru cele 19 sate ale celor trei neamuri : Români 28.594 (61,1%) Unguri 14.526 (31,1%) Germani 1.519 (3,2%) :

Satele	Total	Români	Unguri	Germani
1. Adea	1806	78	1645	8
2. Chișineu-Criș	2944	1863	818	94
3. Cinteii	1668	1597	12	9
4. Grăniceri	3117	2757	17	273
5. Iermata Neagră	2348	483	1811	14
6. Luntreni	606	43	555	3

Satele	Total	Români	Unguri	Germani
7. Mișca	1889	1777	62	3
8. Nădab	2202	2066	70	7
9. Pădureni	2405	456	1712	49
10. Pilul	2064	1879	129	24
11. Satu nou	2358	54	1851	386
12. Sinteza mare	2213	1991	168	10
13. Socodor	4723	4165	468	24
14. Sepreuș	4076	3730	116	22
15. Șiclău	2785	2738	27	13
16. Țipar	2443	55	1039	550
17. Vărsand	2508	1991	500	9
18. Vânători	2322	810	1480	10
19. Zerind	2355	61	2121	14

Restul alte neamuri.

Conform datelor de mai sus Ungurii au numai în 7 sate majoritate.

În județul *Bihor* sunt 4 plăși de graniță : Salonta, Centrala Oradea, Sălard și Săcuieni.

Plasa *Salonta* are 19 sate cu total de 29.811 locuitori, din care sunt Români 21.231 (72,2%) și Unguri 7.447 (25%); cu majoritate importantă numai în patru sate : Ant, Arpașel, Boiu și Ghiorac.

Plasa *Centrală-Oradea* are 39 sate cu 49.538 loc. din care Români 27.730 (56%) și Unguri 20.291 (41%); cu majoritate importantă numai în 11 sate : Biharia, Borș, Episcopia Bihorului, Oșorheiu, Paleu, Sântăul mare, Sântăul mic, Săldăbagiu de munte, Sântion, Seleușul și Uilacul de munte.

Plasa *Sălard* are 27 sate cu 22.477 loc., din care Românii sunt numai 8.854 (39,4) iar Unguri 12.532 (55,8%), Slovaci 490 (2,2%) și Evrei 278 (1,2%), repartizați astfel :

Satele	Români	Unguri	Satele	Români	Unguri
Almașul mic	283	• 19	Nădar	312	8
Cetariu	27	1.502	Niuved	43	603
Chioag	384	16	Parhida	701	392
Ciuhoiu	634	14	Poclușa de		
Ciuleşti	374	6	Bărcău	44	620
Fegernic	262	167	Roșiori	927	1.314
Gurbești	182	11	Sarcău	212	1
Hâncești	204	1	Sălard	520	2.118
Hodoș	40	985	Săliște	181	116

Satele	Români	Unguri	Satele	Români	Unguri
Sărsig	443	32	Sisterea	66	1.053
Sântimreu	62	1.082	Șușturogi	572	115
Sârbi	1.185	55	Tămășeu	58	1.032
Sfârmaș	369	17	Tăutelec	21	532
Spinuș	706	140	Vaida	42	681

Ungurii deci au majoritate importantă în 10 sate din plasa Sălard.

Plasa Săcueni are 11 sate cu 23.182 loc., din care Români sunt numai 3.221 (13,9%), Unguri 17.618 (76%), Slovaci 708 (3,1%), Evrei 892 (3,8%) :

Satele	Români	Unguri	Slovaci	Evrei
Cadea	193	1.120	5	30
Cenalos	390	51	71	11
Cherechiu	43	994	—	6
Ciocaia	334	829	—	35
Cubulcut	39	1.260	—	32
Diosig	1.493	5.153	11	192
Olosig	31	672	—	6
Săcueni	496	4.377	13	526
Sâniob	66	1.066	608	37
Sânnicolaul de munte	110	1.061	—	12
Târgușor	25	1.035	—	5

Românii au majoritate numai în 1 sat.

Ne oprim la două plăși, formate din sate luate din jud. Bihor și Satu-Mare, care acum fac parte din jud. și el de graniță prin aceste sate : Sălaj cu total de populație 343.347, din care Români 192.821 (56,2%), Unguri 107.662 (31,4%), Germani 16.010 (4,7%), Slovaci 5.823 (1,9%), Evrei 9.114 (2,9%), restul alte neamuri.

Plasa Valea lui Mihai are 14 sate cu 31.487 loc., din care Români 9.685 (30,8%), Unguri 18.887 (60%), Evrei 1.902 (6%).

Reproducem numărul populației din aceste 14 sate :

Satele	Români	Unguri	Germani	Ruteni	Evrei
1. Adoni	196	792	1	14	24
2. Cheniz	1.032	83	—	—	12
3. Cheșereu	99	1.570	—	1	13
4. Curtuiușeni	720	1.690	7	—	31
5. Galoș Petreu	494	1.024	1	—	28
6. Otomani	84	1.001	—	8	42
7. Pișcolț	1.449	987	54	8	121

Satele	Români	Unguri	Germani	Ruteni	Evrei
8. Sălacea	90	3.327	3	2	34
9. Scărișoara	651	11	—	—	—
10. Șilindru	625	438	58	268	26
11. Șimian	710	1.953	4	12	73
12. Tarcea	586	585	1	—	21
13. Valea lui Mihai	1.194	5.214	25	7	1.438
14. Vășad	1.755	112	—	—	39

Ungurii au majoritate importantă în 8 comune.

În plasa Carei cu 27 sate și total 37.367 locuitori; sunt Români 13.826 (37%), Germani 12.564 (33,6%), Unguri numai 9.619 (25,5%), repartizați în modul următor pe sate :

Satele	Români	Unguri	Germani	Evrei
1. Andrid	989	785	47	74
2. Berea	56	425	13	13
3. Berveni	274	1.954	101	78
4. Cămin	25	20	1.258	—
5. Căpleni	292	1.856	192	—
6. Ciumești	546	222	1.240	26
7. Colonia Col. Paulian	397	2	—	—
8. Dindești	940	271	324	42
9. Domănești	802	432	56	3
10. Foeni	32	115	1.680	—
11. Ghenci	414	931	3	13
12. Ghilvaci	161	74	371	3
13. Horea	398	—	4	—
14. Irina	102	618	14	22
15. Istrău	324	20	—	—
16. Lucăceni	774	—	—	—
17. Marna nouă	192	7	—	2
18. Moftinul mare	296	119	1.415	—
19. Moftinul mic	1.068	533	7	31
20. Petrești	41	70	1.447	—
21. Portița	521	3	—	4
2.2 Resighea	665	48	79	4
23. Sanislău	1.836	566	1.607	183
24. Sănmiclăuș	765	161	10	18
25. Tiream	640	50	1.379	—
26. Urziceni	314	206	1.317	—
27. Vezendiu	962	31	—	5

Ungurii au aici în 5 sate majorității de seamă ; știm că în Ghenci au fost colonizați numai după 1715¹⁾.

În județul Satu-Mare avem două plăși de graniță : Satu-Mare și Ugocea. Plasa Satu-Mare are 38 de sate cu 40.860 loc., din care sunt Români 17.137 (41,9%), Unguri 19.887 (48,7%), Ruteni 1.577 (3,9%), Evrei 311 (3,2%).

Satele	Români	Unguri	Ruteni	Evrei
Adrian	14	589	—	5
Agriș	24	996	—	20
Amati	600	331	—	23
Ambud	88	840	—	49
Apateu	257	133	—	8
Atea	87	426	45	9
Bercu	125	607	90	76
Berindan	206	385	—	18
Boghiș	1.054	531	—	8
Botir	1.860	864	29	141
Cărășeu	438	889	—	91
Corod	315	343	—	38
Cucu	155	130	—	9
Culciul mare	434	408	—	20
Culciul mic	196	531	—	11
Dara	325	653	—	2
Doba	948	451	—	5
Dorolț	222	314	—	23
Dumbrava	679	141	67	13
Hrip	442	549	—	23
Lazuri	160	1187	100	48
Lipău	855	16	1	23
Livada	453	2.651	365	145
Mărtinești	274	336	—	28
Mícula	293	1173	320	119
Nisipeni	1	656	—	11
Noroeni	4	152	81	3
Oar	462	1.129	—	32
Odoreu	1.348	394	14	114
Păulești	130	252	—	7

1. Cf. Acsády, *Magyarország népessége a programatica sanctio korában*, Budapesta, 1896.

Satele	Români	Unguri	Ruteni	Evrei
Peleşel	151	286	459	63
Pelişor	2	347	—	—
Petea	285	33	7	8
Petin	146	394	—	24
Ruşeni	491	7	—	4
Sătmărel	1.428	24	—	20
Tătăreşti	1.133	15	—	17
Vetiş	1.052	724	4	53

Astfel Ungurii au majoritatea impunătoare în 13 sate.

Plasa *Ugocea* are 15 sate cu 24.696 loc., din care sunt : Români 12.076 (48,9%), Unguri 6.799 (27,5%), Germani 1.124 (4,6%) Ruşi 503 (2%), Ruteni 867 (3,5%) şi Evrei 2.883 (11,7%) :

Satele	Români	Unguri	Germani	Ruşi	Ruteni	Evrei
Băbeşti	1	475	—	—	—	14
Bătarci	1.241	53	238	8	—	201
Bocicău	452	—	—	7	—	7
Cidreag	240	228	—	—	170	22
Comlăuşa	918	8	13	—	2	117
Dobolţ	16	420	—	—	—	10
Gherţa mare	895	3	—	—	—	51
Gherţa mică	1.747	19	—	—	—	46
Halmeu	673	2.029	17	7	145	1.316
Porumbesti	238	620	5	48	293	80
Târna-mare	927	228	141	415	1	324
Tămăşeni	13	497	2	1	—	73
Turţ	3.284	144	3	3	—	350
Turulung	461	2.075	705	7	256	206
Valea seacă	970	—	—	8	—	66

Ungurii au în 6 sate majorităţi importante.

În jud. Maramureş plasa *Sighet* are 28 sate cu total 43.706 loc. din care sunt : Români 25.742 (58,9%), Unguri 4.507 (10,3%), Ruteni 6.681 (15,3%), evrei 6.369 (14,6%). Ungurii au majoritate numai în satele : Câmpulung la Tisa, Coştiui şi Ocna-Şugatag.

Deci în cele 13 plăşi de pe graniţă Ungurii au majorităţi importante numai în 87 de sate din cele 281 sate câte sunt în toate plăşile de graniţă. Majoritatea de plăşi o au numai în trei : Sălard, Secuieni şi Valea lui Mihai.

Pătrunderea Ungurilor în satele de pe graniță. *Izvoare maghiare.* — Toate cele 4 județe de graniță : Arad, Bihor, Satu-Mare și Maramureș au avut totdeauna o strivitoare majoritate românească. Maghiarii însă, începând cu veacul al XVIII-lea, au întrebuițat toate mijloacele, oferite de puterea politică a statului, spre a micșora numărul Românilor, crescând în acelaș timp pe al lor. Colonizările, falsificările de statistici și de nume, maghiarizările prin biserică și școală, persecuțiile sub toate formele lor, prin administrație, au contribuit într'un mod deosebit la scăderea Românilor și la infiltrarea tot mai vădită a Ungurilor în masa compactă românească din aceste județe. Zeci de mii de suflete am pierdut în această luptă inegală cu un dușman, care nu cruță nici o metodă de a distruge populația autohtonă spre a se înălța numai el, veneticul.

Iată, după izvoare exclusiv ungurești, cum și când au pătruns Ungurii în satele amintite din județul Arad :

În Iratos Ungurii sunt numai dela 1810, aduși parte din județul Nograd, parte din jud. Csanád, complecțați apoi cu Slovaci colonizați prin anii 1830—1850, cari toți au fost maghiarizați¹⁾.

Ungurii din Peregul mic au fost colonizați aici după 1787, aduși din județul Szabolcs (cf. Somogyi, *o. c.*, III¹ p. 263, III² p. 152).

În Rovine sau Pecica ungurească Ungurii apar numai după 1753. veniți din diferite sate și îndeosebi din jud. Gömör, Borsod și Heves, Slovaci maghiarizați pe urmă (*Ibid.*, III² p. 262 ; III² p. 164—5).

Cei din Sânleani sunt colonizați la 1854, veniți din satele Dombegyháza și Nagy-majláth (*Ibid.*, III¹, p. 257).

În plasa Sf. Ana sunt trei sate cu majoritate ungurească : Olari, cu Unguri aduși în 1792 de peste Dunăre și dela Orosháza (*Ibid.*, III², p. 264), apoi comunele Zimandul Nou și Zimanducz, colonizate la 1842-52, cu Unguri aduși din jud. Nograd în primul sat, iar în al doilea cu veniți din satul Bánkut, originari din Jud. Heves (*Ibid.*, III¹ p. 257 ; III² p. 244). În plasa Ineu au fost colonizați, la 1866, cei din Satul mic (Dezsőháza) (*Ibid.*, III¹ p. 264).

Ungurii în satele plasei Chișineu-Criș, sunt în Adea din județele Sălaj, apoi Heves, Békés, Csanád, Bihor și Kiskun (*ibid.* p. 260) ; în Iermata neagră veniți în multe rânduri din jurul orașelor Gyöngyös și Debreczen (*Ibid.*, p. 261) ; în Lutreni din 1880 (*Ibid.* p. 260), originari din jud. Bihor (*Ibid.*, III² p. 110) ; în Satul nou (Simionesti) din 1883—92,

1. Somogyi Gyula, *Aradvármegye és város népraízi leírása*. Arad 1912 vol. III, part. I. p. 263, și Somogyi, *Arad város es vármegye községeinek leírása*, Arad. 1913, vol. III part. II, p. 195.

veniți din Bătănia și alte părți ale jud. Csongrád (*Ibid.* III¹ p. 262 ; III² p. 214—15) ; în Țipari din 1883, aduși din câteva sate ale județului Csanád (*Ibid.*, III¹ p. 262 ; III² p. 221) ; în Vânători la 1835 Românii erau jumătate (cf. Fábian, *Aradvármegye leirása*, II (1835), p. 141 ; manuscris în biblioteca Palatului Cultural din Arad) și în Zerind din veacul al XVIII-lea aduși din județele Bihor Szabolcs și Bereg (cf. Somogyi, o. c., III¹ p. 260 ; III² p. 197—198).

Astfel Ungurii din satele numite ale jud. Arad, asemenea și cei din orașul Arad nu sunt mai vechi de veacul al XVIII-lea, după însăși afirmația cercetărilor istorice maghiare.

Din conscripțiile oficiale de o excepțională valoare documentară, din anii 1743—1752, se vede cu precizie, că elementul românesc în județul Arad în acel timp era 87,6%, iar Ungurii numai 4,8% și Sârbii 5,4%. În orașul Arad Românii erau de 2 ori mai numeroși ca Ungurii).

Venim acum la județul Bihor. Și aici în veacul al XVIII-lea a fost o întinsă colonizare de Unguri, creind sate ungurești din simple puste. Statisticile vremii ne ajută să lămurim situația etnografică de atunci, dovedindu-se peste tot numărul redus sau nou al Ungurilor, ca și metodele de falsificare a statisticilor de învățării maghiari spre a scoate în evidență Unguri, unde nu sunt sau a mări numărul lor unde sunt abia câțiva. Istoricul Ig. Acsády, membru al Academiei maghiare în voluminoasa sa publicație *Magyarország népessége a pragmatica sanctio korában*, p. 31—41, reproduce două statistici cu numele tuturor satelor din jud. Bihor și numărul locuitorilor : la 1715 are în 396 sate 167 Români, 22 Nemți și 4221 Unguri, iar la 1720 în 442 sate 913 Români, 32 Nemți, 7.227 Unguri. Nu încapă nici o îndoială, că socoteala făcută de Acsády, e intenționat falsificată în favorul neamului său.

Pentru a demonstra aceasta avem dovezi, cari nu sufăr nici o discuție sau contradicere.

În plasa Salonta am indicat aceste patru sate, unde populația maghiară e majoritară : Ant, Arpașel, Boiu și Ghiorac. Ori satele acestea în conscripțiile lui Acsády, din 1715, 1720 nu figurează, ceea ce e o dovadă precisă că ele au fost colonizate cu unguri numai după anul 1720.

Însuși orașul Salonta a fost întemeiat numai la 1606 de principele Ștefan Bocskay, colonizând în el 300 haiduci-ostași, între care au fost și Români vre-o 40—50 cel puțin (cf. Rozvány Gh. *Nagyszalonta történelme*,

1. Vezi publicația plină de cele mai prețioase amănunte etnografice și politice a păr. Gh. Ciuhandu, *Românii din câmpia Aradului de acum două veacuri*, Arad, 1940, p. 274, anexe și studiul introductiv, p. 254.

p. 30—32, 46—47 și doc. III—IV). Rozvány nu se sfiște să recunoască acest adevăr, spunând între altele (p. 45) :

„...Cu 20 ani în urmă, în confirmarea principelui Bethlen (1625), vedem și numele haiducilor și între acestea și nume ca Boda Grigore, Buz Martin, Ciorca Ioan, Gindai Andrei, Kenez Mihai, Kenez Grigorie, Oláh Daniil, Roman Ioan, Szász Ilie. *Aceste nume nu sunt ungurești și nu se poate presupune, în mod cert, că posesorii lor să fi fost urmași (în credință) ai lui Calvin. Dintre cei de sus, familia Kenez și azi este o familie foarte mare. În timpul copilăriei mele, bătrânul Kenez Ioan cultiva raporturi strânse de rudenii cu Kenezii din Nădab (jud. Arad), cari erau de limbă „valahă și religie răsăriteană”.*

Acești numeroși haiduci-nobili români au fost în curs de peste două veacuri complet desnaționalizați în Salonta, care a devenit din ce în ce un centru de aprig șovinism maghiar și intolerant în cel mai mare grad cu Români.

În plasa Centrală Oradea Ungurii au fost colonizați în satele : Sântăul mare și Săldăbagiu de munte după 1720, iar cei din Tăutelec (plasa Sălard) după 1715. În plasa cu majoritate ungurească Săcuieni Ungurii s'au așezat în satele : Cadea, Ciocaia, Olosig numai după 1720 și în Sănnicolau de munte după 1715.

În conscripția din 1715 (ediția Acsády) figurează numai populație ungurească, în următoarele 16 sate din plășile Salonta și Oradea : Sânt-andrei, Tărian, Girișul de Câmp, Toboliu, Cheresig, Nojorid, Leșul Orăzii, Gepiu, Inand, Mădăras, Ciumeghiu, Roit, Sănnicolau, Berechiu, Ceffa și Tulca. În conscripția din 1720 sunt arătați asemenea tot ca locuitori unguri, și în câteva sate câțiva Români, ca și când aceștia din urmă ar fi fost colonizați numai în acel interval de ani dintre 1715 și 1720. Adevărul însă e cu totul altul. O conscripție urbarială din 1712 (se află în arhiva județului Bihor volumul 5. D. ; publicată în parte de I. Teoran în ziarul *Tribuna*, I. Cluj, 1938 no. 34—38 (Decembrie) dovedește, că în aceste 16 sate populația era cu mult mai numeroasă și aproape în întregime românească, doar ici coala apare câte un Ungur pripășit între vechii locuitori români, căci cei cu nume unguresc vom vedea că nu sunt Unguri, ci tot Români. D. Teoran dă numele țăranilor români din cele 16 sate.

Falsificarea statisticilor și maghiarizarea Românilor. Insuși Acsády e silit să recunoască pe față, că concluziile sale, de a face din Unguri element majoritar în județul Bihor la 1715—1720, sunt lipsite de temei istoric. Aceasta o exprimă așa :

„Trebuie să menționăm însă, că datele statistice, cari s'au întocmit exclusiv pe baza numelor nu redau fidel împărțirea pe naționalități în Bihor. *Numărul Valahilor a fost incomparabil mai mare, decât numărul numelor de familie valahe.* Valahii, pe jumătate nomazi, cari au năvălit în aceste părți, pe atunci fără îndoială, nu aveau încă nume stabil de familie, și se vede că cu ocaziunea conscripției au fost botezați, pentruca lucrările în general să poată fi terminate. Cum însă atunci conscriptorii au fost Unguri (din județul Pest) au dat nume de familie ungurești celor conscriși. Astfel tabloul statistic, întocmit pe baza numelor de familie, ne dă o icoană mai favorabilă despre Ungurii din Bihor, decât a fost în realitate” (cf. op. cit., p. 317).

Procedura aceasta de a trece pe Români în rubrica Ungurilor o continuă Acsády și la jud. Solnocul din lăuntru (= Sălaj) și la Satu-Mare, stabilind pentru Sălaj cifrele fantastice la cel dintâi pe anii 1720—21 : 27,17% Români și 72,64 Unguri în 194 sate, iar pentru județul Satu-Mare la 247 sate din 1720 : 9,68% (269) Români și 87,83% (2440) Unguri.

Cât de zadarnică e truda de a crea unguri unde nu sunt sau a le exagera numărul lor peste realitate și în aceste două județe, se vede din două observații ale lui Acsády ce i s'au impus.

Relativ la conscripția județului Solnocul din lăuntru zice : „Conform datelor de mai sus, ungarimea domină 3 4 din sate. Trebuie să notăm însă, că în realitate lucrurile nu sunt așa. Valahimea imigrată(?) din Transilvania și din altă parte, care după rapoartele județului, forma marea parte a populației, se găsea pe o treaptă atât de inferioară a culturii, încât n'avea nici nume propriu, nume de familie. În conscripție însă fiecare contribuabil trebuia trecut cu numele exact de familie și de botez. Ca să poată satisface acest ordin, conscriptorii s'au ajutat astfel, că pe cei ce nu aveau nume îi botezau ei la fața locului. Pe muncitorul cu ziua l-au numit „*Napszamos*”, pe faur „*Kovács*” și în general pe fiecare după ocupația ce avea. Numele acestea apoi le-au trecut în tablourile comunelor, cari astfel sunt pline cu oameni cu nume ungurești”. (o. c. p. 240). Iar la jud. Satu Mare spune : „De fapt raportul numeric al Ungurilor nu a fost așa de favorabil, fiindcă conscriptorii la mai multe sate notează, că locuitorii sunt toți Români săraci (o. c. p. 373).

Deci Românii erau pretutindeni în aceste județe de graniță, dar numărul lor a fost împușinat neconținut. Un val cumplit de pustiire s'a abătut asupra lor în veacul al XIX-lea. Statul maghiar prin toate forțele lui s'a trudit să-i desnaționalizeze și să-i contopească cu noi coloniști unguri ori de alte neamuri, Ruteni, Slovaci ori Șvabi, meniți să dispară

și ei în oceanul fără fund al marghiarimei, după câteva decenii de svârcoliri dureroase și adesea ineficace.

Această situație tragică a elementului românesc, an de an lovit fără milă, ni-o înfățișează *Șematismul latin al diecezei greco-catolice din Muncaciu din 1822*, în care găsim 163 sate din județul Satu-Mare cu numărul credincioșilor români din acel an. (Sunt reproduse și la Darius Pop, *Mărturii strămoșești*, Satu Mare, 1938). Reproducem o parte din aceste sate, punând în comparație numărul credincioșilor români de atunci cu cei din recensământul maghiar din 1900 :

<i>Satele</i>	1822	1900	<i>Satele</i>	1822	1900
1. Amaș	375	442	24. Lîpău	742	929
2. Ambud	31	5	25. Livada	1.340	—
3. Apateu	117	85	26. Mădăraș	1.115	1.370
4. Atea	63	—	27. Merișor	478	280
5. Băbășești	661	545	28. Micula	71	—
6. Bercu	192	173	29. Negrești	1.839	2.200
7. Berindan	142	53	30. Nisipeni	64	—
8. Bixad	1.085	1.405	31. Noroieni	138	—
9. Boinești	910	783	32. Odoreu	778	1.060
10. Bolda	240	299	33. Oari	295	43
11. Botiz-Oșvareu	1.148	788	34. Pelișor	8	—
12. Bușag	321	419	35. Petin	18	15
13. Cămărzana	1.636	1.767	36. Pișcari	720	955
14. Corod	160	9	37. Potău	694	666
15. Crucișor	301	569	38. Prilog	500	615
16. Culciul mic	121	196	39. Racșa	1.258	1.437
17. Cușa	330	391	40. Rușeni	382	411
18. Gerăușa	500	660	41. Solduba	356	564
19. Ghirișa	90	30	42. Tămășeni	14	—
20. Giungi	520	519	43. Tarna Mare	542	585
21. Homorodul de munte	340	529	44. Tătărești	676	962
22. Iojib	441	486	45. Vetîș	698	333
23. Lazuri	211	—	46. Petea	165	63

Tabloul acesta parțial dovedește pe deplin, cum credincioșii români din județul Satu-Mare în curs de 78 ani au fost supuși la toate persecuțiile posibile spre a le micșora numărul sau a i face să dispară. Așa vedem că în unele sate elementul românesc în loc să crească nume-

ricește s'a stins de tot, în altele a scăzut, în câteva s'a urcat foarte puțin. Nicăeri nu se observă o dezvoltare normală de 10% pe decadă, care ar fi dus la cel puțin dublicarea Românilor din aceste sate apusene în curs de aproape opt decenii, căci e deobște cunoscut că Românii sunt cei mai spornici. În schimb numărul Ungurilor a crescut într'un mod extraordinar prin maghiarizarea forțată a Românilor și a altor neamuri din aceste părți.

Acelaș procedeu de maghiarizare s'a aplicat și Românilor din jud. Bihor în cursul veacului al XIX-lea, cum se poate lămuri ori și cine din *Șematismul diecezei greco-catolice din Oradea Mare din 1822*, în comparație cu recensământul unguresc din 1900.

Astfel elementul românesc dela granița de Vest a fost cuprins în România Mare cu un număr de suflete, simțitor mai redus, de cum ar fi trebui să aibă în împrejurări de dezvoltare favorabilă sau măcar normală, fiindcă Ungurii au pus toate piedecile în calea progresului național românesc din ținuturile acestea și maghiarizând cu forța pe ai noștri, au ridicat mult numărul lor.

Populația românească din Ungaria. Populația românească nu se termină la granița apuseană de azi a României, ci ea trece departe în Ungaria, spre șesul întins al Tisei, pe malul stâng al căreia se amintește îndată după 1000. Ea însă fiind în permanentă luptă cu valurile neogoite ale cuceririi ungurești multe mii de Români au căzut și dispărut în această defensivă zi de zi și cu un dumsan, care n'a cruțat pe nimeni în drumul său năvalnic. O fășie lată și întinsă de sate cu Români, — odată foarte numeroși, apoi tot mai micșorați, — a rămas și după 1918 sub stăpânirea veche ungurescă. Dăm o parte mai însemnată din numele satelor și numărul românilor din ele la 1900 :

În județul *Cenad* : 1. Cenad 1788 Români. 2. Dătania 1.774 Români. 3. Feldeac 18 Români. 4. Macău oraș 62 Români (1506 gr. cat. și 94 grec. ort. ¹).

În județul *Bichiș* : 1. Chitighaz 2.754 Români. 2. Ghiula (orașul mare și mic) 2.608 Români. 3. Bichiș 412 Români. 4. Bichiș-Ciaba 603 Români. 5. Aletea 1.353 Români.

În județul *Bihor* : 1. Apateul unguresc 715 Români. 2. Almoșd 7 Români (322 greco-catolici). 3. Chișmaria 14 Români. În acest sat după un urbariu din 1713, au fost atunci peste 59 iobagi români (cf. *Arhiva jud. Bihor*, Nr. D. 4. publicat de I. Teoran în ziarul *Tribuna*, II, Cluj,

1. În 1844 erau în Macău 258 familii curat românești. cf. Radu I., *Istoria diecezei unile a Orăzii-Mari*, Oradia, 1930 p. 11.

1939, Ian. 26). 4. Cocad 9 Români (184 gr. cat.) 5. Crestes 30 Români (185 gr. ort. și 9 gr. cat.). 6. Cristur 484 Români. 7. Comandi 48 Români (546 gr. ort. și 28 gr. cat.) 8. Bedeu 542 Români. 9. Bogomir 41 Români (434 gr. cat) 10. Darvaș 57 Români (503 gr. ort.) 11. Drișca 23 Români (83 gr. cat). 12. Hențida 51 gr. ort. 45 gr. cat. 13. Homorog 174 Români (383 gr. ort.) 14. Istar 16 Români (43 gr. ort. și 23 gr. cat.) 15. Jaca 22 Români (774 gr. ort. și 13 gr. cat.) ; 16 Leta mare 1.649 Români ; 17. Miche-rechiu 1.516 Români. 18. Paleu 1 Român (237 gr. cat.) 19. Peterd 444 Români. 20. Poceiu 1.472 Români. 21. Săcal 558 Români. 22. Veched 449 Români. 23. Virtiș 7 Români (490 gr. cat.) 24. Șilindru 32 Români (706 gr.cat.)

În județul *Satu-Mare* dăm întâiu numărul Românilor la 1822 (cf. *Șematismul diecezei greco-catolice din Munkács din 1822*) și apoi la unele sate cel din 1900 : 1. Angyalos 40 Români. 2. Chinghir 231 Români—68 Români (482 gr. cat.). 3. Cigeold 339 Români—17 Români. 4. Gheț 22 Români. 5. Hodoș 77 Români. 6. Ianc 697 Români. 7. Mehtelek 81 Români. 8. Patyold 296 Români. 9. Porcialma 224 Români (465 gr. cat.) 10. Sályi 69 Români. 11. Tyukod 31 Români. 12. Uifalău 329 Români—68 Români (483 gr. cat.). 13. Ura 121 Români.

În județul *Sabolci* : 1. Abrani 3 Români (1706 gr. cat.) 2. Aciad 29 Români (1519 gr. cat.) 3. Adoni 1 Român (1972 gr. cat.)

În *Maramurăș*, au trecut dela Slovaci în 1939, vre-o 7 sate cu vre-o 20 mii Români (Apșa de jos, de mijloc și de sus, Biserica Albă, Ocna, Slatina, Trebușa).

Observăm, că cu timpul naționalitatea a fost înlocuită cu confesiunea, ceea ce înseamnă, că unde găsim greco-catolici ori gr. ort., avem de a face cu Români maghiarizați și ici-colea și Ruteni gr.-cat. Acest principiu a fost introdus încă mult înainte de 1900 de statul maghiar, ca în felul acesta să-și poată înmulți și întări elementul unguresc în măsură cât mai mare. Ungurii n'au fost niciodată gr. cat. ori ortodocși, cu toate acestea au acaparat o mulțime de Români și Ruteni gr. cat., care au fost siliți să-și uite limba strămoșească, îmbrățișând pe cea maghiară¹⁾. Pentru aceștia s'a înființat episcopia ungurească gr. cat. din Hajdu-Dorog la 1912, luând până și din secuimea Transilvaniei vre-o 35 sate cu 18.700 Români gr. cat. presupuși maghiarizați. Iată încă câteva sate, unde până și la limba liturgică românească. a fost înlocuită cu cea ungurească între anii 1822 și 1896 :

1. Relativ la maghiarizarea Românilor din Ungaria vezi bogate informații și în cartea lui Dénes István, *Bajvan Tiszántul*, Budapest, 1937.

Satele	Nr. gr. cat. la 1896	Limba litur- gică la 1822	Limba litur- gică la 1896
1. Biri cu filiile ¹⁾			
Balkány și Peterd	755	rom.-rut.	ungurescă
2. Bököny cu filiile :			
Sámson, Hutház și Téglás	2453	ung. rut. rom.	„
3. Gelse cu filiile :			
Mihály, Szakoly și Szalmond	1.142	„ „ „	„ și rut.
4. Hajdu-Dorog	8.205	„ „ „	„
5. Kálo-Sejmen	1.121	„ „ „	„
6. Mako	2.274	„ „ „	„ și rom.
7. Nagykálo cu Kiskálo	955	„ „ „	„ și rut.
8. Napkor cu filiile :			
Petzkes și Nyershegy	786	„ „ „	„
9. Ér-Selénd	752	„ „ „	rut. și rom.
10. Rónaszék	696	„ „ „	ungurească
11. Szárazberek	918	„ „ „	„ și rut.
12. Szathmár	702	„ „ „	„
13. Uj-Fehérto cu filiile :			
Császár, Szállás, Szegegy- háza, Both și Mitske	2.253	„ „ „	„

Deci în aceste localități trăiseră mai de mult numeroși Români. Insuși orașul de reședință a episcopiei de maghiarizare : Hajdu-Dorog, fusese în veacul al XVIII-lea în stăpânirea Românilor și Rutenilor, între cari ivindu-se oarecari neînțelegeri, o comisie împărătească, la 1767, hotărește următoarele : *Iudex in oppido Dorog ex solitis Ruthensis, primarius autem senator ex Valachis semper eligatur*². În 1748 sunt doi preoți aici : Ollány Constantin pentru Români și Dorogi Andrei pentru Ruteni (Ibid., p. 132.)

În orașul Hajdu-Dorog erau două parohii până la 1816 : una românească cu 2014 credincioși și alta ruteană cu 4301 credincioși. (În biserica din Hajdu-Dorog în prima jumătate a secolului trecut se întrebuițau cărți românești și se cânta românește în strană, (cf. ziarul *Unirea*, Blaj, 1900 nr. 23).

Toate aceste suflete au fost înecate în marea ungurească, cum s'au

1. E vorba de filiile din 1822. Cf. *Șematismul diecesei gr, cat din Munkács din 1822*.

2. Cf. Dr. Böhm I., *A liturgikus nyelvekről*, Eger, 1897, p. 135.

întâmpat cu atâtea altele, la care mai adăugăm următoarele sate, în care la 1822 erau Români, cari foloseau în vorbirea zilnică și serviciul divin limba românească : Filiile : Kis Pirts. M. Pali, Nádudvra, Szoboszlo, Sáránd, Tetétlen, apoi în județul Sabolci : Samson Martonfalva și Kutya-bagos. (Vezi *Șematismul diecezei greco-catolice din Oradea Mare din 1822*).

Maghiarizarea a luat proporții furioase îndeosebi în a doua parte a veacului al XIX-lea, căci mai înainte desființarea națională a altora preocupa mai puțin pe Unguri, așa s'au putut menține, pe la 1786, ca „sate românești” acestea notate de I. M. Korabinsky în *Lexcionul geografic al Ungariei* : Bătania (jud. Cenad), apoi Méhkerék, Darvas, Sarand, Vecherd și Peterd (din jud. Bihor) : Nyir-Adony și Nagy-Kálló (aici și Unguri și Ruteni) din jud. Sabolci. (În acest județ erau cinci sate românești la 1834 după Magda Pál, *Neueste Statistisch Geographische Beschreibung des Königreichs Ungarn*, Leipzig, 1834, p. 404.) Almaș (jud. Bereg) și Tisza-keszi (județul Borșod). cf. Korabinsky, *Geographisch-historisches und producten Lexicon von Ungarn*. Presburg, 1786, p. 4, 8, 38 108, 274 ; 297 ; 643, 823 ; 832). Despre felul cum s'a făcut maghiarizarea treptată a acestor sate rămase în Ungaria, ca și a celor de pe granița apuseană a României de azi până la 1851, ne furnizează date luminoase cele două cărți ungurești ale lui Fényes F., *Magyarországának mostani állapota*, Pest, 1839 și *Magyarország geographiai szótára*, I—IV, Pest, 1851.

Avem 47 parohii unite cu 100 filii ale episcopiei greco-catolice din Oradia, în cari populația vorbia la 1834 limba românească, iar la 1910 toate sunt trecute în recensământul din acest an, ca sate ungurești. (Vezi *Schematismul diecezei greco-catolice din Oradia mare 1839 și Recensământul ungar din 1910*).

Progresul maghiarizării Românilor în județele rămase Ungariei ni-l prezintă clar și tabloul de mai jos pe baza recensământului unguresc din 1910, comparând rubrica naționalității cu cea a confesiunilor.

Județele	Români	Greco-ort.	Greco-cat.	Maghiarizați
1. Hajdu	90	296	12.681	—
2. Békés	6.125	8.374	787	3.036
3. Bihor	4.848	6.702	3.598	5.452
4. Csanád	14.046	16.851	4.438	7.243
5. Csongrad	773	2.828	857	2.912
6. Iási Nagy Kun Szolnok	260	344	495	633
7. Szabolcs	212	164	63.353	—
Total	26.300	35.561	82.209	19.276

În județele Hajdu și Szabolcs majoritatea covârșitoare greco-catolică maghiarizată o formează Rutenii.

Cum operau Ungurii la întocmirea statisticilor false se poate vedea din comparația de mai jos. Până făceau învățații austriaci germani, obiectivi și meticuloși, statisticele Ungariei, elementul unguresc creștea normal, îndată ce au ajuns Ungurii deplin stăpânitori peste Ungaria, dela 1867, numărul lor a început să se ridice vertiginos, iar cel al naționalităților scădea mereu sau progresa foarte încet și suspect. Statisticianul austriac Dr. Adolf Ficker, publică, în Viena la 1869, cartea *Die Völkerstämme der österreichische-ungarischen Monarchie*, în care găsim aceste lămuriri etnice asupra Ungariei din anul 1867 :

	Totalul populației	Români	Unguri
Transilvania	2.115.000	1.200.000	573.000
Ungaria și Banat	10.920.000	1.447.000	4.825.000
Total :	13.035.000	2.647.000	5.398.000

Peste câteva decenii avem următoarea situație etnică surprizătoare, în urma faimosului recensământ din 1910.

	Totalul populației	Români	Unguri
Transilvania	2.678.000	1.472.000	918.000
Ungaria și Banat	15.586.000	1.468.000	9.026.000
Total :	18.264.000	2.940.000	9.944.000

În curs de 43 de ani, totalul populației vechei Ungarii în general a crescut cu 5 milioane 229.000 locuitori, adică cu 40,1% ; Români numai cu 307.000 adică cu 11% ; iar Ungurii cu 4.546.000 adică cu 82,7%. Mai amănunțit pe provincii în procente : În Transilvania în general populația a crescut dela 1867—1910 cu 26,0% ; Ungurii cu 66% ; iar Românii numai cu 22 la sută. În Ungaria și Banat creșterea e în general 44,6% ; Ungurii cu 88% și Românii numai cu 1,5 la sută.

Datele acestea comparative edifică pe toată lumea despre sistemul făurit de Unguri, pentru a-și arăta superioritatea numerică față de celelalte naționalități, falsificând fără nici un scrupul tot la 10 ani recensământul, trecând în lotul lor sute de mii de minoritari, desrădăcinându-i apoi, din neamul lor pe vecie, dacă se poate. În nici o țară de pe suprafața globului pământesc nu s'au întrebuițat metode așa de neomenoase și brutale pentru a desnaționaliza neamuri bune, harnice și folositoare, ca cele practicate de Unguri în țara lor de ieri mai mare și cea mai mică de azi, în care încearcă de 22 de ani, prin tot felul de

mijloace neoneste, să deștepte iluzia că cea mare de ieri mai poate învia cu concursul unor mari puteri europene, cari de sigur au și vor avea alte concepții moderne despre dreptul și dreptatea istorică, decât să mai contribue la restabilirea în hotarele avute a statului maghiar anacronic, care veacuri de-a rândul a călcat în picioare dreptul altor națiuni și vor practica imediat metodele cele mai barbare de extirpare a poporului român, dacă cine știe prin ce nenorocire sau presiune volnică a puterilor „osiei” o parte din neamul nostru oropsit ar fi silit să ajungă din nou sub dominația efemeră a Ungurilor.

Neamul Secuilor. Ne oprim acum asupra Secuilor pentru a arăta pe scurt dovezile istorice și etnografice, de ce ei nu pot fi și nici nu trebuie cuprinși între Unguri, identificându-le soarta și aspirațiile lor cu ale acestora din urmă.

Secuii au avut totdeauna conștiința, că sunt un neam deosebit de Unguri, atât prin originea cât și prin trecutul lor. Aceasta o afirmă toți cronicarii și istoricii unguri, cari s'au ocupat cu ei (Vezi pe larg broșura mea, *Problema Secuilor din România*, București, 1940).

Au făcut parte din uniunea celor 3 națiuni privilegiate (Unio trium nationum — Unguri, Secui și Sași) din Transilvania, înființată la 1437 și trăită până la 1848, după care dată Ungurii au căutat pe toate căile să contopească pe Secui în viața lor națională, ceea ce nu le-a reușit cum se vede din debaterile congresului secuiesc din 1902, ținut la Tușnad, și în articolele și studiile scrise cu acel prilej.

Mai recent istoricul maghiar și profesor la Universitatea din Seghedin Ludovic Szádeczky a publicat cea dintâi și cea mai complectă istorie a Secuilor, pe care e silit și el s'o întituleze: *Istoria și constituțiunea națiunii secuiești (A székely nemzet története és alkotmánya)*, Budapesta, 1927). În cartea aceasta ne lămurește dela început conținutul prin cuvintele :

„Originea, însușirile etnice, vechea constituție și istorie a Secuilor se diferențiază mult de particularitățile națiunii maghiare. Amintirea acestor deosebiri s'a păstrat în conștiința și tradiția poporului săcuiesc.. O pomenesc cei mai vechi istorici, vorbesc despre ea cărțile noastre de legi, amintirea ei au conservat-o obiceiurile de drept, privilegiile și instituțiile secuiești”.

„Secuii se consideră urmașii Hunilor. Credința aceasta au moștenit-o dela strămoșii lor, o socotesc ca credință străbună și țin cu tărie la ea” (p. 3, 5.)

Iar etnograful de seamă maghiar Ștefan Györffy într'un studiu mai

nou despre „Etnografia Ungariei” (publicat în volumul *La Hongrie et la civilisation*, 1929, ed. de fostul ministru maghiar G. Lukács), precizează astfel diferența între cele două neamuri, pe care le leagă numai aceeași limbă vorbită :

„Astăzi, partizanii teoriei huno-bulgare (a Secuilor) câștigă din ce în ce mai mult teren.

„Prin trăsăturile feței lor Secuii sunt absolut deosebiți de Ungurii din Transilvania și din Ungaria. Locuințele lor, sistemul lor de agricultură, costumele și obiceiurile lor diferă foarte mult de cele ale Ungurilor ce trăiesc în masse compacte”.

Deci atât istoria cât și etnografia ungurească, prin autoritățile științifice cele mai de frunte, se pronunță categoric pentru adevărul istoric, că Secuii sunt cu totul alt neam, decât Ungurii din Ungaria și Transilvania.

O altă dovadă nouă ne oferă știința medicală. Cercetările serologice făcute în satele din Secuime cu câțiva ani în urmă, au dovedit în mod științific, că nu există asemănare între proporțiile grupurilor sangvine ale Secuilor din județele Ciuc, Trei-Scaune și Odorheiu și cele ale Ungurilor. Indicele biologic al Secuilor e cu mult mai ridicat, — e de 2,11 — decât al Ungurilor, fie din Transilvania sau din Ungaria, care e cu mult mai scăzut. Indicele Secuilor se apropie foarte mult de cel al Românilor, în mijlocul cărora trăesc (vezi pe larg studiul d lui dr. P. Râmneanțu : *Origine ethnique des Séklers de Transylvanie* în revista *Revue de Transylvanie*, II, Cluj, 1935, Nr. I. p. 45—59).

Populația din Secuime e așezată astfel pe județe :

Județe	Tot. pop.	Români	Secui	Germani	Evrei
1. Ciuc	145.806	20.976	120.627 (82,7%)	438	2.383
2. Mureș	289.546	132.719	123.317 (43,6%)	11.283	9.959
3. Odorheiu	130.282	6.382	119.385 (91,6%)	464	1.289
4. Trei-Scaune	136.122	21.759	109.381 (80,4%)	781	714
Total	701.756	181.836	472.710	12.967	14.345

Restul alte populații.

Conform recensământului din 1930 numărul Secuilor e deci 472.710 în cele patru județe vecine : Ciuc, Odorheiu, Trei-Scaune și o parte din Mureș, formând o masă compactă, față de celelalte neamuri cu număr foarte redus, afară de Românii din jud. Mureș, unde ea formează 45,8 la sută din totalul populației.

Românii din Secuime. În mijlocul acestei mase secuești au trăit din cele mai vechi timpuri numeroși Români aproape în fiecare sat. O conscripție oficială despre ei avem numai dela 1760—62, făcută din ordinul generalului Buccow (publicată de Virgil Cioban în *Anuarul inst. de istorie națională*, III, Cluj, 1926). Atunci erau 34.440 Români în Secuime (6721 familii de credincioși ortodocși și uniți și 167 familii de proești; de familie cinci membri), răspândiți astfel în scaunele: Odorheiu în 118 sate; Trei-Scaune în 91 sate; Ciuc în 53 sate, Mureș-Arieș în 142 sate. Numai în vreo 50 sate nu se aflau Români.

Numărul acesta al Românilor a scăzut însă an de an, dar mai ales după 1848, când și Secuii și-au pierdut toate privilegiile, ca neam deosebit și au fost siliți să se contopească cu Ungurii în noul stat maghiar unitar. Acum a început cu adevărat desnaționalizarea Românilor din Secuime prin teroarea deslănțuită de biserica, școala și administrația nemiloasă ungurească. Un mare număr de Români forțați prin tot felul de mijloace și-au părăsit limba și apoi și legea părintească pentru a fi trecuți în statisticile oficiale de Unguri veritabili, colaboratori direcți din străbunul Arpad. Adevărul acesta îl recunoaște și scriitorul ungar Balogh Pál în cartea sa *A népfajok Magyarországon* (Budapesta, 1902, publicată sub auspiciile Ministerului de instrucție ungar), și spune cu mândrie, că numai în cei din urmă 50 de ani au „maghiarizat” Românii din 192 sate secuiești, și anume în jud. Ciuc în 18 sate, Trei-Scaune în 60 sate, Odorheiu în 55 sate și în Mureș în 59 sate. Amănunte despre opera de maghiarizare a Românilor din Secuime găsim în faimosul recensământ ungar din 1910, — apoi în următoarele publicații românești: G. Popa-Lisseanu, *Sicules et Roumains. Un procès de denationalisation*, Bucarest, 1933, p. 81+2 hărți (și în traducere ungurească: *A székelyek és a Románok székelyesítése*, Bukarest, 1936, p. 162+2 hărți); N. Iorga, *Inceputurile și motivele desnaționalizării în Secuime*, în *Analele Academiei Române*, secția ist., vol. XVIII (1936), p. 217—231; G. Popa-Lisseanu *Date privitoare la maghiarizarea Românilor*, București, 1937, p. 31—34 și Ioan N. Țuțuianu, *Mijloace folosite de Ungaria pentru desnaționalizarea Românilor*, București, 1937, p. 19—92.

Deci cei 472.710 Secui din Transilvania n’au ce căuta și nu trebuie cuprinși în masa ungurească, fiindcă ei n’au fost niciodată Unguri, ceea ce confirmă toată obștea Secuilor, apoi cronicarii, istoricii mai vechi și contemporanii și etnografii maghiari, ca și cercetările mai noi ale științei medicale.

Concluzii. Din expunerea de mai sus strict obiectivă și bazată aproape în întregime pe informație ungurească, se pot constata următoarele fapte precise și definitive:

1. Conform recensământului româneasc din 1930 în Transilvania-Crișana-Maramureș și Banat sunt numai 880.566 Unguri. Deci mai puțin de 1,6 parte din totalul populației acestor provincii, care e de 5.548.363 locuitori ¹⁾.

2.. Ungurii sunt de 3½ ori mai puțin ca Românii, autohtonii acestor ținuturi, unde numărul lor e de 3.207.880.

3. Ungurii nu sunt în masse compacte în nici un județ, ci resfirați în toate părțile, și nu ating nici măcar o treime din populația județelor.

4. Secuții în număr de 472.710, n'au fost niciodată Unguri conform spuselor și dovezilor istoricilor și etnografilor de seamă unguri, și conștiinței mărturisite totdeauna a obștei Secuilor. Singura legătură între ei e că vorbesc limba ungurească.

5. Ungurii în orașe sunt numai 307.959, deci mai puțin de 13 parte din totalul populației urbane, care e de 963.418 locuitori. Din cele 42 de orașe numai în șapte sunt Unguri ceva peste jumătate.

6. Ungurii, veacuri de-arândul au împiedecat cu toate mijloacele pătrunderea elementului românesc în orașele transilvane; când a reușit să se așeze i-a făcut toate mizeriile posibile, ca să nu se întărească și să nu progreseze.

7. În cele 4—5 județe dela granița de Vest Ungurii n'au nici măcar 13 parte din totalul populației. Din cele 13 plăși de pe graniță, Ungurii au majorități importante numai în trei și anume: Sălard și Secuieni din județul Bihor, și Valea lui Mihai din județul Sălaj, iar în sate, numai în 87 din cele 281, câte sunt în cele 13 plăși

8. Satele cu majoritate ungurească din preajma graniței au fost colonizate în bună parte cu Unguri numai în veacul al XVIII-lea și în al XIX-lea

9. Maghiarizarea forțată pe tot teritoriul graniței de Vest a redus cu multe zeci de mii elementul românesc, trecându-l în lotul din ce în ce crescând anormal al Ungurilor.

10. Din cei 60—65.000 Români rămași în Ungaria după 22 de ani, conform statisticilor ungurești, abia mai sunt vre-o 16 mii, meniți și aceștia unei peiri sigure, căci toată forța statului ungar s'a năpustit asupra lor, pentru a-i desfința cât mai repede.

Au numai cinci școli primare anemice și două protopopiate,

1. Numărul acesta în mod normal, după 10 ani, probabil va mai fi crescut cu 80—90 de mii Unguri.

unul ortodox în Giula și altul unit în Leta Mare, strânse de legi și samavolnicii, cari vor duce sigur la desființarea lor definitivă.

II. Pentru comparație cu tratamentul Românilor din Ungaria notăm aici la urmă pe cel al Ungurilor din România, statul cel mai liber, tolerant și susținător larg al minorităților etnice. În România nu s'a romanizat nici un Ungur în cursul celor 22 de ani, căci n'avem nevoie de ei. Au avut egale drepturi cu Românii, ba în unele privințe s'au bucurat de anumite privilegii. Am împrumutat până la 1 Ianuarie 1929, nu mai puțin decât 45628 Unguri. Comerțul, industria, societățile de credit și culturale s'au înmulțit extraordinar, luând un avânt și putere nebănuite în vechea Ungarie; asemenea ziaristica, cultura și literatura maghiară. Cităm în această privință numai două mari autorități în viața ungarilor din Transilvania. Unul e fostul episcop reformat (calvin) din Cluj Alexandru Makkai, care a avut curajul, — după ce s'a repatriat în Ungaria, — să spună tot adevărul relativ la rezultatele păstoririi sale bisericești din Transilvania, în declarațiile sale, publicate în ziarul *Uj Magyarország* din Budapesta (din Iulie 1936) :

În timp de 10 ani, cât a păstorit a ridicat 500 biserici și noi localuri de școală, a înființat un liceu de fete maghiar, o școală normală de fete maghiară, un cămin pentru studenții maghiari dela Universitatea din Cluj, o școală de comerț și una de agricultură, a mai înființat un orfelinat și un institut de diaconese, un mare spital și un azil pentru bătrâni". etc., și încheie așa : „Starea de azi a bisericii reformate maghiare din Transilvania este incomparabil superioară aceleia dinainte cu 10 ani".

Aceleași constatări le face celalalt episcop reformat Ștefan Sulyok în ziarul din Oradea, *Nașlo*.

Al doilea e profesorul maghiar dela Universitatea din Cluj : Gheorghe Kristof, care într'un studiu despre „*Vieța literară a Ungurimii din Ardeal*" (tipărită în publicația jubiliară *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul 1918—1928*, II, București, 1929, p. 1149—1173) spune (p. 1155-6) : „În cei opt ani de vieță literară sub regimul românesc, dela 1 Ianuarie 1919 până la 31 Decembrie 1926, au apărut 1881 opuri (maghiare). Deci, abia în câțiva ani au văzut lumina zilei în Ardeal mai multe cărți, decât în 30 de ani înainte de 1919. Bibliografia anului de pace 1913, de pildă, nu prezintă decât 77 cărți ungurești pentru teritoriul unit azi cu România... Condițiile și posibilitatea unei recolte așa de bogate ni le-a dat — după cum am amintit — Statul român".

În ce privește presa ungurească din Transilvania iată ce progres uimitor a făcut după statistica oficială din 1 Ianuarie 1935 :

Ungurii au *Ziare* : zilnice 42 (*Ungaria întregă avea la acea dată numai 32 ziare zilnice*), de 2 ori pe săptămână 6, săptămânale 74, bilunare 9, lunare 7, bimestriale 1, trimestriale 1, neregulate 10; *Reviste* : 2 ori pe săptămână 1, săptămânale 20, lunare 70, bilunare 11, trilunare 7, trimestriale 2, semestriale 2, neregulate 10. Mai sunt și altele care apar însoțite și de alte limbi.

Cifrele acestea reale vorbesc elocvent și nu-i nevoie de nici un comentariu, pentru a evidenția de ce viață de libertate și progres material și spiritual s'au împărțit Ungurii sub dominația Românilor.

* * *

Faptele acestea istorice înșirate mai sus, și cu neputință de a fi contestate, impun o atitudine națională categorică, care unește toată suflarea românească într'un bloc de solidaritate românească activă și invincibilă. Ca istoric—care constată nu numai faptele, ci cercetează și modul cum ele au fost realizate, și ca fiu al pământului Transilvaniei, care cunoaște toată dezvoltarea istorică a Românilor și a Ungurilor din această provincie,—caut să fixez aici, pentru cei de azi și pentru cei de mâine și mai departe, datoria imperioasă a tuturor în momentul zguduitor și hotărâtor al zilelor de astăzi.

Războiul actual a tulburat adânc toată lumea, a scos din țâțâni neamuri pașnice, punându-le înaintea unei catastrofe incalculabile pentru viitor. El a răscolit și poftelile nesățioase ale vechilor noștri dușmani și vecini, cari încearcă să ne ia o parte din teritoriul nostru național, pe care stăm neclintiți de aproape un mileniu și jumătate, și cu care ne-am contopit trecutul și viitorul, și de care nici un pericol nu ne poate despărți. Rușii ne-au răpit în luna trecută Basarabia și o parte din Bucovina. Am fost siliți să ne plecăm în fața celei mai neiertate fapte de hoție, în fața forței brutale, care calcă în picioare dreptul și dreptatea, numai fiindcă dispune de o uriașă putere numerică, politică și militară față de noi. Așteptăm cu cea mai deplină încredere momentul potrivit să ne eliberăm din nou moșia strămoșească, la care, coloniști streini așezați de 100—150 ani, nu pot formula niciun drept de stăpânire, acceptat de forurile legale de justiție internațională.

Ce s'a întâmplat cu Rușii nu se mai poate repeta în niciun caz cu vecinii lacomi din Apus. Ungurii ridică pretenții nejustificate asupra unei părți din Transilvania, pe care au exploatat-o sute de ani, și cred că pe baza „dreptului istoric” li se cuvine și mai departe s'o stoarcă. Ori aceasta, cum am dovedit în paginile de mai sus, nu se mai poate în ruptul capului. Nici un om cu mintea sănătoasă, trăit în deplină liber-

tate nu mai dorește să se întoarcă în robia cumplită, din care abia a reușit să scape înainte cu 22 de ani. Nici noi, dar nici Șvabii și Slovicii,—cărora le-am dat din nou conștiința și puțința de dezvoltare națională, ceea ce ei recunosc, — nu mai vrem să ne întoarcem în Canaanul unguresc sufocant de moarte. Ungurii n'au nici drept istoric, dar nici etnic la teritoriul Transilvaniei, unde sunt, cum am arătat, mai puțin ca 16 parte din totalul populației. *Ori când va fi vorba de cedare de teritoriu, atunci hotărește, fără drept de apel, majoritatea absolută a populației din această provincie.* Noi știm și-am dovedit, că această majoritate e departe de a fi ungurească, ci covârșitoare românească, plus vre-un milion de Nemți și Secui, cari vreau să rămână în cadrul statului românesc, unde progresul și existența lor e deplin asigurată. Dacă o parte dintre Ungurii din Transilvania însetoșează după Ungaria, sunt liberi să plece acolo, și statul român bucuros le dă tot sprijinul pentru această faptă bună.

În concluzie, — dat fiind și faptul că s'au început tratativele româno-ungare la Turnu Severin,—trebuie să avem acolo o singură atitudine demnă, — în conformitate cu dreptatea ginților și adevărul istoric și etnic, care nu se poate falsifica, — și care e aprobată de conștiința românească unanimă și deplin înarmată, și de toate neamurile mai numeroase ale Transilvaniei :

Schimb de populație vrem imediat, toți Ungurii de la noi să treacă în Ungaria și Românii de acolo să vină la noi, dar n'avem de dat nici un petec de pământ nimănui.

Cluj, 19 August 1940.

Ștefan Metes.

NOI STUDII DE SIGILOGRAFIE ROMÂNESCĂ¹

1. SIGILIUL LUI MIHAI VITEAZUL CA DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI, ARDEALULUI ȘI MOLDOVEI

În ședința Academiei Române dela 18 Februarie 1905 învățatul istoric și arheolog Gr. Tocilescu anunța, într'o scurtă comunicare, că a descoperit la Arhivele Statului din București un document dela Mihai Viteazul cu un sigiliu necunoscut, având ca tip stema unită a Țării Românești, Transilvaniei și Moldovei. Documentul datat din Iași 27 Iulie 1600 fusese dat mănăstirii Bistrița din Moldova, iar titlul lui Mihai era : Domn al țării Ungrovlahiei și Voevod al Ardealului și Domn al țării Moldovei.

Comunicarea lui Gr. Tocilescu n'a fost tipărită în Analele Academiei Române, dar a publicat-o în Buletinul Societății Numismatice Române din acelaș an, trimestrul I, sub titlul : *O nouă pecete a lui Mihai Vodă Viteazul*². Tipul sigilar inedit îl descrie astfel :

„Sus vulturul cu crucea în gură stând între soare și lună...[Țara Românească], mai jos un scut în care figurează zimbrul cu stea între coarne, rozeta la stânga și semiluna la dreapta, marca adică a țării Moldovei.

„Acest scut este susținut de Sf. Constantin și Elena reprezentați în picioare având între dânșii, mai jos, doi lei afronați ce țin în ghiarele dinainte o spadă dreaptă și se reazimă pe 7 vârfuri de munți, desigur cele 7 cetăți ale Ardealului. Deci avem aci marca Transilvaniei, așa cum se vede figurând și pe o medalie a lui Moise Székely din acelaș timp”.

Puțin în urmă, la 15 Martie, a făcut și D. Onciul, directorul general al Arhivelor Statului și profesor de istoria Românilor la univer-

1. Cf. și Revista Arhivelor II p. 126.

2. Buletinul Societ. Numism. Rom., II (1905), trim. I, p. 10.

sitatea din București, o comunicare la Academia Română asupra aceluiaș sigiliu.

După ce arată că este cel „despre care d. profesor Tocilescu a făcut mențiune în una din ultimele ședințe ale Academiei”, îl descrie astfel :

„Sigiliul se află imprimat, în culoare roșie, cu emblemele și cu legenda în alb, pe un document dat la Iași în 27 Iulie 1608 (=1600) pentru mânăstirea Bistrița din Moldova. În document Mihai are titlul : **Иѡ Мнѡхана воевода божїею м[н]л[о]стїю г[р]о[с]п[о]д[а]рѡѡ ѡгровлахїнскон земан и воевод Ардѣлскон и г[р]о[с]п[о]д[а]ннѡ земан Молдавскон** (= Io Mihail voevod cu mila lui Dumnezeu Domn țării Ungrovlahiei și voevod Ardealului și Domn țării Moldovei).

„Prezintă aci două copii după acest sigiliu în mărime naturală, una în culoare originală, alta cu desenul și legenda în negru, și o imagine mărită executată în culori.

„Emblemele din sigiliu sunt : un scut cu ss. Constantin și Elena ținând un scut mic cu linii orizontale (semnul eraldic pentru culoarea albastră), în care se află marca Moldovei (capul de bour cu stea între coarne, la dreapta o rozetă, la stânga semiluna) ; deasupra scutului mare este marca Țării Românești (vulturul cu cruce în cioc stând pe o culme, la dreapta soarele, la stânga semiluna) ; sub scutul mic sunt doi lei ținând o sabie, pe șapte movile (drept marcă a Ardealului, a cărui nume german Siebenbürgen e simbolizat prin cele șapte movile). Sub marca Țării Românești se află deviza : † **ИМ[О]ЛБ[А] ЖЕ М[Н]Л[О]С[Р]Ѣ** (= și rugă și îndurare). Legenda împrejur este : † **Иѡ Мнѡхана ѡгровлахїнскон воевод Ардѣлскон мвлад[авскон] земан** (= Io Mihail voevod Ungrovlahiei, Ardealului, Țării Moldovei”¹. (Fig. 1).

Iată deci cum doi dintre cei mai autorizați istorici ai noștri au văzut în tipul acestui sigiliu stemele celor trei țări românești, pe care le stăpâna în anul 1600 Mihai Viteazul.

Câțiva ani în urmă (1911) d. Stoica Nicolaescu, cunoscutul slavist, a publicat în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie* 12 docu-

Fig. 1. Reproducerea în desen (greșită) a sigiliului lui Mihai Viteazul depe docum. din 27 Iulie 1600 (Arhivele Statului, București).

1. Analele Academiei Române, *Desbaterile*, XXVII (1904—5), p. 170.

mente dela Mihai Viteazul, în care acesta poartă titlul de Domn al celor trei țări românești¹. Intre ele se găsește și documentul din 27 Iulie 1600 cu sigiliul amintit mai sus. In nota ce însoțește textul acestui document, d-se spune :

„Pe acest document se află aplicată pecetea marelui voevod cu stemele și numele celor trei țări : Țara Românească, Ardealul și Moldova. Noi, cei dintâi, am avut fericirea să dăm peste această neprețuită mărturie și s'o aducem la cunoștiința istoricilor noștri. Marele B. P. Hașdeu, care a publicat documentul de față în Arhiva istorică, tom. I. 1 p. 117 n'a observat această pecete. Ea se află pusă în față cu tuș roșu. De și spălăcită, totuș un ochiu deprins și pătrunzător o poate lesne descifra. Iată-o : Pecetea poartă în exergă următoarea inscripțiune **Іо Мнѣхна Унгровлахискон воєвод Ардѣлскон и молд. земи** = Io Mihail (Domn) Ungrovlahiei, voevod al Ardealului și al Moldovei. Sus o acvilă cruciată cu zborul în jos, este însoțită la dextera de un soare, iar la senestra de o lună, este Țara Românească (Ungrovlahia). Smalțurile câmpului, nici ale mobilelor nu se cunosc. La mijloc pe azur (albastru) o întâlnire de bour, având între coarne o stea și e însoțită la dextera de un soare și la senestra de o lună conturnată, e Țara Moldovei. Smalțul mobilelor nu se poate spune. Jos pe șapte munți se allă doi lei afrontați, ținând în ghiarele lor o spadă pusă în *pal* (vertical), este Țara Transilvaniei. In interiorul pecetei două personaje reprezintă pe Domnul și Doamna. La dextera e Domnul și la senestra e Doamna” .

Dar această interpretare a tipului sigilar, datorită unor cercetători istorici — ori cât de învățați ar fi fost ei — nu putea satisface pe heraldiștii noștri. In special reprezentarea stemei Transilvaniei prin doi lei afrontați ținând în ghiare o spadă era cu totul neobișnuită și punea la îndoială exactitatea descrierii.

Stăpânit de această bănuială, eruditul heraldist, generalul P. V. Năsturel, a studiat și el sigiliul atât de prețuit, în legătură cu alte sigilii ale lui Mihai Viteazul și cu întreagă evoluția tipurilor sigilare din Țara Românească. Iar rezultatul l-a comunicat într'o conferință ținută în 1913 la Societatea Istorică din București și publicată sub titlul *Nova plantatio 3 Regii României* în aceiaș *Revistă pentru istorie, arheologie și filologie*³.

1. Anul XII (1911), p. 217—243, cu mai multe stampe și un arbore genealogic. Sigiliul este reproduș în desen de 2 ori, la p. 221 în mărime naturală și la pagina ultimă în mărime dublă.

2. *Ibidem* p. 235 n. 1.

3. Vol. XV (1915) p. 1—80.

Contrar cercetărilor anteriori, generalul P. V. Năsturel susține în primul rând, că cei doi lei afrontați nu țin în ghiare o spadă, ci un pom desrădăcinat, pom care se găsește în toate sigiliile Țării Românești cu tipul personagiilor domnești ¹. Leii înșiși se află în sigiliile lui Mihai Viteazul anterioare anului 1600; ei au acolo atitudinea de a se cățăra pe tulpina pomului ².

În al doilea rând, cele 7 movile descrise de cercetătorii anteriori, nu există, ci în realitate sunt rădăcinile pomului.

Toate aceste elemente sunt luate din vechea stemă a Țării Românești, deci nu pot constitui în nici un caz stema Transilvaniei..

Cu toate acestea la început explicațiile generalului P. V. Năsturel n'au fost ținute în seamă, poate și fiindcă el n'a insistat decât prea puțin asupra lor și nu a dat o publicitate mai întinsă constatărilor sale.

Dar în anul 1916 a trebuit să-i recunoască dreptatea însuș d. Stoica Nicolaescu, care cel dintâi a descris, în parte greșit, acest tip sigilar, iar Gr. Tocilescu și D. Onciul au primit această descriere.

Publicând în acest an un extras — într-o câțva completat — al studiului său din *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, relativ la documentele lui Mihai Viteazul, d-sa i-a adăugat la sfârșit câteva „întregiri”, dintre cari una are următorul cuprins :

„Cu acest prilej facem și o îndreptare, după d. general P. V. Năsturel, cu privire la afirmarea făcută, că cei doi lei afrontați, ținând în ghiarele lor o spadă pusă în *pal* (vertical), se află stând pe 7 munți. Nu sunt munți nici cetăți, ci mai de grabă rădăcinile obișnuitului pom (chiparos) din pecetea de atunci a țării” ³.

Deși în felul cum e redactată îndreptarea, d-sa nu rectifică decât partea din descriere referitoare la munți, totuș recunoscând că în locul lor trebuie să vedem rădăcinile pomului, a renunțat prin aceasta și la „sabia pusă în pal”, căci dacă rădăcinile sunt ale pomului, sabia nu mai are ce căuta acolo.

În felul acesta d. Stoica Nicolaescu a desmințit singur ceia ce afirmase cu zece ani înainte, trebuind să admită scoaterea din sigilografia noastră a unui tip inexistent.

Dar fiindcă problema aceasta prezintă o importanță specială pentru istoria marelui Domn, care a fost Mihai Viteazul, și pentru

1. *Ibidem* p. 49.

2. *Ibidem* p. 47 și fig. 48 și 48 bis.

3. Nicolaescu (St.). *Documente dela Mihai Viteazul, ca Domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei* (40 pag. și 5 table) p. 35.

cunoașterea mai amănunțită a modului cum înțelegea el și curtea lui, să exprime și să simbolizeze unirea celor trei țări românești, am crezut necesar să o cercetez din nou și să stabilesc în mod definitiv ce reprezintă menționatul tip sigilar.

Deoarece documentele vechi din Arhivele Statului au fost evacuate în toamna anului 1916 la Iași și de acolo în vara următoare la Moscova, n'am putut să studiez documentul cu sigiliul controversat, decât abia după anul 1935, când arhivele evacuate ne-au fost restituite.

Cercetând documentul din 17 Iulie 1600 am constatat că în adevăr sigiliul aplicat cu chinovar roșu este foarte spălăcit și numai jumătatea lui stângă este într-o câțva distinctă¹.

Atunci m'am adresat prietenului și colegului meu d. Henri Stahl, profesor la Școala de Arhivistică și distins expert grafolog, ca să reproducă sigiliul prin fotografie făcută cu raze ultraviolete. Prin această metodă fotografia sigiliului a devenit mult mai clară, astfel că cel puțin figurile din jumătatea stângă se pot vedea lămurit.

Și atunci am constat, că observațiile generalului P. V. Năsturel sunt perfect exacte. Leiul așezat țin cu labele lor dinainte un pom desrădăcinat. El are, ca și pe celelalte sigilii muntene dinainte de Mihai Viteazul și din timpul lui, forma clasică a unui chiparos, cu partea inferioară a tulpinei groasă și noduroasă și cu rădăcinile răsfirate în toate direcțiile. Nici urmă de spadă sau de munți. (Pl. V, fig. 1).

Rămâne deci stabilit în mod definitiv, că mult discutatul tip sigilar al lui Mihai Viteazul nu conține stema Transilvaniei și nici măcar vreun element heraldic în legătură cu ea, ci numai stemele Țării Românești și Moldovei, iar modul cum a fost reprodus prin desemn este din acest punct de vedere cu totul fantezist².

1. Generalul P. V. Năsturel amintește și alt document cu același sigiliu, datat din 17 August 1600 pentru mănăstirea Neamțu (p. 49). Dar reproducerea lui la fig. 51 arată că este sigiliul obișnuit cu personagiile domnești și cu pomul susținut de lei, dar fără stema Moldovei. D-l Stoica Nicolaescu însă precizează că este sigiliul inelar al lui Mihai Viteazul, ceea ce este exact.

2. Desenul a fost reprodus și pe medalia tricentenarului lui Mihai Viteazul bătută în 1900 de Societatea Numismatică Română. Pentru interpretare cf. și Moisil (Const.) *Stema României. Originea și evoluția ei istorică și heraldică* în Boabe de grâu II (1931), p. 78 și extras p. 14. Cu acest prilej cred interesant să arăt cum a văzut acest sigiliu V. A. Urechiiă, care l-a descris cel dintâi în *Schită de sigilografie românească* (1891). El spune că cuprinde „vulturul ardelenesc, apei capul de bou moldovenesc și de desupt stema *novae plantationis*, cu adăugire de doi lei ca tenanți ai scutului acestei ultime steme (p. 14).

2. PRIMELE SIGILII CU STEMA UNITĂ A MOLDOVEI ȘI ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Am crezut multă vreme, bazat pe cercetările sigilografice ce le-am putut face, că stema unită a Moldovei și Țării Românești a fost creată de primul Domn fanariot, Nicolae Mavrovordat și că s'a utilizat pentru întâia oară în epoca Fanarioților¹.

Dar această credință a mea nu concorda cu afirmațiile lui V. A. Urechiă, cel dintâi învățat al nostru, care s'a ocupat mai de aproape cu această problemă. În lucrarea sa *Schiță de sigilografie românească*, apărută în 1891, el menționează că se găsesc sigilii cu stema unită a celor două țări și dela câțiva Domni din veacurile al XVI-lea și XVII-lea, cari avuseseră prilejul să ocupe incidental tronurile ambelor țări sau cari „de origină munteni, din neamul Basarabilor”, deveniseră Domni ai Moldovei².

În susținerea acestei afirmații V. A. Urechiă citează sigilii cu stema unită dela Petru Mircea — de sigur Petru cel Tânăr, fiul lui Mircea Ciobanul — dela Simion Movilă, Vasile Lupu și Gheorghe Ghica, dar fără să descrie sau să reproducă vre unul din ele.

N'am putut descoperi până acum astfel de sigilii dela primii doi Domni citați mai sus și nici dela Gheorghe Ghica.

Dar într'o lucrare mai veche a lui V. A. Urechiă : *Miron Costin, Opere complete*³ se găsește facsimilul unui document dela Vasile Lupu, dat în Iași la 11 Noemvrie 1639 (7148), pe care în adevăr este aplicat un sigiliu cu stema unită.

În acest document, scris în limba slavă, Vasile Vodă poartă titlul de Voevod și Domn al Moldovei și Țării Românești : **ІѠ КАСНАІѠ КѠВѠВѠДѠ БЖІѠ МАТІѠ ГРѠЗѠ ЗЕМАН МѠСКОИ И ВЛАХІНСКОИ** ; iar jos, lângă semnatura sa proprie, este aplicat sigiliul menționat. El este un sigiliu inelar, de formă octogonală și are în câmp capul de bour al Moldovei și acvila cruciată a Țării Românești, așezate alătura, primul la dreapta, a doua la stânga. Reproducerea nefiind perfect clară, legenda sigiliului nu se poate descifra.

1. Moisil (Const.), *Stema României* în Boabe de grâu II 1931 p. 78 și extras p. 14 Cf. și Buletinul Societ. Numism. Rom. XVIII (1923) p. 60 și 93. Stema unită în epoca Fanarioților reprezintă totdeauna stemele Moldovei și Țării Românești alăturate.

2. Lucrarea aceasta este raportul pe care l-a întocmit V. A. Urechiă ca membru al Comisiunii pentru cercetarea stemelor regatului și ale județelor, instituită în 1890 de Ministerul de Interne.

3. Vol. I București 1886.

Atât titlul Domnului din aceste documnt, cât și tipul sigiliului sunt în legătură cu numirea lui Vasile Lupu ca Domn al Țării Românești în Noemvrie 1639; cu care prilej el a cedat domnia Moldovei fiului său Ioan Vodă. Dar spre a ocupa noul tron Vasile Vodă trebuia să-l scoată din domnie pe Matei Basarab, care stăpânea în Țara Românească. Este adevărat că din cancelaria sultanului ieșise firmanul privitor la mazilirea lui Matei Basarab și fusese trimis cu un ciuaș la Târgoviște. Dar boierii munteni s'au opus și porunca sultanului nu s'a putut executa. Năvălirea pe care a făcut-o puțin în urmă Vasile Lupu în Țara Românească, spre a cuceri cu forța tronul dorit, n'a avut nici ea un rezultat mai bun, căci el a fost învins la Ojogeni-Nănișori și silit să se înapoieze în Moldova. Astfel el n'a domnit de loc în mod efectiv în Țara Românească, iar titlul de Domn al celor două țări nu l-a putut purta nici măcar o lună de zile¹.

Dacă V. A. Urechă nu reproduce în *Schiță de sigilografie românească* nici un sigiliu cu stema unită dela Domnii de mai sus, în schimb publică un sigiliu de acest fel dela Gheorghe Duca, pe care nu-l menționează în text²).

Acest sigiliu reprezintă cele două steme așezate în alt mod decât în sigiliul lui Vasile Lupu; ele sunt puse una sub alta: bourul Moldovei în câmpul superior al scutului, iar acvila cruciată a Țării Românești în câmpul inferior. Sub scutul cu stemele se văd urmele unei date în cifre chirilice, dar ea este incompletă. Din această cauză, și fiindcă autorul nu descrie sigiliul, nu se poate preciza decât că provine din a treia domnie a lui Duca Vodă în Moldova.

Având însă prilejul să consult, în ultimii ani un număr de documente din colecția Fundației Culturale Mihail Kogălniceanu și a Academiei Române, am găsit la unele din ele, sigilii cu aceiaș stemă unită, și tot astfel compusă.

Documentele menționate sunt dela Gheorghe Duca, în calitate de Domn al Țării Românești (1674—1678), dar care domnise înainte de două ori în Moldova (1665—1666 și 1668—1672) și în cea de Domn al Moldovei pentru a treia oară (1678 Noemvrie—1683 Decemvrie).

Sigiliile cu stema unită ale lui Duca Vodă sunt de două feluri: sigilii inelare și sigilii mari domnești.

Din prima categorie am găsit două, de formă octogonală, cu

1. Documente dela Vasile Lupu cu acest tiltu și cu acest sigiliu nu mai cunosc. Unul singur publicat de Melchisedec în *Cronica Hușilor*, p. 273 nu are sigiliu.

2. Pag. 4.

stema identică dar cu legende deosebite ; unul din domnia munteană, celălalt din a 3-a domnie în Moldova.

Cel din domnia Țării Românești se prezintă astfel : † ИУН. ДСКА. КОД. ГО. З. КЛА. (=† ИУН ДСКА КОЕВОД ГОСПОДАР ЗЕМЛЕ ВЛАХИСКОН). În partea superioară a câmpului capul de bour cu stea între coarne și timbrat cu o coroană mică deschisă (Moldova) ; în cea inferioară acvila cruciată cu zborul deschis stând spre stânga pe o creangă (Țara Românească). La mijloc în stânga un soare, în dreapta o lună conturnată ¹.

Din timpul aceleș domnii avem și un sigiliu mare domnesc cu următoarea legendă și tip sigilar : † ИУ ДСКА КОЕВОД БЖИЮ МАТИЮ ГРЪ ЗЕМЛЕ КЛАХИН. Scut cu laturile scobite, timbrat cu o coroană închisă ; în câmp două personaje domnești plantând un pom. În vârful pomului stă o acvilă cruciată u zborul deschis (Țara Românească), pe tulpina pomului este fixat capul de bour (Moldova). În câmp de o parte și de ceialaltă data : 16/73. (Pl. V, 2).

Un astfel de sigiliu, de format mare, se găsește pe numeroase documente din tot cursul acestei domnii, care probabil a început în anul 1673, de oarece acest an este chiar gravat pe ele ².

După ce în Noemvrie 1678 Gheorghe Duca a fost mutat din nou în Moldova, unde își începe astfel a treia domnie, a continuat să întrebuințeze sigliii cu stema unită.

Găsim prin urmare și acum un sigiliu inelar aproape identic cu cel ce l-a avut în domnia munteană, cu singura deosebire că legenda este mai completă și conține și data ³ : † ИУ ДСКА КОЕВОДА ГИР(?) З М. ЖРПС = † ИУ ДСКА КОЕВОДА ГОСПОДАР ЗЕМЛЕ МОЛДАВСКОН ЖР ПЪ (7187 = 1679). (Pl. VI, 1).

Dar afară de acesta mai există două, pe cari este gravată data 1679 în cifre latine și în cifre chirilice ; cum și al treilea cu data 7189 (1691) numai în cifre chirilice. Toate trei sunt sigiii mari domnești (diametrul 55 mm.).

Primele două sunt identice, ca tip și legendă ; numai mărimea

1. Cf. Academia Română XLV, 8 ; CXXVI, 173 ; CXCIV, 108, etc. Fundația culturală M. Kogălniceanu. doc. din 1677 (Tihomirești, Dolj). Menționez numai documentele cu sigliii bine conservate. Sigiliul descris nu se poate reproduce lămurit, dar este identic, ca tip, cu cel din Tab. VI, 1.

2. Cf. de pildă Academia Română XLV, 17, 20 și 22 ; LXXIII, 237 ; CXLI, 67. Se pare că și cel publicat de V. A. Urechia în *Schiță de sigilografie românească* la pag. 12 și care este dela Ghica Vodă, ar avea pe tulpina pomului capul de bour. În original însă acesta lipsește. (Acad. Rom. CLIX, 5 și CLXXXI, 89).

3. Academia Română XIV, 61 ;

scutului diferă întru câtva. Ele se prezintă astfel : †НУ : ДСКК : БОБОДА : БОЖИЮ : МАСТЮ : ГОПОДЪР : ЗЕМЛЕ : МОЛДЕКО (*sic*). Scut cu laturile scobite și timbrat cu o coroană ducală închisă, de sub care se lasă în jos pe laturi lambrechinuri bogate. În câmpul superior capul de bour cu stea între coarne și timbrat cu o coroană mică deschisă, însoțit la dreapta de un soare, la stânga de un crai nou (Moldova). În câmpul inferior acvila cruciată întoarsă spre stânga și cu sborul deschis, stând pe o creangă și însoțită la dreapta de un soare, la stânga de o semilună. (Țara Românească). La mijloc data 16/79, iar sub scut ШРПС . (Pl. VI, 2).

Al treilea însă este întru câtva deosebit. El are gravată data în cifre chirilice : ШРНО (7189=1681), iar în legendă Duca poartă și titlul de Domn al Ucrainei, țară pe care o obținuse dela Turci încă din 1679. Sigiliul acesta este tot de format mare și se prezintă astfel (Pl. VI, 3) : † БОЖЮ . МАТЮ . ІУ . ДСКА . БОБОДА І ГОПОД . ЗЕМЛЕ . МОЛДКО . И ЗЕМЛЕ УКРАНСКОИ . Scut, cu două mici scobituri laterale, timbrat de un coif (buzdugan ?), având deasupra o coroană ducală închisă, de sub care se lasă pe amândouă laturile lambrechinuri. De o parte și de cealaltă a coroanei data : ШРНО . În câmpul superior al scutului capul de bour cu stea între coarne și însoțit la dreapta de o lună conturnată, la stânga de un soare (Moldova). În câmpul inferior acvila cruciată cu zborul deschis, stând întoarsă spre stânga și însoțită la dreapta de o cruce de globule (Țara Românească). În partea stângă a câmpului inferior o măciucă pusă vertical (Ucraina ?)².

Nota caracteristică generală a acestor noi sigilii cu stemele unite ale celor două țării românești este modul cum sunt așezate aceste steme. Peste tot ele sunt așezate în linie verticală una sub alta, ceia ce contrastează cu modul cum au fost dispuse sub Vasile Lupu și mai târziu, în epoca Fanarioșilor și apoi a unirii principatelor, când stemele erau așezate alături.

De altă parte în aceeași combinație de steme locul principal îl ocupă aproape totdeauna stema Moldovei, deoarece atât Vasile Vodă cât și Duca Vodă fiind la început Domni ai Moldovei și apoi ai Țării Românești, era natural să pună în primul loc stema țării în care au domnit mai întâi.

1. Academia Română, XLVII, 180 ; LXXVIII, 5 ; cf. și V. A. Urechiă, *o. c. p.* 4.

2. *Ibidem* V, 114. Fotografii după aceste sigilii se găsesc și în *Albumul de peceti moldovenești* întocmit de D. Sturdza-Scheianul și aflat în Cabinetul Numismatic al Academiei Române. Documente cu astfel de sigilii se mai află la Arhivele Statului din București și Iași, cum și la Fundația Universitară Ferdinand I din Iași.

La fel s'a întâmplat mai târziu sub Fanarioși. Nicolae Mavrocordat, care a inaugurat această epocă, a domnit și el mai întâi în Moldova și de acolo a trecut apoi în Țara Românească. Deci era tot atât de natural, ca întocmindu-și în această din urmă calitate o stemă combinată, să pună în locul principal stema țării în care a domnit la început ¹.

În sfârșit când la 1856 s'a constituit prin unirea Moldovei cu Țara Românească un stat nou : Principatele Unite, acesta a fost simbolizat tot prin alăturarea celor două steme, dintre cari a Moldovei ocupa primul loc ².

Iată cum ideia stemei unite, aplicată de Vasile Lupu și Duca Vodă la tipurile sigilare, a fost reluată mai târziu și utilizată în sigilografia și apoi în heraldica românească.

Const. Moisil

1. Moisil (Const.) *Stema României* în *Boabe de grâu* II (1931) p. 78 și extras p. 14 — 16.

2. *Ibidem* p. 80 și extras p. 17—18.

MISCELLANEA

DARE DE SEAMĂ DESPRE ARHIVELE STATULUI FĂCUTĂ CĂTRE CONSILIUL DE PERFECTIONARE (1 OCTOMBRIE 1938 — 31 DECEMBRIE 1939)

I. *De început.* Prin decizia Nr. 176.790 938, Ministerul Educației Naționale, a binevoit să dea subsemnatului delegația de director general al Arhivelor Statului, pe ziua de 1 Oct. 1938. Astfel am fost pus în situația să iau conducerea unei instituțiuni pe care, din 1923 și până la trecerea d-sale la pensie, a ilustrat-o d. Const. Moisil, profesorul meu dela Școala de Arhivistică și director general al Arhivelor Statului pe când însumi eram funcționar în această instituție. Prin înaltul decret regal Nr. 314/1939, delegația mea a fost transformată în definitivare pe data de 1 Febr. 1939.

Care era situația Arhivelor Statului în momentul preluării, rezultă neîndoios din dările de seamă făcute de d. Const. Moisil. Truda d-sale, de a face din arhive o instituție demnă de rostul pe care îl au într'un stat organizat, a fost mai întotdeauna încununată de izbândă. Fundarea *Muzeului Arhivelor Statului*, a *Școlii de Arhivistică*, a *Revistei Arhivelor* și mai ales prin provocarea alcătuirii unei *Legi a Arhivelor*, o arată pe deplin. D-sa s'a străduit, fără preget, să îndeplinească și alte nevoi ale Arhivelor, cum arată registrul dărilor de seamă. Imprejurările vitrege, care au fost totdeauna și mai vitrege cu Arhivele, nu i-au îngăduit să îndeplinească în întregime tot ceea ce a plănuțit.

•

Prezentăm acum situația Arhivelor Statului în intervalul de timp dela 1 Oct. 1938 și până la 31 Dec. 1939.

II. *Personal și salarizare.* Pentru buna funcționare a instituției noastre, dela început am socotit ca întâia mea datorie să împlinesc numărul posturilor de funcționari devenite vacante prin demisii sau pensionări mai vechi, anume : 5 la direcțiunea generală, 2 la Cluj și câte unul la Chișinău, Craiova și Iași. În situația în care ne aflăm, cu numărul

total de funcționari deja prea redus, nu se putea lucra. Legile financiare excepționale nu îngăduiau ocuparea lor decât cu aprobări speciale. Am izbutit să le obținem și am publicat concursurile necesare în vederea ocupării. Astfel am putut recruta 5 funcționari noi la direcțiunea generală pe data de 1 Dec. 1938 și câte unul la arhivele regionale din Craiova și Iași pe data de 1 Martie 1939. Concursurile ținute pentru posturile vacante dela Cluj și Chișinău, n'au dat rezultatul dorit. Locurile sunt și azi neocupate.

În Aprilie 1939 a luat ființă direcțiunea regională a Arhivelor Statului din Brașov laolaltă cu Arhiva Municipiului. Concursul Municipiului ne-a fost de mare folos, luând asupra sa întreaga sarcină materială. Conducerea acestei direcțiuni este dată d-lui Dr. Const. Sassu, care, prin pregătirea sa specială, este un arhivist de largă înțelegere și devotată muncă. D. N. G. Dinculescu demisionând dela conducerea arhivelor din Craiova, în momentul în care indemnizația s'a transformat în salariu, a reluat conducerea acestor arhive d. Dr. C. S. Nicolăescu.-Ploșor, deasemeni asiduu conservator de arhive și priceput colecționar.

Quantumul salariilor personalului era cu totul anormal. Am socotit că trebuie puse în situație legală. În adevăr, legea de organizare a Arhivelor Statului din 1925 dădea personalului acestei instituțiuni o situație oarecum potrivită, însă nu suficientă în raport cu obligațiile ce-i incumbă. Aplicarea acestei legi, din punct de vedere al salariizării, nu s'a făcut decât pentru câteva cazuri personale. Se ajunsese astfel ca să fie unii funcționari cu salarii legale iar alții, în acelaș grad, cu salarii anterioare legii. Cererilor repetate de îndreptare, oficiale sau personale, deseori recurgându-se și la justiție, li s'a răspuns prin legea din 1932, care schimba, fundamental și nefavorabil, situația recunoscută mai înainte. Era o retrogradare pe care n'o meritau Arhivele Statului. Dar aceasta n'a fost deajuns. Prin legea din 1934 s'a înlăturat până și nădejdea de a se putea pune în aplicare vreodată una din cele două legi anterioare, care nu se anulau totuși. De aci înainte n'a mai fost posibilă nicio îmbunătățire materială a vieții personalului Arhivelor Statului.

Am izbutit totuși să găsim înțelegerea necesară la d. ministru Petre Andrei, care a și făcut rectificările cerute, pe cât a fost posibil începutului. În felul acesta, în bugetul Ministerului Educației Naționale pe 1939—1940, s'au putut înscrie câteva majorări necesare ⁴⁾, cum rezultă din următorul tablou comparativ : (v. p. urm).

La acestea se adaugă sumele globale anuale alocate astfel :

1. Arhivele Statului din București : 1.200 lei, pentru traducerea actelor grecești.
 2. Arhivele Statului din Sighet
(Maramureș) : 10.200 lei, plata unui conservator.
 3. Arhivele Statului din Cernăuți : 107.100 lei, plata întregului pers. (indemnizații).
- Total 118.500 lei.

1) Și un post nou de impiegat stagiar, la Arhivele Statului din Craiova.

Nr. crt.	Funcțiunea	Salariaiul		Diferența	Observațiuni
		Vechiu	Nou		
<i>I. București</i>					
1	Director	4.250	19.350	15.100	La început indemnizație { Deținute de aceeași persoană. Al doilea salariu s'a trecut la statul școlii. După legea din 1925. Titularul actual mai nou urmează să primească 5450 lei, după legea din 1932.
2	I Arhivar	13.250	13.250	—	
3	II. Arhivar	13.250	13.250	—	
4	III. Arhivar	6.450	13.250	6.800	
	Prof. la Șc. de Arhivistică	8.200	—	—	
5	Translator de limbile slave	5.500	9.850	4.350	
6	Bibliotecar	8.800	8.800	—	
7	I. Ajutor arhivar I . . .	8.800	8.800	—	
8	II. Ajutor arhivar I . . .	8.800	8.800	—	
9	I. Ajutor arhivar II . . .	6.950	6.950	—	
10	II. Ajutor arhivar II . . .	6.300	6.950	650	
11	Bibliotecar ajutor	3.400	6.950	3.550	
12	I. Paleograf	3.400	6.300	2.900	
13	II. Paleograf	3.200	6.300	3.100	
14	Registrator	6.300	6.300	—	
15	Registrator ajutor	3.350	4.350	1.000	
16	Impieगत	2.900	3.200	300	
17	Portar	2.750	2.750	—	
18	I. Paznic	3.850	3.850	—	
19	II. Paznic	3.850	3.850	—	
20	1. Om de serviciu	2.550	2.550	—	
21	2. Om de serviciu	2.550	2.550	—	
22	3. Om de serviciu	2.550	2.550	—	
23	4. Om de serviciu	2.550	2.550	—	
	Total lunar :	133.750	163.300	37.750	
	Total anual :	1.605.000	1.959.600	453.000	
<i>II. Craiova</i>					
1	Director	900	8.900	8.000	La început indemnizație
2	Ajutor arhivar	4.000	5.500	1.500	
3	Impieगत	3.150	3.159	—	Post nou.
4	„	3.150	3.150	—	
5	Impieगत stagiar	—	2.650	2.650	
6	1. Om de serviciu	1.900	2.000	100	
7	2. Om de serviciu	1.900	2.000	100	
	Total lunar :	15.000	27.350	12.350	
	Total anual :	180.000	328.200	148.200	

Nr. crt.	Funcțiunea	Salariul		Diferența	Observațiuni
		Vechiu	Nou		
III. Cluj					
1	Director	13.250	13.250	—	
2	I Arhivar	7.600	7.600	—	
3	II Arhivar	5.150	7.600	2.450	
4	Ajutor arhivar	4.000	6.000	2.000	
5	Registrator-arhivar	3.250	4.000	750	
6	Impieगत	2.950	2.950	—	
7	Impieगत auxiliar	2.600	2.650	50	
8	1. Om de serviciu	2.300	2.300	—	
9	2. Om de serviciu	2.300	2.300	—	
	Total lunar :	43.400	48.650	5.250	
	Total anual :	520.800	583.800	63.000	
IV. Chișinău.					
1	Director	9.950	11.000	1.050	
2	Arhivar	9.050	9.050	—	
3	Translator	4.000	5.500	1.500	
4	Conservator	3.350	4.500	1.150	
5	Registrator	5.800	5.800	—	
6	Paleograf	3.050	4.000	950	
7	Impieगत II	3.050	3.150	100	
8	Impieगत	2.600	2.650	50	
9	1. Om de serviciu	2.000	2.000	—	
10	2. Om de serviciu	2.000	2.000	—	
	Total lunar :	44.850	49.650	4.800	
	Total anual :	538.200	595.800	57.600	
V. Iași					
1	Director	13.250	13.250	—	
2	Arhivar	5.150	7.600	2.450	
3	Paleograf	2.750	5.000	2.250	
4	Registrator	3.350	5.000	1.650	
5	Registrator-ajutor	3.350	4.000	650	
6	Impieगत	2.450	2.650	200	
7	1. Om de serviciu	2.300	2.300	—	
8	2. Om de serviciu	2.300	2.300	—	
	Total lunar :	34.900	42.100	7.200	
	Total, anual :	418.800	505.200	86.400	

Totalizând aceste sume pentru toate arhivele din țară, avem :

Nr. crt.	Localitatea	S a l a r i u l		Sporuri	Observațiuni
		1938—1939	1939—1940		
1	București	1.605.000)	1.959.600	453.000	
2	Craiova	180.000	328.200	148.200	
3	Cluj	520.800	583.800	63.000	
4	Chișinău	538.200	595.800	57.600	
5	Iași	418.800	505.200	86.400	
6	Cernăuți	107.100	107.100	—	
7	Sighet	10.200	10.200	—	
8	București, doc. grecești .	1.200	1.200		
	Total :	3.381.300	4.091.100	808.200	

După cum se vede, numărul personalului bugetar este cu totul insuficient (42 arhiviști și 15 oameni de serviciu și paznici) pentru conservarea, clasarea și punerea în valoare a imensului nostru material arhivistic. Este de neapărată trebuință să se adauge numărul suficient de funcțiuni și să se unifice titlurile la toate direcțiile.

Până la intrarea în legalitate mai sunt încă de rectificat salariile multor funcțiuni, mai ales la direcțiunile regionale. În rândul întâiu trebuie clarificată situația arhivelor din Cernăuți, Năsăud și Timișoara, acestea din urmă fără buget.

III. *Material și întreținere.* În ceea ce privește materialul necesar lucrărilor noastre, trebuie să spunem că stăm cum nu se poate mai rău. Fondurile bugetare pentru aceasta au fost de 1030 lei lunar până la 1 Aprilie 1939 și de 2500 lei dela această dată înainte pentru direcțiunea generală și câte 434 lei lunar la celelalte Direcțiuni până la 1 Aprilie 1939 și câte 500 lei lunar dela această dată înainte. Este evident că din această sumă nu se poate procura nici hârtia, cerneala și rechizitele necesare lucrului în birouri. Nici vorbă nu poate fi de materialul necesar organizării depozitelor, fișe și inventare.

Precizăm că tot din această sumă trebuie făcute și cheltuielile de întreținere mărunță, ca : reparații întâmplătoare la birouri, sobe, apă, canal, electricitate, acoperiș, etc. E drept însă că o parte din întreținere e luată asupra sa direct de Ministerul Educației Naționale : încălzitul, lumina, salubritatea și curățirea coșurilor, se acordă direct sau se plătește furnizorilor pe baza facturilor. În această privință sumele nu sunt prea ridicate, după cum rezultă din acest tablou pe 15 luni (1 Oct. 1938—31 Decembrie 1939) :

1) Aici intră și suma de 98.400 lei, plata unui profesor de paleografia românească la Școala de Arhivistică introdusă în statul Arhivelor.

nr. crt.	Localitatea	Material	Lumină	Salubritate	Coșuri	Tăiat lemne	Total
1	București	28.680	61.705,40	43.191	8.515	7.320	149.419,40 ¹⁾
2	Chișinău	7.104					
3	Cluj	7.104					
4	Craiova	7.104					
5	Iași	7.104					
6	Cernăuți	7.104					
	Total :	64.200					

Nu avem referințe despre cheltuielile de acest gen, dela direcțiunile regionale, care se fac de obicei direct. Ne lipsește astfel totalul. Oricum el este însă destul de redus. Media lunară pentru direcțiunea generală, la totalul de cheltuieli, fără încălzit, este de 9060,76 lei. Pentru celelalte direcțiuni trebuie să se reducă la mai puțin de un sfert din această sumă.

Situația aceasta materială este improprie organizării unei arhive. Cu toate acestea n'am încrucișat mâinile și am făcut tot ce a fost posibil.

Atât depozitele cât și sălile de lucru sunt supra încărcate. Circulația însăși este împiedecată, iar aerisirea luptă din greu cu umezeala. Pentru descongestionare ne trebuie depozite noi. Ne-a stat la dispoziție unul singur și ultimul. Am izbutit să confecționăm pentru el toate rafturile necesare, în lungime de 516,150 m. l. Totul este făcut în fier, demontabil, cu etajere mobile. A costat 295.000 lei. Acum este complet montat și va primi arhiva stării civile din București și jud. Ilfov.

Micile reparații necesare birourilor, scaunelor, ferestrelor, și a unei sobe din birou, care s'a dărâmat în timpul iernei, cum și confecționarea unei mese de stejar pentru serviciu, ne-au fost iarăși posibile.

În ceea ce privește materialul de birou, am tipărit 5000 buletine de cercetare, 8000 coli pentru opise și inventare, am legat în piele 7 condici domnești și Monitorul Oficial pe 1938.

Deasemenea a fost refăcută canalizarea din curte și s'au instalat două guri de incendiu (lucrare în valoare de peste 120.000 lei.) prin sprijinul d-lui primar general al municipiului București,

În acest domeniu însă, partea cea mai importantă o constituie faptul că am putut reface acoperișul întregii aripe sudice a localului. De mai multă vreme ploaia își făcuse drum în această parte până în adâncul depozitelor, distrugând în cea mai mare parte însăși sala muzeului. Lucrarea a costat peste 180.000 lei și a fost plătită direct de Ministerul Educației Naționale.

1) În această sumă intră și toată întreținerea aferentă a bisericii Mihai Vodă și a locuinței parohiale introdusă în corpul arhivelor.

IV. *Lucrări*. În situația în care ne aflăm n'am putut face toate lucrările necesare în ceea ce privește ordonarea, clasarea și inventarierea arhivei. Cu toate acestea am putut alcătui inventarul general și am pornit la lucru pentru inventarierea materialului rămas încă în forma depunerii. Acum sunt în curs două lucrări : 1. catalogul manuscriselor și 2. indicele cronologic al documentelor, care vor fi gata anul acesta. Dacă, având spațiu și material, vom putea să continuăm în același ritm, în scurt timp vom putea avea toate inventarele de arhivă.

Nu trebuie să uităm că, în afară de lucrările strict arhivistice, trebuie să facem și pe cele de birou, curente. Partea oficială nu prezintă nicio dificultate atât cât nu necesită deplasări. Liberările de copii de acte, certificatele și informațiunile de tot felul însă ne răpesc cel mai mult timp. Lipsa de rafturi face deseori să se ridice sute de acte și dosare, din grămezi amorfe, până să se găsească piesa cerută. Totuși au putut fi satisfăcute absolut toate cererile care se refereau la materialul depus. Din acest punct de vedere, lucrările au următoarea situație după rapoartele căpătate :

Nr. crt.	Arhivele	Intrare	Îșire	Certificate	Copii legalizate
1	București	2.300	1.642	80	1346
2	Chișinău	1.211	1.697	—	—
3	Craiova	306	363	1.724	—
4	Iași	359	241	44	16 ÷ 189

Deplasarea pentru selecționarea arhivelor dela diferite instituții prezintă însă cele mai multe dificultăți atât pentru transport și diurnă cât și pentru pierderea de timp.

O însemnată parte a vremii a fost pusă la dispoziția cercetătorilor, fie cu darea informațiilor, fie cu predarea materialului.

Iată situația :

Nr.	Arhivele	N-rul cercetătorilor	A u f o l o s i t				Observații
			Documente	Condici	Dosare	Volume	
I.	București :						Dosare și condici
	1. <i>Bunuri Publice</i>	377	5.200	110	19	—	
	2. <i>Judecătorești</i>	2.947	—	—	—	—	
	3. <i>Administrative</i>	ca. 336	—	20	944	—	
	4. <i>Biblioteca</i>	173	—	—	—	330	
II.	Brașov	26	—	—	—	—	
III.	Iași	46	89	156	ca. 400	—	

Nu avem date pentru celelalte arhive.

V. *Publicații*. Am avut însă bucuria să continuăm și publicațiile noastre. Astfel, cu aproape 200.000 lei, am tipărit *Inventarul Arhivelor Statului*, în mod foarte schemat dar, cred, destul de util. Se pot ști acum toate fondurile odată cu valoarea lor istorică. Necesitatea lui se simțea de mult, precum o dovedește numărul tot mai mare de cercetători, veniți chiar din străinătate. E drept că nu mai încap în puținele locuri ce putem pune la dispoziție (o masă în birouri, pentru cel mult 6 persoane).

Gândul nostru cel dintâi era însă să continuăm publicarea *Revistei Arhivelor*. Am izbutit să scoatem numai un volum (Nr. 8, în valoare de 99.650 lei), pe care l-am închinat d. Const. Moisil, oferindu-i-l printr'o sărbătorire colegială, care a avut loc la 12 Nov. anul trecut. Mijloacele noastre materiale nu ne-au îngăduit o mai grabnică tipărire. Atât acest volum al revistei cât și Inventarul se bucură de colaborarea personalului tuturor arhivelor noastre.

VI. *Creșterea colecțiilor*. Deși încărcăți peste măsură am crezut totuși necesar să adăugim colecțiile cu tot ce ni se putea da. Colecționarea se impune acum mai mult decât oricând deoarece dispar arhivele în ritm accelerat datorită ultimelor jurnale ale Consiliului de Miniștri, a căror aplicare nu este înțeleasă de organele chemate să le aplice. Întâmpinările noastre se pare că au rămas și ele neînțelese.

Pentru acest capitol al fondurilor noi, spicuim următoarele :

I. La București s'au depus :

La secția *Bunurile Publice* :

- 1 document (1546) depunere oficială.
- 4 documente (1568—1627), donația I. D. Răpeanu.
- 1 pachet depunere particulară (corespondență Const. Moisil).
- 16 planșe de sigilii (donația O. Densușianu).
- 12 clișee de documente (1387—1824) din arhivă și particulare.
- 6 fotografii de documente (1387—1600).
- 2 documente (1587—1634), cumpărate.
- 33 copii de pe acte particulare transcrise.
- 10228 dosare dela Ministerul de Domenii, depunere oficială.

La secția *Administrativă* :

- 4 acte dela Casa Domniitoare.
- 2 pergamente.
- 2000 dosare, Arhiva Senatului, depunere oficială.

La secția *judecătorească*.

5475 dosare dela Președinția Consiliului de Miniștri, depunere oficială.

La *Biblioteca* :

- 2518 publicații din care : 1761 depuneri legale.
- 717 donații.
- 30 cumpărări.
- 5 schimb.
- 5 proprii.

I.a. *Registratură* s'au format 19 dosare noi.

II. Braşov : 173 volume şi 12 ani reviste.

III. Cernăuţi. S'au depus arhivele : 1. Examenului de capacitate la Universitate, 2. Şcoala Normală de băieţi şi de fete, 3. Şcoala primară ortodoxă, 4. Tribunalul Suceava, şi 5. Comitetul Ţării.

IV. Chişinău. S'au depus arhivele : 1. Liceul din Soroca, 2. Liceele particulare Remezov, Scovorovski şi Boico, 3. Liceele de fete Eparhial şi Regina Maria, 4. Revizoratul Şcolar Orhei, şi 5. Inspectoratul sanitar Cetatea Albă.

V. Craiova. S'au depus : 32 documente şi 1 hartă, donaţiuni, 45 hotărnicii şi 139 planuri depuneri oficiale, 4 stampe cumpărate şi 137 volume la bibliotecă.

VI. Iaşi. S'au depus : 142 documente şi 20.693 dosare dela diverse instituţii din Iaşi.

Din rapoartele anexate se poate vedea mai în amănunt întreaga situaţie, atât la direcţiunea generală cât şi la direcţiunile regionale.

VII. *Muzeul Arhivelor*. Este un capitol în adevăr dureros de care trebuie să amintesc. Muzeul nostru, ca şi în trecut, a rămas continuu închis. Materialul nostru muzeistic, de cea mai mare valoare şi neîntrecut de nici un altul din ţară, nu poate fi expus : sălile sale sunt veşnic ocupate cu dosare întinse de-a-valma.

VIII. *Şcoala de Arhivistică*. În ceea ce priveşte Şcoala de Arhivistică, trebuie să spunem că s'a făcut un mare pas înainte. Prin legea din 4 Nov. 1938 a Invăţământului superior, a fost trecută în rândul şcoalelor speciale. Bugetul personalului a căpătat deasemeni o realitate. În locul sumei globale de 100.000 lei din bugetul 1938—1939, plata a 10 profesori la care, în mod excepţional, se adăuga în statul arhivelor salariul unui profesor, s'au trecut salarii sau îndemnizaţii pe catedre în sumă de 637.200 lei.

Şcoala noastră nu avea bibliotecă şi se folosea până acum de biblioteca Arhivelor. Am socotit util să formăm o bibliotecă specială, a cărei alcătuire am şi început-o în Nov. 1939. Am căpătat câteva donaţii şi am cumpărat câteva cărţi. La 31 Dec. 1939 inventarul ei are 26 autori cu 69 lucrări în 130 de volume şi broşuri. Creşterea acestei biblioteci strict speciale este de neapărată trebuinţă. Grijă ei o are secretarul şcolii, care are acum post bugetar.

În sfârşit amintesc şi faptul că dorind a veni în sprijinul elevilor cu informaţii bibliografice, am tipărit, din fonduri personale, un *Carnet al Studentului* (3200 lei), cu bibliografia esenţială a fiecărei materii predate. Gândul meu mergea mai departe : să dau în câteva pagini şi un vocabular de noţiuni tehnice şi un scurt cuprins pentru fiecare curs. Deasemeni o analiză critică a bibliografiei era necesară. Lipsurile materiale m'au împiedicat însă.

IX. *Venituri și cheltuieli.* În situația de mai sus este evident că nu cu sumele oficiale afectate s'au putut face toate aceste lucrări. Cea mai mare parte ne-a venit din ajutoare extraordinare și din încasări întâmplătoare. Norocul nostru a fost că am găsit destulă înțelegere la cei care ne-am adresat și ne-au putut ajuta.

Gândul meu se îndreaptă întâi la fostul președinte de Consiliu Armand Călinescu, prin a cărui hotărâre s'a dat dispoziția pentru repararea acoperișului și tipărirea Inventarului. D. ministru al Educației Naționale, Pentru Andrei, a făcut tot posibilul să acopere aceste cheltuieli, ajutând și mai departe opera începută. Prin ajutorul dat de D-sa am putut face reparațiile mărunte, pentru care ne-a dat suma de 54.671 lei, precum și 30.000 pentru tipăriri. O deplină înțelegere am aflat și la colaboratorii D-sale, d. secretar general N. Dașcovici și d. director general Aug. Ștefănescu.

Deasemeni d. Măgureanu, subsecretar de stat la Președenție, ne-a dat integral suma necesară confecționării rafturilor metalice, de care am vorbit mai sus. Lucrările de canalizare din curte se datoresc bunăvoinței d-lui primarul general al Municipiului București ¹⁾ Mulțumirile noastre călduroase se adresează tuturor.

În sfârșit, ajutoare prețioase ne-au fost date și sub forma de cumpărări de publicații proprii. Socotesc de datoria mea să amintesc măcar o parte dintre acești binevoitori: d. Al. Băleanu directorul Arhivelor Statului din Iași (11.750 lei), Primăria Municipiului Brașov, prin d. Const. Sassu, directorul Arhivelor (9000 lei), P. S. Lucian Triteanu, episcopul Romanului (6360 lei), d. St. Șoimescu, administratorul Casei Școalelor (6000 lei), I. P. S. Visarion Puiu, mitropolitul Bucovinei, dd. G. Alexianu, rezident regal al Ținutului Bucegi și T. Ionașcu, rezident regal al Ținutului Prut (câte 5000 lei), S.S. Nicodim Munteanu patriarhul României și d. Al. Marta, rezidentul regal al Ținutului Timiș (câte 3000 lei). Se mai adaugă și alții, care au binevoit să ne ajute cu sume mai mici.

În afară de lucrările mari, care s'au făcut direct prin instituțiile amintite, situația materială de care sunt răspunzător, este aceasta:

I. *Venituri*

Suma predată de d. Const. Moisil	1.410 lei
Subvenția Municipiului București pentru tipăriri	16.000 „
„ Ministerului Educației Naționale	30.000 „
„ Senatului României	100.000 „
„ Președenției Consiliului de Miniștri	295.000 „
Din vânzarea publicațiilor noastre și altele	84.778 ..
Total	<u>527.188 lei</u>

1) Avem la dispoziție suma necesară pentru confecționarea rafturilor metalice în care urmează a fi orânduită Arhiva Senatului. Ne-a fost acordată de d. președinte Const. Argetoianu. Rafturile sunt în lucru. Deasemenea sunt în curs de livrare câteva categorii de material, confecționat pentru noi de Ministerul Educației Naționale.

II. *Cheltuieli.*

Cumpărarea a două pergamente	800 lei
Legat de inventare, reviste, condici, Mon. Ofic. etc.	6.280 „
Tipărirea de imprimate și inventare	12.980 „
Cheltuieli diverse, reparații și material	15.192 „
Tipărirea Revistei Arhivelor Nr. 8.	99.645 „
Confecționarea a 516,150 m. l. rafturi metalice . .	295.000 „
Total	429.897 lei

Deci : Incasări : 527.188.—

Cheltuieli : 429.897.—

97.291 lei în depozit.

Din suma din casă rămâne blocată o parte : 82.986 lei, angajată prin licitație la confecționarea a 132 m. l. rafturi metalice în execuție.

X. *Desiderate.* In ultim cuvânt îmi îngădui să arăt și ce socot necesar a se împlini în viitor.

Trebuie neapărat făcută reparația generală a localului direcțiunii generale, care nu mai suportă întârziere : în întregime pare o ruină. Trebuie scoasă igrasia și făcută aerisirea localului. Trebuie instalat caloriferul cel puțin în birouri, ca o minimă asigurare contra incendiului. Instalația electrică trebuie refăcută integral. Refacerea aripei sud-vestice este de urgență. Partea dela registratură fiind în continuă dislocare, pune în primejdie însăși viața personalului. De altfel suntem atât de încărcăți încât chiar în momentul de față avem nevoie de încă 3—4 depozite mari, noi.

O sală de studii este absolut indispensabilă bunului mers al instituției.

Se impune cu toată evidența procurarea dosarelor și a fișierelor. Cu loc și mobilier special disponibil, în primul rând încă 2000 m. l. de rafturi, putem porni sigur la lucrul necesar disciplinei noastre : alcătuirea inventarelor și a fișelor de arhivă. O clipă mai de vreme trebuie să ia sfârșit și la noi ideea științifică după care o arhivă nu trebuie să fie cunoscută decât de arhiviști.

Cred că redeschiderea Muzeului este o datorie națională. Orice doritor, dar mai ales tineretul nostru, ar putea vedea acolo cele mai importante piese istorice ale trecutului nostru național. Toate aceste piese *grăiesc* și formează conștiința istorică națională, fără de care un pot dăinui nici națiunile, nici statele.

Trebuie să continuăm publicarea cataloagelor și a inventarelor. Datoria arhivarilor paleografi este de a provoca munca miilor de cercetători, fiecare preocupat de câte o problemă.

Trebuie să orânduim în condiții proprii secția istorică, așa fel încât să fie ferită de orice pagubă.

Colecțiile noastre de cărți uzuale, în special edițiile de documente și lexicoanele, trebuie completate. Avem nevoie măcar de câteva periodice de specialitate din străinătate, pentru care am și început corespondența de schimburi cu publicațiile noastre, a căror continuă apariție se impune.

Trebue să ia ființă un laborator cu aparate de reproduș și de cetit documentele șterse de vreme. Deasemeni ne trebue o cameră, prevăzută cu aparatele necesare pentru desinfecția și deparazitarea materialului atacat de diverse maladii.

Arhivele din Cernăuți, Năsăud și Timișoara trebue să fie trecute normal în buget. Deasemenea trebue înființate arhive regionale în fiecare reședință de rezidență regală. Numai așa putem aduce o evitare a aglomerației de material.

Trebue sporit numărul personalului științific la fiecare direcțiune. Lucrările curente fiind copleșitoare, nu mai lasă timp suficient pentru organizare.

Asigurarea cu local propriu a arhivelor din Chișinău, Cernăuți, Craiova și Timișoara, rămâne problemă capitală la ordinea zilei. Fără această asigurare nu se poate concepe stabilitatea.

În ceea ce privește selecționarea arhivelor trebue să se prevadă în mod obligator prin lege că instituția care predă arhiva este datoare a suporta toată cheltuiala de transport și diurnă pentru funcționarii noștri delegați și tot asupra ei cade sarcina predării în arhiva respectivă a părților alese. Din cauza dificultăților întâmpinate, căci multe instituții nu înțeleg această datorie minimă de a-și asigura arhiva, dispare un prețios material istoric național. E de dorit ca Ministerul Educației Naționale să prevadă în buget, în mod permanent, o sumă suficientă în acest scop, ceea ce ar fi și mai potrivit, întrucât instituțiile depunătoare n'ar mai avea interesul să vândă cât mai multă arhivă, prea îngăduitor trecută la maculatură.

Imprejurările de astăzi fiind cu totul critice, se impune construirea urgentă a unui depozit adăpost autiaerian, Nu știm cum se va scurge vremea de încrâncenare pe care o trăim ; ar fi însă dureros ca orice moment de întârziere să fie necruțător față de bogăția de material istoric ce avem și pe care peste cinci veacuri trecute l-au putut salva.

Dorința noastră cea mai vie este să putem avea un local în întregime nou, construit după toate legile arhivistice și capabil să suporte orice creșteri.

Aceasta este situația Arhivelor Statului și instituțiile anexă, așa cum se prezintă în răstimpul dela 1 Octombrie 1938 până la 31 Decemvrie 1939.

Director general, **Aurelian Sacerdoțeanu**

A N E X E

I

RAPOARTELE SECȚIUNILOR DIRECȚIUNII GENERALE DIN BUCUREȘTI

I.

Secțiunea Bunurilor Publice și Istorice

L.a ordinul Dvs de serviciu, înregistrat la Nr. 23 din 9 Ianuarie 1940, subsemnatul cu onoare vă înaintez următorul raport asupra situa-

ției secțiunii numită a „*Bunurilor Publice*” pe timpul dela 1 Octombrie 1938 și până la 31 Decembrie 1939 :

I. Noile achiziții.

A. Documente.

Depuneri. — Comisia Arhivelor Statului din Cernăuți cu raportul Nr. 572/8 Dec. 1939 depune spre conservare la Dir. G-lă a Arhivelor Statului (conform art. 5 al. II din legea Arhivelor) un document original scris pe pergament, cu următorul cuprins :

Anul 1546, Huși. Petru Voevod, domnul Moldovei, dăruiește lui Andreica Stângaciu și Oprea Ungureanu satul Horodiștea pe Ciuhur (Jud. Bălți). (Secția istorică Moldova).

Donații. — Cu referatul înregistrat la Nr. 989/1 Iunie 1939 d-l I. D. Ripeanu magistrat pensionar, donează 4 documente originale referitoare la moșia Pătirlage (jud. Buzău) cu următorul cuprins :

1. 1568 (7076) Iunie 8. Petru Voevod, domnul Țării-Românești, întărește stăpânire lui Sibiu peste moșia Patirlage. — (Original slav).

2. 1573 (7082) Noembrie 1. Alexandru Voevod, domnul Țării-Românești, întărește stăpânire lui Lerea și alții peste moșia din Pătirlage (Orig. Slav. pergament).

3. 1619 (7127) Ianuarie 4. [Gavriil Moghila Voevod], domnul Țării-Românești, întărește stăpânire lui Banul peste moșia Poiana. (Orig. slav. pergament).

4. 1627 Februarie 10. Alexandru Voevod, domnul Țării-Românești, întărește stăpânire lui Lepădat peste un loc în satul Fugești. (Original slav). (Trecute la partida „Donații” pachetul 42).

— Cu referatul înregistrat la No. 440/2 Martie 1939 d-l O. Denuşianu-fiul donează : 16 planşe cu copii de sigilii referitoare la : Oraşe, Comitate și licee din Transilvania și Ungaria. Sigilii personale și altele culese dela Academia Română. (Donații pachetul 43).

Clisee de documente. Cu diverse referate s'au donat de diverse persoane 12 clisee de documente particulare și din depozitul Arhivelor (anii 1387—1824). Toate au fost trecute la partida : Clisee de doc. Iată după ce doc. sunt făcute și care nu sunt trecute în grupa fotogr. de doc. din acest raport :

1. — 1576 (7084) Aprilie 30 — Alexandru Voevod, domnul Țării Românești, întărește stăpânire lui Dragomir, bătrânul, fiicei sale și nepotului său, peste părți din moșiile Mălureni, Șoptani, Păulești, Rătești și muntele Dobroneagul din Jud. Argeș. (Pachet I Nr. 3).

2. — 1586 (7094) Iulie 10 — Mihnea Voevod, Domnul Țării-Românești, întărește stăpânire lui Oprea peste moșia dela Mălureni.

3. — 1618 (7126) Februarie 5.—Alexandru Iliș Voevod, domnul Țării Românești, întărește stăpânire lui Manea peste părți din moșiile : Lipia, Ungureni etc.

4. — 1638 (7146) Ianuarie 12.—Dumitrașco Clucerul vinde lui Matei Basarab Voevod moșia sa Futești.

5. — 1645 (7153) Februarie 3. — Matei Basarab Voevod, domnul Țării-Românești, întărește stăpânire lui Neagoe fiul lui Albu peste mai multe părți din Bădeni (Jud. Saac).

6. — 1667 (7175) Iunie 15. — Balica Spătarul fiul lui Iacov Clucerul și frații lui vând cumnatei lor Brândușa trei părți din moșia Vlădaia.

7. — 1824 Aprilie 28. — Grigorie D. Ghica, domnul Țării-Românești, judecă procesul moșnenilor Brănești (județul Dâmbovița) cu slugerul Diamandi Cărpinișanul.

8. — (fără dată) — Răducan postelnicul și rudele lui din Vlădaia dăruesc mănăstirii Tismana satul Dobra.

9. — 1494 Martie 16. — Vlad Voevod, domnul Țării-Românești, întărește m-rii Bistrița stăpânire peste satele și țiganii dăruiți ei de frații Craiovești și alți boeri. (Pachet I. Nr. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 și 11).

Documente cumpărate. — Cu referatul înregistrat la Nr. 1603/12 Septembrie 1939 au fost cumpărate următoarele documente :

1. — 1587 (7095) Ianuarie 14. — Mihnea Voevod, domnul Țării-Românești, întărește stăpânire lui Căzan peste moșia Bădeani și Băsceni. (Original slav. permanent).

2. — 1634 (7142) Aprilie 20. — Matei Basarab Voevod, domnul Țării-Românești, întărește stăpânire lui Stan, fiul lui Dragul, peste moșia sa din Băscenii de jos (jud. Saac).

Depuneri particulare. — Cu referatul înregistrat la Nr. 1857/18 Octombrie 1939, s'au primit 5 grupe de acte noi compuse din Corespondență rămasă dela d-l Const. Moșil, fost director general al Arhivelor Statului.

Fotografii de documente. — Cu referatele înreg. la Nr. 1832/14 Octombrie 1939 și 2279/20 Decembrie 1939 s'au primit fotografiile după următoarele documente :

1. — 1387 (6895) Iunie 27. — Mircea Voevod, domnul Țării-Românești, întărește mănăstirii Tismana stăpânire peste satele : Jarcovățu, Stănișoara, Balta Bistrețu etc. (Secția istorică). 2 clișee după orig. și după copie.

2. — 1495 (7003) Ianuarie 17. — Ștefan Voevod, domnul Moldovei, întărește stăpânire lui Nica și Sava asupra satului Polițeani pe Tutova. (Fot. doc. pachet I. 27).

3. — 1581 (7089). — Cartea lui Mihnea voevod, de jurători pentru niște sate.

4. — 1583 (7092) Mai 5. — Mihnea voevod, domnul Țării-Românești, întărește stăpânire lui Vlad și Stan asupra moșii dela : Turburea, Șipot etc.

5. — 1594 (7103) Octombrie 5. — Cartea lui Mihail Voevod, de jurători în procesul dintre Braga și Pătru din Furești.

6. — 1600 Iulie 29. — Mihail Voevod renunță în folosul preoților Sași, la pătrimea de dijmă ce i se cuvine și le acordă și alte înlesniri la strângerea dijmiei. (Partida : Fotografii de documente. Pachet I. 28-31).

Copii particulare. — 33 copii după acte vechi prezentate de particulari.

B. Dosare.

Minist. Agriculturii și Domeniilor : — *Hotărnicii*. — La 12 Sept. 1939 s'au depus : 2218 dosare de hotărnicii pe anii 1832—1925

— *Dela Serviciul veniturilor și Garanțiilor* s'au depus : 2356 dosare pe anii 1870—1875.

— *Adm. bunurilor și exploatarea în regie* au depus : 3791 dosare pe anii 1860—1875.

— *Consolidări petrolifere și Delimitări rurale* au depus 199 pachete cu dosare.

— *Dir. Viticulturii* a depus 14 dosare din anii 1925—1929.

— *Dir. Contabilității—ordonanțare* — a depus 488 dosare pe anii 1884—1911.

— *Dir. Silvică* a depus 361 dosare pe anii 1894—1912.

Dosarele au fost primite cu procesele-verbale înregistrate la Nr. 1306 din 15 Iulie 1939 ; — 1386 din 28 Iulie 1939 ; — 1394 din 29 Iulie 1939 și parte cu chitanțe provizorii. S'au primit în total 10.228 dosare.

II. Lucrări de birou executate.

1. — Pregătirea manuscrisului pentru publicarea : „Inventarului Arhivelor Statului”.

2. — Studiat și trecut în inventar documentele Episcopiei Huși — 71 pachete — 1877 documente.

3. — Studiat și trecut în inventar documentele mănăstirii Sf. Sava din Iași — 188 pachete — 6122 documente.

4. — Studiat și trecut pe fișe provizorii precum și constituirea în pachete a dosarelor de hotărnicii, depunerea nouă.

5. — Primit și așezat în depozit 612 dosare depuse de C. A. P. S.

6. — Studiat și clasat dosarele Consiliului Superior al Agricult. (Circa 400 dosare).

7. — Fișe pentru indicele documentelor Țării-Românești până la anul 1600. — (488 fișe p. anii : 1360—1553).

8. — Studiat și inventariat fondurile noi de doc.

9. — Pregătirea manuscrisului pentru publicarea catalogului manuscriselor aflate în dep. Arhivelor.

Toate arhivele seecționare au fost depuse spre conservare la Arhivele Statului.

III. Fondurile cercetate.

În acest interval au făcut studii 377 persoane, care au folosit în acest scop 5200 documente, 110 condici și 19 dosare din următoarele fonduri : Mitropolia București, Mitrop. Iași, Episcopiile Argeș, Buzău, Huși, Râmnic și Roman ; *Mănăstirile* : Agapia, Sf. Apostoli, Apostolache, Arnota, Bistrița, Brâncoveni, Bogdana, Birnova, Barnovski,

Bisericiani, Baia de Aramă, Bradul, Banul, Cotmeana, Cașin, Cotroceni, Clocociov, Cetățuia, Căscioarele, Coșula, Cozia, Câmpulung, Căldărușani, Călușiu, Cernica, Dealul, Dintr'un lemn, Glavaciog, Golgota, Galata, Govora, Hanu-Greci, Sf. Gheorghe nou, Hurez, Sf. Ioan Gură de aur, Sf. Ioan din Focșani, Mărgineni, Mihai-Vodă, Mavromolu, Mislea, Mira, Mărcuța, M-rile Inchinate, Neamț, Sf. Nicolae din Galați, Nucet, Pasărea, Plumbuita, Pângărați, Polovragi, Pobrata, Radu-Vodă, Rîșca, Râncăciiov, Snagov, Sărindar, Stavropoleos, Slobozia lui Enache, Sf. Sava din Iași, Tismana, Țigănești, Vieroșu, Văratec, Văcărești, Vorona, Valea Viforita, Zlătari. *Schiturile* : Brazi, Ciolanul, Doljești, Dălhăuți, Florești, Gorovei, Hârșova, Mușetești, Negoiești, Rătești, Surpatele, precum și documente din Secția Istorică, Donațiuni, și Fotografii de documente.

20 Ianuarie, 1940.

arhivar
I. C. Dobrescu

2.

Secțiunea administrativă.

Potrivit ordinului de serviciu nr. 23/9 Ianuarie 1940, am onoarea a vă înfățișa situația Secției Administrative, în intervalul 1 Octombrie 1938—31 Decembrie 1939, după cum urmează :

I. *Depuneri legale* : a) Ministerul Justiției, Direcțiunea Judiciară, depune 4 (patru) acte de stare civilă ale Familiei Domnitoare (decesul M. S. Regina Maria), cu adresa nr. 103797/19 X. 1938, înregistrată la nr. 2921/21.X. 1938.

b) Ministerul Cultelor și Artelor, Direcțiunea Contabilității, Controlului Financiar și a Personalului, depune 1 (unul) pergament. (Evanghelia Paștelor 1939), cu adresa nr. 17460/11. IV. 1939, înreg. nr. 745/21.IV-1939.

c) Președinția Consiliului Miniștrilor depune arhiva privitoare la naturalizări, cu adresa nr. 5931/28. IV. 1939, înreg. nr. 793/29. IV. 1939.

d) Administrația Comercială a Porturilor și a Căilor de comunicație pe apă P. C. A. depune 1 (unul) pergament comemorativ (punerea pietrei fundamentale a digului dela Tașaul), cu adresa nr. 15671/18.VIII. 1939, înreg. nr. 1489/18.VIII.1939.

e) Secretariatul General al Senatului depune arhiva Senatului, cu adresele : nr. 682/6.IX.1939, înreg. nr. 1571/6.IX.1939 ; nr. 758/23.IX.1939, înreg. nr. 1734/4.X.1939, precum și referatul înreg. nr. 1733/4.X.1939.

II. *Arhive selecționate și nedepuse* : a) Arhiva Primăriei Târgoviște (referatul înreg. nr. 3152/17.XI.1938).

b) Arhiva Direcțiunii Reglementării Comerțului Exterior (adresa Ministerului Economiei Naționale, Direcțiunea Personalului, Administrației și Secretariatului, nr. 76275/11.V.1938, înreg. nr. 2846/12.X.1938, precum și referatul în reg. nr. 2929/22.X.1938).

c) Arhiva Ministerului Sănătății și Asistenței Sociale, Direcțiunea Personalului (adresa nr. 125283/30.I.1939, înreg. nr. 210/I.II.1939, precum și referatul înreg. nr. 213/I.II.1939).

d) Arhiva Ministerului Finanțelor, Direcțiunea Generală a Monitorului Oficial și Imprimeriilor Statului (adresa nr. 8347/7.II.1939, înreg. nr. 235/7.II.1939).

e) Arhiva Ministerului Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor, Direcțiunea Generală a Poștelor, Telegrafelor și Telefoanelor (adresa nr. 9903/3.VI.1939, înreg. nr. 1021/5.VI.1939, precum și referatul înreg. nr. 1369/26.VII.1939).

f) Arhiva Institutului Național de Export (adresa Ministerului Economiei Naționale, Direcțiunea Personalului, Administrației și Secretariatului, nr. 46758/14.VIII.1939, înreg. nr. 1474/16.VIII.1939).

g) Arhiva Oficiului pentru controlul asigurărilor (adresa Ministerului Economiei Naționale, Direcțiunea Personalului, Administrației și Secretariatului, nr. 4675/14.VIII.1939, înreg. nr. 1475/16.VIII.1939).

h) Arhiva Direcțiunii Administrative C. F. R. (adresa Direcțiunii Generale a Căilor Ferate Române, Direcțiunea Personalului și Secretariatului, nr. 187933 R.A./14.XI.1939, înreg. nr. 2030/15.XI.1939, precum și referatul înreg. nr. 2081/21.XI.1939).

i) Arhiva Casei Grădinilor Publice din Capitală (adresa nr. 2873/17.XI.1939, înreg. nr. 2078/21.XI.1939).

k) Arhiva Stației Chitila (referatul înreg. nr. 2130/29.XI.1939).

l) Arhiva Stației Filaret (adresa Direcțiunii Generale a Căilor Ferate Române, Direcțiunea Economatului, nr. 197479/15.XII.1939, înreg. nr. 2250/18.XII.1939).

m) Arhiva Stațiilor Ploești și Chitila (adresa Direcțiunii Generale a Căilor Ferate Române, Direcțiunea Economatului, nr. 209678/19.XII.1939, înreg. nr. 2258/19.XII.1939, precum și referatul înreg. nr. 2280/21.XII.1939).

III. *Lucrări de birou* : a) aranjarea Actelor Comemorative și de fundație.

b) culegerea materialului și pregătirea manuscrisului pentru tipar, partea Secției Administrative din „Inventarul Arhivelor Statului” (p. 255—277).

c) inventarierea dosarelor Prefecturii Prahova.

d) inventarierea dosarelor Ministerului Justiției.

e) transcrierea opiselor deteriorate ale Ministerului Cultelor și Instrucțiunii.

f) verificarea opiselor transcrise și a celor noi, pregătirea lor pentru legat (Mr. Instrucțiunii, Administrative vechi, etc.).

g) lucrări de depozit : verificări, aranjări, clasări, etc.

h) inventarierea condicilor=manuscrite.

i) lucrări de birou propriu zise, pentru serviciul curent, precum și explicații și cercetări pentru îndrumarea cercetărilor istorici, studenți și alții.

IV. *Inventare sau opise nou alcătuite* : a) Inventarul dosarelor Ministerului Justiției.

- b) Inventarul dosarelor Prefecturii Prahova.
- c) Obșteasca Adunare-Țara Românească.
- d) Direcțiunea Statisticii (neisprăvit).
- e) Inventar — situația depunerilor și a depozitelor.

V. *Fonduri cercetate, numărul cercetătorilor și pieselor cercetate :*

Au fost circa 336 cercetători (dintre aceștia mulți studenți), care au cercetat circa 1460 dosare și condici, din fondurile de dosare precum urmează, toate din veacul al XIX-lea :

a) Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească și Moldova : 964 dosare.

b) Vechiul Secretariat al Statului : 74 dosare.

c) Teatrul Național : 83 dosare.

d) Administrative Noi : 44 dosare.

e) Ministerul de Interne : 32 dosare.

f) Ostășești : 36 dosare.

g) Consiliul de Stat : 32 dosare.

h) Obșteasca Catagrafie : 43 dosare.

i) Ministerul Finanțelor : 29 dosare.

k) Ministerul Justiției : 9 dosare.

l) Consiliul Miniștrilor : 24 dosare.

l) Administrative Vechi : 42 dosare.

m) Condici domnești : 20 condici.

n) Tabele de împroprietărire ale județului Ilfov : 42 tabele.

o) Direcțiunea generală a Serviciului Sanitar : 2 dosare.

p) Senatul : 2 dosare.

VI. *Desiderate ale Secției Administrative :* Secția Administrativă are mii și mii de dosare cari zac pe pardoseală direct, în camere de depozit și în coridoare, și sînt supuse stricăciunii subț diverse forme. Sînt, deci, necesare rafturi noi, de fier sau de lemn, pentru buna depozitare a acestui material arhivistic din care enumărăm numai câteva depuneri : Președinția Consiliului de Miniștri, Ministerul Instrucțiunii, Ministerul Justiției, Prefectura Prahova, Teatrul Național, etc.

E nevoie, după completarea acestor rafturi, de o comasare și sistematizare a depozitelor, pentru ca depunerile aceleiași instituții să nu se găsească depozitate în camere depărtate unele de altele, amestecate cu depuneri străine, ale aceleiași secții sau ale altei secții.

Toate dosarele vechi au nevoie de coperte cu „en-tête”-ul Arhivelor Statului cusute la dosar, de oameni de serviciu, poate chiar special angajați în acest scop.

În foarte multe din camerele de depozit dela parter este aerisire insuficientă și puternică igrasie. Dealtfel, întreg localul de depozit este lipsit de ventilație sistematică.

Sînt opise-inventare începute, cari n’au mai fost continuate, deoarece funcționarii au primit alte însărcinări.

Ar fi foarte bine dacă legarea inventarelor, aprobată principial și pentru o parte din ele, ar putea fi extinsă la toate inventarele secției, noi și vechi.

Primiți, vă rog, Domnule Director General, încredințarea deosebitelor mele sentimente.

Emil Virtosu
Arhivar

P.S. Este necesară de asemenea legarea condicilor domnești, cele mai multe foarte deteriorate, în număr de aproximativ 140 bucăți.

3.

Secțiunea Judecătorească

La secția judecătorească în intervalul de timp, dela 1 Octomvrie 1938 până la 31 Decemvrie 1939, s'au depus de către Președinția Consiliului de Miniștri, cu adresa Nr. 5391 din 28 Aprilie 1938, următoarele dosare :

4515 dosare de naturalizări provenite dela Ministerul Justiției pe anii 1895—1937.

657 dosare de naturalizări provenite dela Camera Deputaților și Senat pe anii 1882—1924.

149 dosare de naturalizarea coloniștilor din diferite centre și județe.

95 dosare de recunoașteri de cetățenie.

49 dosare de redobândiri de cetățenie.

5475 dosare în total.

Deasemenea în acest timp s'au executat lucrările următoare :

1. S'au aranjat, legat în pachete și li s'a făcut inventar numeric, dosarelor și condicilor Tribunalului Ilfov, secția II-a C.C. pe anii 1831—1906, depuns înainte de 1 Octomvrie 1938.

2. S'au aranjat, legat în pachete și controlat cu inventarul depunerii parte din dosarele (anii 1892—1906) ale Curții de Apel secția 1, din București, depuse înainte de 1 Octomvrie 1938.

3. S'au operat, în registrele respective, 2858 mențiuni de căsătorie, divorțuri, decese, schimbări de nume și de religie, în registrele de stare civilă ale municipiului București și ale județului Ilfov.

4. S'au aranjat și inventariat o serie de dosare de naturalizări pe anii 1874—1898 primite de secția administrativă dela Ministerul de Justiție și predate în urmă secției Judecătorești.

5. S'au intitulat o parte din dosarele depuse de Ministerul Justiției în anul 1932.

6. S'a selecționat arhiva judecătorești *Goleștii-Badii*, din județul Muscel, fără însă a se primi în depozitul nostru partea selecționată.

7. S'a lucrat la alcătuirea inventarului de fonduri ale secțiunei.

8. S'au studiat actele grecești dela secțiunea „Bunurile publice” ale partidei Mănăstirea Căroceni și Sf. Sava.

9. S'au efectuat lucrările de birou și corespondență în legătură cu administrația instituției.

Cercetători. Dela 1 Octomvrie 1938 până la 31 Decemvrie 1939, au cercetat și studiat acte din această secțiune un număr de 2947 cercetători.

Materialul cercetat face parte din următoarele fonduri :

Cancelaria veliților boeri ; Logofeția țării de sus și de jos ; dosarele dela naturalizări, Curtea de casație și justiție secțiile I-a și a II-a ; Curtea de Apel din București secțiile I. II și III. ; Curtea de Apel din Craiova secțiunile I și II ; Tribunalul Argeș, Tribunalul Brăila ; Tribunalul Buzău ; Tribunalul Ilfov secția de notariat ; Tribunalul Ilfov secțiunile I. II. III și IV C.C. ; Tribunalul Ilfov, secția I-a Comercială ; Tribunalul Muscel ; Tribunalul Saac ; Condicele Oficiilor de stare Civilă din județele : Bacău, Brăila, Dolj, Ialomița, Ilfov, Mehedinți, R. Sărat și Teleorman.

Mih. Popescu
arhivar

4.

Biblioteca

Potrivit ordinului de serviciu din 9 Ianuarie 1940, am onoarea a vă înainta următorul raport cu privire la situația bibliotecii Direcțiunii generale a Arhivelor Statului, dela 1 Octombrie 1938 până la 31 Decembrie 1939 :

În acest timp colecțiile bibliotecii au sporit cu 2518 publicații (în acest număr fiind cuprinse și 63 de dublete), dintre care 603 (25 dublete) s'au primit în răstimpul dela 1 Octomvrie la 31 Decembrie 1938, iar restul de 1915 (din care 38 sunt dublete), în cursul anului 1939.

Dintre aceste publicații, unele au fost primite pe temeiul legii depozitului legal (1761, dintre care 35 de dublete ; 390 (15 dublete) primite până la 31 Decembrie 1938, iar 1371 (20 dublete) primite în 1939) ; altele au fost dăruite (717 — cu 28 de dublete, — primite astfel : 213 [10 dublete] în 1938 și 504 (18 dublete) în 1939 ; altele cumpărate (30, în 1939) ; primite în schimbul altor publicații (5, în 1939) ; altele însfârșit, fiind editate de Arhivele Statului, au fost socotite ca publicație proprie (5, în 1939).

După natura lor toate publicațiile primite au fost împărțite în felurile fonduri ale bibliotecii, și anume : 913 au intrat în fondul de cărți (volume și broșuri) ; 698, la periodice ; 10, la stampe (și hărți, fotografii, etc.) ; 627, la foi volante.

Alături și situația fiecărui fond în parte, atât din punct de vedere al creșterii, cât și al originii.

I. *Volume și broșuri.*

Creștere : 913 (30 dublete), din care 208 (10 dublete) primite între 1 Octombrie — 31 Decembrie 1938, iar restul de 705 (20 dublete), primite în cursul anului 1939.

Originea : *Depozit legal* : 619 (13 dublete), din care 121 (3 dublete) primite în 1938, și 498 (10 dublete), în 1939.

Dăruite : 262 (17 dublete), din care 87 (7 dublete), primite în 1938, și 175 (10 dublete), în 1939.

Cumpărate : 30 volume, în 1939.

Schimb : —

Publicație proprie : 2, în 1939.

II. *Periodice.*

Creștere : 968 (14 dublete), din care 251 (4 dublete), primite între 1 Octombrie — 31 Decembrie 1938, și 717 (10 dublete), în 1939.

Originea. Depozit legal : 525 (3 dublete), dintre care 132 (1 dublet) primite în 1938 și 393 (2 dublete), în 1939.

Dăruite : 437 (11 dublete), din care 119 (3 dublete) primite până la 31 Decembrie 1938 și 318 (8 dublete) primite în 1939.

Cumpărate : —

Schimb : 5 periodice, în 1939.

Publicație proprie : 1, în 1939.

III. *Stampe, hărți, etc.*

Creștere : 10 ex., 7 (din care 2 hărți) primite în 1938, iar 3 în 1939.

Originea. Dăruite : 8, 7 în 1938, 1 în 1939.

Publicație proprie : 2, în 1939.

IV. *Foi volante.*

Creștere : 627 (19 dublete), din care 137 (11 dublete) în 1938 și 490 (8 dublete), în 1939.

Originea. Depozitul legal : 617 (19 dublete), din care 137 (11 dublete) în 1938, și 480 (8 dublete) în 1939.

Dăruite : 10, în 1939.

Bibliotecară,
Maria Dumitrescu

5.

Registratura

A.

La ordinul D-voastre, am onoare a vă face cunoscută situația activității desfășurate la registratura Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului din București, pe anul 1939, care se prezintă astfel :

Au fost înregistrate la intrare un număr de 2.300 hârtii (ordine ministeriale, cereri de liberare de copii, cererile funcționarilor pentru motivări de absențe, adrese sosite dela Arhivele regionale etc.).

Au fost înregistrate la eșire un număr de 1642 hârtii privitoare la corespondența cu Ministerele, cu Arhivele regionale, cu diferite autorități, circulări etc.

Totdeauna am onoarea a vă face cunoscut că pe lângă cele 17 (șaptesprezece) dosare existente, s'au mai format dosarul 18, referitor la Arhivele Statului din Brașov, Direcțiunea regională nou înființată și dosarul 19, privitor la lucrările în legătură cu Apărarea pasivă.

Toate în ordinea lor cuprind următoarele :

Dosar	Nr.	1 : Bunuri publice.
„	„	2 : Intreținerea localului și mobilier.
„	„	3 : Cereri de liberări de copii după acte din depozit.
„	„	4 : Cereri de liberări de copii după acte particulare.
„	„	5 : Personal : state de lefuri, concedii, certificate.
„	„	6 : Arhivele Statului din Iași.
„	„	7 : Arhivele Statului din Chișinău.
„	„	8 : Arhivele Statului din Cernăuți.
„	„	9 : Arhivele Statului din Cluj.
„	„	10 : Școala de Arhivistică.
„	„	11 : Biblioteca.
„	„	12 : Inventare și primiri de arhive dela autorități.
„	„	13 : Steme.
„	„	14 : Arhivele Statului din Craiova.
„	„	15 : Arhivele Statului din Timișoara.
„	„	16 : Inventarele autorităților de dosarele înființate.
„	„	17 : Arhivele Statului din Năsăud.
„	„	18 : Arhivele Statului din Brașov.
„	„	19 : Apărarea pasivă.

Deziderat : Rog onor. Direcțiunea Generală să binevoiască a dispune ca în viitor, ori de câte ori se va ridica dela registratură vre un dosar, să se lase în schimb o adeverință pe care se va specifica : numărul și anul dosarului, numele celui care l-a ridicat și data primirii, iar odată cu înapoierea lui, adeverința se va distruge de subsemnatul.

În chipul acesta se poate mai ușor constata responsabilitatea.

Primiți, vă rog, Domnule Director General, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

I. Gh. Fănuică, registrator.

B.

La cererea verbală, ce mi-ați făcut, de a mă interesa de sistemul unui același registru, de intrare și eşire, pe care doriți să-l introduceți la Direcțiunea ce cu onoare conduceți, subsemnatul am onoarea a vă raporta următoarele :

Sistemul cu două registre : unul de intrare și altul de eşire, folosit până acum, are avantajul economisirii unui mai mare număr de file. (Se trec hârtiile atât în registrul de intrare, cât și în cel de eşire, una după alta, fără a se pierde un cât de mic spațiu).

Desavantajul : hârtiile care comportă răspunsul, fiind trecute :

cea sosită, la intrare, răspunsul ei la eșire, poate de cele mai multe ori să se rătăcească una de alta și atunci cu greu se poate găsi.

Sistemul cu un singur registru.

Avantaj : făcându-se înregistrarea, în același registru, intrarea pe pagina din stânga, iar eșirea pe pagina din dreapta, se poate ușor observa că hârtia, care comportă un răspuns a fost lucrată, dându-i-se și număr de eșire. Se poate lucra mai ușor cu un singur registru decât cu două.

Desavantaj : La Arhivele AStatului, fiind multe cereri de liberări de acte, deci hârtii la care numărul de eșire se dă dintr'un registru special, ar însemna ca pagini întregi, din registrul pe care se lucrează intrarea și eșirea, să rămână nescrise.

Comunicându-vă cele de mai sus, am onoarea a vă ruga, Domnule Director General, să binevoiți a decide.

Cu deosebită considerațiune,
I. Gh. Fănuică, registратор.

II

RAPORT DESPRE ACTIVITATEA DIRECȚIUNEI REGIONALE A ARHIVELOR STATULUI DIN BRAȘOV PE ANUL 1939.

No. 1/1940.

La ordinul D-Voastră Nr. 11 din 9 Ianuarie 1940, avem onoare a Vă înainta următorul raport despre activitatea Direcțiunii Regionale a Arhivelor de Stat din Brașov pe anul 1939.

Arhiva Istorică a Municipiului Brașov, una din cele mai însemnate din țară, prin bogăția și vechimea materialului pe care-l conservă (documente, acte, registre, planuri, hărți, tipărituri etc.) a fost transformată în Direcțiune Regională a Arhivelor de Stat prin Deciziunea No. 63.179/1939, publicată în Monitorul Oficial No. 89 din 18 Aprilie 1939, în urma propunerii Primăriei Municipiului, făcută cu aprobarea Rezidenței Regale a Ținutului Bucegi și cu sprijinul Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului din București.

Prin noua organizare competența arhivei a fost extinsă și asupra teritoriilor județelor Brașov și Trei Scaune, materialul arhivistic din aceste regiuni urmând a fi concentrat în localul Direcțiunii Regionale din Brașov.

Pentru a putea corespunde noii sale misiuni precum și pentru a putea conserva într'o formă corespunzătoare depozitele sale, s'au obținut încăperile necesare pentru păstrarea fondurilor arhivistice. În anul 1939 s'a început amenajarea corespunzătoare a acestor încăperi după indicațiile Serviciului Arhivei Istorică și anume : 2 săli spațioase pentru depozite, (având dimensiunile 9,85 m/5,80 m. și 17,60 m/5,35 m), 2 săli de birou și o sală pentru un laborator fotografic prevăzut cu o

cameră obscură. Aceste lucrări s'au efectuat după cerințele corespunzătoare ; toate aceste încăperi au fost prevăzute cu instalațiile trebuincioase de siguranță în contra incendiilor și a prafului care distruge hârtia.

Costul total al lucrărilor de zidărie, zugrăvit, pardosire, instalațiuni de apă și electricitate, ferestre etc., se ridică la suma de *Lei* 158.995. În acelaș timp s'a început și executarea rafturilor metalice în cele 2 mari încăperi de depozit, pentru așezarea materialului arhivistic. Executarea lucrării rafturilor metalice se face de către Liceul Industrial „Regele Carol II” din Brașov. Valoarea lor se ridică la suma de *Lei* 503.400 iar a lucrărilor suplimentare de vopsire, polițe, consolidare, la suma de *Lei* 229.278. Până la finele exercițiului bugetar și aceste lucrări vor fi terminate, astfel că atunci, se va putea începe imediat depozitarea și aranjarea rațională a fondurilor arhivistice corespunzătoare.

Activitatea de specialitate a Direcțiunei Regionale s'a desfășurat în următoarele patru domenii :

a) Biblioteca,

b) Secția documentelor,

c) Inceperea preluării materialului arhivistic dela alte autorități, pentru a fi concentrat la arhiva regională.

d) Diferite lucrări.

a) Biblioteca de specialitate a arhivei s'a îmbogățit cu 173 de volume și 12 ani de revistă, achiziționate du suma de *Lei* 26.444. S'au legat 123 volume cu prețul de *Lei* 9.994. Pentru catalogul bibliotecii s'au procurat 4.600 fișe din carton pânzat cu prețul de *Lei* 4.600. Deasemeni se lucrează la facerea catalogului de fișe și a unui inventar amănunțit al bibliotecii acestei arhive. Până în prezent s'au inventariat 2.832 opere tipărite, întocmindu-se și fișele corespunzătoare ale catalogului alfabetic pe nume de autori.

b) În vederea întocmirii unui inventar analitic al fondurilor acestei arhive s'au studiat 795 documente din sec. XIV—XIX scrise în limba slavă, latină, germană, română și maghiară, pentru a se stabili edițiile în care au fost publicate.

Pentru întocmirea indicelui tuturor documentelor aflătoare în arhivele din țară, s'a făcut selecționarea materialului și s'a început studierea documentelor provenite din Țara Românească până la anul 1500, făcându-se registre amănunțite, pentru fiecare document în parte, cu indicarea completă a datei, locului, emitentului, numele documentului destinatarului, cuprinsului, a semnelor de validare și a descrierii acestor documente aflătoare în arhiva din Brașov.

Conform instrucțiunilor și formularului primit de model din partea Direcțiunei Generale a Arhivelor de Stat. — Din întreg materialul s'a selecționat — pentru alcătuirea indicelui cronologic al documentelor până în sec. al XV-lea — un număr de 285 documente provenite dela domnitorii, boerii și mitropoliții Țării Românești, scrise în limba slavonă și latină, adresate județului și pârgarilor din Brașov, conținând privilegii comerciale, informații, solii, chestiuni politice, economice, particulare ș. a. Din aceste documente s'au lucrat până în prezent 120, conform indicațiunilor primite de Direcțiunea Regională și anume :

Din epoca lui Mircea cel Bătrân (1368—1418) s'a lucrat 1 doc. slavon.

Din epoca lui Mihail I coregent al lui Mircea (1415—1418) s'au lucrat 2 doc. slavone.

Din epoca lui Radu II Praznaglava (1421, 1424—1427) s'au lucrat 4 doc. slavone.

Din epoca lui Dan II 1420—1424; 1427—1431 s'au lucrat 11 doc. slavone.

Din epoca lui Alexandru Aldea (1431—1433) s'au lucrat 12 doc. slavone.

Din epoca lui Vlad Dracul (1431—1446) s'au lucrat 30 doc. slavone.

Din epoca lui Vladislav II sau Vladislav Dan (1447—1456) s'au lucrat 4 doc. slavone.

Din epoca lui Vlad Țepeș (1456—1462; 1476—1477) s'au lucrat 11 doc. slavone.

Din epoca lui Dan Pretendentul (1459—1460) s'au lucrat 3 doc. slavone.

Din epoca lui Radu II cel Frumos (1462—1474) s'au lucrat 6 doc. slavone.

Din epoca lui Basarab cel Bătrân (1474—76; 1477—1478), s'au lucrat 17 doc. slavone.

Din epoca lui Basarab cel Tânăr (1478—1482) s'au lucrat 19 doc. slavone.

S'a început preluarea materialului arhivistic, ce urmează a fi concentrat la Direcțiunea Regională a Arhivelor de Stat din Brașov. Astfel a fost preluată arhiva veche a Primăriei orașului Târgu Săcuiesc și s'a intervenit la Prefectura Județului Trei Scaune, pentru a se pune materialul în ordine spre a putea fi adus la Brașov. În acelaș timp s'au făcut intervențiunile necesare spre a se putea da de urma materialului arhivistic mai vechi, care a fost cedat și preluat în anul 1920, de Muzeul Național Săcuiesc din Sfântul Gheorghe, fără să fi rămas un inventar asupra acestui material de mare însemnătate istorică.

d) Fondurile arhivei au fost consultate de 26 cercetători, cărora li s'a pus la dispoziție materialul de studiu necesar, întocmindu-se evidențele corespunzătoare și dându-li-se referințele necesare. S'au dat informațiile cerute la 14 persoane asupra unor probleme limitate, în baza materialului aflător în arhivă.

Pentru serviciile Primăriei s'a căutat și s'a pus la dispoziție materialul necesar pentru 55 de cazuri.

Pentru Oficiul local de Turism s'au întocmit la cerere, descrieri corespunzătoare ale istoricului orașului.

S'au organizat expoziții ocazionale cu piesele valoroase din arhivă pentru școli, societăți culturale și alte grupuri interesate din Brașov și alte localități, dându-li-se explicațiunile corespunzătoare.

S'a întocmit inventarul sintetic ale acestei direcțiuni regionale care a fost tipărit, împreună cu inventarele celorlalte direcțiuni de arhivă din țară, în volumul editat de Direcțiunea Generală a Arhivelor Statului din București. Acest inventar a apărut și în Buletinul Municipi-

puului Braşov precum şi în 100 extrase separate. Deasemeni s'a făcut un inventar special pentru biroul M.O.N.T. al Municipiului, întocmit în vederea necesităţii unei eventuale evacuări a acestei arhive.

Având în vedere personalul de specialitate extrem de redus al acestei Direcţiuni, avem onoare a Vă ruga, Domnule Director General, să binevoiţi a interveni şi la Rezidenţa regală a Ținutului Bucegi spre a aproba Primăriei crearea cel puțin a unuia din cele două posturi propuse, și anume pe acela de arhivar, toate posturile noi, plătite din bugetul Municipiului, având nevoie de aprobarea prealabilă a Rezidenței Regale a Ținutului Bucegi.

Braşov, în 29 Ianuarie, 1940.

Director Regional :
Const. Sassu

p. Arhivar :
M. Runceanu

III

RAPORTUL COMISIUNII ARHIVELOR STATULUI DIN CERNĂUȚI

No. 84/1940

Cernăuți, la 29 Ianuarie 1940.

La adresa Domniei Voastre din 9 Ianuarie a.c., Nr. 6, avem onoarea a Vă trimite următorul :

R A P O R T

asupra activității Arhivelor Statului din Cernăuți în cursul anului 1939.

Lucrările curente.

Am avut toată grija pentru documentele, parte găsite în depozitul nostru, parte cumpărate sau primite în dar. Am reușit să încorporăm Arhivelor un număr de 230 documente. Procedul inventarierei este următorul : Pentru fiecare document se alcătuește un dosar în care se indică secția, partida și pachetul cărora aparține nou intratul document. În urmă se scrie anul și un scurt cuprins al documentului. La observațiuni se menționează felul de achiziționare sau numele donatorului. Evaluând fiecare document cu 100 lei, urmează că aceste 230 documente nou intrate reprezintă o valoare bănească de 23.000 lei.

În seama bibliotecarului cade munca trecerii în inventar a publicațiunilor periodice și a cărților primite în dar sau cumpărate. În anul acesta au fost inventariate 190 cărți și publicațiuni periodice (adică 11 dosare), amândouă în valoare bănească de 4.838 lei.

Dosarele examenului de capacitate, Facultatea de Litere și Științe. Universitatea Cernăuți.

Universitatea din Cernăuți a fost înființată în anul 1875 și a funcționat după legile austriace până în anul 1923, când a fost aplicată noua lege universitară românească, după care urma să funcționeze pentru

examele de capacitate la Facultatea de Litere și Științe Comisiile Inter-Universitare numite de Minister. Drept aceea, Universitatea a predat Prefecturii Cernăuți dosarele acestor examene. Prefectura le-a depozitat în arhiva ei. Făcând odată un control, am observat că aceste dosare se găsesc aruncate într'un colț și că funcționarii Prefecturii scot din ele diverse acte. Am dispus imediat transportarea întregului material în biroul Arhivei, unde prin mai mult timp funcționarii Arhivei au ordonat alfabetic dosarele alcătuind și un inventar separat. Astăzi aceste dosare se găsesc incorporate Arhivelor Statului de unde nu se mai poate înstrăina nici un act.

În total sunt 704 dosare.

Școala Normală de băeți și fete Cernăuți.

Făcând odată un control la arhiva Școlii Normale de Băeți și Fete din Cernăuți, am putut constata că ea se găsește într'o stare deplorabilă. Am reclamat-o imediat și anume toate actele și cataloagele, și, peste tot, întregul material arhivistic până la anul 1918. De fapt, după un timp de așteptare întregul material ne-a fost predat.

Acest material conține actele și cataloagele Școlii primare de Stat din Cernăuți de prin anii 1790—1918, actele Școlii de Preparandie care a funcționat între anii 1840—1870, și actele și cataloagele Școlii Normale de băeți și fete din anii 1870—1918. Acest material a fost sortat și ordonat cronologic și se găsește astăzi în rafturile Arhivei noastre. Încă n'a fost inventariat.

Școala primară ortodoxă de băeți din Cernăuți.

La fel a fost inspecționată de noi Școala ortodoxă din Cernăuți unde s'a constatat că arhiva veche este depozitată, în completă dezordine, prin pod și dulapuri. Am dispus imediat transportarea întregului material la Arhivele Statului. Acest material se referă la anii 1811—1907, se găsește în perfectă ordine în Arhivele Statului dela noi. Menționez numai în treacăt că această școală a fost frecventată pe vremuri de Mihail Eminescu.

Tribunalul din Suceava.

Materialul arhivistic al acestui Tribunal a fost selecționat la fața locului de funcționarii Arhivei noastre, și ce a fost de valoare istorică a fost transportat la Arhivele Statului din Cernăuți. Materialul se găsește deus în rafturile Arhivei noastre. Încă nu e inventariat.

Comitetul Țării.

Pe timpul Austriei au fost două administrații în Bucovina, una a Statului dirijată de Governorul Țării, și alta a Ducatului Bucovinei condusă de Comitetul Țării din Bucovina, în fruntea căruia se găsea Mareșalul Bucovinei. Comitetul Țării grijea de administrarea satelor. Din materialul documentar al acestui comitet al Țării numai o parte a

ajuns în proprietatea Arhivelor Statului, cea mai mare parte fiind distrusă în cursul războiului mondial. Suntem tocmai ocupați cu selecționarea acestui material. O parte a fost acuma controlată. Când întregul material va fi selecționat, se va forma un inventar, după care va urma încorporarea la Arhivele Statului.

Măsurile luate în vederea evacuării.

Pentru a nu fi surprinși de evenimente, ne-am înțeles cu Rezidenția și am împachetat materialul cel mai prețios în lăzi speciale puse nouă la dispoziție de Rezidenție. Ce n'a încăput în aceste lăzi a fost împachetat în lăzi mai mici cumpărate de noi.

Aceasta este activitatea pe care am desfășurat-o anul acesta.

Primiți, Vă rugăm, Domnule Director General, asigurarea deosebitei noastre stime și considerațiuni.

Conducător :
Teodor Balan

Cu 5 anexe.

I

B O R D E R O U

de procesele verbale de constatarea și evaluarea inventarului mobil, aparținând Arhivelor Statului din Cernăuți, trecut în Inventar partida 12, pentru timpul dela 1 Aprilie 1939 până la 31 Decembrie 1939.

Nr. cor.	Nr. din Inv. Part.	C a t e g o r i a	Obiecte	Valoarea	Observațiuni
1	1	Documente	230	23.000	
2	2	Dosarele cu actele examenelor de capacitate	704	50.0000	
3	3—5	Publicațiuni	11	2.800	
4	6	Biblioteca	190	2.038	
Total :			1.135	527.838	

Cernăuți, la 21 Ianuarie, 1940.

Conducător :
Teodor Balan

2.

PROCES-VERBAL,

dresat de Comisiunea Arhivelor Statului din Cernăuți, cu prilejul evaluării de documente trecute în Registrul Inventar (Model 12) sub

Nr. 1, în număr de 90 dosare conținând 230 documente parte originale parte copii, în valoare de 23.000 lei.

Cernăuți, la 21 Ianuarie, 1940.

Comisiunea de evaluare :
Teodor Balan

3.

PROCES-VERBAL,

dresat la Arhivele Statului din Cernăuți, cu prilejul evaluării dosarelor cu actele examenelor de capacitate din anul 1875—1923, trecute în Registrul Inventar (Model 12); sub Nr. 2, în număr de 704 dosare.

Valoarea acestor dosare e de 500.000 lei.

Cernăuți, la 21 Ianuarie, 1940.

Comisiunea de evaluare :
Teodor Balan

4.

PROCES-VERBAL,

dresat la Arhivele Statului din Cernăuți, cu prilejul evaluării publicațiilor periodice-oficiale trecute în Registrul Inventar (Model 12) sub Nr. 3—5 incl. în număr de 11 pachete.

Valoarea acestor pachete este de 2.800 lei.

Cernăuți, la 21 Ianuarie 1940.

Comisiunea de evaluare :
Teodor Balan

5.

PROCES-VERBAL

dresat la Arhivele Statului din Cernăuți, privitor la cărțile incurse ca donațiuni din partea Direcțiunilor Imprimeriilor Statului, Academiei Române și a diferiților autori în număr de 190 bucăți, trecute în Registrul Inventar (Model 12) sub Nr. 6.

Valoarea totală a acestor cărți reprezintă suma de 2.038 lei.

Cernăuți, la 21 Ianuarie, 1940.

Comisiunea de evaluare :
Teodor Balan

IV

RAPORTUL ARHIVELOR STATULUI, DIRECȚIUNEA
REGIONALĂ, CHIȘINĂU

Nr. 100/940

Chișinău, 29 Ianuarie, 1940

În conformitate cu ordinul D-vs Nr. 5/940 avem onoare a Vă raporta următoarele :

1. În cursul anului 1939, la aceste Arhive, s'a lucrat la orânduirea materialului arhivistic pe secțiuni și depozite : a) Palatul de Finanțe din Basarabia (la care au lucrat 2 funcționari timp de 3 luni) ; b) Tribunalul regional din Basarabia (la care au lucrat doi funcționari timp de una lună) ; c) dosarele fostelor instituții din Basarabia : Directoratul de Industrie și comerț din Basarabia ; Administrația Acțizelor din Basarabia, Inspectoratul Inchisorilor din Basarabia ; Adunarea Nobilimii din Basarabia ; Zemstvele din Basarabia, dosarele instituțiilor învățământului din Basarabia și dosarele mai multor altor instituții din Basarabia (la care au lucrat 4 funcționari).

2. S'au întocmit opise pentru dosarele provenite dela Administrația Corpului de Jandarmi rus și s'a continuat opisul dosarelor Tribunalului Regional din Basarabia.

3. S'au inventariat toate cărțile, revistele și publicațiile primite.

4. S'au primit spre păstrare și inventariat dosarele următoarelor instituțiuni : Liceul „A. D. Xenopol” din Soroca, Liceele particulare „Remezov”, „Scomorovschi”, „Boico”, Liceul de fete Eparhial, Liceul de fete „Regina Maria”, Revizoratul școlar Orhei și Inspectoratul sanitar al jud. Cetatea Albă.

5. S'au lucrat și dat răspunsuri în total : Registrul de Interne, 1211 numere și la Eșire 1607 numere.

6. S'a întocmit indexul alfabetic pentru solicitanți.

7. S'a trimis tuturor instituțiilor o adresă prin care s'a arătat obligativitatea depunerilor arhivelor vechi potrivit legilor în vigoare, întocmirea opiselor și chipul de deservire a publicului de către Arhive (anexă).

8. S'au dat îndrumări și deservit publicul cercetător.

Totodată Vă raportăm că potrivit ordinului Nr. 616 din 19 Iulie 1939 s'a întocmit indicele cronologic a documentelor pe sec. XV.

Director regional, **L. T. Boja**

Arhivar, **Em. Gane**

V

RAPORTUL ARHIVELOR STATULUI, CLUJ

Nr. 17/1940.

Cluj, 29 Ianuarie, 1940.

La adresa Dvoastre Nr. 7 din 9 Ianuarie 1940 avem onoarea a Vă aduce la cunoștință următoarele, în privința activității instituției noastre în cursul anului 1939.

Dintre cele 7 posturi de funcționari prevăzute în bugetul Direcțiunii noastre, 2 au fost neocupate. Doi din cei 5 funcționari au fost concentrați : unul dela 15 Martie până la 26 Aprilie, iar al doilea dela 22 Martie până la 22 Mai și apoi dela 5 Septembrie până la 31 Octombrie.

Deși această lipsă a funcționarilor a fost dăunătoare activității instituției noastre, am căutat totuși ca, între marginile posibilității, să facem cât mai puțin simțită această lipsă, continuând lucrările de arhivă începute mai dinainte — după cum urmează :

1. Am aranjat în rafturile din depozit întreaga arhivă a comitatului Turda, în fascicule pe ani, care până acum a fost păstrată în lăzi.

2. Tot la fel arhiva județului Satu-Mare.

3. După actele care ne-au fost prezentate spre cumpărare s'au făcut copii.

4. Au fost traduse din limba latină și maghiară diferite urbarii.

5. Au fost întocmite un indice onomastic și toponimic al arhivei orașului Cluj.

6. Indicele cronologic al documentelor dela 1324—1500.

În afară de aceasta s'au făcut, desigur, și toate lucrările de administrație curentă. Între acestea o mare parte din timp ne-au luat îndrumările pentru selecționări ale arhivelor diferitelor instituții.

Director, **Metes**

VI

RAPORTUL ARHIVELOR STATULUI, DIRECȚIUNEA REGIONALĂ CRAIOVA

Nr. 18/1940.

Craiova, 20 Ianuarie, 1940

La ordinul Domniei-Voastre Nr. 8/940, avem onoare a vă raporta că în cursul anului trecut, această Direcțiune a avut următoarea activitate :

Intrări : 3006.

Ieșiri : 363.

Copii și certificate liberate : 1724.

Depuneri : planuri 139, cărți de hotărnicie 45.

Donațiuni : documente 32, hartă veche 1.

Spor bibliotecă : volume 137.

Spor mobilier : clasoare Fichet 2, panouri de lemn pt. expoziție 33, rame de lemn 40, rame metalice 400.

Cumpărări : stampe 4.

Subvenții : dela Preșidenția consiliului 50.000 lei dela Ministerul Propagandei 20.000 lei.

Dosarele dela autoritățile din localitate nu au putut fi luate în primire din lipsă de spațiu și personal (1 funcționar și 2 servitori concentrați). Din Ținut, chiar excluzând impedimentele de mai sus, nu se poate aduce material din lipsă de mijloace de transport.

Director, **Dr. C. S. Nicolăescu-Plopșor**

Ajutor-Arhivar, **Ioan Căneea**

VII

RAPORTUL DIRECȚIUNEI REGIONALE A ARHIVELOR
STATULUI DIN IAȘI

No. 27.

Iași, 30 Ianuarie, 1940

Ca urmare la ordinul D-voastre cu No. 4 a. c., avem onoare a vă înainta următorul raport despre activitatea acestei Direcțiuni în cursul anului 1939 :

A. *Lucrări de conservare.*

I. S'au depus spre conservare în depozitele acestei Direcțiuni un număr de 11.250 dosare și 1736 registre dela următoarele autorități :

a) Dosare de căsătorii ale orașului Iași pe anii 1897—1908	6014
b) „ „ procese ale Trib. Iași S. III 1903—1908	3901
c) „ „ „ „ „ „ S. II 1904—1909	1335
d). Registre de stare civilă ale oraș. Iași pe anii 1897—1908	253
e) „ „ „ „ „ „ jud. Iași pe anii 1897—1908	1483
Total	12.986

Toate aceste dosare și registre au fost aranjate în cursul anului 1939 și depuse la secțiunile respective din depozite.

Tot în cursul anului 1939 s'au mai organizat și următoarele depuneri din anii anteriori :

a) Dos. Tribunalului Iași S. III pe anii 1890—1896	6.018 dosare
b) Dos. Trib. Iași S. III pe anii 1907 (făcut opisul din nou)	410 „
c) Arhiva Seminarului Veniamin depusă în 1938 :	{ 465 „
d) Ocolul Silvic Iași depus în 1938	{ 409 condici
	405 dosare
Total	7.707

În afară de aceste depuneri oficiale tot în cursul anului 1939 s'au mai aranjat și un număr de 142 acte din arhiva Baroului Iași, găsite și depuse de către d. Gh. Ungureanu.

2. La secția „documente” s'au executat următoarele lucrări :

a) S'au inventariat 426 documente sec. XVIII și XIX din documentele în curs de inventariere în număr de 23818 care se găsesc la această Direcțiune.

b) S'au făcut 78 fișe la documentele inventariate până la 1800. Depuneri particulare nu s'au făcut în cursul anului 1939 și nici cumpărări nu s'au făcut — deși au fost ocazii și cu prețuri extrem de mici — din lipsa oricărui fond pentru aceasta.

B. *Lucrări de cancelarie.*

a) S'au primit și înregistrat 359 ordine și adrese.

b) S'au primit 219 petițiuni.

c) S'au expeditat 241 rapoarte.

d) S'au eliberat 16 copii legalizate depe acte prezentate și 180 depe actele aflate în depozitele acestei Direcțiuni.

e) S'au eliberat 44 certificate în diferite chestiuni în urma cercetărilor făcute în depozitele acestei Direcțiuni.

Tot în cadrul lucrărilor de cancelarie putem pune și executarea de către funcționari a 1050 mențiuni în actele stării civile a orașului și județului Iași, cari mențiuni ne sunt trimise zilnic de către Trib. Iași S. III.

Îste o lucrare destul de grea și care răpește cel mai mult timp funcționarilor și care trebuie executată la zi.

C. *Lucrări de interes științific.*

1. S'au cercetat filă cu filă dosarele Secretariatului de Stat cari sunt intitulată „diferite chestiuni” și s'au însemnat toate actele mai importante pentru a le avea în evidență la vre-o cercetare.

2) S'au făcut de către funcționarii acestei Direcțiuni următoarele publicațiuni bazate în cea mai mare parte pe material inedit găsit după minuțioase cercetări în depozitele acestei Direcțiuni :

Alex. Băleanu.

1. Contribuție la „Inventarul Arhivelor Statului”, Buc. 1939 p. 386—388.

2. „O pagină din viața Mitropolitului Veniamin Costache”, în Anuarul Scolii Normale Vasile Lupu, Iași.

3. „Poetul Gh. Sion și Arhivele Statului Iași”, în omagiu lui G. Sion.

4. „Acte privitoare la domnia lui Ioan Sandu Sturza Voevod”, în Revista Arhivelor, Buc. 1939, III, 2, 8 p. 207—215 (omagiu prof. Moșil).

Gh. Ungureanu :

1. Contribuție la Inventarul Arhivelor Statului, Buc. 1939 p. 367—386.

2. „Costachi Conachi organizator al Arhivelor Moldovenesti”, 1831—1833 în Revista Arhivelor, Buc. 1939, III, 2, 8, p. 334—340.

3. „Istoricul închisorilor moldovenesti în prima jumătate a sec. XIX” în „Intregiri”, 2, buletinul institutului de istoria vechiului drept româneasc, Iași.

4. „Din viața lui Ion Creangă”, ed. Fundațiile, Buc.

5. „Omagiu lui G. Sion”, cetățean de onoare al Clujului.

6. „Două articole în „Universul Literar” Buc. 1939, Iulie, cu date inedite depe Eminescu și Creangă.

7. Diferite articole de istorie literară în „Chemarea”, Iași dintre care unele au fost reproduse în „Cuget Clar” Buc.

8. Diferite articole din trecutul Iașului în „Opinia” Iași.

3) În sala de studiu s'a înlesnit de către funcționari cercetările în diferite domenii ; sala a fost vizitată de 46 cercetători pentru care s'au

scos 156 condici și aproximativ 400 dosare ; dela secția „documente” deasemenea s'au pus la dispoziția cercetătorilor 89 documente.

Deasemenea s'au pus la dispoziția cercetătorilor numeroase cărți din biblioteca acestei Direcțiuni, care în cursul anului 1939 a crescut cu 777 lucrări. Toate acestea provin din depuneri oficiale. Cumpărări noi nu s'au făcut din lipsă de fonduri.

4) Tot în sala de studiu s'a amenajat și o mică expoziție de acte și documente mai importante și care expoziție a fost vizitată în cursul anului 1939 de aproape toate școlile din Iași și alți vizitatori, explicațiile fiind date de către D-nii funcționari.

D. *Lucrări administrative.*

Prima grijă a acestei Direcțiuni a fost clădirea în care se găsește instalată această Arhivă și căreia, dacă nu i s'au putut face reparațiile necesare și urgente, totuși ne-am străduit a o menține în stare bună.

În cursul anului 1939, văzând că dela Minister nu se poate obține nici o sumă de bani pentru reparații cu toate rapoartele noastre — am apelat la Rezidența ținutului Prut care ne-a aprobat pentru reparația localului suma de 110.000 lei. Primăria Iași deasemenea ne-a dat sun a de 7000 lei pentru reparația ulucelor.

În urma raportului nostru ni s'a aprobat de către Comisiunea Monumentelor Istorice încă o casă din curtea bisericii Golia, care în urma reparațiilor făcute de către primăria Iași, se găsește în perfectă stare pentru a se conserva o arhivă. Am obținut și în turnul Goliei 2 camere tot în bună stare pentru depozit de arhivă.

Acesta fiind activitatea acestei Direcțiuni pe anul 1939, trebuie totodată de menționat, Domnule Director General, că lucrările au avut mult de suferit din cauza concentrărilor funcționarilor. Astfel d. Gh. Ungureanu a fost concentrat tot timpul dela 10 Iulie 1939—22 Ianuarie 1940 ; I. N. Șendrea dela 11 Septembrie 1939 (încă nu-i desconcentrat) iar I. V. Pântea dela data de 11 Septembrie 1939—5 Decembrie 1939.

p. Director regional, **Gh. Ungureanu**

CONTRIBUȚIUNI LA ISTORICUL SATULUI MĂȚĂU — MUȘCEL ¹⁾.

Prin documentul ce publicăm mai jos aducem la cunoștința publicului amator de monografii sătești unul din rarile acte ce vorbește despre trecutul satului Mățău, și anume de pe timpul când acest sat nu se afla pe locul ocupat astăzi, ci în Valea Mățăului, în „Căminuri”, în „Mățul de jos”, cum se arată în acest act. Tot din el se mai vede și cât de vechi a fost satul. Când formațiunea Statului românesc era în fază

1) Material pentru o monografie în curs de pregătire.

embrionară, el exista ca formațiune socială ¹⁾ iar primii domni ai Țării Românești i-au acordat scutiri de dări, ca el, la rândul său, să îngrijească de „mișei” din Câmpulung, să-i hrănească, să le dreagă moara și biserica.

De aceste scutiri s'a bucurat până la epoca Fanariotă, când locuitorilor din Mățau li se face o „ruptoare”, să plătească 150 ughi pe an, mai întâi, în 6 rânduri, și mai pe urmă 100 ughi în 4 rânduri, iar de celelalte dări „să fie lăsați în pace”.

Dar lăsăm să vorbească hrisovul ²⁾).

Ocolnică de hrisoavele domnești ale satului Mățaul ³⁾

† Cu mila lui Dumnezeu Io Matei Basarab Voevod și domn a toată Țara Rumânească, dat-am domnia Mea această poruncă a domniei Mele satului Mățaul de jos ot sud Mușcel, carele iaste al săracilor din orașul domniei Mele din Câmpul-Lung, ca să fie în pace și slobod de bir, și de talere, și de împrumutare, și de găleata de fân, și de cal, de bou i de (*loc alb în orig.*) și de miere, și de ciară, și de slujba domnească, și de podvoade, și de mertice, și de dijma stupilor i goștinarilor, și a rămătorilor, și de oae de slugerie, și de plaiu, și de cai de olac, și de toate dăjdiile câte vor fi preste an în țara domniei Mele, de către nimeni băntuială să nu aibă, pentrucă însumi domnia Mea m'am milostivit de i-am ertat cum au fost ertați și în zilele altor domni bătrâni.

Și am văzut domnia Mea și cărțile de milă ale acestor săraci, cartea răposatului Negru Vodă, și a fiului său Vlad Vodă, și cartea lui Vădislav Vodă, și cartea strămoșului domniei Mele răposat Basarab Voevod, și a gineri său Radului Vodă, și a Mircii Voevod, și a lui Moisi Voevod, și cartea bătrânului răposatului Alexandru Voevod, și a nepotă-său Radului Voevod și a lui Gavriil Vodă, și iarăși cartea Radului Vodă din domnia a doa, și cartea fii-său Alexandru Voevod, și a lui Alexandru Voevod Iliăș, și cartea lui Leon Voevod, tot de întărire, făcute una după alta cu mare blestem.

Drept aceia și domnia Mea încă însumi am întăritu și am înnoit acele cărți vechi cu această carte a domniei Mele, pentrucă acel sat Mățau de jos, ce s'au scris mai sus, ei n'au fost în rândul țării, ci au fost de treaba și hrana săracilor, și a gârbovilor, și a șchiopilor din orașul domniei Mele, din Câmpul-Lung, și să aibă a lucra la morile lor și la toate trebile ce le va trebui și la biserici. Ei să aibă bună pace pentru toate după cum iaste scris mai sus, precum au fost ertați și mai nainte vreme. Drept aceia și voi birarilor și slugilor domniei Mele, cari veți umbla într'acest județ, voi încă să căutați foarte și să vă încredințați și să-i lăsați

1) Informația e bazată pe tradiție (Nota A.S.)

2) Originalul la Arhivele Statului, București, secția Bunuri Publice, *acte diplomatice*, Nr. 29.

3) Un registru al acestei ocolnice se află menționat de C. Aricescu în *Indicele de documente aflate în Arhiva Statului*, sub Nr. 18, precum și al hrisovului Radului Voevod, sub Nr. 19.

în pace pentru toate câte s'au scris mai în sus. Iar care om s'ar ispiti a-i supăra pre dânșii, acel om rea urgie va lua dela domnia Mea.

Încă și blestem am pus domnia Mea dupe petrecerea domnii Mele, pre carele va alege Domnul Dumnezeu a fi domn Țării Rumânești, au din neamul nostru, au dupe păcatele noastre din alt neam, să aibă a cinsti și a înnoi și a întări această carte a domnii Mele de milă, dupe tocmeala ce iaste mai sus scrisă, pre acela Domnul Dumnezeu să-l cinstească și să-l păzească întru domnia lui și în veacul viitor sufletul lui la odihnă; iar de nu va cinsti și nu va înnoi și nu va întări această carte a domnii Mele, ci o va călcă și o va strică și o va lăsa la pustiire, acel om să fie procler și anathema de 318 Sfinți Părinți dela Nichea, și să aibă parte cu Iuda și cu Aria la un loc, și să-i fie aceluia pârăși Sfântul Ioan Botezătorul în zioa cea înfricoșată și viitoare a lui Is[us] H[risto]s la a dooa venire, unde nu iaste fățarie în veci, amin.

Iată dar și mărturii am pus domnia Mea pe jupan Theodor vel ban dela Craiova, i jupan Hrizea vel vornec, i Grigorie vel log[ofăt], i Radu vel vist[ier], i Preda vel spăt[ar], i Buziica vel clucer, i Socol vel stolnic, i Radu vel comis, i Vuciu vel pah[arnic], i Costandin vel post-[elnic]. Insu-mi domnia Mea am zis.

Și am scris eu Părvul spudeiu în Scaunul orașului Târgoviștii în luna lui Iunie leatul 7147 [1639].

†. *Milostiuu Bojiu Io Radul Voevod i gospodin Zemle Vlah[scoe] sie povlenca prea dobrogo pocoinom Io Leon Ștefan Voevod davat gospodstvo-mi sie povelenie gospodstva-mi satului Mățau de jos ot sud Mușcel, ca să fie în pace de bir, de talere, de miere, de ceară, de izlaz, de fân, de podvoade, de mertice și de oae de slugerie, și de plaiu, de seamă, de cai de olac, de lucru domnesc și de oae seacă, de împrumut, de cal i de bou, de cară de oaste și de către bănișor de județ, și de către toți dregătorii, de către nimeni val sau băntuială să n'aibă. Pentru că m'am milostivit domnia Mea de i-am lăsat și i-am ertat de toate câte scrie mai sus și de altele care ar fi afară dintr'aceste dăjdii, câte sânt preste an în țara domnii Mele, precum au fost ertați și mai nainte vreme din Descălecatu Țării cu cărți domnești de milă și de ertăciune, care am văzut domnia Mea. întâi: cartea răposatului Negru Vodă, care au fost întâi Descălicător Țării, și a fiu-său Vlad Voevod, și cartea lui Vădislav Voevod, și cartea strămoși-său Basarab Voevod și a gineri-său Alexandru Voevod și a nepotă-său Radu Vodă, și cartea lui Gavrilă Voevod, și cartea bătrânului Mircii Vodă, și cartea lui Alicsandru Voevod, și a nepotă-său Alecsandru, Voevod și a fii-său Alecsandru Voevod, și cartea lui Alecsandru Vodă Iliș, și cartea răp[osatului] părintelui domnii Mele, și a răp[osatului] Matei Voevod, a lui Costandin Voevod, și a răp[osatului] Mihni Voevod, tot întărite una dupe alta cu mare blestem.*

Drept aceia și domnia Mea încă am întărit această milă și ertăciune cu această carte a domnii mele pre tocmeala cum scrie mai sus, pentru că acest Mățau de jos el n'au fost în rândul Țării, numai ce au fost de treaba și hrana mișailor și a șchiopilor și a ologilor din oraș, din Câmpul-Lung, de i-au hrănit și le-au dres lor și biserica și de alte trebi, de toate, din Dăscălicătoarea Țării și până acum, precum să mărturi-

seaste în cărțile acelor răposați domni, care să numesc mai sus, iar de alte valuri și dăjdii ale Țării să aibă bună pace.

Așijderea și domnia Mea dupe mila și dupe ertăciunea acelora mai din nainte domni, domnia Mea încă i-am ertat de toate, numai să aibă și sătenii din Mățul de jos a căuta și a hrăni mișăii și orbii și schiopii din Câmpul-Lung, a le drege moara să nu stea, biserica și de toate trebile ca și mai din nainte vreme, iar de alte dăjdii, de toate să aibă bună pace. Așijderea și în urma domnii Noastre, pre carele îi va dăruî Domnul Dumnezeu cu domnia și cu steagul ținerii Țării Rumânești, să aibă a o cinsti și a o întări această milă și ertăciune, precum scrie mai sus, pre acela Domnul Dumnezeu să-l cinstească cu tot binele și trupește și sufletește, iar cine ar călcă și ar vrea să facă într'alt chip, să fie proklet și anathema și afurisit de 318 oțeți. Cinste să aibă cu Iuda și cu Aria la un loc, amin.

Se ubo sredetelie postavlih gospodstva-mi Gheorghe vel ban, i Stroe vel vornec, Radu vel log[ofăt], Mareș vel vis[tier], Drăghici vel spătar, i Neagoe vel clucer, i Iordache vel stolnic, Papa vel comis, Badea vel pah[arnic] i Șarban vel post[elnic], i Radu Năsturel vel log[ofăt]. I napisah Dumitrașco log[ofăt] ot București, Mai 8 dni, 7173. [1665].

† *Milostiiu bojiu Io Grigorie Voevod i gospodin Zemli Vlah[iscoe] sino velicago i prea dobrogo pocoinom Io Gheorghe Ghica Voevod, davat gospodstvo-mi sie povelenie gospodstva-mi satului Mățul de jos ot sud Mușcel, ca să fie în pace de bir, de talere, de miere, i de sare, i de găleată, i de fân și de podvoade, de mertice, i de dijmărit, de stupi și de rămători și de oerit și de bir de slugi, i de oae seacă, i de plaiu, i de samă, i de cai de olac și de lucru domnesc, și de împrumut, i de biru cailor, și de bou, i de cară de oameni, i de către bănișorii de județ, și de către toți dregătorii, de către nimeni valu sau băntuială să n'aibă, pentrucă m'am milostivit domnia Mea de i-am lăsat și i-am ertat de toate câte scrie mai sus și de altele câte ar fi afară dintr'aceste dăjdii, preste an, în țara domnii Meale, precum au fost ertați și mai dinainte vreme, din Descălicătoarea Țării, cu cărți domnești de milă și de ertăciune, cum am văzut domnia Mea, întâi cartea răposatului Negrului Vodă, care au fost întâi din Dăscălicătoarea Țării Rumânești, și a fii-său Vlad Vodă, și cartea lui Rădislav (sic) Vodă, și cartea strămoși-său Basarab Vodă, și a gineri-său Alecsandru Vodă, și a nepotu-său Radului Vodă, și cartea lui Gavrilă Vodă, și cartea bătrânului Mircii Vodă, și cartea lui Alicesandru Vodă, și a nepotă-său Radului Vodă, și a fii-său Alecsandru Vodă, și cartea lui Alicesandru Vodă Iliăș, și cartea lui Leon Vodă și cartea răposatului Matei Vodă, și cartea lui Costandin Vodă, și cartea Mihniei Vodă, și cartea Radului Vodă Leon, tot întărite una duple alta cu mare blestem. Drept aceia și domnia Mea încă am înnoit și am întărit această milă cu această carte a domnii Mele, de toate cele ce scrie mai sus, pentrucă acest sat, Mățul de jos, n'au fost în rândul Țării, ci au fost numai de treaba și de hrana mișăilor și a schiopilor, și a ologilor, și a orbilor din oraș, din Câmpulung, de i-au hrănit și i-au păzit, și le-au dres moara și bisearica și de alte trebi de toate, din Dăscălicătoarea Țării și până acum, precum să mărturaste în cărțile acelor răposați, care să numesc mai sus, și de*

alte valuri și dăjdiile ale țării, de toate să aibă bună pace, dupe mila și ertăciunea acelor mai din nainte domni. Domnia Mea încă m'am milostivit de i-am ertat de toate numai să aibă a căută și a hrăni mișăii, orbii și schiopii din oraș, din Câmpul-Lung, a le drege moara să nu stea și biserica, și de toate trebile ca și mai din nainte vreme iar de alte dăjdiile de toate să aibă pace.

Așijderea și în urma domniei Mele, pre carele îl va dărui Domnul Dumnezeu a fi domn biruitor și ținător Țării Rumânești, să înnoiască și să întărească această milă ce scrie mai sus, ca Domnul Dumnezeu să-l întărească și să-l păzească în domnia lui, iar carele va călca și va vrea să fie într'alt chip, să fie procelet și anathema și afurisit de 318 oțeți sviatai, și să aibă cinste cu Iuda și cu Aria la un loc.

Se ubo sreditălie postavlih gospodstva-mi Gheorghie vel log[ofăt], Stroe biv vel vornec, i Neagul vel vornic, i Stroe vel ban, i Hrizea vel vist[ier], i Sturzea vel spăt[ar], i Badea vel clucer, i Preda vel stolnic, i Matei vel comis, i Coruia vel pah[arnic], i Stoia vel post[elnic], i Staico vel pitar, i Radu vel log[ofăt].

† *Milostiuu bojiu Io Duca Voevod, i gospodar Zemle Vlah[scoe] darat gospodstvo-mi sie poreleanie gospodstva-mi satului Mățul de jos, ot sud Mușcel, ca să fie în pace și ertat de bir, de talere, de miere, și de sare, și de găleată, și de fân, i de dijmărit, de stupi, i de rămători, i de oeritu, de bir de slugi, de oac seacă, i de plaiu, i cai de olac, i de lucru domnesc, i de imprumutū, de birul cailor, i de cară de oaste, i de către bănișorii de județ, și de către toți dregătorii și de podvoade, de mertice, de conace și de toate dăjdiile și mâncătoriile câte sânt preste an în țara domniei Mele, de către nimeni val sau băntuială să nu aibă, pentrucă m'am milostivit domnia Mea de i-am miluit și i-am ertat de toate, câte scrie mai sus și din altele câte ar fi afară dintr'aceste dăjdiile, de toate precum au fost ertaji și de alți pravoslavneci și răpoșaji domni bătrâni mai din nainte vremuri, fiind Dăscălicător Țării, cu cărți de milă și de ertăciune, precum am văzut domnia mea întâi cartea răpoșat[ului] Radu Negru Voevod, care au fost întâi dăscălicător Țării și fii-său Vlad Vodă, și cartea lui Vădislav Voevod și cartea strămoșului său Basarab Voevod, și a gineri-său Alecsandru Voevod, și a nepotă-său Radului Voevod, și cartea bătrânului Mircii Voevod, și cartea lui Alecsandru Voevod Iliș, și cartea lui Gavrilă Voevod, și cartea lui Leon voevod, și cartea răpoșat[ului] Matei Voevod Basarab, și cartea lui Costandin Șarban Voevod, și cartea Mihniei Voevod, și cartea Radului Leon Voevod, și cartea lui Antonie Voevod și cartea lui Grigorie Ghica Voevod, făcute și întărite cu mare blestem, de mila și ertiunea acestui sat, Mățul de jos.*

Drept aceia și domnia Mea încă am făcut și am întăritu această milă și ertăciune cu această carte a domniei Mele, prin tocmeala și ertăciunea celor pravoslavnici și răpoșaji domni. Pentrucă acest sat Mățul de jos, el n'au fost în rândul Țării, ci au fost numaî de treaba și de hrana mișăilor, i a schiopilor, dăznodaților și ologilor, din toată osârdua să-i păzească și să-i hrănească, și să le dreagă moara și biserica și de alte trebi de toate, din Dăscălicătoarea Țării și până acum, precum scrie și mărtu-

riseaște și în cărțile celorlalți pravoslavneci domni, care mai sus să numesc. Iar de alte valuri și de dăjdiile țării de toate au avut bună pace. Așijderea și domnia Mea, dupe mila și ertăciunea acelor răposăți domni, încă am înnoit și am întărit această milă și ertăciune acestui sat Mățul de jos cu această carte a domnii Mele, ca să fie în pace și ertați de toate, numai să aibă a căuta și a hrăni mișăii șchiopii, dăzno-
dații și ologii din oraș, din Câmpulung, și să le dreagă moara și biserica și de alte trebi cum și mai înaintea vreme, iar de alte dăjdii de toate să aibă pace.

Și în urma domnii Noastre, pe carele îl va dăruî Milostivul și Induratul Stăpânul nostru al tuturor a fi domn și stăpânitor aceștii țări, să aibă cinsti și a înnoi și a întări această carte a domnii Noastre prin tocmeala cum scrie mai sus pentru căutarea mișăilor, ca și Dumnezeu să-l întărească și să-l cinstească, și să-l miluiască întru domnia lui, și în celalalt veac să fie ertat sufletul lui. Iar carele ar strică și ar călca această milă și ertăciune, să n'aibă parte cu H[risto]s și la a dăoa venire a Domnului și Mântuitorului nostru Is[us] H[rist]s să iasă osândit dinaintea Sfinții Sale, ducându-să să muncească în veac cu cealalți necredincioși ovrei cari strigă zicând: „Luăți-L, luați-L, și-L răstigniți pre El, sângele Lui să fie asupra noastră și a fiilor noștri în veac, amin”

Sredetelie postaviih gospodstvo-mi, Chirca vel ban, Radu Năsturel vel log[ofăt], Vâlcul vel vist[ier], i Tudoran vel clucer, Lațcarache vel post[elnic], Vintilă vel pah[arnic], i Preda vel stolnec, i Barbul vel comis.

Ii saam Pârful Cant[acuzino] vel log[ofăt], i Dumitrașco log[ofăt], ot București, pisah. Mai (*loc alb în orig.*) dni, 7182 [1674].

† *Milostiiu b[o]l[ș]iiu* Io Șerban Voevod i gospodin pisah gospodstva-mi voao tuturor birarilor și tuturor slugilor domnii Mele, care veți umbla ori cu ce dăjdii și orândueli ot sud Mușcel, la aceasta vă facem în știre domnia Mea pentrucă înaintea domnii Mele, la Divan, venit-au sătenii dela Mățul de jos, care sânt dați să fie de treaba mișăilor din Câmpul-Lung pentru hrana lor, de făcură jalbă cum că cine umblă pre acolo cu dajdia le fac val și-i trag pentru dăjdii la toți sătenii și când să fac acele dăjdii îi încarcă cislășii mai mult din cât le iaste puterea.

Drept aceia iată că poruncesc domnia Mea cu această carte a domnii Mele tuturor căjdi veți umbla pre acolo ori cu ce dăjdii și orându-
ele, nimeni pentru dăjdiile la tot satul să nu-i trageți, nici să le mai faceți vreun val și cine ce le-ar fi luat pentru Mățul de jos și pentru alte sate și de treapă și de altele, să aibă a le întoarce înapoi ce le vor fi luat fără treabă și fără de lucru, numai să-și plătească ei partea lor ce le va fi de dajdie, iar pentru alți să nu să mai bântuiască.

Așijderea și voao cislășilor din județ, carii veți fi orânduți cu dăjdiile cele obicinuitoare să vă căutați pentru acest Mățul de jos la care dajdie vor fi și ei, să-i puneți dupe puterea lor, să nu-i asupriți cu cislă mai mult de cât puțință lor *loc alb* unde iaste mila domnească, că oricare nu vor asculta după cum iaste porunca domnii Mele, unii ca aceia bine să știe ei că vor luarea pedeapsă de către domnia Mea și mare scârbă și certare, că așa iaste porunca domnii Mele.

Ii saam recheh gospodstva-mi, Aprilie 25 dni, leat 7190 [1682].

† *Milostiiu b[o]j[iiu] Io Nicolae Alecsandru Voevod i gospoda Zemli Vlah[iscoe] davat gospodstro-mi sie povelenie gospodstra-mi* acestor liude 55 din satu Mățau ot sud Mușcel, ce sânt moșneni de acolo care și-au datu ei numele în scris tot anume, precum scrie în foia domnii Mele cea pecetluită, ca să fie în pace și ertați de poclon steagului, de podvoade, de mertice, de conace, de cai de olac și de țimir, de cai împărătești, de cară de oaste, de zaharele și de satarale ce să pun pe siliști și de alte dăjdii și orânduile câte ar mai eși dela visteria domnii Mele peste an, în țară, fără numai să aibă a-și [da] darea într'un an ughi 150, șiacești bani să-i dea de 6 ori rânduri, la 6 dăjdii, adică la haraciu ughi 25, și la lipsa haraciului ughi 25, și la adaosul haracilor ughi 25, și la vel seama ughi 25 și la seama dooa unghi 25, i la seama 3 ughi 25, iar de alte de toate dăjdiile câte scriu mai sus, să aibă bună pace.

Așijderea să fie în pace și ertați de dijmărit, de oerit ale lor drepte bucate câte ar avea, de nimic nici un val și nici-o supărare să n'aibă, pentrucă fiind acest sat, ce scrie mai sus, căutatu și păzit și de alți răposați domni, mai dinainte vreme, pentru paza și căutarea mișăilor ce să află la Câmpul-Lung, Domnia Mea încă am socotit de nu i-am lăsat în rândul țării, ci m'am milostivit de le-am făcut acest așezământ și milă ce scrie mai sus. Așijderea și de părpăr, de fumăritincă să fie în pace.

Drept aceia poroncim domnia Mea și dumneavoastră boiari cari veți fi cislăși și zapcii, i dijmari într'acea parte de loc, i altor slugi domnești și boerești, carii veți fi orânduși cu slujba și strângători de bani într'acest județ, toți să aveți a vă feri de acești oameni ce scrie mai sus și de bucatele lor nimeni de nimic val sau bântuială să nu le faceți, afară din ruptoarea ce le-am făcut domnia Mea, că cine s'ar ispită a le face vreun val sau vreo supărare peste această poroncă a domnii Mele, unii ca aceia să știe că rea scârbă și mare pedeapsă vor petrece de către domnia Mea.

Și în urma domnii Meale pre carele va milui Domnul D[u]mnezeu a fi domn și biruitor acestui cinstit scaun și Țării Rumânești, încă să aibă a înnoi și a întări această carte a domnii Mele dupe așezământul ce scrie, mai sus pentru mila și căutarea mișăilor. ca și D[o]mnul D[u]mnezeu, Cel ce iaste în Troiță slăvit, să-l cinstească și să-l miluiască în domnia lui cu pace întru îndelungată viață.

Și am întărit această carte a domnii Mele cu tot sfatul credincioșilor boiari cei mari ai Divanului domnii Mele : pan Șarban Bujorean vel ban, i pan Radu sin Hrizea vel vornec, i pan Grigorie vel log[ofăt], i pan Radu Goleșcu vel spăt[ar], i pan Matei Făl[coianu] vel vist[ier], i pan Neagoe Toplicean vel clucer, i pan Dumitrașco vel port[ar], i pan (loc alb) vel pah[arnic], i pan Costandin vel stolnic, i pan Tudorache vel comis, i pan Iordache vel sluger, i pan Șarban Greceanu vel pit[ar] și is[pravnic] Costandin vtori log[ofăt].

Și s'au scris această carte în anul dintâi al domnii Mele în oraș scaunului domnii Mele, în București, de Badea log[ofăt] sin Popa Voia dela Brâncoveni, la luna lui Aprilie 20 dneieat 7224 [1716].

† *Milostiiu b[o]j[iiu] Io Ioan Voevod i gospodar Zemle Vlahscoe*

daval gospodstro-mi sie povelenie gospodstva-mi acestor liude 30 din satu Mățau ot sud Mușcel, ce sânt moșneni de acolo, cari și-au dat numele lor în scris tot anume precum scrie în foița domnii Mele cea pecetluită, ca să fie în pace și ertați de ploconu steagului, de podvoade, de mertice, de conace, de cai de olac, de ținir, de cai împărătești, de cară de oaste, de zaherele și de satarale ce să pur pă siliști și de alte dăjdii și orânduile câte ar mai eși dela visteria domnii Mele preste an în țară, de nimic nici un val sau bântuială să n'aibă fără cât numai să aibă a-și da dajdia lor într'un an ughi 100 și acești bani să-i dea de 4 ori, însă : la haraciu ughi 25, i la vel seama ughi 25, i la seama a dooa ughi 25 și la seama a treia ughi 25, iar de altele de toate să aibă pace. Așijderea să fie în pace și ertați de dijmărit, de oerit ce va avea drepte bucatele lor, de pârpar, i de fumărit, nici-o supărare să n'aibă, pentrucă fiind acest sat, ce scrie mai sus, păzit și căutat de alți răpoșați domni mai din nainte vreme pentru paza și căutarea mișăilor ce să va afla la Câmpul-Lung, ca să le dreagă moara și biserica și de alte trebi de toate dupe cum au avut obiceiul din Dăscălicătoarea Țării, precum am văzut domnia Mea cartea răposat[ului] Radu Negru Voevod ce au fost dăscălicătoru Țării și a fii-său Vlad Voevod, și a lui Vădislav Voevod, și a strămoșului său Basarab Voevod, și a gineri-său Alecsandru Voevod, și a nepotă-său Radu Voevod, și cartea bătrânului Mircii Voevod, și a lui Alecsandru Voevod Iliăș, și a lui Gavrilă Moghilă Voevod, și a lui Leon Voevod, și cartea răposatului Matei Basarab Voevod, și cartea lui Costandin Șerban Voevod, și a Mi[h]nii Radu Voevod, și a Radului Voevod Leon, și cartea răposatului Antonie Voevod, și a lui Grigore Ghica Voevod, și cartea Ducăi Voevod, și cartea răposatului Șerban Cantacuzino Voevod, și cartea răposatului Costandin Brâncovean Basarab Voevod și cartea mai marelui nostru frate Nicolae Voevod, făcute și întărite tot una după alta, de milă și de ertăciune.

Drept aceia și Domnia Mea încă am socotit de nu i-am lăsat în rândul țării, ci m'am milostivit de am întărit și le-am făcut acest așezământ și ruptoare, dupe cum scrie mai sus, întărindu mila cu această carte a domnii mele. Pentru aceasta poroncim domnia Mea și dumnea-[voastră] boiarilor, care veți fi cislăși și zapcii dăjdii într'acel județ și voao dijmarilor, oerilor și altoi slugi domnești i boerești, carii veți fi strângători de bani într'acel loc, toți să vă feriți de acești oameni din satul Mățaul, ce scrie mai sus, i de bucatele lor nimeni de nimic val sau bântuială să nu aibă, afară din ruptoarea ce le-am făcut domnia Mea. Că cine să va ispiti să le facă vre un val sau vreo supărare peste poronca domnii Mele, unii ca aceia bine să știe, că rea scârbă și pedeapsă va petrece de către domnia Mea. Așijderea și în urma domnii mele, pre carele îl va milui D[o]mnul D[u]mnezeu cu domnia și stăpânirea țării aceștia, încă îl pohtim și îl rugăm cu numele D[o]mnului și D[u]mnezeul nostru Is[us] H[risto]s, ce iaste întru tot slăvit, să aibă a înnoi și a întări această carte a domnii Mele prin tocmeala și așezământul ce scrie mai sus, pentru mila și căutarea mișăilor, ca și pre dânsul, D[o]mnul D[u]mnezeu încă să-l cinstească și să-l miluiască întru domnia lui cu pacinică stare și îndelungată viață și în celalalt veac ce va să fie, la răpaos vecinic sufletu lui să fie.

Și am întărit cartea aceasta cu tot sfatul cinstiților și credincioșilor boiarilor celor mari ai divanului domnii Meale, jupan Negoescu vel ban, i pan Costandin vel vornic, i pan Iordache Creț[ulescu] vel logo [ofăt], i pan Șarban Greci[anu] vel spătar, i pan Matei Fălcoianu] vel vist[ier] i pan Șarban Fierăscu vel clucer, i pan Dumitrache Vlasto vel post[elnic], i pan Nicolae Roset vel pah[arnic], i pan Gricianu vel stolnic, i pan Costandin Băleanu vel comis, i pan Asan vel sluger, i pan Barbul Merișan vel pit[ar], i isprav[nic] Costandin Văc[ărescu] vtori log[ofăt].

Și s'au scris această carte în anul dintăi al domnii Mele, aici în orașu scaunului domnii Mele București, de Anghelache log[ofăt] ot Târ-goviște, Mai 14 dni, 7225 [1717].

† *Milostiiu bojiu Io Nicolae Alecsandru Voevod i gospodaru Zemli Vlah[iscae] davat gospodstvo-mi sie povelenie gospodstva-mi* acestor liude 30 dela satul Mațăul, sud Mușcel, ce sânt moșneni de acolo, care ș'au dat ei numele lor în scris anume, precum scrie în foaia domnii Mele cea pecetluită, ca să fie în pace și ertați de plocon steagului, de podvoade, de mertice, de conace, de cai de olac și de țimir, de cai împărătești, de cară de oaste, de zaharale și de satarale ce să pun pre siliști și de alte dăjdii și orânduile câte ai mai eși preste an dela visteria domnii Mele în țară, de nimeni val sau bântuială să n'aibă, fără cât numai să aibă a-și da dajdea lor într'un an ughi 100, și acești bani să-i dea de 4 ori într'un an, însă : la haraciu ughi 25, la vel seama ughi 25, i la seama a dooa ughi 25, și la seama treia ughi 25, iar de altele de toate să aibă pace. Așijderea să aibă pace și să fie ertați și de dijmărit, i de oerit ce ar avea drepte bucatele lor, de părpăr, i de fumărit nici-o supărare să n'aibă. Pentrucă fiind acest, sat ce scrie mai sus, păzit și căutat de alți mai dinainte răpoșați domni pentru paza și căutarea mișăilor ce să află la Câmpul-Lung și care dreg moara și biserica și de alte tiebi de toate, precum au fost întâiu din Dăscălicătoarea și stăpânitoarea țării, precum am văzut domnia Mea cartea răposatului Radului Negru Voevod, și a lui Vădislav Voevod, și a strămoși-său Basarab Voevod, și a gineri-său Alecsandru Voevod, și a nepotă-său Radului Voevod, și cartea bătrânului Mircii Vodă și a lui Alecsandru Voevod Iliș, și a lui Grigorie (*sic*) Moghilă Voevod și a lui Leon Voevod, și cartea răposatului Matei Basarab Voevod, și cartea lui Costandin Șarban Voevod, și a lui Mihai Radu Voevod, și cartea Radului Vodă Leon, și a lui Antonie Vodă, și a lui Grigorie Ghica Voevod, și cartea Ducăi Voevod, și cartea lui Șarban Voevod Canta[cuzino], și a răposatului Costandin Basarab Voevod Brâncovean, și cartea domnii Mele din domnia dentăi, și cartea răposatului fratelui domnii mele Ioan Voevod, întărite una dupre alta, de milă și de ertăciune.

Drept aceia și domnia Mea încă am socotit de nu i-am lăsat în rândul țării ci m'am milostivit de le-am făcut acest așăzământ, precum scrie mai sus, de milă și de ertăciune. Drept aceia poruncesc domnia Mea dum[neavoastră] boiari ce veți fi orânduți cislăși și zapcii de dajdie dintr'acel loc i voao dijmarilor, oerilor și altor slugi domnești și boerești, care veți fi strângători de bani într'această parte de loc, să

aveți a vă feri de acești oameni dela satul Mățăul, ce scrie mai sus, și de bucatele lor, nimeni de nimic val sau băntuială să nu le facă, afară de ruptoarea ce le-am făcut domnia Mea, că ori carele să va ispiti a le face vreun val cu vreo supărare peste porunca domnii Mele, unii ca aceia bine să știe că rea scârbă, certare și pedeapsă va petrece de către domnia Mea. Așijderea și în urma domnii Mele pre carele va milui D[u]mnezeu cu domnia și stăpânirea Țării aceștia, încă îl pohtim și îl rugăm cu numele D[o]mnului și D[u]mnezeului nostru Is[us] H[risto]s, ce iaste în Troiță slăvit, să aibă a înnoi și a întări această carte a domnii Mele pre tocmeala și așezământul ce scrie mai sus, pentru mila și căutarea mișăilor, ca și pre dânsul D[o]mnul D[u]mnezeu încă să-l cinstească și să-l miluiască întru domnia lui cu pacinică stare și îndelungată viață și în cela veac ce va să vie la răpaos vecinec sufletul să-i fie.

Și am întărit cartea aceasta cu tot sfatul cinstiților și credincioșilor boiarilor celor mari ai Divanului domnii Mele, jupan Radu Popescu vel vornic, i pan Iordache Crețulescu vel log[ofăt], i pan Dimitrache Ramadan vel spăt[ar], i pan Grigorie vel visti[er], i pan Nicolache vel clucer, i pan Ianache Stama vel post[elnic], i pan Nicolae Roset, vel pah[ar]nic, i pan Matei Crețulescu vel stolnic, i pan Ion Dediulescu vel comis, i pan Grigorie vel sârdar, i pan Panaiotache vel sluger, i pan Barbul Merișan vel pitar și ispravnic Costandin Văcărescu vtori logofăt.

Și s'au scris cartea aceasta întru al treilea an dintru a dooa domnie a domnii Mele, aici în orașul scaunului domnii Mele București, de Iane logofătul za taină, Dâmbovicean. Sept[emvrie] 22, 7230 [1721].

† *Milostiiu bojiuu Io Grigorie Ghica Voevod i gospodin davat gospodstvo-mi sie povelenie gospodstva-mi satului Mățăul, ot sud Mușcel, căruia i s'au făcut așezământ și ruptoare dela visteria domnii Mele pe treizeci de oameni, moșneni de acolo, să dea pe an ughi 100 și acești bani să-i dea de 4 ori într'un an, la vel seama ughi 28 și la plocoanele bairamului ughi 28, și la cheltuiala visterii ughii 28, și la haraci ughi 16, iar de alte dăjdii să aibă pace, și să fie apărați de podvoade, de mertice, de conace, de cai de olac și de țimir, de cai împărătești, i de cară de oaste, de zaharale și de satarale ce sânt pă siliști, și de adusul buților dela Pitești la București.*

Așijderea să aibă a-și scutirea ale lor drepte bucate de dijmărit, stupi, i rămători 250 și de oerit oi opt sute, nici odinioară val și băntuială să n'aibă, însă de nu vor fi acestea ale lor drepte bucate, ci vor fi ale altora, atunci nu să vor ținea cu cartea în seamă, și să aibă pace și de pârpar, i de fumărit, pentrucă fiindu acest sat, ce scrie mai sus, păzit și căutat de alți răposați domni, mai dinainte vream, pentru paza și căutarea mișăilor, ce se află la Câmpul-Lung, ca să le dreagă moara și biserica, chiliile și să caute și de alte trebi, de toate ale lor, dupe cum au avut obiceiul din Dăscălicătoarea Țării dela răposat Radu Negru Voevod până acum în zilele domnii Mele și având și hrisoave i cărți înnoite din domnu în domnu, făcute și întărite, tot una dupre alta. Și domnia Mea încă m'am milostivit de le-am făcut acest așezământ de milă, dupe cum mai sus arată.

Dreptu aceia poroncim domnia Mea dum[nevoastră] boiari, cari veți fi slujbași și zapcii de dajdie și voao dijmarilor i oerilor și altor slugi domnești i boerești, cari veți fi strângători de bani într'acea parte de loc, toți să aveți a vă feri de acești oameni, ce scrie mai sus, din satul Mățul și de bucatele lor nimeni de nimic val sau băntuială să nu-i facă, afară din ruptoarea lor. Că oricine să va ispiti a le face vreun val sau vreo supărare peste poronca domnii Mele, unii ca aceia bine să știe că rea scârbă și mare certare vor petrece de către domnia Mea. Intr'alt chip să nu fie, că așa iaste poronca domnii Meale.

Ii saam rezech gospodstva-mi. Mai 7 dni, 7243 [1735].

† *Milostiiu bojiu Io Costandin Nicolae Voevod i gospodin davat gospodstvo-mi sie povelenie gospodstva-mi satului Mățul ot sud Mușcel, căruia i s'au făcut așăzământ și ruptoare dela visteria domnii Mele pe 30 de oameni, moșneni de acolo, să dea pe an ughi 100 și acești bani să-i dea de 4 ori într'un an, la vel seamă ughi 28, și la poclonul bairamului ughi 28, și la chiebtuiala visterii ughi 28, și la haraciu ughi 16, iar de alte dăjdii să aibă pace și să fie apărați de podvoade, de mertice, de conace, de cai de olac și de țimir, de cai împărătești, de cară de oaste de zaharale și de satarale ce să pun pã silști.*

Așjderea să aibă a scutirea ale lor drepte bucate de dijmărit, stupi, i rămători 250 și de oerit oi 800, nici odinioară val sau băntuială să nu aibă. Inșă de nu vor fi acestea ale lor drepte bucate, ci vor fi ale altora, atunci nu să vor ținea în seamă. Și să aibă pace de pãrpăr și de fumărit, pentrucă fiind acest sat, ce scrie mai sus, păzit și căutat de alți răposăți domni, mai dinainte vreme, pentru paza și căutarea mișăilor ce să află la Câmpul-Lung și ca să le dregă moara și biserica și chiliile și să caute și de alte trebi de toate ale lor, cum au avut obiceiul din Descălicătoarea Țării, dela răposatul Negru Voevod, până acum în zilele domnii Mele, având hrisoave și cărți înnoite din domn în domn, făcute și întărite, tot una dupre alta. Și domnia Mea încă m'am milostivit de le-am făcut acest așăzământ și milă dupe cum mai în sus arată. Dreptu aceia poroncim domnia Mea și dumneav[oastră] boiari, carii veți fi cislăși și zapcii, dăjdii și voao dijmarilor i oerilor și altor slugi domnești și boerești, cari veți fi strângători de bani într'acea parte de loc, toți să aveți a vă feri de acești oameni din satul Mățul, ce scrie mai sus și de bucatele lor, nimeni de nimic val sau băntuială să nu le facă, afară din ruptoarea lor, că oricine să vor ispiti a le [fa]ce vreun val sau vreo supărare peste poronca domnii Mele, unii ca aceia bine să știe că rea scârbă și mare certare va petrece de către domnia Mea. Intr'alt chip să nu fie, că așa iaste poronca domniei Meale.

Ii saam rezech gospodstva-mi.

pecetea
gospod.

Ghenarie 27 dni, leat 7244. [1736],

Din condică s'au scos din cuvânt în cuvânt.

Procit vel logofăt.

[Intăriri posterioare puse sus:]

Io Costandin Nicolae Voevod boj[ieiu] mil[os]t[iu] gospodar Zemli Ugro-Vlah[iscoe].

Intărim și acum acestea, care din Negru Vodă până în ceia domnie a noastră întărit, care face atâtea veacuri partea Domnului Dumnezeu, dând rânduiala în seama prea Sfinții Sale Părintelui Mitropolitului.

Aceasta poruncim hotărînd și domnia Mea iarăși; ii saam rezech gospodstva-mi.

1761 Oct[omvrie] 20. dni.

Io Costandin Nicolae Voevod (I. P.), Milostiu bojiiu gospodin.
Io Costandin Voevoda

Dederă seamă că și domnia Sa fratele Scarlat Vodă Ghica, fiind vel vistier Mihai Măgurean și vtori vistier Pascal, cu pecetluit dă la Visterie să orânduia.

C[onst.] V[oevo]d.

Părvu Cântacuzino vel logofăt procit.

[**Adaus** pe marginea stângă de la începutul hrisovului sus]: Dar fiindcă până a să lua banii dăjdiilor dela ispravnici să face prelungiri, hotărîm domnia Mea din banii popilor, ce sânt asupra părintelui, să poprească pe toată luna câte taleri trei sute și să să fie în seamă cu pecetluit la Visterie. (I. P.).

Obs. Original (71 x 44), scris pe hârtie, în bună stare; peceteile aplicate cu tuș roșu. Intărirea dela 1761, la începutul hrisovului are monograma finală în chinovar și semnătură autografă. Inițiale mari la începutul fiecărui hrisov în cerneală neagră, precedate de cruce. Scriere mărunță pe ambele părți. Insemnare mai târzie: „Pentru Cămpulung, 1761” și „No. 101, 30; al Arhivei No. 29”.

Ion I. Șueu

COLONIZARE GERMANĂ LA 1860

Procesul-verbal al ședinței Consiliului de miniștri din Țara Românească dela 5 August 1860, amintește în punctul „I. Referatul Domnului Ministru din Interne, însoțit de un proiect de lege asupra colonisării în Pricipatele-Unite, alcătuit în urmarea votului Adunării legislative dela 28 Maiu anul corent; Consiliul a încuviințat acest proiect și a hotărît a se trimite sub formă de propunere Comisiei Centrale, ca un obiect de interes comun ambelor Pricipate”. Miniștrii care l-au subscris erau: M. Costaki, B. Boerescu, G. Costa-Foru și I. I. Philip-

pescu (Dosarul Nr. 34 c. 1860, al *Ministerului Trebilor Străine și Subsecretariat al Statului*, f. 159, azi la Arhivele Statului din București, depunerea Președinției consiliului de Miniștri).

Pentru susținerea acestei hotărâri se alătură următoarele trei piese :

I.

La 5 August, 1860.

Referat.

La 31 Maiu espirat din anul curent D. Președinte al Adunării Legislative a Țerei Românești, prin adresa No. 383, a comunicat Ministeriului petițiunea D. I. Aritonovici prin care a cerut concesiune d'a emigra streini germani în calitate de coloni în țara noastră, alăturând în copie reportul ce secțiunea III-a a prezentat Adunării. În respectul acestei petițiuni și făcând cunoscut că Adunarea a votat și a primit cu majoritate concludsiunea acelu report, care este d'a se invita Ministeriul să presinte o legiuire asupra colonisațiunei, căci deși în art. 108 din regulament se așează principiile legiuitoare în cas de colonisațiune, dară fiindcă acea legiuire s'a făcut de mult timp, urmează să se reformeze, ca să poată corespunde la adevăratele trebuințe ale țerei.

La 4 ale curentei s'a primit la Ministeriu încă două petițiuni, una din partea D-lui I. A. Fillipescu, alta din partea D-lui Aritonovici, prin care făcând cunoscut că o parte din acele familii sosesc Sâmbătă la 6 ale curentei în portul Oltenița, și cer a fi bine primiți și ocrotiți spre a se așezia pe moșiile Jilava din districtul Ialomița și Sărulești din districtul Ilfovul, amândouă proprietăți ale D-lui I. A. Fillipescu.

În fine, astăzi D. președinte al Consiliului mi-a comunicat o altă petițiune ce a primit dela câțiva proprietari, prin care îi încunoștințează că, în virtutea art. 108 și 379 din regulament, a votului Camerei din 11 Iuniu anul curent și a circularei D-lui Ministru al Justiției din 23 Iuniu tot acest an, au contractat cu 2500, două mii cinci sute, de familii germane din Germania nordică, ca să vie a se așezia pe moșiile d-lor, împărțite în modul ce se vede în lista ce alătură ; că aceste familii din temelul contractului ce au încheiat, s'au desfăcut de averile lor mișcătorie și nemiscătorie, că s'au tras de subt protecțiunea guvernului lor și că peste 14 zile sosesc spre a intra în țară, cerând ca și cei de mai sus a fi bine priimiți.

Aceste toate împreună cu alăturatul proect de propuneri pentru Comisia Centrală, le supun în cunoștința D-v. spre cele de cuviință.

Ministru, G. Costa-Foru

Dosar Nr. 34 c 1860, f. 150.

II.

Jurnal.

Iuându-se în vedere referatul D-lui Ministru de Interne, asupra votului Camerei dela 28 Maiu espirat, în chestia concesiunei cerută de D. I. Aritonovici d'a emigra în țară coloni străine; și considerând că proiectul de lege ce D-sa a fost însărcinat a face într'această chestie, fiind elaborat pe bazele următorie:

1°. D'a se lua de principiu timpul mișcării colonilor străine și numărul lor;

2°. D'a nu scăpa din vedere afinitatea originii naționale, este conform cu principiile noastre într'această materie, Consiliul în seanța sa de astăzi 5 August anul curent 1860, încuviințează acest proiect; iară D. Ministru de Interne va face cele de cuviință spre a se înainta la Comisiunea Centrală pentru a-și lua cursul legiuit, de vreme ce este pentru materie de interes comun.

Ibid., f. 161.

III.

Proiect de lege pentru colonizare în Principatele Unite.

Art. 1°. Dela promulgarea acestei legi în termen de zece ani se vor putea primi a se stabili în țară colonii străine care să nu depășească în total numărul de 15 mii familii și în parte acela de una mie pentru Țara Românească și cinci sute pentru Moldova.

Art. 2°. Familiile stabilite vor renunța mai întâiu la orice protecțiune streină și se vor supune la toate obligațiunile impuse asupra locuitorilor țării.

Art. 3°. Vor fi scutiți coloniștii de a plăti dajdia și de veri ce alte îndatoriri către Stat în timp de trei ani; după cinci ani dela a lor așezare se vor stabili cu desăvârșire, naturalisându-se români.

Art. 4°. Pentru scutiirile de îndatoririile proprietaricești se va urma conform cu contractul ce vor încheia cu proprietarii și după prescripțiunile legii pentru proprietate.

Art. 5°. Vor fi obligați a-și trimite ca toți Români copiii ca să urmeze neapărat în școala comunală, unde se învețe limba română.

Art. 6°. Familiile nu se vor așeza toate la un loc, ci se vor împărți pe la diferite proprietăți în diferite districte.

Art. 7°. Se vor prefera familiile de origină latină.

Ibid., f. 162.

Atât *Jurnalul* cât și *Proiectul de lege* n'au fost semnate. Aceasta înseamnă că inițiativa a rămas în deliberarea Comisiei Centrale.

A. Sacerdoțeanu

ADĂUGIRI LA VIAȚA LUI ANTON PAN.

Printre actele autentificate de Tribunalul Comercial al Ilfovului se găsește și actul pentru donația pe care o face bisericii Lucaci, unde se prăznuiește hramul „Sf. Ierarh Nicolae”, Ecaterina, soția lui Anton Pan.

Din acest act aflăm înainte de toate că agoniseala din care și-a făcut Anton Pan casele de locuit nu se datorește publicațiilor sale de „muzichie bisericească” ci bunăvoinței publice, căci iată ce spune în testamentul ce poartă data anului 1854 August 20 : „iar soția mea do- „bândind prilej cu deasa mea mergere pe la toate monastirile din Țara- „românească și Moldavia a năzuit la ajutorul venerabililor Arhiman- „driți, egumeni și stareții deosebitelor monastiri și fiecare cu dărnicie „ajutând, a stăruit și a cumpărat casele ; iar răposatul întru fericită „pomenire părintele *Spiridon Tismăneanul*, carele îi era părinte sufletesc „și o iubea ca pre o fiică, a slobozit și suma trebuincioasă, pentru clă- „direa caselor celor noi și pentru toate mobilele, cu cuvânt ca să fie ale „soției mele și Cuvioșia sa, când va veni pentru trebuințele-i, în București „să tragă întrânsele pentru liniștea sa”.....

Nici pe atunci nu se putea, așa dar, agonisi avere mare de pe urma editării de cărți, chiar bisericești fiind !

Actul ne mai spune că Anton Pan a cântat, fără plată, la biserica Lucaci, timp de un an și jumătate și că a mai dăruit acesteia și două rânduri de cărți „de muzichie bisericească” În el se mai arată apoi, că Anton Pan este înmormântat în curtea bisericii Lucaci și că soția sa avea de gând, ca după trecerea a șapte ani, așa cum cere biserica ortodoxă, să-i desgroape osemintele și să i le strămute la *Schitul Roșioara*), unde dorea să se călugărească și ea.

Către schitul Roșioara, epitropia bisericii Lucaci, ca beneficiară a averii familiei Anton Pan, era obligată să dea anual o subvenția de 4000 lei.

Data testamentului făcut de Anton Pan, la 20 August 1854, precum și data acestei donațiuni, 5 Decembrie 1854, mărginește data săvârșirii din viața a lui Anton Pan, care nu poate fi decât între 1 Septembrie și 1 Decembrie 1854, câteva zile după facerea testamentului sau câteva zile înainte de facerea donației.

* * *

Actul de danie al Ecaterinei, soția răposatului Anton Pan, către Biserica Lucaci, cu hramul „Sf. Nicolae” din 5 Decembrie 1854.

Prin care arăt supt iscălita că dupe voia lui Dumnezeu rămânând văduvă și fără copiii și cunoscând că ceia ce am agonisit de mi-am cumpărat casă și celelalte s'au întâmplat cu ajutorul Sfântului Ierarh

1) Schitul de călugărițe „Roșioara”, în județului Prahova. Ctitoria a lui Stan, prețos și postelnicul Șerban Bosceanul din 1810. Mitropolitul Nifon a mutat maicile la mănăstirea Zamfira în 1857.

Nicolae, către carele am năzuit și m'am rugat cu credință, deaceia dăruiesc și eu sfintei biserici Lucaci unde se prăsnuește hramul acestui sfânt Ierarh, casele ce le am într'această mahala, cumpărate de la d-ei Anica Izeasca, cum și pe cele ce am mai clădit din nou lângă dânele cu toate împrejurările și cu tot locul lor moștenesc (căreia biserici și răposatul meu soț a cântat un an și jumătate fără vre'o plată, au dăruit încă și două rânduri cărți de muzichie bisericească, ne-au scris părintele Ion Călărășeanu și la sfânta proscomidie în piatră în rândul ctitorilor și unde acum se află și înmormântat soțul meu Anton Pan) cu această legătură însă, ca pe câtă vreme voi trăi eu să fiu stăpână pe toate aceste acareturi folosindu-mă cu locuința mea întrânsele și închiriindu-le spre susținerea vieții mele, iar sfânta biserică deși se face de acum stăpână desăvârșită pe aceste acareturi pentru care i-am și dat de acum sineturile lor, se va folosi însă de dânele după încetarea mea din viață când, atunci o îndatorez ca să împărțasească cu lei 4000, patru mii, și pe sfântul schit Roșioara, unde sunt hotărâtă a mă călugări de voi avea parte de la Dumnezeu și unde o să strămut și oasele răposatului meu soț, după împlinirea a șapte ani. Și nu am cu ce alt a ajuta și acel sfânt lăcaș, iar biserica Lucaci să fie datoare a pomeni numele meu și al soțului meu de apurarea și în veac, pentru mai sus arătata danie ce am jertfit.

Dacă însă, (ferească Dumnezeu) se va întâmpla ca ori din cutremur să se dărâme această casă sau de vre un foc să se arză, atunci fiindcă nu am alt mijloc de a avea cu ce să-mi țin viața, va rămânea acest act desființat și Sf. biserică apărută de a mai da acei lei 4000 la numitul schit, iar locul acestor case va rămâne în stăpânirea mea.

Către aceasta să îndatorează D-lor ctitorii și epitropii bisericii cei de azi și cei ce vor fi în viitor, ca cu a D-lor osteneală și cheltuială să-mi sprijine drepturile câte vor privi la susținerea arătatului acaret întru nestrămutarea lui din mâna mea până voi trăi, căci la dinpotrivă, de nu mă vor sprijini și nu mă vor întâmpina la nevoile ce poate să-mi vină din partea vre unui voitor de rău, care să se ispitească a-mi ataca dreptul meu, atunci va rămânea această danie desființată.

Și pentru a-și avea temeiul acest act în toată vremea și locul, am rugat și pre cinstitul tribunal de Comerț de l-au adevorit dupe orânduială, după care mi s'a dat și mie altul asemenea din partea Sfintei biserici, iarăși legalizat, spre a fi sigură despre condițiile sus puse în favorul meu, și fiindcă eu nu știu carte am rugat pe scriitor de m'au iscălit iară eu am pus degetul în loc de iscălitură.

1854 Decemvrie 5, București

Ecaterina, soția răposatului Anton Pan, adeverez.

Nr. 49. Ghenarie 31, anul 1855.

Tribunalul Comercial al [Ilfovului]. Dumneai Ecaterina, soția răposatului Anton Pan, prin reclamația din 14 Decemvrie anul încetat, înregistrată la Nr. 12435, a cerut pedeoparte legalizarea acestui act, prin care face danie sfintei biserici Lucaci, casele sale ce le are în acea

mahala, cumpărate de la D-ei Anica Izeasca, cum și pe cele ce a mai clădit din nou pe locul acelor case, cu condițiile expuse întrânsul, iar pe dealta pentru dovedirea dreptului său de proprietate și posesie asupra acelor case cu locul lor moștenesc au înfățișat următoarele acte al căror extras se reproduce aici :

Anul 1848, Februarie 20. Act legalizat de acest tribunal la 29 Aprilie anul 1849 sub Nr. 94, prin care cea subscrisă întrânsul D-nei Anica Izeasca a vândut către D-nei Ecaterina, soția răposatului Anton Pan, casa cu locul ei moștenesc rămasă de la răposatul ei soț Mihăiță Izescu, în trebuința măritişului ficei sale Zinca, după voia dată de Judecătoria civilă, precum întrânsul mai cu deslușire se arată.

Anul 1854 August 20. Testament legalizat de Eminentia Sa, actualul Mitropolit Nifon la 21 ale luni lui Octomvrie acelaș an sub Nr. 15 prin care cel subscris întrânsul Anton Pan și alți trei martori, întrealtle zice chiar așa : „iar soția mea dobândind prilej cu deasa „mea mergere pe la toate monastirile din Țara Românească și Moldavia, „a năzuit la ajutorul venerabililor Arhimandriți, Egumeni și Stareții „deosebitelor monastiri și fiecare cu dărnicie ajutând, a stăruit și a „cumpărat casele ; iar răposatul întru fericită pomenire părintele *Spiridon* „*Tismăneanul*, carele îi era părinte sufletesc și o iubea ca pre o fică, a „slobozit și suma trebuincioasă, pentru clădirea caselor celor noi și „pentru toate mobilele cu cuvânt ca să fie ale soției mele și cuviosia „sa, când va veni pentru trebuințele-i în București, să tragă întrânsele „pentru liniștea sa”.

Anul 1855 Ghenarie 10. Dovadă legalizată de comisia vopselei roșie prin care cei subscriși întrânsa *Stefan A. Hagi Pandeli și Dumitrie Orghidan*, încredințează că, casele din mahalaua Lucaci, ce are D-nei Ecaterina, soția răposatului Anton Pan, sunt ale D-nei, pe care le stăpânește și astăzi și că nu are nici un copil.

Așa dar prin actele și dovada reproduce mai sus în extract, pe care D-lor epitropii prezisei Sf. biserici Lucaci au dat înscrisă mulțumire, primindu-le pe toate de bune, cu adăugire că, cunoaște că dăruitoarea este vârstnică, privindu-se constatat dreptul de proprietate și posesia în ființă a D-nei dăruitoare Ecaterina pe prezisele case, și fiindcă dupe examinarea făcută și opisilor grefei nu a rezultat vre'o împrejurare propitoare de ipotecă, secfestru sau pretenție zestrală, legalizează judecătoria pe aceste baze actul acesta de danie, cu condițiile dintrânsul pe numele Sf. biserici Lucaci trecându-se și în condica respectivă după orânduială.

Prezident, Stefan Borănescu
D. Solacoglu

I. C. Petrovici
Grefier, D. Basilescu

Mih. Popescu

UN CÂNTEC AL LUI WILHELM TELL CU MELODIE ROMÂNEASCĂ ¹⁾

Moartea de curând a bătrânului consilier guvernamental și președinte judecătoresc, *Alois Kuchler* în Sarnen, ne amintește o întâmplare din viața sa, prin care, din motive patriotice și din punct de vedere al istoriei muzicii, a câștigat mult și e demn să fie amintită în Uri.

Renumita firmă „Bücher și Dürer” din Kerns se ocupa nu numai cu o mare fabrică de parchete în Kägiswil, ci a clădit hoteluri, de primul rang, pe Strauserhorn și în Luzerna; deasemenea nu s'a oprit chiar de a face mari întreprinderi și în streinătate.

După cum a dăruit cu clădiri frumoase Bürgenstock și Strauserhorn, la fel a dăruit această firmă și orașul Lugano cu o cale ferată de munte și cu câte un foarte luxos hotel: Milanul, Roma și Cairo și alte localități din streinătate, pe unde iubitorii de a se cățăra pe munți și iubitorii de a sta pe lângă casă și în berării, din Elveția, nu vor ajunge niciodată, neam de neamul lor.

Intr'o bună zi Domnilor Bücher și Dürer nu li s'au părut îndrăzneț faptul de a cumpăra păduri într'o țară foarte bogată în lemn, cum e România și de a se ajuta astfel în întreprinderile lor cu o bogată cantitate de lemn de calitate superioară.

Pentru această întreprindere, ei găsiră pe adevăratul om de încredere în persoana tânărului și îndrăznețului *Alois Kuchler*, pe care în numele lor, îl trimit în depărtatul răsărit și acolo, acesta, în timpul duratei uneia sau a două călătorii, mai lungi sau mai scurte, la începutul celui de al nouăzecilea an, a reușit să le facă afaceri minunate. Istețul jurist s'a interesat în serile de sărbătoare și mai ales, în zilele libere și de alte lucruri, care mult mai puțin au de a face cu comerțul de lemne.

Iubitor de artă populară, și-a procurat un foarte frumos costum național bărbătesc, pe care ni l-a arătat odată; a mai adunat tablouri cu porturi naționale; cântece populare; compoziții de cântece naționale și alte lucruri de felul acesta, încât în geamantanele de voiaj ale lui Kuchler se găseau nu numai acte juridice, de vânzare și cumpărare, ci și alte lucruri frumoase și de preț, din depărtatele plaiuri și câmpii dela gurile Dunării, ce le aducea în așezarea burgheză de pe malurile micului Ah al Sarnului și aici atât printre intelectuali cât și printre băutori de bere stârnea mare admirație, cu ele.

Kuchler plin de admirație de călătoria făcută, în țara de pe malurile M. Negre, la întoarcere a ținut, îmbrăcat în costum național, conferințe asupra țării și poporului, însoțite de imnul național românesc sau alte cântece populare românești pe care foarte frumos le acompania cu armonica. A alcătuit chiar un nou imn pentru Wilhelm Tell cu textul nemțesc: Preis sei dir, Schütze Tell, wie klinget dein Name hell”, ș.a.m.d.

Acest text trebuie să se mai cunoască încă prin acele părți.

Dirijorul Kathriner, numit și „Glaisnatzi” scrise bucuros și câștigă

¹ *Ein Tellennied mit rumänischer Melodie (Korr.)* din ziarul *Urner Wochenblatt* din 11 Februarie, 1939. Traducere de Mihai Popescu.

imnul strein pentru fanfara sa din Sarner și astfel începu să fie cântat imnul național strein în localurile din Sarnen pentru trecători, de către elevi cu voce tare și de către famfară, fără ca să se aducă vre o pagubă spiritului împăciuitoar al fraților Klausens din Oberwald.

O altă bucată de muzică importantă de Külher era „*Sârba la lumina electrică*” un joc național românesc care deasemenea era cântat de fanfara din Sarnen la sărbători sau la petreceri plăcute, ca un lucru rar în fața gurilor cască și a oaspeților streini. Cu regret însă, între timp, acest cântec a dispărut din repertoriu.

Mai era apoi un cântec de iubire care prinsese rădăcini, mai ales la „Hoch” în „Batzenhof” și prin împrejurimi și pe care studentul Iosef Kùchler, azi jovialul președinte judecătoresc, îl cânta frumos cu vocea lui de „primadonă” și fratele său Alois îl însoțea în stil curat românesc din orgă, redesteptând amintiri plăcute din orient.

Cuprinsul suna cam în felul următor :

„*Tia-aduci aminte când erai copilă, când te țineam pe barțe și-mi jurai iubire. Acele clipe fericite, Tu le-ai uitat, eu însă, nu !*”...

Alte câncete de felul acesta din nefericire și cu mare durere, nu-mi mai pot aduce aminte, căci întregul material de note, în timpul războiului mondial, a fost împrumutat internaților din Staus și a găsit acolo așa de frumos răsunet că nu s'a mai întors înapoi.

Textul acestei muzici a dispărut odată cu internații fără să aibă nevoie de pașaport și de viză sau după plecarea acestora fără prețuirea necesară și neobservat, a dispărut odată cu cutiile goale de chibrituri și lăzile de chocolată, cu gulere și bretele murdare aruncate pe sub mese și fără sunet și strigăt au fost duse la coșul de gunoiu, dispărând pentru totdeauna.

Nici în Sarnen nu se mai cunoaște această muzică.

Aldorf (Uri), Elveția.

Dr. E. Wymann.

HRISOVUL ȘI SIGILIUL LUI MIHAI VITEAZUL DIN 27 IULIE 1600.

Dl. Const. Moisi¹⁾ discută pe larg chestiunea sigiliului lui Mihai Viteazul aplicat cu tuș roșu pe documentul din 27 Iulie 1600. Cuprinsul actului, puțin cam vag, este cunoscut²⁾. Sigiliul, neaplicat bine, deosebit de celelalte sigilii ale vestitului Domn, se întâlnește numai acum³⁾, element curios demn de ținut în seamă. Localitatea și data documentului ne pun însă și ele o întrebare asupra autenticității lui.

1. *Noi studii de sigilografie românească*, în *Revista Arhivelor*, IV (1940), p. 100—104, unde se dă și toată literatura.

2. Publicat de B. P. Hasdeu, *Archiva istorică*, I, 1 (1864—1865), p. 117, și de St. Nicolaescu, *Documente dela Mihai Viteazul*, București 1916, p. 24—25, la amândoi text slavon și traducere.

3. V. planșa VII, reproducere în mărimea originală.

Mihai Viteazul întrebuița probabil, în datarea actelor cancelariei lui, atât stilul vechi, iulian, cât și pe cel nou, gregorian¹⁾. Admițând că documentul în discuție poartă data stilului vechi, cum este firesc fiind scris în slavonește, aceasta corespunde cu 5 August 1600 stil nou. Din potrivă, socotind că este tot în stil nou, atunci corespunde cu 18 Iulie 1600 stil vechiu.

Ținând seama de aceste date extreme, 18 Iulie — 5 August 1600, ne întrebăm dacă în acel moment se va fi aflat Mihai Viteazul la Iași, într-un câț se spune în document că „însuși Domnul a zis” să se scrie. Din documentele pe care le cunoaștem din această vreme reese astfel itinerariul Domnului : 10—16 Iunie 1600 la Iași²⁾, 20 Iunie la Roman³⁾, 24 Iunie la Odorheiu⁴⁾, 26 Iunie la Prejmer⁵⁾, 9, 12, 13, 14, 15⁶⁾ și 19 Iulie⁷⁾ la Alba Iulia. Dela 20 la 27 Iulie ține a treia dietă tot în Alba Iulia⁸⁾. În acest timp, la 20, 24, 25, 26, 28 și 29 Iulie, dă alte documente de acolo⁹⁾. E tot în Alba Iulia la 2, 3, 4, 7, 11, 12 și 14, August¹⁰⁾ și apoi¹¹⁾.

Din înșirarea datelor de mai sus reese că documentul în discuție nu putea fi dat de Mihai Viteazul din Iași¹²⁾. Nu tragem nicio concluzie din această constatare; atragem deocamdată numai atenția, acum când se discută din nou sigiliul. Rămâne să se cerceteze mai bine și să i se precizeze locul pe care trebuie să-l ocupe în istoriografia noastră atât sigiliul cât și documentul care îl poartă.

A. Sacerdoțeanu

1. În Ungaria stilul gregorian s'a introdus la 1587; cf. Ed. Brinckmeier, *Praktisches Handbuch der historischen Chronologie*, Berlin 1882, p. 86. H. Grotfend, *Taschenbuch der Zeitrechnung*, Hannover 1922, p. 27.

2. Hurmuzaki-Iorga, *Documente privitoare la istoria Românilor*, XII, București 1903, p. 939—940 (scrisoare către Bistrișeni); St. Nicolaescu, *o. c.* p. 15—19 (privilegiile m-rii Sf. Sava, date 5 și 7 Iunie, probabil st. v. = 14—16 Iunie st. n.).

3. Hurmuzaki-Iorga, *o. c.*, p. 946—947.

4. *Ibid.*, p. 948—949.

5. *Ibid.*, p. 950.

6. *Ibid.*, p. 063—065; ultimul la I. Bogdan, *Patru documente dela Mihai Viteazul, în Prinos lui D. A. Sturdza*, București 1903, p. 163—167; St. Nicolaescu, *o. c.*, p. 20—23 (doc. e datat : Bălgrad, Iulie 6, probabil st. v.).

7. A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Tării-Românești*, VI, București 1933, p. 145—147.

8. P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București 1936, p. 165.

9. Hurmuzaki-Iorga, *o. c.*, p. 968, 971, 974, 976, 977, 978; Veress, *o. c.*, p. 145—152. Din aceeași vreme, Iulie 15, Bălgrad, mai este un document, cf. Iorga, *Studii și documente*, IV, București 1902, p. 8—9; St. Nicolaescu, *o. c.*, p. 23—24, datat probabil după st. v. (= 24 Iulie).

10. Hurmuzaki-Iorga, *o. c.*, p. 986—988; Veress, *o. c.*, p. 154—160.

11. St. Nicolaescu, *o. c.*, p. 25—27 (doc. datate 8 și 17 August, Bălgrad = 17 și 26 Aug. st. n.).

12. În aceeași discuție intră și data hrisovului pentru m-rea Pângărați „23 Iunie 1600 (7108), Iași” (st. n. 2 Iulie), publicat de St. Nicolaescu, *o. c.*, p. 28.

BIBLIOGRAFIE

I. DĂRI DE SEAMĂ

ANTONOVICI (N.), *L'identification d'un affluent inconnu scythique du Danube: Le Tiarantos (Le Bârlad)*. Varsovie 1938.

O contribuție la nu în deajuns discutata toponimie antică a ținuturilor noastre. Autorul caută, bazat pe configurația geografică actuală și pe informația istorică, să stabilească locul lui Tiarantos, râu amintit de Herodot ca afluent al Dunării. Constatând că Siretul a avut mai multe albiu vechi, pe care le-a părăsit trăgându-se spre Răsărit, crede că prin apropiere a captat valea Bârladului, cu care mai înainte mergea probabil paralel până la Dunăre. Prin această constatare se stabilește un lucru precis, rezultând din natura morfologică a ținutului: existența celor două râuri paralele. Sugestia este dintre cele mai atrăgătoare, pentru verificarea informațiilor procurate de Herodot.

CONEA (ION), *Clopotiva, un sat din Hațeg. Monografie sociologică întocmită de Echipa regală studențească 19/1935*, sub conducerea lui Ion Cnea. Bu. curești 1934. („Tiparul Universitar”). XIX + 303 + VII, 305—573 p. + 127 fig. a. d. t. (24,5 × 17,5). (Institutul de științe sociale al României. *Biblioteca de Sociologie etică și politică*, condusă de D. Gusti. *Sociologia României*, 3). 2 vol.

Cercetările pline de avânt ale d-lui I. Cnea, alături de ale colaboratorilor săi, sunt prezentate în două volume condensate privind un sat hațegan, Clopotiva, interesant sub atâtea puncte de vedere. Studiul d-lui Cnea despre *Țara Hațegului, regiune naturală* (p. 3—9) fixează cadrul „șării” în care se află Clopotiva (p. 13—23). D-l Dorin Popescu dă *câteva date istorice* (p. 24—34) din care rezultă că e vorba de o așezare străveche; numele Clopotivei apare documentar la 1360 (p. 27). *Forma și structura satului* este urmărită tot de d. I. Cnea (p. 35—39), care se mai ocupă și de „mersul vremii” (p. 40—46), *omul și șasul din poala muntelui* (p. 49—58), *omul și muntele apropiat* (p. 59—67), *omul și muntele depărtat* (p. 68—90), *vechile neșei din munții Clopotivei* (p. 91—118), *Toponimia* (p. 119—135), *miștoace și metode de transport* (p. 153—159), *locuința și celelalte forme de adăpost* (p. 178—195), *cum se îmbracă omul din Clopotiva* (p. 271—278), *omul din Clopotiva — schișă de portret fizic și moral* (p. 294—292), *Observații ale unui nespécialist asupra graiului din Clopotiva* (p. 493—508) și *Nemeși și rumâni în Clopotiva* (p. 525—531). Același, în colaborare cu Ion Busuioac, expune *culesul hranei din natură* (p. 139—143), *plantele de leac din Clopotiva* (p. 144—152) și cu Traian Zaharia, *zilele și muncile de peste au*

ale omului (p. 160—177). La acestea se adaugă capitolele datorate d-lui Ion G. Popescu, *mișcarea populației în ultimul secol* (p. 199—258), *obiceiuri, credințe și superstiții în Clopotiva* (p. 407—452) și *cartea și credința în Clopotiva* (p. 479—492), Gheorghe Radu, *crășma și gura satului* (p. 293—303) și *creșterea vitelor* (p. 328—359), Ion Brătescu, *agricultura la Clopotiva* (p. 307—327) și *morile și pivele din Clopotiva* (p. 398—404), Gheorghe Cioc, *masivul forestier din basinul Râului-Mare* (p. 360—383), Gheorghe Făcăoaru, *viața economică actuală a satului Clopotiva* (p. 384—397), Mihai Gregorian, *graiul din Clopotiva* (p. 509—522) și Eugenia Lupescu, Eugenia Sandu și Anghel Milicescu, *igiенă, stare sanitară, alimentație* (p. 259—270) și Zina Imbrescu, *descântecul la Clopotiva* (p. 453—478). Este o operă de multă străduință și pricepere. Incepem astfel să ne cunoaștem satele, așa cum sunt, ca să putem ști ce trebuie să fie.

E interesantă *vranița* (poarta satului, p. 35). Nu credem că *mous... Nedele nominatus* (p. 113) să arate o „nedeie”. E mai degrabă vorba de muntele lui Nedelea. De reținut *custură* pentru muntele rău (p. 131). Prin „tracic” d. N. Iorga nu înseamnă locuitor din Tracia, ci aceiași familie traco-geto-dacică (p. 495).

Türkische Urkunden, herausgegeben und übersetzt von A. N. Kurat und K. V. Zetterstéen, Uppsala (Almqvist Wiksells Boktryckeri-A.B.) — Leipzig (Otto Harrassowitz) [1938]. 59 p. + 15 pl. a. din text. (28,5 × 22,5). (Monografier utgivna av K. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala, I).

Editorii publică, în admirabile condiții tehnice, o serie de documente turcești, de o însemnată valoare istorică. Pe lângă reproducerea lor în autotipie (14 planșe), se dă transcrierea într'o frumoasă literă adoptată pentru tipografie (p. 7—28) și traducerea cu adnotări (p. 29—59) a câtorva documente turcești. Lucrarea e precedată de o scurtă introducere (p. 3—6).

Pentru importanța lor, având informații care se leagă și de trecutul românesc, dăm un rezumat al documentelor în număr de 13, după textul turcesc. :

1. Firmanul Sultanului Mehmed IV (1648—1687) către Ion Cazimir, regele Poloniei, datat la începutul lui Ramazan 1065 (1655 Iulie 5), anunțând sosirea ministrului polon în capitala împărătească și îndemnând pe rege să nu mai tolereze ieșirea Cazacilor pe Marea Neagră, să plătească dările obișnuite Khanului din Crimeea, și să observe cu scrupulozitate cerințele de prietenie și de vecinătate.

2. Firmanul Sultanului Mehmed IV către judecătorii de pe malurile Mării Mediterane și ale insulelor, datat la începutul lui Rebi-ül-aher 1081 (1670 August 18), dispunând ca toate ușurințele să fie făcute vaselor pe care regele Suediei le trimite în capitala otomană, fiind încărcate cu praf de pușcă pentru pulberăria împărătească.

3. Buiurultu-ul către toți judecătorii dela Bender până la Constantinopol, cu data de 1122 Rebi-ül-evvel 2 (1710 Mai 10), despre punerea la dispozițiunea Tătarilor porniți în drum a câte unui cal de menzil.

4. Adresa ambasadorului suedez Funck către Sultanul Ahmed III (1703—1730) anunțând numirea sa ca ambasador și solicitând bunăvoința Inaltului guvern împărătesc în exercițiul funcțiunei sale.

5. Adresa Marelui Vizir Baltagi Mehmed Pașa (1704—1706) către regele Carol al XII-lea al Suediei, scrisă de pe malul Prutului, în privința pregătirilor militare comune în războiul lor cu Rușii.

6. Adresa Marelui Vizir Baltagi Mehmed Paşa către regele Carol al XII-lea al Suediei, scrisă tot de pe malul Prutului, îndemnând pe rege să îndeplinească datoriile sale de aliat, fără nici o şovăire şi neglijenţă, spre a nu fi decăzut din ochii împărăteşti.

7. Adresa Marelui Vizir Baltagi Mehmed Paşa către regele Suediei Carol al XII-lea, invitând pe regele să părăsească cât mai repede posibil Benderul (Tighina) spre a se înapoia în ţara sa, fie trecând prin Polonia, fie pornind via Timişoara sau Belgrad, însoţit de suita care va fi pusă la dispoziţia sa. [Sept. 1711].

8. Scrisoarea lui Ismail Paşa către regele Suediei Carol XII-lea, înştiinţându-l că degeaba a aşteptat trecerea lui prin Tighina şi că el va părăsi încurând acest oraş fiind transferat la Azov.

9. Scrisoarea lui Mustafa-bin-i-Mehmed Paşa, Vali -ul din Tripoli de Damas către generalul Grothuss, căruia îi exprimă părerea sa de rău, că acesta din urmă l-a uitat aşa de repede.

10. Scrisoarea Sultanului Mahmud I (1730—1754) către Frederic I Regele Suediei, datată la mijlocul lui Ramazan 1149 (3 Ianuarie 1737) anunţând primirea scrisoarei regelui privind ratificarea tratatului încheiat între cele două ţări şi întărind din partea sa dispoziţiunile acestui tratat.

11. Actul emanat de Marele Vizir Elhağ Mehmed Paşa cu data de 4 Şevval 1152 (4 Ianuarie 1740) enumerând clauzele tratatului de amicitie încheiat între guvernul împărătesc şi Suedia şi semnat de numitul Mare vizir şi plenipotenţiarilor suedezi Höpken şi Carlson.

12. Ratificarea din partea Sultanului Selim III (1789—1807) a tratatului de amicitie încheiat între Imperiul otoman şi regatul Suediei.

13. Scrisoarea Sultanului Selim III (1789—1807) către Gustav Adolf IV. cu data de începutul lui Şaban 1212 (19 Ianuarie 1798), anunţând sosirea în capitala sa a noului ambasador suedez d'Ohsson şi căsătoria Marchizei de Baden şi Hochberg Friederika Dorothea Wilhelmina. **H. DJ. Struui**

Monografia Clisurei de **Alexandru Moisl**. 1938 (Tip. Weiss, Oraviţa). 301 [—313] p.+2 hărţi (21,5×15).

Din monografia Clisurii de **Alexandru Moisl**. Oraviţa (Librăria Românească). 111 p.+XX pl. a.d. t+2 hărţi (21,5×15).

Sunt două lucrări, puse sub aceeaşi copertă datată 1939, datorite unui director şcolar, învăţător de treizeci şi trei de ani. Se ocupă de ţinutul strămt al Dunării româneşti dela râul Nera până la hotarul jud. Severin, care formează azi plasa Moldova. Localnicii îi zic *Clisura*; cuvântul e evident grecesc (p. 7). κλισούρα, cheie, trecătoare. Cartea e scrisă cu multă pasiune şi, uneori, judicioase observaţii critice. Informaţiile istorice sunt cu totul reduse şi toate datele rămân de refăcut. Sunt interesante amintirile din vremea războiului trecut (p. 45—54) şi menţionarea Românilor din Serbia (p. 62 : Vlaşco Polie). Urmează scurte notiţe despre toate comunele Clisurii.

SASSU (C.), *Românii şi Ungurii. Premize istorice*, Bucureşti [1940]. (Editura „Cugetarea” — P. Georgescu-Delafraş). 159 p.+9 pl.+6 anexe af. din text (20×13,5).

Cartea aceasta de strânsă și necontestată logică, urmărește istoric evoluția celor două popoare vecine, Ungurii și Români. Deosebirile de origine, de viață, de înțelegere a vremurilor sunt arătate rând pe rând ajungându-se la concluzia impusă de toate elementele istorice, geografice și politice: unitatea neamului românesc și a teritoriului pe care îl ocupă nu poate fi sacrificată de pretențiile fără nici o bază de aceeași natură ale Ungurilor. Ungaria, stat feudal anacronic în Europa de azi, nu poate invoca niciun element istoric sau uman, în sprijinul pretențiilor sale.

II. CUPRINSUL REVISTELOR

Archivallsche Zeitschrift. Herausgegeben von der Bayerischen Archivverwaltung. Der ganzen Reihe 45. Band (Dritte Folge. Zwölfter Band). München 1939. VII+404 p.+9 pl. a. d. t.

Ernst Zipfel, *Die Organisation des Reichsarchivs von der Gründung bis zur Bildung der Wehrmachtsarchive (1919 bis 1937)*, p. 1—6. Rudolf Wiesen, *Der Neubau des Heeresarchivs Potsdam*, 7—15. Solon J. Buck, *Das Nationalarchiv der Vereinigten Staaten von Nordamerika*, 16—33. Heinrich Otto Meisner, *Schutz und Pflege des staatlichen Archivgutes mit besonderer Berücksichtigung des Kassationsproblems*, 34—51. Wilhelm Rohr, *Das Aktenwesen der Preussischen Regierungen*, 52—63. J. Karl Mayr, *Aufbau und Arbeitsweise des Wiener Kongress*, 64—127. Otto Stolz, *Das Aufkommen der Numerierung der Akten in den Registraturen*, 128—132. Josef Kraft, *Die Durchforschung niederösterreichischer Archive durch Hormayr, 1812/13*, 133—140. Gerhard Kayser, *Kirchenbuchfürsorge der Reichsstelle für Sippenforschung*, 141—163. I. Erhard, *Merkblatt zur Anlegung von Betriebsarchiven. Entwurf des Österreichischen Forschungsinstitutes für Geschichte der Technik in Wien*, 164—167. Paul Th. Hoffmann—Reinhold Schaffer, *Die Zukunft der Stadtarchive (Ausgestaltung, Aufbau, Aufgaben)*, 168—186. Erich Randt, *Die Organisation der Archivpflege in Schlesien und die bisher damit gemachten Erfahrungen*, 187—201. Otto Ruppertsberg, *Fünfhundert Jahre Frankfurter Stadtarchiv*, 202—207. Reinhold Schaffer, *Das Massenproblem bei den Stadtarchiven*, 208—222. Heinz Wöllert, *Konservierung und Ausbesserung von Archivalien*, 223—238. Georg Tessin, *Das Archivwesen Ibero-Amerikas*, 239—289. Hans Beschorner, *Eduard Vehse*, 290—304.

Urmează *Kleine Mitteilungen*, cu bogate note despre consemnarea și organizarea arhivelor, diverse inventare noi și cataloage (305—372), etc.

Bibliothèque de l'Ecole des Chartes. Revue d'érudition publiée par la Société de l'Ecole des chartes et consacrée spécialement à l'étude du Moyen-âge. C. (1939), Paris. 438 p. (24,5 × 16).

Maurice Jusselin, *Questions tironiennes à propos des Diplomata Karolinorum*, 5—7. Ferdinand Lot, *Etude sur le recueil des lettres de Gerbert*, 8—62. Henri Stein, *Pierre Lombard, médecin de saint Louis*, 63—71. P.—F. Fournier, *Nouveaux documents sur le jurisconsulte Pierre Jacobi et sa famille (urmare)*, 72—92. A. Coville, *Raymond Bernard Flamenc, dit „Sac de Lois” conseiller des ducs d'Ajou, roi de Sicile, et juge mage de Provence*, 93—111. Pierre Hélot, *Louis XI et le Boulonnais*, 112—144. G. Dupont-Ferrier, *Ignorances et distractions administratives en France aux XIV-e et XV-e siècles*, 145—156. Charles

Samaran, *Le centenaire de notre Revue. La „Bibliothèque de l'École des Chartes" depuis un siècle*, 257—280. François Himly, *Les plus anciennes chartes et les origines de l'abbaye de Wissembourg (VII-e siècle)*, 281—294. P. Gras, *Le registre paroissial de Giury (1334—1357) et la peste noire en Bourgogne*, 295—308. C. Brunel, *Une traduction provençale des „Dits des philosophes" de Guillaume de Tignonville*, 309—328. Marguerite Boulet, *L'organisation du travail de bureau chez les praticiens au XIV-e siècle*, 329—333.

Se adaugă bogate dări se seamă (p. 157—200, 334—375), cărți noi (200—212, 375—384) și cronica din care extragem notele: Georges Tessier, *Viris inlusivibus ou viro inlustri?* (225—227. P.—F. Fournier, *Georges, évêque le Famagouste (XIII-e siècle)* (227—229). Ph. Lauer, *Un nouveau manuscrit de la summa de poenitentia du Franciscain Servasancus* (229—230). Jean Adhémar, *Les origines du nom de graveur* (234—238). E. Lefort, *Une charte-partie de 996* (410—413), etc.

Intregiri. Buletinul Institutului de istoria vechiului drept românesc. I. Inchinat celor 30 de ani de existență a Universității populare din Vălenii de Munte și cititorului ei Nicolae Iorga. Iași 1938. (Institutul de arte grafice „Alexandru A. Țerek). 1 pl.+IV+264 p. (24×16). (Pe copertă: Director Prof. St. G. Berechet, redactor Gh. Ungureanu).

St. G. Berechet, *Scop și închinare*, p. II—IV. St. G. Berechet, *Descoperirea a două manuscrise juridice românești*, 1—39. Gh. Ungureanu, *Pedepsele în Moldova la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea — După documente inedite*, p. 41—74. I. Minea, *O inovație juridică a lui Miron Vodă Barnovschi* p. 75—96. Mihail Galan, *Organizarea justiției moldovene în timpul ocupației rusești din anii 1828—1834 (cu ocazia jubileului de 100 de ani dela reorganizarea justiției române)*, p. 97—168. Șt. Gr. Berechet, *Documente de drept public și privat. Sec. XVI—XVII-lea*, p. 169—212. Dări de seamă, recenzii, p. 213—244, facsimile de acte vechi, p. 245—257. Indexul celor mai însemnate cuvinte după articole, p. 259—264.

Oltena. Documente, cercetări, culegeri. Cartea I, Nr. 1 [-7] 1940, Craiova (24×16).

Cuprinde material istoric privitor la Oltenia datorat colaboratorilor C. S. Nicolaescu-Plopșor, Maria Petrescu, A. Vincenz, D. Mândroceanu, I. V. Căncea. Al. Bărcăcilă și alții. La p. 107, *bismilah* e invocată obișnuită însemnând „în numele lui Dumnezeu". Ce urmează nu e în versuri iar cuvintele respective trebuie corectate astfel: ghelean, iedi, vusul și ied-i-mersume.

Revista Istorică, XXV (1939). N-le 10—12, Octombrie—Decembrie:

N. Iorga, *O nouă istorie universală: a d-lui Corrado Barbagallo*, 293—315. N. A. Constantinescu, *Noua istorie a Românilor de N. Iorga*, VIII, 315—331. N. Iorga, *O rarissimă carte de gramatică franceză în grecește închinată unor siii de boier moldovean*, 331—333. C. Göllner, *Faima lui Mihai Viteazul în Germania*, 333—344. N. Iorga, *O prefață greacă închinată lui Alexandru Vodă Ipsilanti, domn al Moldovei*, 344—346. Viola Pop, *Ardealul autonom și pretențiile naționale românești la dieta din Sibiu dela 1863—64, după o nouă carte maghiară*, 347—358. N. Iorga, *Romanitatea din jurul Brașovului*, 358—367.

Dări de seamă (367—381), Cronică (382—387) și notițe (387—392). XXVI (1940). N-le 1—3, Ianuar—Mart:

N. Iorga, *Un om, o metodă și o școală*, 1—21. Tr. Ionescu-Nișcov, *In legătură cu asasinarea lui Barbu Catargiu*, 21—30. N. Iorga, *Incă un volum de „Insemnări” al lui T. Maiorescu*, 31—37. N. A. Constantinescu, *Noua istorie a Românilor de N. Iorga*, 37—52. N. Iorga, *Știri noi cu privire la mișcarea grecească din 1821*, 52—59. C. J. Karadja, *Despre iconografia Domnilor români din veacul al XVII-lea*, 59—63. N. Iorga, *O îndreptățire a „politicii de rezistență” din 1919*, 63—67.

Dări de seamă (67—83), cronică (83—102) și notițe (102—104).

N-le 4—6, April—Iunie :

N. Iorga, *Generalul rus Monchevici și războiul românesc*, 105—111. Col. Constantin Zagoriț, *Luptele lui Mihai Viteazul cu Polonii în toamna anului 1600*, 112—133. N. A. Constantinescu, *Noua istorie a Românilor de N. Iorga (sfârșit)*, 133—152. N. Iorga, *Confesiune și nație*, 152—154. Gheorghe Bezviconi, *Prințul Constantin Moruzi*, 154—170. Ștefan Pascu, *O carte italiană despre dreptul românesc în Ardeal*, 170—198.

Dări de seamă (198—204), cronică (204—206) și notițe (206—208).

Revista Istorică Română, IX (1939). VI + 537 p. (25 × 17,5).

Ilulian Ștefănescu, *Cronografele românești : tipul Danovici*, 1—77. Const. C. Giurescu, *Două portrete ale Principelui Carol I*, 78—81. P. P. Panaitescu, *Un autograf al lui Petru Movilă pe un tetravanghel al lui Ștefan cel Mare*, 82—87. V. Papacostea, *Ilie Fotino*, 88—126. Id., *Despre corporațiile moscopolene*, 127—136. D. Bodin, *Politica economică a Regatului Sardiniei în Marea Neagră și pe Dunăre în legătură cu Principatele Române*, 137—164. Damian P. Bogdan, *Despre Domnii moldoveni Ștefan I și Iuga*, 165—177. C. Grecescu, *Pătrașcu, fiul lui Petru Cercel*, 178—184. C. Necșulescu, *Năvălirea Uzilor prin țările române în Imperiul Bizantin*, 185—206. G. Potra, *Statele Europei la 1846—1847, văzute de un boier moldovean*, 207—245. I. Ionașcu, *Lucruri noi despre cronicarul Dumitrache*, 246—263. B. Mitrea, *Sabie dacică pe un monument roman din Bri-lannia*, 264—270.

Miscellanea (271—325), recenzii, (326—373), 579 notițe bibliografice (374—496), cronică (497—506) și indice 507—537).

III. OPERA LUI D. ONCIUL

1. Studii și comemorări istorice

1. *Iuga Vodă Domn al Moldovei la 1374 și 1400*. „Convorbiri Literare” XVIII (1884), 1—9.

2. *Dragoș și Bogdan, fundatorii Principatului moldovenesc*. „Convorbiri Literare” XVIII (1884), 253—262, 304—319.

3. *In chestiunea lui Iuga-Vodă (Respuns D-lui A. D. Xenopol)*. „Convorbiri Literare” XX (1886), 266—278.

4. *Zur rumänischen Streitfrage*. Von D. Onciul (Aus den „Mittheilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung”. Ergänzungsband II, 2, Heft besonders abgedruckt.) p. 277—294. [Datat : „Innsbruck, 1887 Juli”].

5. *Zur Geschichte der Bukowina*, Von Dr. Demetrius Onciul, I. Cernowitz 1887. (In Commission bei H. Pardini k. k. Universitäts-Buchhandlung. R. Eckhard'sche Buchdruckerei). 29 p. (25×11,5). Separatabdruck aus dem *Programm der k. k. Ober-Gymnasiums* in Czernowitz für das Schuljahr 1887).

6. *Acte privitoare la instalarea episcopului Dosofteiu în Cernăuți la 30 Ianuarie (10 Februarie 1782)*, Culese din Archiva Ministeriului i. r. de resboiu din Viena, de Dr. D. Onciul. „Candela” IX (1890) Cernăuți. No. 3, p. 149—158.

7. *Zur Geschichte der Rumänen in Marmarosch*, Von Dr. D. Onciul. 15 p. (23×15). (Aus der „Romänischen Revue”. VI Jahrgang. 1 und 2. Heft 1890 besonders abgedruckt).

8. *Radul Negru și originile principatului Țării Românești*. „Convorbiri Literare” XXIV (1891), 817—833, 944—958, 1044—1055. XXV (1891) 41—50, 100—110, 529—539. XXVI (1892) 24—38, 257—268, 332—337. 352 [errata].

9. * *Zur Geschichte der Stadt Czernowitz*. „Czernowitzer Zeitung” 1893. Aprilie 6. [foileton].

10. *Documente inedite privitoare la istoria Românilor. I. Suceava, 18, Noiembrie 1392. Roman Vodă, Domnul Moldovei, dăruiește lui Toader și fraților lui Dumitru, Petru, Mihail și Giurgiu un sat pe Suceava. Comunicat de domnul profesor D. Onciul* „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, VII (1894), 367—370.

11. *Geschichte der Bukowina vor der Vereinigung mit Österreich*, Von Dr. Demetrius Onciul, Professor an der Universität zu Bucearest. Wien 1899 (Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei). 60 p. (27,5×20,5), (Separat-Abdruck aus dem Werke „Die osterreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild” Band Bukowina).

12. *Originile Principatelor Române*, de Dimitre Onciul. București 1899 (Stab. de arte grafice „Elzevir”. Pasagiul Român, 12). VI+252 p. + erată (18,5×12).

13. *Papa Formosus și tradiția noastră istorică*. „Lui Titu Maiorescu Omagiu; XV Februarie MCM”. București 1900 (Stabilimentul grafic I. V. Socecă, str. Berzei, No. 59), (24×16,5), p. 620—631.

14. *Zece Maiu. Conferință ținută la Serbarea școlară din 10 Maiu 1900*, de Dimitre Onciul. București 1900 (Stabilim. grafic I. V. Socecă, str. Berzei 59). 23 p. (18×12). (Editura Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice).

15. *Titlul lui Mircea cel Bătrân și posesiunile lui*. „Convorbiri Literare” XXXV (1901) 1010—1035. XXXVI (1902) 27—53, 716—753. XXXVII (1903) 16—30, 209—231 [neterminat].

16. *Un act românesc dela muma lui Mihai Viteazul*. „Convorbiri Literare” XXXV (1901) 715—718, 1055 [rectificare].

17. *Românii în Dacia Traiană până la întemeierea Principatelor (Chestiunea Română)*, de Dimitre Onciul. București 1902 (Atelier grafic I. V. Socecă). 40 p. (23×16). [p. 3: „Din „Enciclopedia Română”... vol. III”].

— *Românii în Dacia Traiană*. „Enciclopedia Română” III, Sibiu 1904, p. 795—802.

18. *Din istoria Arhivelor Statului*, de Dimitre Onciul. Cu Regulamentul Arhivelor Statului. București 1903 (Inst. de art. grafice „Carol Göbl” S-sor I. St. Rasidescu, 16, strada Doamnei, 16). 32 p. (23×15).

— *Din istoria Arhivelor Statului*, de D. Onciul. „Prinos lui D. A. Sturdza la împlinirea celor șapte-zeci de ani”. [p. 329—353]. București 1903 (Inst. de arte grafice „Carol Göbl” S-sor Ion St. Rasidescu, 16, Strada Doamnei, 16). 5 f.+433[—435] p. [Fără Regulamentul Arhivelor Statului].

19. *Comunicare în chestiunea filiațiunii lui Basarab cel Tiner*. „Convorbiri Literare” XXXVII (1903) 710—711.

20. *Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul. Doue cuvântări comemorative*, de Dimitre Onciul, Profesor la Universitatea din București. Cu un Proiect din 1864 relativ la capul lui Mihai Viteazul comunicat de Gh. Adamescu. București 1904 (Atelierele grafice I. V. Socecu, strada Berzei 59). X+70 p. (18×12). (Se vinde în folosul fondului pentru ridicarea unui monument funerar lui Mihai Viteazul în Mănăstirea Dealul).

21. *XXIV Ianuarie. Conferință ținută la serbarea școlară din 24 Ianuarie 1905 în Ateneul Român*, de Dimitre Onciul. București 1905. (Atelierele grafice I. V. Socecu, strada Berzei 59). 40 p. (18×12). Editura Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice).

22. *Datele cronicelor moldovenești asupra anilor de domnie ai lui Alexandru cel Bun*, de Dimitre Onciul, Membru corespondent al Academiei Române. București 1905. (Institut. de arte grafice „Carol Göbl” S-sor Ion St. Rasidescu, 16 strada Doamnei 16), 15 p. (26×20). (Extras din Analele Academiei Române, Seria II. — Tom. XXVII. *Memoriile Secțiunii Istorice* [p. 201—225]).

23. *Epocile istoriei române și împărțirea ei. Discurs rostit la 22 Martie (4 Aprilie) 1906, în ședință solemnă*, de Dimitre Onciul cu răspuns de Dimitrie A. Sturdza, secretar general al Academiei Române. București 1906. (Inst. de arte grafice „Carol Göbl” S-sor Ion St. Rasidescu, 16 Strada Doamnei, 16). p. 3—20 (26×20). (Academia Română. *Discursuri de recepțiune*. XXIX).

24. *Alegerea Regelui Carol I al României. Conferință ținută la 9 Aprilie în Ateneul Român*, de Dimitre Onciul. București 1906. (Atelierele grafice Socec et Co., Strada Berzei. 59). 41 p. (19,5×13). (Editura Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice).

— *Alegerea Regelui Carol I al României*. „Convorbiri literare”, XI. (1906), 497—518.

25. *Din istoria României*, 105 p. „Expozițiunea generală română 1906, Călăuza oficială și Catalogul Expozițiunii”. Autorizat de Comisariatul general București 1906 (Atelierele grafice Socec et Co., Societ. Anonimă). (18×12).

— *Din istoria României*, de Dimitre Onciul. București 1906. (Atelierele grafice Socec et Co., Societate anonimă). 1 f.+105 p. (19×12,5) (Extras din „Călăuza—Catalog” Oficială a Expozițiunii Generale Române din 1906).

— ONCIUL (DIMITRE), Profesor la Universitatea din București, Membru al Academiei Române, *Din istoria României*. București [1906] (Editura Librăriei Socec et Comp., Societate Anonimă). 1 f. + 105 p. (18 × 11,5).

[Față de precedentă, se schimbă numai foaia de titlu și hârtia; comanda tipografiei este aceeași, No 3606, care este și a „Călăuzei”].

— *Din istoria României*. București 1908 (Editura Librăriei Socec et Co. Societate Anonimă. 195 p. + 2 pl. a. d. text (19 × 12,5) (Biblioteca Socec).

[Pe coperta: „Ediție îndreptată de autor”. 1909].

— *Din istoria României*. Ediția a doua. București 1913 (Editura librăriei Socec et Co., Societate Anonimă). 191 p. + 2 pl. afară din text (19 × 12,5). (Biblioteca Socec). [Pe copertă: 1914; la p. 5: „Ediție revăzută de autor”].

— *Din istoria României*. București 1908 (Editura librăriei Alcalay et C-ie). 278 p. (15 × 10). („Biblioteca pentru toți”, 361—362).

— *Din istoria României*. București 1913 (Editura Librăriei Alcalay et C-ie). 217[—219] p. (15 × 10). (Biblioteca pentru toți, 361—362).

— *Din istoria României*. București (Editura Librăriei „Universale”, Alcalay et Co. No 27, Calea Victoriei, No 27). 240 p. (15 × 10). (Biblioteca pentru toți, No. 361—362 bis).

26. *O scrisoare a lui Nicolae Bălcescu către Eudoxie Hurmuzaki*. „Convorbiri Literare”, XL I (1907), 561—562.

27. *Tradiția istorică în chestiunea originilor române*, de Dimitre Onciul, Membru al Academiei Române. București 1907. (Inst. de arte grafice „Carol Göbl” S-sor Ion St. Rasidescu, 16 Strada Doamnei, 16). 21 p. (26 × 20). (Extras din Analele Academiei Române. Seria II—Tom. XXIX. *Memoriile Secțiunii Istorice* [p. 565—585]).

28. *La XXI I Ianuarie*. „Convorbiri Literare” XLIII (1909), 14—36.

29. *Ideea dinastică în dezvoltarea Statului român*. „Convorbiri Literare” XLIII (1909), 372—377. 486—494.

30. *T. Maiorescu și Academia Română*. „Convorbiri Literare” XLIV, 1. (1910), LXVII—XCIII.

31. *Răspunsul D-lui D. Onciul la Discursul de recepție al D-lui T. V. Stefanelli, Istoricul luptei pentru drept în ținutul Câmpulungului Moldovenesc. Discurs rostit la 21 Maiu (3 Iunie) 1911*, de T. V. Stefanelli cu Răspuns de D. Onciul. p. 47—51. București 1911. (Librăriile Socec et Comp. C. Sfetea și Librăria Națională). 57 p. (27,5 × 21).

32. *Regele Carol I-iu Intemeietorul*. „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice” VII (1914), 145—147.

33. *Conferință asupra domniei Regelui Carol I*, de Prof. D. Onciul, p. 15—28. Facultatea de filosofie și litere din București, *Comemorarea Regelui Carol I cu prilejul deschiderii Cursurilor facultății la 1 Noembrie 1914*. București 1914 (Atelierele grafice Socec et C-ie, Societate Anonimă). 28 p. (23,5 × 16).

34. *Din trecutul Bucovinei*, de Dimitre Onciul, Profesor la Universitatea din București, Membru al Academiei Române. București 1915. (Institutul de arte grafice „Speranța” str. Pătrașcu-Vodă 3). I f.+34 p. (23×16). (Extras din „Convorbiri Literare” XLIX, Nr. 6—7) [p. 589—606, 729—744].

35. *In cheștiunea Bisericeii Domnești dela Curtea-de-Argeș*, de Dimitre Onciul. Extras din „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, Anul IX, fasc. 34. București 1916 (Inst. de arte grafice Carol Göbl S-sor Ion St. Rasidescu, 16, strada Paris (fostă Doamnei), 16). 24[—25]p. (32,5×24). [p. 19—65, 66—68 Adaus; 69—70. Apropos de l'Eglise Domneasca de Curtea-de-Argesh].

36. *Regina Elisaveta*. „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, IX (1916) 1—5.

37. *Regina Elisaveta. Necrolog pronunțat la cursul de istoria Românilor dela Universitatea din București*, de Prof. D. Onciul. „Convorbiri Literare” L (1916) 254—258.

38. *Mircea cel Bătrân. Cuvântare comemorativă la cinci sute de ani dela moartea lui*, de Dimitre Onciul, Membru al Academiei Române. Membru al Comisiunii Monumentelor Istorice. București 1918 (Atelierele grafice Socec et Col. Societate Anonimă). I pl.+25 [—27] p. (26×20). Edițiunea Academiei Române. [Analele Academiei Române, *Partea admin. și desbaterile*, s. II, t. XLI (1920—1921), 175—191].

— [Altă ediție identică, numai cu mențiunea : „Edițiunea Comisiunii Monumentelor Istorice”].

39. *Mihail Kogălniceanu. Memoriu la centenarul nașterii lui*, de Dimitre Onciul, Membru al Academiei Române. București 1918 (Inst. de arte grafice. Carol Göbl S-ror I. St. Rasidescu 16, Strada Paris (fostă Doamnei), 16). 30 p. (26×20). (Academia Română. Din *Memoriile Secțiunii Istorice*). [Analele Academiei Române, *Partea admin. și desbaterile*, s. II, t. XLI (1920—1921), 193—217].

40. *Cuvânt la deschiderea cursului de istoria Românilor în 26 Aprilie 1918*, de Dimitre Onciul, Profesor la Universitatea din București. București 1918. (Atelierele grafice Socec et Co., Societate Anonimă) 22 p. (20,5×13).

41. *Date istorice despre Banat*. „Revista Istorică” V (1919) 41—47.

42. *Date istorice asupra Dobrogei*. „Revista Istorică” V (1919) 48—53.

43. *Ideea Latinității și a Unității Naționale. Două lecțiuni la deschiderea cursului de Istoria Românilor. Ținute la Universitatea din București în Ianuarie 1919*, de Dimitre Onciul. București 1919. (Tipografia „Cultura Neamului Românesc”) 24 p. (23×16). (Extras din „Revista Istorică”. Anul al V-lea, August 1919). [p. 141—162].

44. [T. Maiorescu (cuvântare)]. „Convorbiri Literare” LII (1920), 292—294.

45. *Fazele dezvoltării istorice a Poporului și Statului român. Discurs rostit în Academia Română — Ședința solemnă dela 14 Maiu 1919*, de Dimitre Onciul, Membru al Academiei Române. București 1920 (Librăriile Socec et Co., C. Sfetea,

Pavel Suru). 25 p. (26 × 20). Extras din Analele Academiei Române. Seria II.— Tom. XXXIX [p. 200—224]. (Cartea Românească. Inst. de arte grafice „Carol Göbl” S-sor I. St. Rasidescu, 16 Strada Paris (fostă Doamnei) 16).

— *Fazele dezvoltării istorice a Poporului și Statului român dela origine până în zilele noastre*. Anal. Acad. Rom. Partea admin. și desbaterile, s. II, t XXXIX (1916—1919) 200—224.

— *Les phases du développement historique du Peuple et de l'Etat roumains, Discours prononcé à l'Académie Roumaine en séance solennelle du 14 mai 1919*, par Démètre Onciul, Membre de l'Académie Roumaine. Bucarest 1921. (Imprimerie „Cultura Neamului Românesc” S. A.). 35 p. (23 × 16). (Extrait du „Bulletin de la section historique” de l'Académie Roumaine IX-e année — No 1). [1—35. Traduit par Francis Lebrun].

46. *Domnului Iacob Negruzzi, la optzeci de ani*. „Convorbiri Literare”, 55 (1923), 1.

47. *Anul morții Marelui Basarab Voevod*, de D. Onciul. „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, X—XVI (1917—1923), 101—104.

48. *Introducere la „Românii și Ungurii în trecut”* [în] *România Jună, MDCCCLXXI — MCMXXI. Cartea Semicentenarului*. [București, 1924] p. 111—116.

— [P. 111 n. 1 : „Studiu scris în timpul ocupațiunii dușmane a Bucureștilor, încă nepublicat”].

— *Introducere la „Românii și Ungurii în trecut”* [în] „Cele Trei Crișuri” IV (1923) Maiu, [p. 66—68]. Republicat din precedentă, care era sub tipar.

49. *Românii și Ungurii în trecut. Relațiunile lor politice în dezvoltarea Statului român și a Românilor de peste munți*. Scriere postumă neterminată, de Dimitre Onciul (+ 30 Martie 1923) [ed. Preotul Nic. M. Popescu]. București 1928 (Cultura Națională), 36 p. (24,5 × 17). (Academia Română, Memoriile Secțiunii Istorice, seria III, tomul IX, Mem. 3 [p. 29—64]).

2. Recenzii și rapoarte

50. *Teoria lui Roesler. Studii asupra stăruinței Românilor în Dacia Traiană*, de A. D. Xenopol. „Convorbiri Literare” XIX (1885), 60—80. 174—187, 255—278, 327—348, 424—439, 589—602.

51. *CONSTANTIN MANDICEVSKI, *Der geographische Einfluss in der alt-orientalischen Entwicklung*, [în] „Programm des Obergymnasiums Sucsawa”, 1885. [recenzie în] „Zeitschrift für österreichische Gymnasien”, Wien 1887, p. 801.

52. *E. CARAUS, *Die Entwicklungsgeschichte der rumänischen Orthographie mit Zugrundelegung der diesbezüglichen Verhandlungen in der Bukarester Akademie der Wissenschaften* [în] „Programm des Gymnasiums in Radautz” 1888. [recensie în] „Zeitschrift für österreichische Gymnasien”. Wien 1889, p. 568—569.

53. *Populațiunea Ungariei și Ardealului în 1720—21*. „Magyarország népeisége a pragmatika sanctio korában 1720—21. Die Bevölkerung Ungarns zur zeit des pragmatischen Sanction 1720—21”. Budapesta 1896. 114 și 288 pag. IV°. „Convorbiri Literare” XXXI (1897) 44—52.

54. *Aprețierea unui istoric român în străinătate*. I. Ursu. *La politique orientale de François I-er (1515—1547)*. Paris, Champion, 1908. In-8°, 204 pagini. „Convorbiri Literare” XLIII (1909), 1352—1355.

55. *Raport despre Schitul Golești de lângă Câmpulung*. „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice” III (1910) 190—191.

56. *Cuvânt introdător*, [în] *Bibliografia Domniei Regelui Carol I al României*. Lucrare făcută în seminarul de istoria română sub direcția D-lui Prof. D. Onciul, de Ion C. Băcilă. București 1916, p. 3—5.

57. ONCIUL (D.) — BOGDAN (I.), *Raport înaintat Academiei Române cu privire la Biserica Domnească dela Curtea de Argeș (9 Octomvrie 1915)*. „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice” VIII (1915), 141—143.

— ONCIUL (D.), — BOGDAN (I.), [Raport despre cercetările dela Curtea de Argeș]. *Anal. Acad. Rom. Partea admin. și desbaterile*, s. II, t. XXXVIII (1915—1916), 23—26.

3. Rapoarte la Academia Română

58. *Raportul d-lui D. Onciul despre : Cronica Vascanilor de Radu Rosetti*, — aprobat de Secțiune la 5 Maiu 1906. *Anal. Acad. Rom. Partea admin. și desbaterile*, XXIX (1906—1907) 87.

59. *Raportul d-lui D. Onciul despre : Censura în Moldova sub ocărmuirea rusească și sub Mihaiu Sturdza*, de Radu Rosetti, — aprobat de Secțiune la 2 Maiu 1907. *Anal. Acad. Rom. Partea admin. și desbaterile*, XXIX (1906—1907) 90—91.

60. Tit. Bud, *Analele Asociațiunii pentru cultura poporului Român din Maramureș, 1860—1905*, Gherla 1906. — *Raport de D. Onciul*. *Anal. Acad. Rom. Partea admin. și desbaterile*, XXIX (1906—1907) 366.

61. Locotenenții Eugeniu Botez și Kirițescu Nicolae, *Răsboiul pe Dunăre*, Vol. I. București 1905. *Raport de D. Onciul*. *Anal. Acad. Rom. Partea admin. și desbaterile*, XXIX (1906—1907), 379—380.

62. Căpitan Gh. Popovici, *Omagiu de profund respect și înaltă admirațiune Aceluia care odinioară a strălucit ca Luceafăr între Luceferii neamului românesc, lui Ștefan cel Mare, dedicat cu prilejul jubileului celui de al IV-lea centenar al morții sale*, Constanța 1905. — *Raport de D. Onciul*. *Anal. Acad. Rom. Partea administrativă și desbaterile*, XXIX (1906—1907) 427—428.

63. Gh. N. Costescu, *Educație și învățământ*, Vol. III. *Metodica istoriei și geografiei*. București 1905. — *Raport de D. Onciul*. *Anal. Acad. Române, Partea adminis. și desbaterile*, XXIX (1906—1907) 437—438.

64. Natalia Filipescu-Tulbure, *Istoria veche a popoarelor orientale, a Grecilor și a Romanilor*, București 1902; *Istoria evului mediu și modern*, București 1904; *Istoria evului modern și contemporan*, București 1903. — *Raport de D. Onciul*. *Anal. Acad. Rom. Partea admin. și desbat.* XXIX (1906—1909) 438—439.

65. Miron Nicolescu, *Curs de geografie economică. Asia și Africa*, București 1906. — *Raport de D. Onciul. Anal. Acad. Rom. Partea admin. și debateri*, XXIX (1906—1907) 440.

66. *Raportul d-lui D. Onciul despre: Censura în Moldova. IV. Censura sub Grigore Ghica și desființarea ei*, de Radu Rosetti, — aprobat de secțiunea la 25 Maiu 1907. *Anal. Acad. Rom. Partea administrat. și debaterile*, XXX(1907—1908), 80—81.

67. *Raportul d-lui D. Onciul despre: „Cum se căutau moșiile în Moldova, I. Condiția de război a Hatmanului Răducanu Roset cu vechilii lui”*, de Radu Rosetti, — aprobat de Secțiune la 20 Februarie 1909. *Anal. Acad. Rom. Partea adminisr. și debaterile*, XXXI (1908—1909), 74—75.

68. *Raportul d-lui D. Onciul despre: Criminalitatea în România după ultimele publicațiuni statistice*, de I. Tanoviceanu, — aprobat de Secțiune la 14 Maiu 1909. *Anal. Acad. Rom. Partea admin. și debaterile*, XXXI (1908—1909), p. 286.

69. Căpitan Alexandru Lupașcu I., *România și Neamul Românesc în legătură cu Statele și popoarele vecine sau conlocuitoare, Studiu istorico-politicomilitar*, Galați 1908—*Raport de D. Onciul. Anal. Acad. Rom. Partea admin. și debaterile*, XXXI (1908—1909), 292—294.

70. C. Rădulescu-Codin, *Cuvântări pentru popor după programa oficială a cercurilor culturale. Vol. I., Câmpulung 1907. — Raport de D. Onciul. Anal. Acad. Rom. Partea admin. și debaterile*, t. XXXI (1908—1909), p. 309—310

71. Socrate Georgescu, *Concepțiunea filozofică a moralei*. București 1908. — *Raport de D. Onciul. Anal. Acad. Rom. Partea adminisr. și debaterile*, XXXI (1908—1909), 383—384.

72. *Raportul d-lui D. Onciul despre: „Elementele cronologice în documentele românești”*, de N. Docan, — aprobat de Secțiune la 9 Octomvrie 1909. *Anal. Acad. Rom. Partea adminis. și debaterile*, XXXII (1909—1910), 76—77.

73. *Raportul d-lui D. Onciul despre: „Marele spătar Ilie Țișescu și omorirea lui Miron și Velișco Costin”*, de I. Tanoviceanu, — aprobat de Secțiune la 13 Noemvrie 1909. *Anal. Acad. Rom. Partea admin. și debaterile*, XXXII (1909—1910), 77—78.

74. *Raportul d-lui D. Onciul despre: „Știri despre veacul al XVIII-lea în țerile noastre, după corespondențe diplomatice străine, II, 1750—1812”*, de N. Iorga, — aprobat de Secțiune la 4 Decemvrie 1909. *Anal. Acad. Rom. Partea admin. și debaterile*, XXXII (1909—1910), 78—79.

75. L. Colescu, *Progresele economice ale României îndeplinite sub Domnia Maiestății sale Regelui Carol I*, București 1907, 1 volum în IV-o, 109 pag. și 2 tablouri figurative; textul în românește și în franțuzește. — *Raport de D. Onciul. Anal. Acad. Rom. Partea admin. și debaterile*. XXXII (1909—1910). 314—315.

76. Căpitan M. Ionescu-Dobrogeanu, *Două probleme de geografie*. I. *Formarea deltei Dunărei*. II. *Considerațiuni militare asupra Dobrogei*, București 1910. — *Raport de D. Onciul*. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXII (1909—1910), 318.

77. Vasile Pârvan, *M. Aurelius Verus Caesar și L. Aurelius Commodus. Studiu istoric*. București 1909, 1 volum, 239 pag. în 8° — *Raport de D. Onciul*. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXII (1909—1910), 324—325.

78. *Raportul d-lui D. Onciul despre manuscrisul rămas dela A. Bunea și cuprinzând istoria Românilor până la 1382*, — aprobat de Secțiune la 29 Aprilie 1911. *Analele Acad. Rom. Partea admin. și desbaterile*. XXXIII (1910—1911), 72—73.

79. Diaconul Șteran S. Popescu, *Câteva observațiuni referitoare la decadența catolicismului și la uneltirile lui în România*, Craiova 1910. — *Raport de D. Onciul*. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, t. XXXIII (1910—1911), 254—255.

80. Densușianu, Candrea și Caracostea, *Curs de limba română, Bucăți de lectură și gramatică pentru clasele I-a, II-a și III-a secundare*. București 1910. *Raport de D. Onciul*. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, t. XXXIII (1910—1911), 257.

81. *Raportul d-lui D. Onciul despre: „Bătăliile dela Gwozdziec și dela Obertyn (1531)”* de I. Ursu, — aprobat la 26 Aprilie 1913. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXV (1912—1913), 64.

82. Ioan Genț, *Administrația bisericească*, Oradea mare 1912, 1 vol. de XVI și 763 pag. — *Raport de D. Onciul*. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*. XXXV (1912—1913), 258.

83. I. Popescu-Băjenaru, *Schitul Băltenii din codrul Vlăsiei*. București 1912, 1 vol. de IV și 108 pag. — *Raport de D. Onciul*. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, t. XXXV (1912—1913), 262.

84. S. G. Longinescu, *Legi vechi românești și izvoarele lor*. Vol. I. *Pravila Moldovei din cartea lui Vasile Lupu, însoțită de adămuririle sa în frământare*, de A. Patrognat, București 1912, 1 vol. 27 (a-y) + VI + 440 pag. în 4°. — *Raport de D. Onciul*. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXV (1912—1913), 270—274).

85. *Raportul d-lui D. Onciul despre: „Bourul și Zimbrul”*, de Dr. Eugen Botezat, — aprobat de Secțiune la 14 Iunie 1913. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXVI (1913—1914), 68.

86. *Raportul d-lui D. Onciul despre studiul: „Din influențele politice europene în trecut asupra istoriei noastre (Moise Vodă, 1529 Martie—1530 August)”*, de I. Ursu, — aprobat de Secțiune la 22 Noembrie 1913. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*. XXXVI (1913—1914), 69.

87. *Raportul d-lui D. Onciul despre: „Corespondența domnilor și boierilor români cu Metternich și cu Gentz între anii 1812—1828”*, de I. C. Filitti, — apro-

bat de Secțiune la 14 Maiu 1914. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXVI (1913—1914), 263.

88. I. Ursu, *Ștefan cel Mare și Turcii*, București 1914. — *Raport de D. Onciul*. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXVII (1914—1915), 310.

89. G. Popa-Lisseanu, *Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei*, București 1914. — *Raport de D. Onciul*. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXVII (1914—1915), 342—343.

90. I. Popescu-Băjenaru, *Cartea omului matur pentru a învăța numai în treizeci de lecțiuni: să scrie, să citească și să socotească*, București 1914. — *Raport de D. Onciul*, Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXVII (1914—1915), 343.

91. [Biserica Domnească dela Curtea de Argeș]. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXVIII (1915—1916), 17—18 [rezumat].

92. *Raportul d-lui D. Onciul despre: „Corespondența consulilor englezi din Principate, 1828—1836”*, de I. C. Filitti, — aprobat de Secțiune la 9 Maiu 1916, Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXVIII (1915—1916), 214—215.

93. Colonel Gheorghe Em. Lupașcu, *Amintirii din războiul independenței, 1877—1878*. — *Raport de D. Onciul*. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXVIII (1915—1916), 235—236.

94. Ștefan Mețeu, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a Românilor din Ardeal și Ungaria*. Vol. I, până la 1700. Arad, 1918, 411 pag. — *Raport de D. Onciul*. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXIX (1916—1919), 445.

95. ONCIUL (D.), CARAGIANI (I.), TECLU (N.), [Raport asupra lucrărilor făcute în cursul anului 1907—1908]. Anal. Acad. Rom. *Partea Admin. și desbaterile*, XXX (1907—1908), 127—130.

96. ONCIUL (D.), HARET (Sp. C.), NEGRUZZI (I. C.), [Raportul fundațiilor Ioan Fătu și Ioan Scorțeanu]. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXIV (1911—1912), 94—95.

97. ONCIUL (D.), NEGRUZZI (I. C.), [Raportul Comisiunii Fondurilor Ioan Fătu și Ioan Scorțeanu]. Anal. Acad. Rom., *Partea admin. și desbaterile*, XXXV (1912—1913), 109—110.

98. ONCIUL (D.), IORGA (N.), XENOPOL (A. D.). [Raport asupra lucrării: *Domniile române sub Regulamentul Organic până la 1848* (de I. C. Filitti)]. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXV (1912—1913), 235.

99. ONCIUL (D.), ISTRATI (Dr. C. I.), ANTIPA (Dr. G. R.), [Raportul bugetului 1912—13]. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXVI (1913—1914), 111—114.

100. ONCIUL (D.), BOGDAN (I.), NEGRUZZI (I. C.), [Raportul Comisiunii fondurilor Ioan Fătu și Ioan Scorțeanu]. Anal. Acad. Rom. *Partea admin. și desbaterile*, XXXVIII (1915—1916), 134—135.

101. ONCIUL (D.), NEGRUZZI (I. C.). [Raportul despre fondurile Ioan Fătu și Ioan Scorțeanu], *Anal. Acad. Rom. Partea admin. și dezbaterile*, XXXIX (1916—1919), 265—266.

4. Cuvântări ocazionale la Academia Română.

După *Analele Academiei Române, Partea administrativă și dezbaterile, seria II, tom. XIII—XLIII (1890—1923)*.

102. ONCIUL (D.). [Pecetea lui Mihai Viteazul], **27** (1904—5), 169—170.
 103. — [Mulțumeste pentru alegerea la Academie], *ibid.* 256.
 104. — [La înmormântarea lui B. P. Hasdeu], **30** (1907—8), 29—31.
 105. — {24 Ianuarie}, **31** (1908—9), 48—55.
 106. — [Titu Maiorescu la Academie], **32** (1909—10), 59—68.
 107. — [† Julius Jung], **33** (1910—11), 21—22.
 108. — [Aniversarea proclamării Regatului], **36** (1913—14), 61.
 109. — [Testamentul Regelui Carol I], **37** (1914—15), 33—34.
 110. — [† Titu Maiorescu], **39** (1916—19), 82—85.
 111. — [Alocuțiune despre Mihail Kogălniceanu], *ibid.*, 147—148.
 112. — [I. Urban Jarnik în Academie], **40** (1919—20), 3.
 113. — [Vizita misiunilor latine la Academie], *ibid.*, 28.
 114. — [Salută prezența în Academie a protopopului din Iugoș, Gheorghe Popovici], *ibid.*, 33.
 115. — [Scrisoare omagială către regele Jugoslaviei], *ibid.*, 39—40.
 116. — [Prezența în Academie a lui Sever Zotta], *ibid.*, 41.
 117. — [Cuvânt la moartea lui A. D. Xenopol], *ibid.*, 44—45.
 118. — [Cuvânt pentru Ștefan cel Mare la Putna], *ibid.*, 89—90.
 119. — [La alegerea ca președinte al Academiei], *ibid.*, 144—145.
 120. — [Prezența în Academie a lui G. Vâlsan], **41** (1920—1921), 3.
 121. — [Prezența lui Valeriu Brănișce], *ibid.*, 6—7.
 122. — [† T. V. Stefanelli], *ibid.*, 9.
 123. — [Prezența în Academie a lui Gogu Constantinescu], *ibid.*, 13.
 124. — [Aniversarea nașterii Reginei Maria], *ibid.*, 15.
 125. — [Inaugurarea Universității din Cernăuți], *ibid.*, 15—16.
 126. — [Grafitul dela Biserica Domnească din Curtea de Argeș], *ibid.*, 19.
 127. — [† Ion Caragiani], *ibid.*, 28.
 128. — [Prezența lui Paul Gore], *ibid.*, 33.
 129. — [Reînnumarea rămășițelor donatorului Const. G. Vernescu], *ibid.*, 34—36.
 130. — [Comemorarea lui Petru Maior], *ibid.*, 37.
 131. — [Anunță moartea văduvei lui V. Alecsandri], *ibid.*, 40.
 132. — [Căsătoria Princ. Carol și Elena], *ibid.*, 44—45.
 133. — [Deschiderea sesiunii generale din 1921], *ibid.*, 60—64.
 134. — [Principele Carol membru onorar al Academiei], *ibid.*, 92—93.
 135. — [Aniversarea întemeierii Dinastiei], *ibid.*, 109—110.
 136. — [Centenarul nașterii lui Ion C. Brătianu], *ibid.*, 110—111.
 137. — [Comemorarea lui Dante Alighieri], *ibid.*, 114.
 138. — *Cuvântare* rostită de Președintele Academiei ei, D. Onciul, la sărbătorirea centenarului nașterii lui Ion C. Brătianu, în București, Duminecă 29 Maiu 1921, *ibid.* Indreptări și adăugiri, pag. a-c [la p. 120].

139. — [Centenarul lui V. Alecsandri], *ibid.*, 130.
 140. — [Prezența lui M. Sadoveanu în Academie], *ibid.*, 136.
 141. — [Comemorare lui D. A. Sturdza], 42 (1921—22), 14.
 142. — [Nașterea Principelui Mihai], *ibid.*, 17.
 143. — [La parastasul lui D. A. Sturdza], *ibid.*, 18—19.
 144. — [Epișc. Roman Ciorogariu în Academie], *ibid.*, 26—27.
 145. — [La a 55-a sesiune generală], *ibid.*, 49—51.
 146. — [Aniversarea venirii Regelui Carol I în țară], *ibid.*, 89
 147. — [Comemorarea donatorilor defuncți], *ibid.*, 105.
 148. — [Cuvânt pentru Principele Moștenitor], *ibid.*, 110—111.
 149. — [† Duiliu Zamfirescu], *ibid.*, 112.
 150. — [Căsătoria Principesei Marioara], *ibid.*, 119—120.
 151. — [Cuvânt la realegerea ca președinte al Academiei], *ibid.*, 123.
 152. — [† Take Ionescu], 43 (1922—23), 3—4.
 153. — [† Ioan Capellini], *ibid.*, 4.
 154. — [† Léon de Rosny], *ibid.*, 5.
 155. — [La redeschiderea ședințelor], *ibid.*, 8—12.
 156. — [Centenarul restabilirii Domniilor pământene], *ibid.*, 18.
 157. — [† Fusebie Popovici], *ibid.*, 18—19.
 158. — [Incoronarea Regelui la 15 Oct.], *ibid.*, 20—21.
 159. — [† Dr. Vasile Lucaciu], *ibid.*, 29.
 160. — [Cuvânt către Rege la Academie], *ibid.*, 32—33.
 161. — [Iacob Negruzzi la 80 de ani], *ibid.*, 39—40.
 162. — [† Ioan Urban Jarnik], *ibid.*, 41.
 163. — și Dr. E. KALUŹNIACKI [Telegramă de felicitare la 25 de ani de activitate ai Academiei], 13 (1890—91), 310.

5. Popularizare

164. * *Allariul mândstirii Putna.* *
165. * *Mănăstirile din Bucovina.*
166. * *Moldovița și Alexandru cel Bun.*
167. * *Putna și Ștefan cel Mare.*
168. * *Suceava și Dragomirna.*
169. * *Împăratul Iosif II și moșiile mănăstirești.*
- Toate în *Cartea de cetire pentru școlile din Bucovina*, Vol. II—III, Viena.
170. * *Indreptariu pentru ortografia română. Regule și vocabulariu ortografic.*
 Wien 1893 (K. K. Schulbücherverlag in Wien).
171. *Basaraba* „Enciclopedia Română” I (1898), 408—410.
172. *B[ogdan] I.* „Enciclopedia Română” I (1898), 518.
173. *Dragoș* „Enciclopedia Română” II (1900), 213—214.
174. * *Mihail Kogălniceanu* [în] F. A. Brockhaus *Lexikon.*
175. * *Lascar Catargiu* [în] F. A. Brockhaus *Lexikon.*

6. Literatură

176. * H. Heine, *Păstorul*, trad. în „Bukowiner Pädagogische Blätter” 1874, Nr. 2 2 p. 362.
177. * Fr. Schiller, *Impărțirea pământului*, trad. în „Bukowiner Pädagogische Blätter” 1875, Nr. 3, p. 35—36.
178. * *Țăranul și papagaiul*, anecdotă versificată, în „Bukowiner Pädagogische Blätter” 1875, Nr. 6, p. 83.

7. Cursuri universitare

179. * [Tradiția istorică și teoriile despre începutul Românilor. Curs]. [București]. 293 f. [Litografiat].
180. * *Istoria Românilor dela înființarea Principatelor până la anul 1526*. Curs stenografiat de Henri Stahl. 90 p. [Litografiat].
181. * [Istoria Românilor, Curs] [București]. XLVIII [I.V]+404 p. [Litografiat].
182. *Curs de istoria Românilor. Epoca dela 1418 până la 1526*. Curs predat de D-I Profesor D. Onciu. 1903—1904. 422 p. (21×17). [Litografiat. Se oprește la 1504].
183. *Curs de Istoria Românilor*. [București] 1919. 1 f.+542 p. (21×17). [Litografiat. Cuprinde începuturile până la Bulgari].
184. *Mircea cel Mare și Alexandru cel Bun*. Curs D. Onciul. 151 p. (32×24). (Seminarul de istoria Românilor dela Universitatea din București). [Poligrafiat la 27 Februarie 1912 de D. C(aloianu) și A. S(acerdoțeanu); cf. p. 151].

8. Inedite

185. * *Mihai Viteazul*, disertațiune istorică, prelegere pentru ședinția litterară a societății academice Arboaroasa, Cernăuți 3/15 Mai 1877. (manuscris).
186. * *Înființarea Imperiului româno-bulgar prin Asanizi*, conferință ținută în Cernăuți la 2 Mai 1877 (pierdută).
187. * *Primul amor al unui ministru*, nuvelă [1879].
188. * *Românii și Bulgarii în evul mediu*, conferință ținută în Viena, în 6 Martie 1880, (pierdută).
189. * *Die Beziehungen Napoleons I zur Türkei in den Jahren 1804—1812*, (teză, din 1881).
190. * *Der Bau der italienischen Halbinsel in horizontaler und vertikaler Richtung und sein Einfluss auf die geschichtliche Entwicklung der Bewohner*, (teză din 1881).
191. * *Über die Aufgaben der Völker Psychologie und ihre Beziehungen zur Geschichtswissenschaft*, (teză din 1882).
192. *Über die Anfänge des rumänischen Staatswesens*, (teză de doctorat, 1884).

9. Extrauniversitare

193. *Acțiunea universitară în chestia națională. Memoriu supus M. S. Regelui la 26 Oct. 1914*, București 1914, 15 p. (20 × 13). [Semnează și D. Onciul împreună cu mulți alți profesori universitari].

10. Activitatea academică

După *Analele Academiei Române, Partea administrativă și debaterile*, seria II, tom. XI—XIII (1888—1923).

— La 29 Martie 1889, Al. Odobescu propune ca D. Onciul să fie ales membru corespondent : **11** (1888—89) 134. E ales membru corespondent la 1 Aprilie 1889 : *ibid.* 108. D. A. Sturdza la 25 Martie 1898 propune alegerea lui ca membru plin : **20** (1897—98) 162—163. Nu e ales : *ibid.* 109. Secțiunea istorică propune din nou să fie ales membru plin : **27** (1904—5) 221. N'are majoritate la 9 Aprilie 1905 : *ibid.* 235—236. E ales la 11 Aprilie 1905, *ibid.* 243. Ține discursul de recepție : **28** (1905—6) 187.

— *Insărcinări academice* (președinte, vice-președinte, etc.) : **29** (1906—7) 204, **30** (1907—8) 110, 140, 203, 233. **31** (1908—9) 221, 281, 282, 287, 288, 336, 337. **32** (1909—10) 80, 125, 222, 256, 266, 308. **33** (1910—11) 41, 117, 182, 204, 235—238. **34** (1911—12) 9, 95, 99, 136, 147, 158, 163, 231—232, 234—236. **35** (1912—13) 110, 180, 193, 199, 213, 214, 229, 230—237. **36** (1913—14) 5, 26, 61, 66, 111, 129, 155, 171, 186, 195, 260, 262—267. **37** (1914—15) 60—61, 64, 81, 144, 145, 160, 161, 192, 200, 218, 289, 291, 296, 297. **38** (1915—16) 3, 22, 46, 57, 65, 77, 138, 152, 171, 185, 193, 215, 216. **39** (1916—19) 267, 289, 311, 394, 399, 400. **40** (1919—20) 98, 127. **42** (1921—1922) 3, 4, 6, 12, 13, 19, 24, 26, 28, 49, 83—85, 87—89, 92—93, 101, 104, 109, 113, 115, 123, 124. **43** (1922—23) 3—6, 8, 13, 18—20, 23, 24, 26, 27, 29—31, 34, 39, 42, 44.

— *Delegații* : **27** (1904—5) 24. **39** (1916—19) 4, 11, 12. **41** (1920—21) 14, 47, 111, 117, 135.

— *Citește rapoarte și scrisori* : **29** (1906—7) 359. **31** (1908—9) 200. **33** (1910—11) 240. **35** (1912—13) 232, 234, 237. **36** (1913—14) 36, 37. **37** (1914—15) 6, 86, 289. **38** (1915—16) 200. **39** (1916—19) 390. **41** (1920—21) 21.

— *In comisia de examen la Institutul Otteteleșanu* : **32** (1909—10) 11. **23** (1910—11) 5, 10.

— *In comisia unui concurs de bursă* : **36** (1913—14) 27—28.

— *Felicități* : Academia : **13** (1890—91) 116. D. A. Sturdza : **32** (1909—10) 36. Dr. V. Babeș : **37** (1914—15) 68. N. Bănescu : **41** (1920—21) 134. **42** (1921—22) 3, 96, 117.

— *Prezintă lucrările sale* : **12** (1889—90) 100. **16** (1893—94) 43. **21** (1898—99) 51. **25** (1902—3) 57. **29** (1906—7) 21. **31** (1908—9) 71. **37** (1914—15) 28. **38** (1915—16) 13, 41. **39** (1916—19) 103. *Donațiile sale* : **24** (1901—2) 38. **30** (1907—8) 5. *Ale altora* : **27** (1904—5) 47. **30** (1907—8) 15, 45. **38** (1915—16) 47, 66. **39** (1916—19) 8. **41** (1920—21) 48. **42** (1921—22) 12, 72, 75. **43** (1922—23) 19, 36.

— *Propune modificări de regulament* : **28** (1905—6) 116, 119. **29** (1906—7) 179, 208. **30** (1907—8) 189, 200. **31** (1908—9) 146. **32** (1909—10) 44, 195, 196, 121, 307.

34 (1911—12) 103, 151. 35 (1912—13) 147, 176, 181, 194. 36 (1913—14) 172. 37 (1914—15) 187, 193, 211, 212. 38 (1915—16) 156—157, 160, 171, 194, 199. 41 (1920—21) 139—141. 42 (1921—22) 92, 102, 103, 113.

— *Propune alegeri de membri*: K. Krumbacher, 28 (1905—6) 228—29. W. Mayer-Lübke, *ibid.* 229—230. D. C. Sturdza-Scheianu, 29 (1906—7) 215. Atanasie Mironescu, 31 (1908—9) 190. Vasile Stroescu, 32 (1909—10) 206. St. Longinescu, *ibid.* 244—245, 307. J. Jung, 33 (1910—11) 95. T. V. Stefanelli, *ibid.* 162. Barclay Head, E. Babelon, B. Pick, 36 (1913—14) 139, 157. K. A. Romstorfer, *ibid.* 174—175. J. Strzygowski *ibid.* 175. U. von Willamowitz-Moellendorff, *ibid.* 175. C. Jireček, *ibid.* 176. C. Cichorius, *ibid.* 178. P. Negulescu și I. C. Filitti, 37 (1914—15) 150, 163, 176—179, 288. S. Zotta, 39 (1916—19) 150. Paul Gore, *ibid.* 178, 366—367. St. Metes, *ibid.* 363—364. Ch. Diehl, L. Poincaré, D. Berthelot, J. Bédier, P. Janet, G. Fougères, Meynial Balthazar, *ibid.* 391, 396. M. C. Sutz și M. Sadoveanu, 41 (1920—21) 124. G. Bengescu, *ibid.* 131. N. Donici, 42 (1921—22) 91.

— *Impotriva premierii lui*: T. V. Păcățianu: 29 (1906—7) 357. Locot. Botez și Chirițescu, *ibid.* 360.

— *Diverse*: Ireverentismul autorilor față de predecesori, 29 (1906—7) 356. Chestia țărănească, *ibid.* 358. Titulatura regală, 30 (1907—8) 131. „Ingrijitori” în loc de „logofeți” 31 (1908—9) 157. Plata orelor suplimentare, *ibid.* 171. Decernare de premiu, *ibid.* 327, 339. Arhiducele Francisc Ferdinand înrudit cu Eremia Moghilă, 32 (1909—10) 11. Editarea documentelor românești, 33 (1910—11) 5, 69. Bolnav, nu poate edita pe A. Bunea, 34 (1911—12) 60. Editarea lui N. Densușianu, *ibid.* 142. „Capitalizarea” fondurilor Academiei, 35 (1912—13) 21, 22. Doliul pentru rege, 37 (1914—15) 35, 189. Denumirile Dobrogei, *ibid.* 65—66. Doamna Ringala de V. Eftimiu, *ibid.* 72—73. Editarea în nemțește a lui I. Nistor, *ibid.* 156. Biserica Domnească dela Curtea de Argeș, 38 (1915—16) 20, 109. Cuvânt de vacanță, *ibid.* 47. Chestia Calendarului, *ibid.* 67. Cărțile de școală, *ibid.* 137—138. Văduvele de război, 39 (1916—19) 42—43. Pomelnicul epîsc. Argeș și Râmnic și al Mitropoliei, *ibid.* 85—86. Comemorarea lui M. Kogălniceanu, *ibid.* 86—87. Lui Mircea cel Mare, *ibid.* 94, 96. Siguranța colecțiilor Academiei, *ibid.* 118. Telegramă către Consiliul Național Român dela Sibiu, *ibid.* 174. Premiul Cuza, *ibid.* 338. Tipărirea lucrării sale *Românii și Ungurii*, *ibid.* 338. Durata vacanței Academiei, 40 (1919—20) 5. Decesul lui Al. Suțu și C. F. Robescu, *ibid.* 21. Emblema drapelului, *ibid.* 30. Fonduri pentru monumentul Unirii, *ibid.* 30—31; 41 (1920—21) 113. Decesul lui Otto Schrader, *ibid.* 20. Telegramă de felicitare către Princ. Elisabeta și Gheorghe căsătorii, *ibid.* 43—44. Idem, Princ. Carol și Elena, *ibid.* 58—59. Pensile funcționarilor Academiei, *ibid.* 91. Centenarul lui I. C. Brătianu, *ibid.* 108. Anunță moartea lui I. Sirbu: 42 (1921—22) 91. Salută prezența la Acad. a lui G. Adamescu, *ibid.* 5. Id. Eug. Botez, *ibid.* 136. Telegramă către regele Ferdinand, *ibid.* 118—119. Excursie la Curtea de Argeș, *ibid.* 123—124. Anunță moartea lui St. C. Hepites, 43 (1922—23) 6. Legatul lui Th. Petrescu-Cioroba, *ibid.* 6. Propuneri diverse: 39 (1916—19) 43, 121, 123, 124, 259, 298, 324. 41 (1920—21) 107—109, 130—133, 147, 154.

— In ședința dela 20 Martie 1923, Vasile Pârvan anunță moartea lui D. Onciul, 43 (1922—23) 48—49.

N. B. Lucrările precedate de un * n'au fost văzute de bibliograf; *Enciclopedia României* și Brockhaus deasemenea n'au fost despuiate în întregime. Bibliografia aceasta

se poate adăugi cu concursul celor care mai cunosc și alte lucrări ale marelui istoric sau orice altă dovedire a activității lui. În special am dori să știm toate edițiile cursurilor lui universitare. Pentru viața lui mai în amănunt trimitem la Teodor Balan, *Dimitrie Onciul 1856—1923*, Cernăuți 1938. (Tiparul „Mitropolitul Silvestru”), 175 [-176] p. (24 × 16).

IV. BIBLIOGRAFIE VECHIE

1. Cărți

194. AARON (FLORIAN). *Idee repede de istoria Prințipatului Țării Rumânești*, de F. Aaron. Tomul I [-III]. București 1835 [-1837—1838]. (În tipografia lui I. Eliad) XXIV+232 p., 2 f.+331. p., 2 f.+IV+149 [-150] p. (19,5 × 12). [Cuprinde: I 105—1529. II 1532—1601. III, 1601—1615. Vol. I a apărut în 1836].

195. CIPARIU (TIM.), *Elemente de limb'a romana după dialecte și monumente vechi*, de Tim. Cipariu, canonicu gr. catolicu etc. Blasiu MDCCCLIV. (Cu tipariulu Sem. diecesanu). VIII+200 p. (18,5 × 11,5).

196. CIPARIU (TIM.). *Acte și fragmente latine romanesce pentru istoria beserecei romane mai alesu unite*. Edite și anotate de Tim. Cipariu, canonicu gr. cat. etc., Blasiu MDCCCLV. (Cu tipariulu Semin. diecesanu). XVI+280 p. (20 × 12).

197. CIPARIU (TIM.). *Crestomatia seav analecte literarie dein cartile mai vechi si noue romanesce, tiparile si manuscrise, incepând dela seclulu XVI pana la alu XIX cu notiia literarie, advnate și alese de Tim. Cipariu*. Blasiu MDCCCLVIII. (Cu tipariulu Seminarivlu). XXXVIII [-XXXIX]+256 p. (18,5 × 11,5).

198. CIPARIU (T.). *Compendiu de gramatec'a limbei romane*. Editiunea III. îndreptată de T. Cipariu. Blasiu MDCCCLXII. (Cu tipariulu Sem. Diecesanu), 11 p. (18,5 × 11,5).

199. CIPARIU (T.). *Cuventu la inaugurarea Asociatiunii Rom. transilv. in IV Nov, MDCCCLXI aparatu in cuntru a unei critice*, de T. Cipariu. Blasiu MDCCCLXII, (Cu tipariulu Seminarivlu A. diecesanu). 135 [-135] p. (19,5 × 13).

[Pe copertă: Editiunea II. După Gazet'a Transilvaniei].

200. DURUY (VICTOR). *Elemente de istoria generale lucrate în limba francescă suptă directiunea D-lui Vletor Duruy, după ultima programă a universității din Parisi pentru înveliământulă lyceeloră Franciei*. Traduse și adausse pentru usulă classiloră de istoriă alle gymnasiului din Țiérta Romănescă de Al. I. Crețeseu. Tomu. I. Istoria timpurilor vechie [-Tomu. II. Istoria timpurilor medie]. Bucureshti 1856. (În tipografia Colegiului Natziională). XXI+599 p.+1 pl. a.d.t., 599 p. (21 × 13,5).

201. GRECIANU (ȘTEFAN D.). *Eraldica romănd. Actele privitoare la stabilirea armeriilor oficiale cu planșe și vocabular*, de Ștefan D. Grecianu senator și cavalier. Bucuresci 1900. (Institutul de arte grafice Carol Göbl, Furnisor al Curții Regale, 16 strada Domnei 16). 4 f.+XC+231 p.+31 pl. a.d.t. (23 × 16).

202. GUIZOT (FRANÇOIS). *Istoria civilizatiunii în Europa. De la căderea imperiului romană pînă la revoluțiunea francesă*, de M. Guizot. Edițiune nouă. Traducere de G. Baronzl, I [-II]. II. volume ală scrierii și ală VI. din Musculă Literaru. Bucu-

rești 1856 (Tipografia Națională a lui I. Romanov & C-ia). 331+245 p. (20×12). (Museulu Literariu edatū de Christ. Ionninū et Romanovū. Cursu de istoria modernă. Istoria civilizațiunii în Europa, București. Librăria Școlilor Publice, strada Lipscanilor).

203. LAURIAN (A. TREBONIU). *Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in utraque Dacia vigentis vulgo valachicae*. Auctore A. Trebonio Lauriano. Viennae 1840. (Typis Congregationis Mechitaristarum). LXXVIII+298 p. (23×13,5).

204. LAZĂR (I.). *Tabele istorice sincronistice ale coloniilor romane de in Daci'a Traiana si Tienuturile mai tardiu numite : Daci'a Aureliana*, de Dr. Joane M. Lazaru, Directoriu și profesoriu gimnasiale in Naseudu. In Bistrița 1872. (Cu literele tipografiei Filtsch). 24 p. (26×21).

205. NACIAN (J.—J.), *La Dobroudja économique et sociale, son passé, son présent et son avenir*, par J.—J. Naelan.... Paris 1886 (Libraire Guillaumin et C-ie, éditeurs de la Collection des principaux Économistes, du Journal des Économistes, du Dictionnaire de l'Économie politique, du Dictionnaire universel du Commerce et de la Navigation, etc. rue Ricbelieu, 14). 191 p. (18,5×12).

206. NEAGOE BASARAB. *Invățăturile bunului și credincioșului Domn al Țării Românești, Neagoe Basarab VV-d către fiul său Teodosie VV-d*. București 1843. (In Tipografia Colegiului Sf. Sava). 2 f.+336 p. (19,5×12,5).

[F. II v-o : „Indreptată de Sfinția Sa Părintele Ioan, Eclisiarhul Curții].

207. OBEDENARE (M.—G.). *La Roumanie économique d'après les données les plus récentes*, par M.—G. Obédénare.... Géographie, état économique, anthropologie avec une carte de la Roumanie. Paris 1876 (Ernest Leroux, éditeur, Libraire de la société asiatique, de l'École des langues orientales vivantes, etc. 28, rue Bonaparte, 28). XI+435 p.+1 hartă (24,5×16).

208. RUSU (IOAN V.). *Compendiu de Istori'a Transilvaniei cu distincta privire la romani*, scrisu de Ioane V. Rusu.... Sibiu 1864 (Tiparitu si în comisiune la S. Filtsch). VIII+396+1 f. (20×13).

209. ȘAGUNA (ANDREI). *Istoria Bisericei ortodoxe răsăritene universale, dela întemeierea Ei, până în zilele noastre*, compusă, și acum întâia oară dată la lumină numai ca manuscrutū de Andreiū Baron de Șaguna. Dreptcredincosul Episcop al Bisericei ortodoxe răsăritene din Ardeal. Tomul I [-II]. Sibiiū, în tipografia diecesană la anul Domnului 1860. IX+420 p., IV+316 p. (21×13).

210. TEUTSCH (G. D.). *Geschichte der Siebenbürger Sachsen für das sächsische Volk*. Eine vom Vereine für siebenbürgische Landeskunde gekrönte Preisschrift von G. D. Teutsch. Kronstadt 1852 (Druck und Verlag von Iohann Gött). 388 p. (14,5×21).

211. TEXIER (EDMOND), *Grecia și insurecțiile ei. Pînă în zilele noastre*. Traducere de P. M. Georgeseu. București 1856. (Librariu-editoru George Ioanid). 351 [-352]. p. (22×14).

212. UBICINI (A.). *Les origines de l'histoire roumaine*, par A. Ubielni. Texte revu et publié sur le manuscrit de l'auteur et précédé d'une Notice biographique par Georges

Bengesco. Paris 1886. (Ernest Leroux, éditeur, 28, rue Bonaparte, 28). XXVI+304 p. (18×11,5).

213. XÉNOPOL (A.—D.), *Histoire des Roumains de la Dacie Trajane depuis les origines jusqu'à l'union des Principautés en 1859*, par A.—D. Xenopol... Avec une préface par Alfred Rambaud... I. (513 av. J.—C.—1633) [—II (1633—1859)]. Paris 1896 (Ernest Leroux, éditeur, 28, rue Bonaparte 28). 2 f.+XXXV+486 [-488] p.: 2 f.+611 p. (24×16).

2. Periodice

„Arhiva Românească” = *Arhiva Românească*. Supt redacția lui **M. Kogălnicean**. Tom. I [-II.] Iași, la Cantora Foaiei Sătești, 1841 [-1845]. VIII+376+3 f.: IV+422+2 f. (19,5×12).

[Din vol. I. p. 1—92 au apărut în 1840].

— Ediția a doua. Iași 1860 [-1862]. ([Tipograf-editor Adolf Bermann, Podul-vechiu No. 79). Tom I [-II]. VIII+282+2 f.: IV—318+1 f. (21×13,5).

[In paranteze facem trimiterea la ed. II].

„Foaie de storia română” = *Foaie de storiă română*. Sub redapcunăe lui **Bogdan Petriceleo-Hăjdău**. I. Iassi. Anul Unirei I. [1859] (Typographia lui H. Goldner, Podul-Lung). 62 [-64 p.] (27×21).

[pe p. 64: Foé de storiă română. Parté întâe. Prețul în deosebi — 9 lei. Tipografia lui Adolf Bermann].

„Foaia Soc.. Românismul” = *Foia Societății Românismului*, București 1870 (Typographia C. Petrescu & C. I. Busnea, Piața Teatrului, 4). Comisiunea de redacțiune și administrare a Foiiei: **B. P. Hasdeu**, **N. V. Seurtescu**, **T. P. Radulescu**, **G. Dem. Theodorescu**, **Gr. G. Toelleseu**, **Const. D. Vucler**. Anul I [-II] Aprilie 1870 [Augustu 1871]. 530+192 p. (27×19).

[Dela Nr. 6 (1870): Noua typografiă a Laboratoriloru Români, 3 strada Modei 3; dela No. 7 (1870): strada Academiei 19; cu Nr. 6 intră în redacție **M. Zamfirescu** și pleacă **Const. V. Vucler**; cu No. 10—11 (1871) intră **G. Missallu** și **N. Ath. Popovici** și pleacă **M. Zamfirescu** și **G. D. Theodorescu**; formatul e schimbător dela Nr. la Nr., scoborând până la 25,5×17,5].

214. ALEXI (A. P.), *Dușmanii. Doina*, „Foaia Soc. Românismul” I (1871), 482. [Versuri pop.].

215. ALEXI (A. P.), *Ciobanulu cu smei, Balada*, „Foaia Soc. Românismul” I, (1871), 525—527). [Versuri pop.].

216. CANTEMIR D., *Intâmplările Cantacuzineștilor și Brancovenilor în Valahia de Dimitrie Cantemir* Domnul Moldaviei, tâlmăcite de pe grecească prin **Vasill Vârnav** la anul 1811 Iunie 19. „Arhiva Românească” II (1845), 279—322. [II (1862) 207—241].

217. COSTIN (NICOLAE), *Tractaturile vechi ce au avut Moldova cu Poarta Otomanească*. „Arhiva Românească”, II (1845) 347—364. [II (1862) 263—276]. (Ed. M. Kogălniceanu și C. Negruzzi).
218. ECONOMU (CIRU), *Bucegiulu și Baltica. Dedicatu intrunirii austro-prusse de la Gastein*. „Foia Soc. Românismul” II (1871), 150—151. [Versuri].
219. ELEUTERESCU (ELENA C.), *Lăsați-mă să plângu*. „Foia Soc. Românismul”, I (1871), 500. [Versuri].
220. ELEUTERESCU (ELENA C.), *La poetul D. Bolintinenu*. „Foia Soc. Românismul”, II (1871), 26—27. [Versuri].
221. ELEUTERESCU (ELENA C.), *Veghierea*. „Foia Soc. Românismul”, II (1871), 27—78. [Versuri].
222. [Foia Soc. Românismul], *Estrasu din Regulamentul interioru alu Foiiei*. „Foia Soc. Românismul” I (1870), 2.
223. [Foia Soc. Românismul], *Prospectu*. „Foia Soc. Românismul” I (1870), 3—4.
224. [Foia Soc. Românismul], *Balada* [Buruleanu, Doine]. „Foia Soc. Românismul” I (1870), 41—45.
225. [Foia Soc. Românismul. Prefață], „Foia Soc. Românismul” II (1871), 3.
226. GHEORGHIESCUL [SEB.], *Eclisiarh Putnei, Mormintele, odoarele, inscripțiile și clopotele mândsirii Putna din Bucovina*. „Arhiva Românească” II (1845), 399—422. [II (1862), 301—318].
227. H[ASDE]U (B. P.), *Legislaciunea: Negoșul moldovan sub Alesandru Bunul*. [6916 Oct. 8]. „Foae de storia română” I (1859), 3—9, 17—29, 33—39, 49—57.
228. H[ASDE]U (B. P.), *Diplomatica: O tocmală de împărțală din 1670* [Oct. 15, al lui Toader Murguleț amintind pe Tudosie Dubău]. „Foae de storia română” I (1859), 9—10.
229. H[ASDE]U (B. P.), *O carte românească din 1682* [Aprilie 26, dela Duca Vv.]. „Foae de storia română” I (1859), 10—11.
230. H[ASDE]U (B. P.) *O fidulă de la Ioan Sobieski [către Ilieș Moțoc și Neculai Murguleț]*. „Foae de storia română”, I (1859), 11—13.
231. H[ASDE]U (B. P.), *Un zapis de danie din 1702* [April 2]. „Foae de storia română”, I (1859), 13—14.
232. H[ASDE]U (B. P.), *O adeverință din 1720*. „Foae de storia română” I (1859), 14.
233. H[ASDE]U (B. P.), *Numismatica: Banul al lui Istrat Voda Dabija*. „Foae de storia română” I (1859), 14—16.
234. H[ASDE]U (B. P.), *Nărăveala între craiul Sigismund al 3-lea și domnul Eremi Movilă din 1597*. „Foae de storia română” I (1859), 29—31.
235. H[ASDE]U (B. P.), *Poezia naciunară: Grecoicele, româncele și bulgăroicele, cântecul bulgar*. „Foae de storia română” I (1859), 31—32.

236. H[ASDEU] (B. P.), *Literatura storiei: Ioann Schillberger și călătoriile sale I. Resăritul*, „Foae de storia română” I (1859), 39—43, 57—61.
237. H[ASDEU] (B. P.), *Pomelnicul Domnilor Moldovei de Mitropolitul Dosoftei*, „Foae de storia română” I (1859), 43—48, 61—62.
238. HASDEU (B. P.), *Psalmulu 77 din Coressi*, „Foia Soc. Româanismul”, I (1870) 62—68.
239. [HASDEU (B. P.)], *Discursul Domnului Bogdanu Petriceicu Hasdeu primindu președința societății „Româanismul”. în ședința din 15 Noembre 1869*. „Foia Soc. Româanismul” I (1870), 97—101.
240. HASDEU (B. P.), *Cosmopolitismu și naționalismu. Discursu președințialu de redeschiderea ședințelor societății Romanismul, ținutū în ședința din 26 Septembrie 1870*. „Foia Soc. Româanismul” I (1870), 303—305.
241. H[ASDEU] (B. P.), *Celatea N[em]țulu*, „Foia Soc. Româanismul” I (1870), 327—331.
242. HASDEU (B. P.), *Causele și rezultatele cosmopolitismului. Discursu președințialu la inaugurarea annulū III allu societății Romanismul, rostit în ședința publică din 24 Genariu 1871*, „Foia Soc. Româanismul” I (1871), 415—418.
243. HASDEU (B. P.), *Severinū. Podulū lui Traianū. — Turnulū lui Severū. — Corulū de pe unū vassū. — Aburū italianū. Inchinatū națiunii italiene pentru đioa intrării M. S. Regelū Victorū-Emanuele în Roma. Dialogu*, „Foia Soc. Româanismul”, II (1871), 19—26. [Versuri].
244. HASDEU (B. P.), *Discursulu de deschidere allū președințelū societății „Româanismul”, la serbarea pe câmpia Cotrocenū în memoria lui Tudoru Vladimirescu*, „Foia Soc. Româanismul” II (1871), 49—50.
245. HASDEU (B. P.), *Legile și statutele Româniloru, 1570—1630*, „Foia Soc. Româanismul”, II (1871), 131—147.
246. H[ASDEU] (B. P.), *La craniulū lui Mihaiū celū Viteazū*. „Foia Soc. Româanismul”, II (1871), 147—148. [Versuri].
247. H[ASDEU] (B. P.), *Astă-đi*, „Foia Soc. Româanismul”, II (1871) 148—149. [Versuri].
248. H[ASDEU] (B. P.), *Frunđele*, „Foia Soc. Româanismul”, II (1871), 149. [Versuri].
249. H[ASDEU] (B. P.), *Femeta cu cățelulu* (Fabula), „Foia Soc. Româanismul”, II (1871) 154. [Versuri].
250. HASDEU (B. P.), *Femeile române. Domnița Elena*, „Foia Soc. Româanismul”, II (1871) 155—173.
251. [HURMUZACHI C.], *Cuvânt de îngropare vechiului Ștefan V.v. Domnul Moldaviei ce s'au numit Mare pentru marele vrednicii și vetejii ale sale*, „Arhiva Românească”, I (1841), 37—71 [I (1860), 29—53].

252. HURMUZACHI C., *Documenturi aflate în muzeul dela Odesa*. „Arhiva Românească” II (1845) 222—278. [II (1862) 165—206].
253. KOGĂLNICEAN M., *Introducție*. „Arhiva Românească” I (1841) III—VIII. [I (1860), III—VIII].
254. KOGĂLNICEAN M., *Georgie Șincai*. „Arhiva Românească” I (1841), 1—5. [I (1860), 1—4].
255. [KOGĂLNICEANU M.], *Hrisov a lui Bela IV Craiul Ungariei, 1247*. „Arhiva Românească”, I (1841) 6—9, [I (1860), 4—7].
256. [KOGĂLNICEANU M.], *Hrisov a lui Ludovic I, Craiul Ungariei, 1365*. „Arhiva Românească”, I (1841), 9—12. [I (1860), 7—9].
257. [KOGĂLNICEANU M.], *Hrisov a lui Antonie, Patriarhul Țarigradului, 1389*. „Arhiva Românească”, I (1841), 13—16. [I (1860), 10—13].
258. [KOGĂLNICEANU M.], *Hrisov a lui Ioga Vodă, Domnul Moldaviei, fără veleat*. „Arhiva Românească”, I (1841), 17—18. [I (1860), 14—15].
259. [KOGĂLNICEANU M.], *Pravila lui Vasilie Vodă*. „Arhiva Românească”, I (1841), 19—33. [I (1860), 16—26].
260. [KOGĂLNICEANU M.], *Necrolog a lui Ștefan cel Mare*. [Introducere], „Arhiva Românească”, I (1841), 34—36. [I (1860), 27—28].
261. [KOGĂLNICEANU M.], *Hrisov dela Gaspar Voevod, 1619*. „Arhiva Românească”, I (1841). 72—73. [I (1860) 54—55].
262. [KOGĂLNICEANU M.], *Carte domnească dela Mihai Racoviță Voevod, 1708*. „Arhiva Românească”, I (1841), 74—75. [I (1860), 56—57].
263. [KOGĂLNICEANU M.], *Hrisov dela Constantoin Mihail Cehan Racoviță V.v.* „Arhiva Românească”, I (1841), 76—84. [I (1860), 58—63].
264. [KOGĂLNICEANU M.], *Cărți de așurisenie pentru nestrămutarea hrisovului*. „Arhiva Românească”, I (1841), 84—92. [I (1860), 63—68].
265. [KOGĂLNICEANU M.], *Bătălia dela Răstoieni și pricinile ei. 26 Iulie 1476*. — Extract din istoria Moldaviei ce se compune de către redactorul Arhivei. — „Arhiva Românească” I (1841), 93—120. [I (1860), 70—89].
266. [KOGĂLNICEANU M.], *Hrisov dela Ioan Iancul V. v., 1582*. „Arhiva Românească”, I (1841), 121—125. [...Voevod 1582. I (1860), 90—93].
267. [KOGĂLNICEANU M.], *Act pentru desrobirea vecinilor în Moldova, 1749*. „Arhiva Românească”, I (1841). 126—132. [I (1860), 94—99].
268. [KOGĂLNICEANU M.], *Despre Necrologul lui Ștefan cel Mare și despre manuscrisul în care s'au aflat*. „Arhiva Românească”, I (1841) 133—139. [I (1860), 100—104].
269. [KOGĂLNICEANU M.], *Cuvânt pentru răbdare*. [De autorul Necrologului lui Ștefan cel Mare], „Arhiva Românească”, I (1841), 140—151. [I (1860), 105—113].

270. [KOGĂLNICEANU M.], *Epistolie către Evagoras pentru cinste*. [De autorul Necrologului lui Ștefan cel Mare]. „Arhiva Românească”, I (1841), 152—171. [I (1860), 114—128].

271. [KOGĂLNICEANU M.], *Correspondenții cu Rusia*. „Arhiva Românească”, I (1841), 172—326. [I (1860), 129—243]. [Cuprinde: — Cartea ce au venit dela Cniaz Alecsandru Galițin din Iagher de supt Hotin în anu. 1769 Iunie 21. — Iarăși deia Cniaz Alecsandru Galițin din Iagher de lângă satul Cneghinii, anul 1769 August 9. — Chipul jurământului ce s'au cerut dela pământeni după venirea Moscalilor în Iași la anul 1769 Septemvrie. — Poronci ce s'au dat prin ponturi de Elem Gheneral. — Poroncile ce s'a dat de către Cniaz Prozorovschie ie Ghenerai. — Răspunsuri ce s'au dat nscris la ponturile Gheneralului Elem. — Anafora ce au dat Mitropolitul țării Chir Gavriil, către Gheneral Poručnik Hristofor von Ștofel. 1769. — Carte ce s'au dat episcopului de Roman Chir Leon, din partea Presafț. Mitropolitului, Chir Gavriil, de episcopie asupra Episc. și a Eparh. Hușului, 1769, 20 Noemv. — Deputații ce s'au rânduit să meargă la Petersburg. — Cărți ce s'au scris din partea de obște, și s'au trimis cu acești Deputați către Impărăteasă. — Iarăși către Impărăteasa. — Iarăși către Sinod. — Cătră Feldmarșal Romianțov. — Iarăși cătră Feldmarșal. — Cătră Ministrul. — Cartea ce au scris cătră Impărăteasa o samă de jupănese văduve. — Din partea Terii Românești s'au rânduit deputați de au mers la Petersburg — Cărți ce au dus acești deputați din partea de obște cătră Impărăteasa. — Iarăși din partea Terii Românești cătră Impărăteasa. — [Scrisoare dela Romianțov]. — Cătră prea cinstiții Mitropclit și episcopi Domniei Moldovei. — [Scrisoarea Mitropolitului Gavriil către țară, tipărită]. — [Scrisoarea lui Romianțov]. — [Primirea deputaților de către Impărăteasă]. — Orație zisă de episcopul de Huși chir Inochentie. — Orație zisă după aceea de Mitropolitul. Valahiei. — Răspunsul ce s'au dat Deputaților din partea Impărătesii, fiind de față prin Vițe canțelularul. — Insemnare de ponturi ce s'au dat de Deputații Moldovii, pentru cereri ce s'au socotit ca să facă din partea obștiei la Imperatriță. — Cereri ce au făcut Deputații, care le-au dat în scris într'acest chip. — Ce ajutoriu poate să dee țara Moldovii după cum se află. — Cererile Deputaților Munteni. — Iarăși a Deputaților Munteni. — Roduri ce naște pământul. — Aflându-se Deputații la Petersburg li s'au scris din partea Mitropolitului și a Boerilor de aice această carte. — Aflându-se Mitropolitul Gavriil la satul Mitropoliei la Săvești, pentru boala ciunei ce era pretutindene și mai ales în Iași, i s'au scris din partea Gheneralului Cernovici această carte. — Carte de heretisire ce s'au scris cătră Grati Romianțov. — Carte ce s'au scris din partea Mitrop. cătră obște pentru pricina zaherelii turcești. — Pentru Școale, iarăși cătră Feldmarșal din partea Mitropolitului. — Răspunsul de cătră Feldmarșal. — Order de la Feldmarșal Romianțov din an 1771 Iunie 13. — Iarăși order cătră Gheneral Corsacov din 1771 Iunie 21. — Scrisoarea Grafului Romianțov cătră Mitropolitul pentru pace. — [După copiile lui Antohi Sion].

272. [KOGĂLNICEANU M.], *Traducere dintr'o scriere geografică tipărită în Rusia la anul 1770*. „Arhiva Românească”, I (1841), 327—334. [I (1860), 243—248]. [După copiile lui Antohi Sion].

273. [KOGĂLNICEANU M.], *Călătoria la Petersburg de P. P. Vartolomei și Venedict*. „Arhiva Românească”, I (1841), 334—360. [I (1860), 249—268]. [Benedict egumenul m-rii Moldavița și Vartolomei Mazeran egumenul m-rii Solca, soli la Petersburg 1769—1770].

274. [KOGĂLNICEANU M.]. *Condica mănăstirii Solca*. „Arhiva Românească”, I (1841), 361—368. [I (1860), 269—274].
275. [KOGĂLNICEANU M.], *Buletin*, „Arhiva Românească”, I (1841), 92, 369—376. [I (1860), 69, 275—282].
276. KOGĂLNICEANU M., [*Precuvântare*]. „Arhiva Românească”, II (1845), III—IV. [II (1862), III—IV].
277. [KOGĂLNICEANU M.], *Istoria oștirii ce s'au făcut asupra Moreii la anul 7223 (1715)*. „Arhiva Românească” II (1845), 1—186. [II (1862), 5—139].
278. [KOGĂLNICEANU M.], *Vama cea mare precum s'au așezat să se ea*. Scoțându-se din testamentul Vămii cel vechiu [1761]. „Arhiva Românească”, II (1845) 323—346. [II (1862), 242—262].
279. [KOGĂLNICEANU M.]. *Inalt ferman împărătesc ce au venit răspuns Domnului Alexandru Muruz V.r. ca să rămăe nesupărat și nestrămutat Episcopul Romanului de la scaunul Mitropoliei fiind urmată alegerea aceasta după vechiul obicei a pământului*. „Arhiva Românească” II (1845). 365—368. [II (1862) .276—279].
280. [KOGĂLNICEANU M.], *Blăstăm sobornicesc pentru neprimirea străinilor la tronurile Mitropoliei și a Episcopilor Moldaviei*. [1752]. „Arhiva Românească”, II (1845) 369—376. [II (1862), 279—284].
281. [KOGĂLNICEANU M.], *Tălmăcire de pre înalt hatihumaium a prea puterniciei Împărăției, ce au dat pentru nizamul sudeților*. „Arhiva Românească”, II (1845) 377—385. [II (1862), 285—291].
282. [KOGĂLNICEANU M.], *Două scrisori a Mitropolitului Moldaviei Leon, către Baron de Metzburg, k. k. aghent în ambele principate, cerând ocrotirea și agiutorul Austriei*, „Arhiva Românească”, II (1845), 386—395. [II (1862), 292—298].
283. [KOGĂLNICEANU M.], *Copie de pe cărțile Gospod ce s'au scris către Ispravnici i lăcutori*, „Arhiva Românească”, II (1845), 395—398. [II (1862), 299—300].
284. MARIANU (SIMEONU FL.), *Plugusiorul. Colindă de anulă nouă*, „Foia Soc. Românisml”, I (1871), 475—481.
285. MARIANU (SIMEONU FL.), *Sasoica și vremea. Satiră din Transilvania*, „Foia Soc. Românisml”, (1871), 44.
286. [MARIANU (SIMEONU FL.)], *Descântice din Bucovina*, „Foia Soc. Românisml”, II (1871), 38—44, 183—186.
287. MARIANU (SIMEONU FL.), *Descântice din Ardeal*, „Foia Soc. Românisml”, II (1871), 186—189.
288. MARIANU (SIMEONU FL.), *Satire din Bucovina. Pascele figanilor*, „Foia Soc. Românisml”, II (1871), 189—192.
289. MINESCU (I.), *Colinde*, [I. A Păstorelui, II. A Boierilor, II. A. Tênerului] „Foia Soc. Românisml”, I (1870), 162—164.

290. MISSAILU (G.), *Dundrea și România*. „Foia Soc. Romanismul”, I (1870), 227—239, 282—293.
291. MISSAILU (G.), *Vechiele relațiuni ale Românilor cu Englezii*. „Foia Soc. Românismul”, I (1871), 376—385, 439—454.
292. MISSAILU (G.), *Timpulu trecutului și timpul nostru*. „Foia Soc. Românismul”, II, (1871), 4—19.
293. MISSAILU (G.), *Mișcarea din 1821. Discursu cititu pe câmpia Cotroceni cu ocaziunea serbarii naționale în memoria lui Tudoru Vladimirescu*. „Foia Soc. Românismul”, II (1871), 51—72.
294. NEGRUZZI C., *Căldătoria Arabului Patriarh Macarie dela Alep la Moscova*. „Arhiva Românească”, II (1845), 187—191. [II (1862), 140—143]. [Trad. din rusește după Saveliev].
295. OLLANESCU (DEM. C.), *Doine*. „Foia Soc. Românismul”, I (1870), 38—39.
296. [PAUL DE ALEP, *Căldătoria Patriarhului Macarie*]. „Arhiva Românească”, II (1845), 191—221. [II (1862), 143—164]. (Trad. de C. Negruzzi).
297. PAUNU (VASILE D.), *La junime*. „Foia Soc. Românismul”. I (1871), 499—500. [Versuri].
298. POPPOVICI (N. ATH.), *Discursu pronunțatu în ședința de inaugurare a Societății Românismul din 6 Aprilie 1869*. „Foia Soc. Românismul” I, (1870), 49—53.
299. RĂDULESCU (BASILIU P.), *Industriile indigene. Disertațiune citită în societatea Românismul*. „Foia Soc. Românismul”, II (1871), 110—130.
300. RADULESCU (TUDOR P.), *Simțimântul de naționalitate la Români*. „Foia Soc. Românismul” I (1870), 240—253. [Neterminat].
301. RADULESCU (TUDOR P.), *Doina*. „Foia Soc. Românismul” I (1870), 254. [Versuri pop.].
302. SCURTESCU (N. V.), *Martirii Daciei* (Sonete) I. Gregoriu Ghica, II. Horea, Crișanu, Cleșca. III. Tudor Vladimirescu. „Foia Soc. Românismul”, I (1870), 33—34.
303. SCURTESCU (N. V.), *Mirésa la mornântu*. Drama în cinci acte de N. V. Scurtescu. „Foia Soc. Roumanismul”, I (1870), 130—146; 203—226, 269—282; 313—322.
304. SCURTESCU (N. V.), *Unei ortane*. „Foia Soc. Românismul”, I (1870), 147—149. [Versuri].
305. SCURTESCU (N. V.), *La unŭ copilŭ*. „Foia Soc. Românismul”, I (1871) 372—375. [Versuri].
306. SCURTESCU (N. V.), *Studii asupra teatrului*. „Foia Soc. Românismul”, (1870), 306—313; (1871), 351—361, 419—426.
307. SCURTESCU (N. V.), *La Români*. „Foia Soc. Românismul”, I (1871), 435—438. [Versuri].

308. SCURTESCU (N. V.), *Păunii și gaița*, „Foia Soc. Românismul”, I (1871) 501—503. [Fabulă].
309. SCURTESCU (N.), *Un suspinu*, „Foia Soc. Românismul”, II (1871), 152. [Versuri].
310. SCURTESCU (N.), *La un mormentu*, „Foia Soc. Românismul”, II (1871) 153. [Versuri].
311. [Societatea Românismul, Comitetul], *Statutele Societății Românismul*. „Foia Soc. Românismul”, I (1870), 5—7.
312. [Societatea Românismul], *Dare de sémă din partea Comitatului despre starea și progresul societății, conformă art. VIII din statute, către membrii societății, citită de președinte în ședința generală de la 13 Septembrie 1869*. „Foia Soc. Românismul”, I (1870), 298—302.
313. [Societatea Românismul], *Dare de sémă a comitatului Societății în ședința de la 24 Ianuarie 1870*. „Foia Soc. Românismul”, II (1871), 45—48.
314. STADNICKI (ALESSANDRU), *Disertațiunea contelui Alessandru Stadnicki despre satele române în Galiția*. (O wsiach tak zwanych woloskich, Lwów, 1848, în-4). „Foia Soc. Românismul” II (1871), 73—116, (tradus din limba polonă de B. P. Hădeu).
315. TACITU (ION C.), *Nunta la Poporul Român în comparațiune cu nunta la Eleni și la Romani*, „Foia Soc. Românismul”, I (1870), 17—31, 54—61.
316. THEODORESCU (G. DEM.), *Monumentele străbune*, „Foia Soc. Românismul” I (1870), 35—37. [Versuri].
317. THEODORESCU (G. DEM.), *Discursu pronunțatu în ședința solemnă de inaugurare a Societății Românismulu din 6 Aprilie 1869*. „Foia Soc. Românismul”. I (1870), 9—16.
318. THEODORESCU (G. DEM.), *Despre idila și despre Alesandru Deparatianu*, „Foia Soc. Românismul”, I (1870), 69—80, 102—111, 165—181.
319. THEODORESCU (G. DEM.), *Zei locali. Genii. Serpii de casă*. „Foia Soc. Românismul” I (1871), 426—434, 483—499.
320. TOCILESCU (GEORGE G.), *Instrucțiunea publică în România*. „Foia Soc. Românismul”, I (1870), 343—349; (1871), 386—393, 454—462, 518—525.
321. TOCILESCU (GR. G.), *Documente istorice inedite*, „Foia Soc. Românismul”, I (1870), 46—48, 88—92, 150—161, 294—297; (1871), 394—399, 473—474, 516—518; II (1871), 28—37, 178—183.
- [I. Târgoviște, 1511 Decembre 27; II. 1568 Septembrie 9; III. 1657 Decembre 25; — IV, Târgoviște, 1520 Martiu 16; V. București, 1569 Aprilie 16; VI, București, 1579 Noembre 17; — VII. 1620 Aprilie 23; — VIII. 1628 Mai; IX. 1656 August 10; 1579 Noembre 17; — VII. 1620 Aprilie 23; — VIII. 1628 Mai; IX. 1656 August 10; — X. 1551 Mai 6; — XI. 1557 Aprilie 6; — XII. 1494 Martie 16; — XIII. 1437 Aug. 13; — XIV. 1437 August 23; — XX, 1502 Februaru 17; XXI, 1506 Augustu 16; XXII, 1600 Decembre 21; — XXIII, 1599 Aprilie 18; — XXIV, 1609 Septembrie 21]

1-ii; — XXV. 1388 Mai 20; — XXVI. 1388 Mai 20; 1430 Septembrie 16; 1593 Iunie 6; — XXIX. 1603 Aprilie 23; — XXXVII. 1551 Maiu 31; — XXXVIII. 1571 August 3; — XXXIX. 1596 Ianuaru 7; — LX(sic) 1597 Ianuaru 11; — XI.I. 1633 Ianuaru 17; — XI.II. 1641 Aprilie 13]. [V. și art. următor].

322. TOCILESCU (GR. G.), *Fragmente documentali*, „Foia Soc. Românismul”, (1870), 332—342; II (1871), 173—177. [din *Charrière*: XV. Veneția, 10 Aug. 1551; XVI Constantinopole, 1553; XVII. Clușiu, 10 Februaru 1558; XVIII. Fără loc, Mai 1558; XIX, Constantinopole, Iuliu 1558— Constantinopole: XXX. 1577 Decembre 12; XXXI, 1577 Decembre 28; XXXII, 1578 Ianuarie 22; XXXIII, 1578; XXXIV, 1578 Marte 20; XXXV, 1578 Aprilie 15; XXXVI, 1578 Iunie 3; XXXV (sic), 1578 August 20; XXXVI (sic) 1578 Septembrie 4, Octombrie 25 și Decembre 31].

323. TOCILESCU (GR. G.), *La Romani*, „Foia Soc. Românismul” I (1870), 81—87. [Versuri].

324. TOCILESCU (GR. G.), *Descântece*, „Foia Soc. Românismul” I (1870), 93—96.

325. TOCILESCU (GR. G.), *Poezia populară a Românilor*”, „Foia Soc. Românismul”, I (1870), 111—129. 182—202, 255—268; (1871), 362—371. [Neterminat].

326. TOCILESCU (GR. G.), *Zăpiciul și grădinarul*, „Foia Soc. Românismul”, I (1870), 349—350. [Literatură populară].

327. TOCILESCU (GR. G.), *Vișta lui Preda, Radu și Strota Buzescu*, „Foia Soc. Românismul”, I (1871), 399—414.

328. TOCILESCU (GR. G.), *Jurîul la Români*, „Foia Soc. Românismul”, I (1871), 463—473, 503—516.

329. VUCICI (C. D.), *Amorul*, „Foia Soc. Românismul”, I (1870), 326. ([Versuri]).

330. ZAMPHIRESCU (M.), *Palatul Muntelui*, „Foia Soc. Românismul”, I (1870), 323—324. [Versuri].

331. ZAMPHIRESCU (M.), *Balada Nebunilor*, „Foia Soc. Românismul”, I (1870), 325—326. [Versuri].

V. BIBLIOGRAFIE NOUĂ

332. BĂLEANU (ALEX. I.), *Poetul G. Sion și Arhivele Statului din Iași* (15 Iulie 1855 — 27 Aprilie 1856). Iași 1940 (Institutul de arte grafice Alexandru Țerek). 20 p. (23,5 × 16). (Extras din „Omagiul lui Gh. Sion”).

333. BOGDAN (DAMIAN P.), *Despre jurații și două răvașe din secolul XVI.*, București 1939 („Cartea Românească”). p. (24 × 17). (Extras din Revista Arhivelor, III, Nr. 8/1939).

334. BOGDAN (DAMIAN P.), *Patru acte muntene din anii 1593—1630, aflate în arhiva Fundației culturale Mihail Kogălniceanu*. București 1939. (Editura Fundației culturale Mihail Kogălniceanu). 17 p. (23,5 × 16). (Extras din „Arhiva Românească” tom. III. București 1939).

335. BOITOS (O.), *Raporturile Românilor cu Ledru-Rollin și Radicalii francezi în epoca revoluției dclă 1848*, de Olimpiu Boitoș: București 1940 („Cartea Românească”), 283 p. + 5 pl. a. d. t. (25 × 17,5). (Așezământul cultural Ion C. Brătianu, XI,VII).
336. BRĂTIANU (GHEORGHE I.), *O enigmă și un miracol istoric: Poporul Român. Cu 5 planșe și 2 hărți afară din text*. București 1940 (Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională). 138 [-139] p. + V pl. a.d.t. + II hărți (18 × 11,5). (Fundăția pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 39, Bulevardul Lascăr Catargi, 39).
337. COMAN (I.), *Geniul Sfântului Grigorie de Nazianz*. București 1937 (Editura Institutului român de Bizantinologie, Strada Banu Mărăcine No. 1), 62 [-63] p. (24 × 16,5). (Institutul român de Bizantinologie, No. 3).
338. COMAN (IOAN G.), *Sf. Grigorie de Nazianz despre împăratul Iulian. Incercare asupra discursurilor IV și V*. Vol. I. București 1938. (Editura Institutului român de Bizantinologie, str. Banu Mărăcine No. 1). 164 p. (24 × 16,5). (Institutul român de Bizantinologie, No. 5). [„Cartea Românească”].
339. COMAN (IOAN G.), *Cauzele generale ale politicii anticreștine a împăratului Iulian după măririi patristice*. București 1938, (Editura Institutului român de Bizantinologie, str. Banu Mărăcine No. 1). 39 [-41] p. (24 × 16,5). (Institutul român de Bizantinologie, No. 6). [„Cartea Românească”].
340. COMAN (IOAN G.), *Tristețea poeziei lirice a Sf. Grigorie de Nazianz*. București 1938. (Editura Institutului român de Bizantinologie, str. Banu Mărăcine No. 1). 39 [-41] p. (24 × 16,5). (Institutul român de Bizantinologie, No. 7). [„Cartea Românească”].
341. CONDURACHI (I. D.), *Despre proprietate*. București 1939 („Cartea Românească”). 15 p. (24 × 17). (Extras din Revista Arhivelor, III, Nr. 8/1939).
342. DUDU (V.), *Biserica ortodoxă din Rusia Sovietică*. București 1938 (Tipografia Cărților Bisericești). 32 p. (23 × 15,5).
343. DUDU (V.), *Mistiunea secretă a unui nobil polon la Curtea regelui Carol I*. București 1939 (Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională). 27 p. (25 × 17,5). (Extras din „Revista Istorică Română” Vol. VIII, 1938).
344. DUDU (V.), *Biserica ortodoxă din Finlanda (Suomi)*, Călărași-Ialomița 1940, (Tipografia Ioniță Christescu). 22 [-24] p. (24 × 16,5).
345. DUZINCHEVICI (GH.), *Contribuții la istoria Moldovei din secolul XV. Răspuns D-lui Damian P. Bogdan*, de Gh. Duzinchevici. Iași [1940], (Tipografia „Brawo” 14 p. (23,5 × 16). (Extras din Revista Critică din Iași, 1939).
346. GĂINĂRIU (ELENA COSTACHE) și NIȚULESCU-VARONE (G. T.), *Insemnătatea educativă și literară a operei lui Anton Pan*, de Elena Costache Găinariu și G. T. Nițulescu-Varone. București 1940, (Tipografia „Graiul Românesc” strada N. Racotă Nr. 3 A (Bufet). 48 p. (24,5 × 16,5).
347. GEORGESCU-TÎSTU (N.), *Poetul Giuseppe Regaldi în legătură cu Români*. București 1938. (Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională). 17 p. + I pl. a. d. t. (24 × 17). (Extras din Studii Italiene, V).

348. GEORGESCU-TISTU (N.), *Bibliografia publicațiilor privitoare la cultura românească veche — 1935 și 1936* — lucrată de studenții seminarului de istoria literaturii române vechi dela Facultatea de litere din București sub conducerea lui N. Georgescu-Tistu. București 1939. (Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională), p. 319—367. (Extras din „Cercetări Literare” publicate de N. Cartoian, vol. III (1939).

349. GHEORGHIU (N.—A.), *Ienăchiță Văcărescu popularizat în Apus*. București 1939 (Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală). 17 p. (23 × 15,5). (Extras din „Viața Românească” XXXI, Nr. 12. Decembrie 1939).

350. GIURESCU (CONSTANTIN C.), *Dobrogea, vechi pământ românesc*. Conferință ținută la societatea de Radiodifuziune în ziua de 22 Septembrie 1939, orele 20,35. [București 1940]. (Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului „Imprimeria Națională”), 9 p. (23,5 × 16). (Extras din „Buletinul Muzeului Militar Național”, Anul III — Nr. 5—6).

351. GRĂMĂȚĂ (NICOLAI), *Vechile peceți bisericești bucovinene*. Cernăuți 1939. (Tiparul Glasul Bucovinei), 88 [-89] p. — XXI pl. (24,5 × 16,5). (Extras din revista teolog. „Candela” anul L, 1939).

352. GRIGOROVICI (AL.), *Răpirea Bucovinei și politica Franței*. Cernăuți 1939. (Institutul de arte grafice Glasul Bucovinei), 40 p. (24 × 16). (Extras din Buletinul, Codrul Cosminului”, X—XII, 1939, pag. 413—452).

353. HOLBAN (MARIE), *De la guivre des Visconti à la salamandre de François I*. București 1939 („Cartea Românească”). 16 p. (23 × 15,5). (Extras din Revista Artiștilor, III, Nr. 8/1939).

354. HUDIȚĂ (I.), *Répertoire des documents concernant les négociations diplomatiques entre la France et la Transylvanie au XVII-e siècle (1635—1683)*. Paris 1926 (Librairie Universitaire J. Gamber, editeur, 7, rue Danton). 269 [-273] p. (25 × 16,5).

355. HUDIȚĂ (I.), *Histoire des relations diplomatiques entre la France et la Transylvanie au XVII-e siècle (1635—1683)*, par I. Hudiță. Paris 1927 (Librairie Universitaire, J. Gamber, éditeur, 7, rue Danton). 432 p. (25 × 16,5).

356. HUDIȚĂ (I.), *Recueil de documents concernant l'histoire des pays roumains tirés des Archives de France. XVI-e et XVII-e siècles*, par I. Hudiță. Iași [1929]. (Editura Viața Românească S. A.). 315 [-316] p. (24 × 16,5).

357. HUDIȚĂ (IOAN), *Contribuțiuni la istoria spătarului Neculzi Milescu și a lui Gheorghe Ștejan*, Iași 1929. (Institutul de arte grafice „Presa Bună”). 19 p. (23 × 15). (Extras din „Arhiva” XXXVI (1929) Nr. 2).

358. HUDIȚĂ (IOAN), *Contribuțiuni la istoria lui Cuza-Vodă*. de Ioan Hudiță—Iași 1931. (Institutul de arte grafice „Presa Bună”). 23 [-24] p. (23,5 × 16). (Extras din „Arhiva”, XXXVI (1931), No. 2—3).

359. Institutul de Științe Sociale al României, *Proiect pentru programul de activitate al secțiilor*. Ediție destinată exclusiv pentru membri. București 1940, (Luceafărul S. A.). 56 p. (23 × 15,5).

360. IONAȘCU (I.), *Boerul Sandu Bucșănescu* (†1760) — *Acle și însemnări*. Craiova [1934]. (Scrisul Românesc). 33 p. (22 × 15). (Extras din Arhivele Olteniei No. 74—76).

361. IONAȘCU (I.), *Recensii și întâmpinări*. 1. Elena Perticari-Davila. 2. I. C. Filitti. 3. St. N. Rieșan ș. a. 4. D. Furtună. 5. G. Potra. 6. V. Mihordea. 7. Maiorul Gh. I. Buzescu. 8. Preotul Grigore N. Popescu. Craiova 1936 (Scrisul Românesc). 40 p. (24 × 16). (Extras din „Arhivele Olteniei”, Nr. 83—85).

362. IONAȘCU (I.), *Despre hatmanul moldovean Andrei, ajuns mare logofăt al lui Mihai Vodă Viteazul*. Iași 1936. (Inst. de arte grafice „Presa Bună”, str. Ștefan cel Mare 56). 9 p. (23,5 × 16). (Extras din Cercetări Istorice X—XII).

363. IONAȘCU (I.), *Un școlar al seminarului Chesarie acum o sută de ani: V. Caloianu de la Stâlpu (Buzău). 1819—1885.* Buzău 1937. (Tipografia și legătoria de cărți V. Mracek). 1 f. + 47 p. (24 × 16,5). (Extras din revista „Muguri” Nr. 7—10, 1936 și No. 1—3, 1937).

364. IONAȘCU (I.), *Vechina mănăstirii din pădurea cea mare dela Bolintin*. București 1938. (Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională). 17 p. (25 × 17,5). (Extras din „Revista Istorică Română”, Vol. VII, 1937).

365. IONAȘCU (I.), *Catagrafia preoților din eparhia Buzăului în anul 1835*. Buzău 1938 (Tipografia „Frații Dumitrescu”, str. Emil Teodoru No. 2). 38 p. (24 × 16). (Extras din revista „Ingerul” anul X, No. 1—2).

366. IONAȘCU (I.), *Episcopul Misail (1732—1740) și averea Episcopiei Buzăului după ridicarea lui de Ruși*. Buzău 1939. (Tipografia și legătoria Frații Dumitrescu, str. Emil Teodoru No. 2). 36 p. (23 × 15,5). (Extras din revista „Ingerul” anul XI, nr. 6—7).

367. IORGA (N.), *România mamă a unității naționale cum era până la 1918*. I. România „Munteană”. [— II. Moldova și Dobrogea] Ilustrații — după fotografii — de Liliana Iorga. București 1939 [—1940]. (Așezământul tipografic „Datina Românească”, Vălenii-de-Munte, Prahova). VII [-XII] + 434 [-437] p. + 14 pl. a. d. t.: 399 [-403] p. + 20 pl. a. d. t. (24,5 × 16,5). [Pe copertă: *România cum era până la 1918*, care se păstrează la Vol. II și pe foaia de titlu].

[Cuprinde: *Drumuri și orașe din România și Sate și mănăstiri din România*. în altă ordine].

368. IORGA (NICOLAE), *În luptă cu absurdul revizionism maghiar*. Oradea 1939. (Tipografia Diecezană). 1 f. + 79 [-81] p. (20 × 14).

369. IORGA (N.), *Bazele populare ale oricărei mișcări din Balcani — Conferință finulă la 3 Mart. 1939*. — București 1939. (Așezământul tipografic „Datina Românească”, Vălenii-de-Munte, Prahova). 25 p. (24 × 16).

370. IORGA (N.), *Un om, o metodă și o școală*. București 1940. (Așezământul tipografic „Datina Românească”, Vălenii-de-Munte, Prahova). 1 f. + 21 p. (24 × 16). [*Revista Istorică*, XXVI (1940), p. 1—21].

371. IORGA (NICCOLÒ), *Orizzonte italiano. Tradizioni nel Sud-Est europeo e missione latina*. Bucarest 1940. (Tipografia „Datina Românească” Vălenii-de-Munte (România), 53 [-55] p. (24 × 16). (Istituto per lo studio dell'Europa Sud-Orientale).

372. KIBILEANU (G. T.), *Schitul Cozla. Un scumb odor de artă bisericască lângă Piatra-Neamț, Piatra-Neamț 1939.* (Tipografia „Gh. Asachi”, Soc. Coop.). 13 p. (24 × 16). [Retipărire din „Avântul” 1939].

373. MĂNCULEA (STEFAN), *Biblioteca Centrală din Blaj.* Blaj 1939. (Tipografia Seminarului). 67 p. (22,5 × 15). (Retipărire din „Cultura Creștină”).

374. MĂNCULEA (ȘT.), *La frontiere ouest de la Roumanie.* Bucarest 1940. 1 f. + 73 [-75] p. + 11 fig. și 3 hărți a. d. t. (24 × 16).

375. MEISSNER (CONSTANTIN), *Rara avis.* București 1938. (Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională). 5 p. (25 × 17,5). (Extras din volumul jubilar „Grigore Antipa”).

376. MOISIL (CONST.), *Probleme de numismatică românească. 1. Sistemul monetar din Țara-Românească și Moldova la înființarea monedărilor naționale. 2. Monete mărunte din veacul al XIV-lea,* de Const. Moisil. București 1940. (Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională). 10 p. + II pl. a. d. t. (24,5 × 17)) (Academia Română. *Memoriile Secțiunii Istorice*, seria III, tomul XXII, Mem. 10.,

377. PANAITESCU (P. P.), *Octoiul lui Macarie (1510) și originea tipografiei în Țara Românească.* București 1939. (Tipografia Cărților Bisericești). 28 p. + 2 pl. a. d. t. (24 × 17). (Extras din revista *Biserica Ortodoxă Română*, anul LVII [1939], nr. 9—10, Septembrie—Octombrie 1939).

378. POPA-LISSEANU (G.), *Români în izvoarele istorice medievale,* de G. Popa-Lisseanu. București 1939. („Bucovina” I. E. Torouțiu). 280 [-284] p. (24 × 16).

379. POPESCU (MIHAIL), *Raiua Turmul.* București 1939. („Cartea Românească”) 31 p. (24 × 17). (Extras din *Revista Arhivelor*, III, Nr. 8/1939).

380. SACERDOTEANU (AURELIAN), *Vechea istorie a Românilor după Mihail Kogălniceanu.* București 1939. (Editura Fundației culturale Mihail Kogălniceanu). 11 p. (23,5 × 16). (Extras din „Arhiva Românească” tom. III. București 1939).

381. SACERDOTEANU (AURELIAN), *Ceva despre transcrierea documentelor românești* București 1939. („Cartea Românească”). 32 p. (24 × 17). (Extras din „Revista Arhivelor” III, Nr. 8/1939).

382. [SACERDOTEANU (AURELIAN)], *Contribuții bibliografice I.* 1. Bibliografie veche. I. Cărți. 2. Periodice. Arhiva istorică, Magazin istoric, Tezaur de monumente. II. Bibliografie nouă. București 1939. („Cartea Românească”). 37 p. (24 × 17). (Extras din „Revista Arhivelor”, III, Nr. 8/1939).

384. SACERDOTEANU (AURELIAN), *Științele auxiliare ale istoriei,* București 1940 (Tipografia „Carpați”, P. Bărbulescu, str. Academiei No. 2). 19 p. ((23,5 × 16). [Extras din *Raze de lumină*, X (1938), 302—318].

385. SACERDOTEANU (AURELIAN), *Ceva despre un Corpus al izvoarelor istoriei Românilor,* București 1940. (Editura Fundației Culturale Mihail Kogălniceanu) 30 p. (23,5 × 16). (Extras din revista „Arhiva Românească” tom. IV. București 1940).

386. SACERDOTEANU (AURELIAN), *Proiect pentru palatul Arhivelor Statului. Contribuție la istoria arhitecturii noastre în sec. XIX.,* de Aurelian Sacerdoțeanu. București

1940. (Tiparul „Cartea Românească”) 32 p. [21 fig.] + III pl. af. din text (31,5 × 23,5) (Arhivele Statului).

387. SACERDOTEANU (AURELIAN), *Tezaurul noastre arhivistice — Conferință* — București [1940]. (Imprimeriile Curentul S. A., București, strada Belvedere, 6). 8 p. (23 × 16). (Extras din Nr. 9, anul al IV-lea al revistei „Conferența”).

388. Școala de Arhivistică. *Carnetul Studentului*. București 1939. (Cartea Românească). 24 p. (17 × 10,5) [Publicat de A. Sacerdoțeanu].

389. SECĂȘANU (CORNELIU C.), *Numismatica antică. Monete romane, cuprinzând 154 ilustrațiuni în text și o hartă geografică*. Cu o prefață de Dl. prof. Nicolae Iorga, București 1940. (Tipografia ziarului „Universul”). XIII [-XVI] + 131 p. + 1 hartă (21 × 13,5).

390. SLĂVESCU (VICTOR), *Din viața lui Dionisie Pop Marțian. Note și documente*. București 1940 (Tipografia Ion C. Văcărescu, str. N. Bălcescu 21). 20 p. (23 × 15,5). (Extras din Analele economice și statistice, Nr. 4—5/1940).

391. SOLOMON (C.) și C. STOIDE, *Un uric necunoscut dela Ștefan cel Mare privitor la satele Polițeni și Tomești din Tutova*. București 1939 („Cartea Românească”). 16 p. (24 × 17). (Extras din „Revista Arhivelor”, III, Nr. 8/1939).

392. STAHL (HENRI), *Game stenografice pentru dobândirea înțelegerii cu orice sistem de stenografie și pentru învățarea stenografiei fără profesor*, de Henri Stahl. Ediția II. București [1940]. (Tip. Cooperativa „Presa” Calea Plevnei 46). 61 p.

393. STANESCU (DUMITRU), *Din istoria bisericii române. Μητροπολις της Κελεσινης ον της Κορσενης και Ταρων adică Mitropolia Celtzimiei cu a Dealurilor și a Tavilor*, cu o hartă și analiza acestui document, de Profesor Dr. Dumitru Stănescu. București 1940. (Tipografia ziarului „Universul” str. Brezoianu, 23—25). 95 [-96] p. (21,5 × 13,5).

394. SUCIU (IOAN DIMITRIE), *Comuna Alioș din punct de vedere istoric, demografic și cultural*. București 1940. (Editura „Societatea de Măine”). 62 [-63] p. (20,5 × 13,5)

395. TABREA (ILIE), *Opera științifică a D-lui Const. Moisil*. București 1939. („Cartea Românească”). 13 p. (23 × 15,5). (Extras din „Revista Arhivelor”, III, Nr. 8/1939).

396. THEODORESCU (BARBU), *Manualul bibliotecarului*. București 1939. (Editura Casei Școalelor). 203 p. (21 × 13,5).

397. UNGUREANU (GH.), *G. Sion; Cetățean de onoare al Clujului*. Doctor honoris causa al Universității din Iași, ctitor al episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului. Omul și opera, de Gh. Ungureanu. *Omagiu la împlinirea a 84 ani*. 135 p. + 1 potret (23,5 × 16,5). (Tipografia „Alexandru Țerek”, Strada Gh. Mărzescu, Nr. 9, Iași).

[Pe copertă: *Omagiu lui Gh. Sion*. Cetățean de onoare al Clujului, la împlinirea a 84 ani: 1939, de Gh. Ungureanu — Iași].

398. UNGUREANU (GH.), *Din viața lui Ion Creangă. Documente inedite*. Cu 32 de planșe afară din text. București 1940. (Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului

Imprimeria Națională). 193 [-195] p. : XXXII pl. (24 × 16,5). (Fundatia pentru literatură și artă „Regele Carol II” : Biblioteca documentară).

399. VULPE (RADU), *La Dobruja attraverso i secoli. Evoluzione storica e considerazioni geopolitiche*. Bucarest 1939. (Editrice „Dacia”). 49 p. + XXXII ph. a.d.t. + 1 hartă (21 × 14).

400. VULPE (RADU), *La Dobroudja à travers les siècles. Evolution historique et considérations géopolitiques*. Bucarest 1939. (Editions „Dacia”). 52 p. + 32 pl. a.d.t. + 1 hartă. (21 × 14).

401. VULPE (RADU), *The ancient history of Dobrogea*. Bucharest 1940. (M. O. Imprimeria Națională), p. 35—182 + XLVII pl. af. din text (24,5 × 17). (Extract from „Dobrogea”).

402. VULPE (RADU), *Conceptiile moderne despre arheologie și preistorie*. Iași 1940 (Institutul de arte grafice „Brawo”. 16 p. (23,5 × 16). (Extras din revista „Insemnări ieșene” anul V (1940), Nr. 1).

403. ZAGORIȚ (COLONELUL C-TIN.), *Castrul roman dela Mălăești și cetatea dacă dela V. Humei din județul Prahova*. de Colonelul C-tin Zagoriț. Ploești 1940 (Tipografia „Progresul Grafic”. Str. Romană No. 80). 22 p. (23,5 × 15,5).

INFORMAȚII

1. Croulele Arhivelor

1 Sept. 1939 — 31 August 1940

— Dispoziția Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului trimisă la 5 Sept. 1939 sub Nr. 775—778, direcțiunilor regionale :

„Deoarece am constatat în unele părți că funcționarii Arhivelor lipsesc sau întârzie dela serviciu, invocând motive care nu pot fi ținute în seamă, dispunem ca oricine s'ar afla în această situație să facă *imediat* cerere de motivare justificată cu acte în conformitate cu Regulamentul Statut al funcționarilor publici, art. 19 și Legea de organizare a Arhivelor Statului, art. 13, în baza căreia avizați după normele legale. În caz contrar urmează să aplicați în întregime art. 19 din Statut.

„La sfârșitul fiecărei luni ne veți înainta un tablou de toate absențele intervenite, indicându-ne Nr. de înregistrare a cererii, motivul absentării sau întârzierii și rezoluția Dv., la care urmează să ne dăm avizul de executare.

„Înainte de a fixa durata concediului de odihnă veți avea să țineți seama de toate aceste avize ale noastre”.

— Dispoziția Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului trimisă la 5 Sept. 1939, direcțiunilor regionale, sub Nr. 780—784 :

„Pentru a nu interveni întârzieri inerente vremurilor de acum, în privința salariilor cuvenite personalului arhivei Dv., dispunem ca toate ștatele de plată cum și actele justificative pentru sumele prevăzute în bugetul respectiv, cheltuieli de birou și întreținere, să fie adresate direct Onor. Minister al Educației Naționale, Direcția contabilității, spre ordonanțare, în formele cerute de legea contabilității publice”.

— Raportul Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului Nr. 779, din 9 Sept. 1939, către Ministerul Educației Naționale :

„Din prevedere față de situația zilei, credem de datoria noastră a Vă ruga să binevoiți a dispune asupra celor ce urmează.

„În Arhivele Statului se găsește material istoric de mare valoare. Pentru apărarea lui de atacuri aeriene în caz de războiu, avem nevoie de un adăpost sigur, care poate fi construit în curtea Arhivelor pe locul afectat mării localului. Pentru refugiu personalului se poate afecta pivnița existentă, care trebuie întărită.

„Dacă însă este vorba de o eventuală evacuare, care nu exclude totuși adăpostul, atunci trebuie să avem gata lăzile necesare, atât pentru Direcțiunea Generală cât și pentru Direcțiunile regionale.

„Pentru una sau alta din lucrări, Vă rugăm să binevoiți a dispune alocarea sumei necesare și începerea urgentă a lucrărilor”.

— Raportul Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului Nr. 369 din 15 Aprilie 1940, către Ministerul Educației Naționale :

„Fără întrerupere ne sosesc informații atât cu privire la distrugerea arhivelor naționale cât și la înstrăinarea lor. Dispar neconținut din arhivele publice nesupuse controlului Arhivelor Statului, cum și din cele particulare, piese artistice de cea mai mare importanță. Astfel constatăm dispariția, mai adesea prin trecerea peste hotare, a registrelor de stare civilă, a catagrafiilor, urbariilor și manuscriselor vechi. La acestea se adaugă un număr important de cărți vechi românești.

„Pentru a înceta această pierdere a bunurilor naționale, vă rugăm să binevoiți a dispune întocmirea unui articol adițional la legea Arhivelor, cu următoarele prescripțiuni :

„1. Este absolut interzis exportul, sub orice motiv, al documentelor, manuscriselor, condicilor, registrelor, dosarelor, notelor zilnice, memoriilor marilor personalități românești, cărților vechi românești, foilor volante și orice piesă arhivistică, fără aprobarea prealabilă a Direcțiunii generale a Arhivelor Statului.

„2. La vânzarea unor astfel de piese, care provin din arhive particulare, au dreptul de preemțiune Arhivele Statului și Academia Română, cărora trebuie să li se prezinte mai înainte orice material arhivistic. Înainte de alegerea acestor instituțiuni este interzisă orice vânzare, chiar în interiorul țării.

„3. Să se dea dispoziții amănunțite vămilor pentru a face control riguros în această privință și a împiedeca trecerea peste hotare a materialului arhivistic.

„4. Căile ferate române, Serviciul fluvial și maritim și direcțiunea P. T. T., nu pot primi pentru export materialul enumerat mai sus, decât numai cu aprobarea prealabilă a Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului.

„Prescripțiunile de mai sus am avut onoarea să le cerem încă din 1938, când am făcut propuneri pentru schimbarea legii arhivelor Statului. Cu bucurie am văzut apoi aceleași principii aplicate și în Franța încă de anul trecut și există în alte multe țări de multă vreme. Chiar și la noi s'au prevăzut toate aceste restricțiuni în ceea ce privește obiectele arheologice, prin legea de organizare a Comisiunii Monumentelor Istorice. Credem că este de neapărată urgență acum, să se extindă aceleași prevederi și asupra obiectelor arhivistice, care sunt bunuri istorice naționale”.

— Raportul Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului Nr. 373 din 15 Aprilie 1940, către Ministerul Educației Naționale :

„Prin jurnalele Consiliului de Miniștri No. 2746/1938 și No. 1614/1939 s'a hotărât vânzarea arhivelor instituțiilor de Stat. În niciunul din aceste jurnale nu s'a precizat ce anume să se vândă și nici nu s'a amintit că trebuie să se respecte condițiile impuse de legea de organizare a Arhivelor Statului. Din acest motiv constatăm că se distrug multe arhive sub simplul motiv că „sunt vechi și scoase din uz”. Este evident că un document sau registru dela 1500 este vechiu și poate fi scos din uz, dar nu și din istoria națională, pentru al cărei edificiu poate forma o bază serioasă.

„Cu durere primim din multe părți informații asupra acestei situații triste, ce este rezervată prețioaselor urme ale trecutului. Ca să îndreptăm situația am intervenit la fiecare caz în parte și am arătat chiar onoratelor Reziđențe regale, că amintitele jurnale înțeleg neapărat respectarea normelor impuse de legea arhivelor. Cu toate acestea nu am putut opri valul de distrugere. Mnicipiile, primăriile, tribunalele, judecătoriile,

*

administrațiile financiare, și orice este instituție de stat, vând arhivele ca maculatură pe baza unui simplu proces-verbal, fără alegerea și fără aprobarea noastră. În unele părți s'a hotărât ridicarea în masă a arhivelor municipale, bisericesti, judecătorești și administrative.

„Dacă acest procedeu continuă, în mai puțin de doi ani vom ajunge cea mai săracă țară în arhive, cu toate că până acum eram cea mai bogată din tot Sud-Estul european. Pentru a înceta o clipă mai devreme această situație incompatibilă cu demnitatea unui stat național independent, care tinde să-și ocupe locul pe care îl merită în rândul statelor civilizate, Vă rugăm să binevoiți a dispune să se facă un nou jurnal al Consiliului de Miniștri prin care să se lămurească precis următoarele îndatoriri :

„1. Aplicarea jurnalelor consiliului de miniștri No. 2746/938 și No. 1614/1939 se face cu respectarea strictă a legii de organizare a Arhivelor Statului.

„2. Este interzisă orice vânzare de maculatură fără aprobarea direcțiunii generale sau regionale a arhivelor Statului, dată în baza referatului delegatului respectiv.

„3. Transportul și diurna delegatului se plătește de instituția care are arhivă de ales.

„4. În cazul când nu se pot îndeplini aceste obligații, fie din cauza cheltuelilor prea mari, fie din lipsa de personal pentru alegele datorită împrejurărilor actuale, fiecare instituție este obligată să păstreze intactă întreaga sa arhivă.

„Numai în felul acesta Domnule Ministru, se mai poate salva ceva din tezaurul arhivistic pe care vremurile trecute, atât de grele, ni l-au lăsat moștenire”.

Creându-mi-se pe cale particulară să redactăm un text precis, am înaintat următorul *Proiect de lege pentru conservarea materialului arhivistic*.

Art. 1. — Se interzice înstrăinarea, vânzarea sau distrugerea, sub orice titlu, a oricărei piese arhivistică, de orice vechime, redactată în orice limbă (documente istorice, acte fundamentale, manuscrise, condici, registre, dosare, note, cărți vechi românești, foi volante, etc.), compusă, intrată sau păstrată la instituțiile de Stat, biserici recunoscute de Stat, municipalități, instituții culturale, regii publice, case autonome, administrații comerciale, etc., sau acelea care sunt sub controlul Statului primind subvenții dela Stat, ținut, județ sau comună.

Inscrierile și documentele aflate la instituțiile de mai sus fiind inalienabile și imprescriptibile, trebuie să fie păstrate în ordine și siguranță, ca orice bun al Statului. *Personalul însărcinat cu ordonarea, păstrarea și asigurarea acestor arhive răspunde de integritatea lor. La fiecare sfârșit de an el va comunica Arhivelor Statului respective, inventarul dosarelor și materialului arhivistic format în cursul anului.*

Art. 2. — Arhivele-registratură, care nu mai sunt necesare administrației curente a instituției posesoare și au o vechime de cel puțin 30 de ani, se selecționează de delegații Arhivelor Statului. Partea selecționată se depune la Arhivele Statului iar autoritatea respectivă dispune de maculatura rezultată în urma selecționării, în baza aprobării precise dată de Direcțiunea Arhivelor Statului.

Art. 3. — Actele de natură istorică, juridică, administrativă, bisericască, militară etc. mai vechi de anul 1831, care au atingere cu trecutul național, aflate în arhive particulare cu orice titlu, sunt bunuri naționale și nu pot fi distruse, cedate sau înstrăinate.

În caz de vânzare a lor se vor oferi mai întâiu Arhivelor Statului și Academiei Române, care în numele Statului, au dreptul de preemțiune. Când aceste instituții nu-și exercită dreptul de preemțiune în timp de șase luni dela prezentare, se pot vinde numai în interiorul Statului, Arhivele Statului fiind obligate a da aprobarea cuvenită. Inven-

tarul pieselor vândute și schimbul de proprietate se va ținea în curent la direcțiunea generală a Arhivelor Statului, deținătorii fiind obligați a le pune la îndemâna cercetătorilor istoriei naționale recomandați de această direcțiune sau de Academia Română.

Art. 4. — Pentru controlul și clasarea acestui material, înscrisuri și documente, deținătorii lor, persoane sau instituții particulare, sunt obligate ca în termen de doi ani să depună la direcțiunea generală a Arhivelor Statului, inventarul lor complet și exact. Aceia care nu-l pot alcătui din lipsa persoanelor cu pregătirea specială necesară, pot depune temporar fondul respectiv la numita direcțiune spre alcătuirea inventarului și ținerea evidenței, după care se vor înapoia atât piesele documentare originale cât și un inventar al lor certificat.

Art. 5. — Actele de orice natură, posterioare anului 1831, data înființării Arhivelor Statului, aflate în arhivele particulare ale personalităților, sau ale moștenitorilor lor, care au avut un rol oficial în viața Statului și în această calitate au săvârșit sau au provocat săvârșirea acestor acte, care nu sunt deci misive cu titlu personal, sunt și rămân de drept proprietatea Statului, ca bunuri înstrăinate din arhiva instituției de Stat în cadrul căreia și-au împlinit însărcinările date. Ele revin de drept Arhivelor Statului, unde vor completa fondurile instituțiilor respective. Deținătorii lor sunt obligați a le depune la Arhivele Statului în termen de un an dela promulgarea acestei legi.

Pentru arhiva acestor personalități sau a descendenților și ascendenților lor, Arhivele Statului sunt obligate ca la depunere să dea copii certificate după actele privitoare la activitatea lor.

Art. 6. — Autoritățile judiciare sau administrative care vor face inventarul de averea rămasă în urma morții unei persoane care a ocupat demnități publice, sunt obligate a ridica actele oficiale arătate la art. 5 al prezentei legi, pe care apoi le vor depune la Arhivele Statului dacă sunt mai vechi de 30 de ani, sau la ministerul de care a depins funcțiunea ocupată de defunct, dacă sunt mai noi.

Art. 7. — Înscrisurile și materialul documentar prevăzut în legea de față, nu poate fi vândut, transmis sau donat în afară de hotarele țării sub nici un motiv și cu nici un titlu.

În aceiași obligație și sub aceleași interdicții intră și înscrisurile și materialul documentar (scrisori, acte, memorii, note zilnice) provenit dela personalitățile care au avut un rol politic, cultural, militar, bisericesc, administrativ, etc, în trecutul nostru. În caz de vânzare Arhivele Statului și Academia Română își exercită dreptul de preemțiune.

Pentru expoziții internaționale sau documentări necesare intereselor Statului, direcțiunea generală a Arhivelor Statului va îngădui trimiterea peste hotare pe timp limitat a unui material anumit, garantându-se înapoierea lui la locul de origine.

În cazuri excepționale, vânzările sau schimburile internaționale se pot face numai în baza unui jurnal al Consiliului de Miniștri, în urma referatului anume făcut la cerere de direcțiunea generală a Arhivelor Statului și aprobat de Consiliul de perfecționare al Arhivelor Statului.

Art. 8. — Căile ferate române, Serviciul fluvial și maritim, Serviciul P. T. T., și orice vamă, nu pot primi pentru export înscrisurile publice sau particulare de interes istoric și documentar cuprinse în articolele de mai sus, și nici nu pot îngădui scoaterea lui din țară în vreun fel oarecare, decât în baza aprobării prealabile a direcțiunii generale a Arhivelor Statului.

Art. 9. — Abaterile dela prescripțiunile prezentei legi atrag după sine pentru infractor pedeapsa închisorii corecționale dela 6 luni la doi ani și despăgubirea către Stat cu de zece ori valoarea curentă a piesei arhivistice înstrăinate fără aprobarea prevăzută în prezenta lege.

— *Decretul-lege pentru Codul funcționarilor publici*; publicat în Mon. Ofic., Nr. 131 din 8 Iunie 1940, prevede următoarea tabelă de încadrare a personalului Arhivelor Statului: „Grupa A. — 37. „*Arhivarii și paleografil dela Arhivele Statului* :

Građul	Tipul de salariu	
	Nr.	Lei
Arhivar principal cl. I-a	20	15.000
Arhivar principal cl. II-a	21	13.500
Arhivar cl. I-a	23	12.000
Arhivar cl. II-a	26	9.500
Arhivar ajutor cl. I-a	28	8.500
Arhivar ajutor cl. II-a	30	7.500
Paleograf cl. I-a	31	7.000
Paleograf cl. II-a	33	6.000
Paleograf cl. III-a	35	5.000

2. Diverse

— In ziua de 12 Nov. 1939, a fost sărbătorit D. Const. Moisil cu ocazia retragerii sale la pensie. Pe lângă marea majoritate a funcționarilor Arhivelor Statului, care făceau această sărbătorire a fostului lor conducător, au luat parte și numeroși prieteni și elevi, reprezentanți ai institutelor de cultură și societăți științifice aducând omagiul lor pentru sărbătorit, organizator al arhivelor naționale și îndrumător al școalei de arhivistică, pregătitoare de specialiști în științele ajutătoare ale istoriei.

Festivitatea a avut loc în sala de ședințe dela Arhivele Statului din București, unde s'au ținut cuvântările de omagiere și răspunsul sărbătoritului (toate publicate în *Buletinul Muzeului Militar național*, III, Nr. 5—6, (1939—1940), p. 159—165). Odată cu acestea s'a înmănat sărbătoritului volumul omagial întocmit de noul director al Arhivelor Statului în cinstea predecesorului, cu colaborarea personalului Arhivelor Statului. După aceea a urmat o masă colegială la Athénée Palace, la care au participat șaptezeci de prieteni. Alții și-au arătat frumoasele sentimente prin deosebite scrisori pline de admirație.

E întâia oară când, după o existență de peste o sută de ani, se arată astfel de sentimente pentru unul din conducătorii și organizatorii arhivelor.

— In urma retragerii dela 1—4 Iulie 1940, din Bucovina și Basarabia, au rămas pe loc toate depozitele arhivistice din Cernăuți și Chișinău, al căror cuprins numeric se cunoaște din *Inventarul Arhivelor Statului*, București 1939, p. 333—358. Avem nădejdea că-l vom regăsi întreg la întoarcere și cât de curând.

Handwritten title in large, bold Arabic calligraphy, likely the name of the document or the ruler.

Main body of handwritten text in Ottoman Turkish script, arranged in approximately 15 horizontal lines. The text is dense and covers most of the page's width.

1. Fotografia sigiliului lui Mihai Viteazul, 1600.
(Docum. 27 Iulie 1600. Arhivele Statului, București).

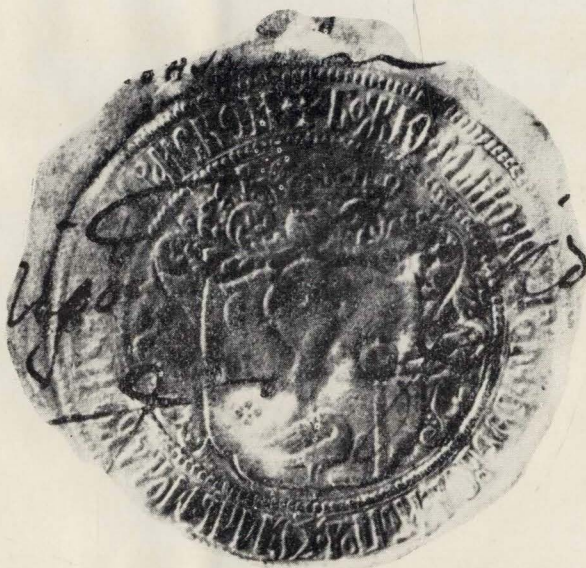
2. Sigiliul domnesc al lui Duca Vodă, 1673.
(Docum. XLV, 22, Academia Română).

1. Sigiliul inelar al lui Duca Vodă, 1679.
(Docum. XIV, 61, Academia Română).

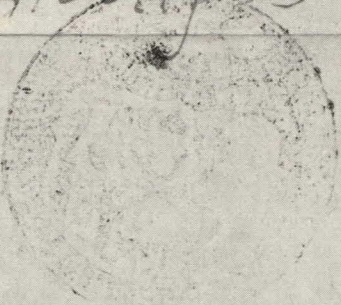
2. Sigiliul domneste al lui Duca Vodă, 1679
(Docum. LXXVIII, 5, Academia Română)

3. Sigiliul domneste al lui Duca Vodă 1681
(Docum. V, 114, Academia Română).

Handwritten text in Church Slavonic script, likely a decree or charter. The text is written in a cursive style and covers most of the page. It begins with a large initial 'H' and contains several lines of text, some of which are crossed out or corrected. There are several decorative flourishes and initials throughout the document.

Handwritten signature or name at the bottom center of the page.

Handwritten signature or name at the bottom right of the page.

